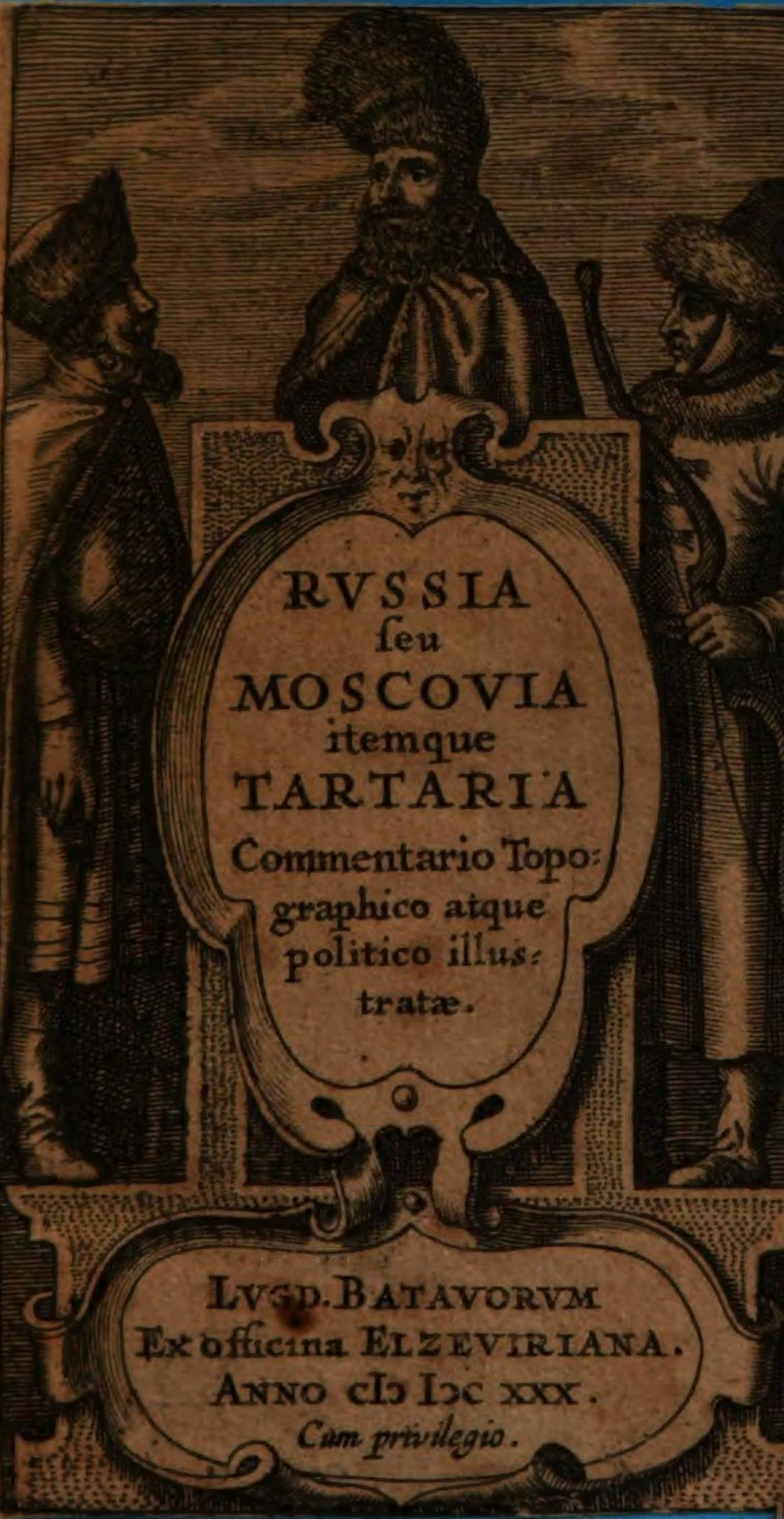
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
4 A
38
M
17

RVSSIA
ſeu
MOSCOVIA
itemque
TARTARIA
Commentario Topo:
graphico atque
politico illus:
tratæ.
LVGD. BATAVORVM
Ex officina ELZEVIRIANA.
ANNO CIↃ IↃC XXX.
Cum privilegio.

QVÆ IN HOC commentario continentur hæc ſunt:

RVSSIA.

I.

RVSSIAE *topographica deſcriptio, è probatiſſimis autoribus compendio deprompta.* pag. 1

II.

Soli cœlique qualitates; fruges, aliaque commerciis apta. 56

III.

De ingeniis & moribus incolarum. 63

IV.

Regimen politicum & civile. 79

V.

Reditus Principis, quibus rebus conſtent. 93

VI.

De moneta Ruſſica. 99

VII.

De militia Ruſſorum. 101

VIII.

De familia magni Ducis Muſcoviæ, & Principum ſucceſſione. 107

BIBLIOTECA N... ROMA ...TTORIO EMANUE...

IX.

De Samoiedarum moribus. 164

X.

Magnus Moſcorum Dux. 165

* 3 TAR-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

TARTARIA.

I.

EXcerpta è Michalonis Lituani fragmentis de moribus Tartarorum. pag. 189

II.

De Tartarorum origine, moribus, tam domi quam in bello, diſciplina. E Thuano. 215

III.

Tractatus de Tartaris Præcopenſibus, Cherſoneſiis, & Boſporiis. 229

IV. Mar-

IV.

Martini Broniovii de Biezdzſedea, ad Tartarum legati, Tartaria. 254

V.

Excerpta quædam ex Sabellico, aliiſque. 328.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SVMMA PRIVILEGII.

Illuſtrium & Præpotentium D. D. Ordinum fœderatarum Belgiæ provinciarum decreto cautum eſt Bonaventuræ & Abrahamo Elzeviriis, *Academiæ Leydenſis typographis, Ne quis præter illorum aut hæredum voluntatem toto decennio proximo, his in regionibus excudat, aut alibi extra provincias excuſum inferat vendatve librum hunc, cui titulus,* Ruſſia ſeu Moſcovia; itemque Tartaria: commentario topographico atque politico illuſtratæ. *Quod ſi quis contempta auctoritate, directe vel indirecte, librum hunc, totum, vel partem ejus, hoc ſive alio modo, extra dictum temporis intervallum typis mandare, vel impreſſum alibi in has oras inferre & vendere præſumpſerit; confiſcatione exemplarium, mulctaque inſuper ſexcentorum florenorum damnas eſto; uti latius patet in ipſo privilegio, dato Hagæ in conventu D. D. Ordinum Generalium,* IX *Iulÿ,* MDCXXX.

N. vander BOVCHORST V[t].

Ad mandatum Præpotentium D. D. Ordinum General. ſſ.

C. MVSCH.

I.

RVSSIÆ TOPOGRAPHICA deſcriptio, è probatiſſimis autho-ribus compendio depromta.

RVSSIA, quæ & Muſcovia à metropolios nomine vulgo dicitur, fines habet ad arctum Lappiam, & occanum ſeptentrionalem; ad orientem Tartaros Nagaios; ad meridiem Tartariam Crimeam ſive Perecopenſem; ad occidentem denique Poloniam, Lithuaniam, Livoniam, Sveciam. Quemadmodum jam uni Principi paret, continet provincias haſce: Volodemeriam, Moſcoviam, Niſnovogrodiam, Pleskoviam, Smolensko, Novogrodiam Velicam, Roſtoviam, Yaruslaviam, Bealezeram, Rezam, Dvvinam, Corgapoliam, Meshoram, Vagham, Vſtugam, Galetſam. Quibus ſuperiori ſeculo Principes Ruſſiæ armis acquiſitas adjunxerunt Tiverram, Yonghoriam, Permiam, Vadskam, Boughoriam, Chernigo, Oudoriam,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Condoram, & magnam Siberiæ partem;cujus incolæ licet non ſunt Ruſſi, tamen parent Ruſſiæ Duci, illiuſque legibus vivunt, & tributa ipſi pendunt uti nativi illius ſubditi. præterea regna Caſan atque Aſtracan, itidem bello acquiſita. Tota hęc regio ingens terrarum ſpatium in longitudinem atque latitudinem occupat. Nam à ſeptentrione in meridiem, à Cola ad Aſtracan (quod regnum nonnihil declinat verſus ortum) patet in longitudinem verſtas ſive milliaria Ruſſica (quorum LXXXVII uni gradui comparantur) quater mille ducenta & ſexaginta: Et tamen Princeps Ruſſiæ adhuc grande terrarum ſpatium poſſidet ultra Colam verſus arctum & ad flumen Tromſchuan uſque; verum limitibus incertis, & jure pene controverſo inter ipſum & Sueciæ Daniæque Reges, quorum uterque varia loca ibidem poſſidet, & imperium totius ſibi vendicat. In latitudinem porro à finibus Livoniæ, & limite illius occidentali, ad Siberiam & limites remotiſſimos verſus ortum, circiter quater mille quadringenta milliaria Ruſſica occupat. Si vaſtæ hæ regiones ubique pari incolarum frequentia cultæ eſſent, Princeps hic haud dubio vicinos

omnes

omnes longe potentia ſuperaret; nam finium amplitudine facile cum quibuſvis certat.

Has regiones permeant ingentia aliquot flumina: quæ ſive amplitudinem ſive longitudinem curſus ſpectes, maximis Europæ fluminibus comparari, ſi non præferri poſſunt. Horum præcipua ſunt:

I. Volgha, (olim *Rha*,) Tartaris *Edel*. Oritur circiter ducenta milliaria Ruſſ. ſupra Yaruſlaviam è lacu *Volgo*; & pluribus amnibus undiquaque acceptis ita augetur, ut antequam ad oppidum hoc perveniat, pene milliare Anglicum in latitudinem pateat; & hinc porro magis magiſque ſeſe dilatans, & Occa flumine apud Niſinovogorod admiſſo, non minus quam duobus millibus octingentis milliaribus confectis, in mare Caſpium, quod Ruſſi *Chvvalmskoye* vocant, pluribus & ingentibus oſtiis ſe evolvit; quadraginta ſex gradibus & triginta ſcrupulis ab æquatore verſus arctum, uti ab Anglis obſervatum invenio.

II. Boryſthenes, hodie *Neper*, ſive *Dneper*, haud longe à metropoli Moskoa juxta pagum Dnepersko oriens. Ruſſiam dividit à Lithuania, & ſeſe in pontum Euxinum exonerat. Labitur

 autem

autem primo verſus meridiem ad VVyezman; inde ortum petens Drohobum, Smolensko, OrſſamDubrovvnam, & Michalouvv ſtringit; inde rurſus in meridiem ſe convertens, Kioviam Ruſſiæ olim metropolin, Circaſſoſque adit; & tandem per campeſtria deſerta fluens, Oczakovv Tartarorum Perecopenſium oppidum & arcem, XL milliar. à Circaſſis attingit; indeque in pontum Euxinum tam vaſto oſtio exit, ut procul intuentibus freti. formam referat. ſunt qui dubitant fluvium hunc non recte hodie Boryſthenem vocari; ſed Berezinam flu. (qui Boriſovv arcem alluit & in Dneper confluit) rectius à veteribus Boryſthenem appellatum.

III. Tanais, vulgo *Don*, (antiquis limes inter Aſiam atque Europam,) in Rezan Ozera oriens, ex lacu Ivvanovvo Lezioro (qui in latitudinem, ut tradunt, patet verſtas 10) primum recta per Tartarorum Perecopenſium agros verſus ortum labitur, & haud longo à flumine Volga intervallo & oppido Saniſſà, cubito ſe flectens, atque aliquot aliis amnibus auctus, in Mæotidem paludem prope oppidum Azoph deſcendit. Per hoc flumen ab urbe Moſcua Conſtantinopolin navi-

gatur, per amnem Moſcuam in Occam deſcendendo, nave per anguſtum iſthmum traducta, & in hunc rurſus deducta. Eſt & alter Tanais minor, qui in Siberienſi Ducatu oriens (unde Duncez Severski vocatur) ſupra Azoph in Tanaim magnum deſcendit.

IV. Dvvina, in VVologda provincia ſcaturiens, magno gyro circumacto recta deſcendit verſus arctum, & per ſex oſtia ſe condit in ſinum S. Nicolai. coaleſcit è duobus amnibus, Iug & Suchana; unde illi nomen; nam Dvvina Ruſſis *binos* notat.

V. Duna, in Novogrodenſi provincia naſcens, per Livoniam labitur, & ſecundum Rigam deſcendit in mare Balticum; quod Ruſſi *Wareckkoie morie* vocant. oritur è lacu ejuſdem nominis, qui diſtat à fontibus Boryſthenis fere x milliar.

VI. Onega in Sinum Solovetsko ſe fundit, nonaginta mill. Ruſſic. à portu S. Nicolai verſus occaſum ſolis. Hic fluvius infra oppidum Cargopoliam conjungit ſe cum amne Volock, qui in Finlandicum mare deſcendit juxta oppidum Yamam, ita ut à portu S. Nicolai in Finlandicum mare, atque inde in mare Balticum navigiis penetrari poſſe à Ruſſis, fuerit probatum.

VII. Suchana, qui influit in Dvvinam,&amiſſo nomine una cumDvvina in mare arctoum ſe mergit.

VIII. Ocka, haud longe à Tartarorum Perecopenſium finibus exoriens; & Vorotiniam, Collugam,Cerpachum, Corſiram, Columam, Rhezaniam, Cazigorodiam,Murinamque præterlapſus, curſu in arctum reflexo, in Volgam deſcendit juxta Niſinovogorodam. Piſces nutrit lõge optimos. Ex ejus fontibus quoque oriuntur Sem & Soſna.quorum ille Senerenſem Ducatum præterfluit; oppidumque Poticvolo alluens, in Diſnam flu. illabitur juxta oppidum Czernigovv, & cum Diſna infra Kioviam in Boryſthenem: Soſna autem per campeſtria Tartarorum curſu in orientem inſtituto à Tanai abſorbetur.

IX. Moskua, metropolin dividens, illique nomen communicans, deſcendit in Occam. Oritur autem in Tvverenſi provincia, ſeptuaginta fere milliar. Ruſſic. ſupra Moſaisko, à quo ad metropolin jam dictam xc milliar. numerantur: ſex autem mill. ſupra Moſaiſco navigabilis eſſe incipit.

X. VVichida, ampliſſimus amnis, qui in Permia oriens, Volgæ confluit; alii in Dvvinam deducunt.

Nunc

Nunc ſingulas provincias deſcribemus, initio facto à Moskua, uti principali.

Moſcua provincia.

PRovincia hæc neque admodum ampla eſt, neque fæcundo ſolo; quippe quod maxima ſui parte aridum atque arenoſum: frumento tamen mediocriter affluit: melle feriſque caret; præter lepores, quorum ſatis magna ibidem copia: arbores quidem fructiferas habet, (præter ceraſos) ſed fructus fere ſunt inſuaves atque ingrati ſaporis. Indigenæ hujus provinciæ cæteris Ruſſis aſtutiores atque adeo fallaciores judicantur.

Metropolis eſt Moskua, forma pene rotunda ædificata. Aegydius Fletcherus, Eliſabethæ Angl. R. ad magnum Ruſſiæ Ducem Legatus, anno CIↃ IↃLXXXVIII, ſcribit, ſe à Ruſſis accepiſſe, antequam hæc urbs anno CIↃ IↃ LXXI à Tartaris Perecopenſibus pene tota flamma deleretur, arce ægre ſervata, ædes in ea numeratas fuiſſe XLI mill. IↃ: ſed hodie Londino haud multo majorem eſſe. Dividitur autem in quatuor partes, quæ ſingulæ ſuis muris aut vallo cinctæ ſunt. Intima pars & veluti meditullium urbis appellatur

Kitaygorod. Huic proxime adjacet caſtellum, aut Regia, muris ab hac diviſa; appellaturque *Kremlenagrod*. Quæ duæ partes muro circumdatæ ſunt lapideo, nonnulla materie adjecta. Pars quæ ab oriente, ſeptentrione & occidente has cingit, *Tzargorod* dicitur, id eſt, Cæſarea civitas; muro cincta ex candido ſaxo, ſed terra aggeſta. Pars quæ has extra circumcingit, *Skorodum* nominatum, ſepem habet, ſine ulla terra. Pars hujus meridionalis, trans flumen Moſcuam ſita, alio nomine Strelzka Slaboda vocatur; quod à militibus inhabitetur, ſive prætorianis magni Ducis. hanc à Baſilio ædificatam ſcribit Fletcherus, & milites ibidem collocatos, privilegio ipſis indulto medonem etiam vetitis diebus bibendi;atque ea de cauſa hanc partem vulgo *Naloy* appellari; quod ipſorum lingua ſonat, *Infunde*. Cæterum ædes privatorum omnium ut plurimum ſunt ligneæ, paucæ admodum lateritiæ. Plurima ſunt templa, quorum nonnulla è ligno ſunt ſtructa: horum templorum principale eſt *Troyes*, id eſt, templum S. Trinitatis, ad quod palmarum feſto Patriarcha aſino inſidens à magno Duce introducitur. Caſtellum autem, in quo eſt

regia

regia Principis, muro lateritio, alto craſſoque, à reliquo corpore ſeparata, bis mille nongentos paſſus ambitu complectitur. in quo ſunt plurima pulcherrima ædificia nobilium; diverſa fora rerum venalium: plurimaque templa; uti templum Archangeli Michaëlis, in quo principes ſepeliuntur; *Blagaveſine*, ſive templum Annuntiationis Mariæ, novem habens turres, quarum tecta, uti & totius templi, ære deaurato cooperta ſunt, & crux altiſſimæ turris ex auro puriſſimo facta eſt; *Iuan Veliskoy*, D. Ioannis templum, cujus turris tectum deauratum eſt, abundatque campanis; quarum una, longe maxima, pendet bis mille ducentas poëdas, quæ valent ponderis noſtratis 66000 libras. Diſtat hæc civitas, prout ab Anglis obſervatum eſt, ab æquatore quinque & quinquaginta gradus, & decem ſcrupula verſus arctum.

Wolodimeria provincia.

WOlodimeria provincia, quæ & nomen à præcipua urbe invenit, adjacet Moſcuæ provinciæ verſus aquilonem, & Occa flumine alluitur verſus ortum. Principalis urbs eſt VVolodimeria, ſatis ampla; caſtrum

habet ligneum; fuitque olim Ruſſiæ metropolis. Sita eſt inter Volgham & Occam flumina, CLXXV milliar. Ruſſica ab urbe Moſcua, ſive XXXVI mill. German. verſus ortum; agro adeo fertili, uti ex uno modio tritici ſæpe XX, nonnumquam & XXX colligantur. Alluit illam Cleſma fluvius. cætera magnæ vaſtæq; ſylvæ cingunt. Oritur hic fluvius IV milliar. Germ. à Moſcua, & ibi multis molendinis ſervit; infra VVolodimeriam ſpatio XII milliar. Germ. navigatur uſque ad oppidum Murom, ad Occæ ripam ſitum; & dein Occæ ſe conjungit.

Niſinovogorod.

NOvogardia, civitas ampla & lignea, cum caſtro, quod Baſilius ad Volgæ & Occæ confluentem ex lapide in ſcopulo ædificavit; diſtat à metropoli Moſcua pene CCCC mill. Ruſſ. verſus boream, & quinquaginta ſex gr. & XXX ſcrup. ab æquatore. Ager fertilitate rerumque copia VVolodimeriam æquat. Ad utramque autem Volgæ ripam degunt Ceremiſſi, qui Mahumeti ſectam ſequebantur tum quum Herberſteynius ſcriberet: Sunt autem duplices: nam qui trans Volgam verſus boream incolunt, Ceremiſſi

miſſi Logori vocantur, à fœnorum ſtruibus; qui vero cis fluvium, verſus meridiem, Ceremiſſi Nagorni appellantur, id eſt, ſuperiores ſive montenſes, non quod ulli ibidé ſint montes, ſed à collibus quos occupant. Sura fluvius (quondam inter Ruſſiam & Caſanum limes) à meridie veniens, centum pene milliar. Ruſſic. infra Novogardiam in Volgam influit; ſupraque confluentem ad dextram Surę ripam Baſilius caſtrum locavit quod ab ipſius nomine VVaſilgorod appellatur. Ab Occa flum. orientem & eurum verſus vaſtæ occurrunt ſilvæ, quas Mordvvæ populi inhabitant, à Ruſſis diverſi, & proprio idiomate utentes; durum hominum genus, qui pagatim incolentes, ferina & melle victitant, pellibuſque pretioſis inprimis abundant; militiæ non inidonei, fere pedites militant, arcubus longis conſpicui, & ſagittandi peritia noti; quibus artibus latrocinantes Tartaros ſæpe fortiter repulerunt & multarunt.

Rhezan Ducatus.

A Novogardiæ inferioris Ducatu, declinando nonnihil ad occidentem, Rhezan provincia jacet inter

Occam & Tanaim fluvium. Objacet autem Moſcuæ provinciæ ad ortum, Aka ab illa diviſa. Hic principatus cæteris omnibus Ruſſiæ provinciis longe præſtat fertilitate; nam ager illius frumenti culmos tam denſe profundit, ut equi difficulter tranſire poſſint: præterea magna ibidem mellis, piſcium, avium, ferarumque eſt copia: arborum fructus quoque longe ſunt præſtantiores quam in reliqua Ruſſia. Incolæ audaces & bellicoſiſſimi. Principalis urbs, *Rhezan*, ad Occæ ripam ſita, & fere è ligno ſtructa: Occa fluvius non procul ab urbe inſulam facit, quæ Strup appellatur. Fuit quondam magnus Ducatus, Principemque habuit nemini obnoxium; nunc autem Ducatus hic Moſchico imperio acceſſit. Cætera oppida ſunt *Corſira*, ad ripam Occæ fluminis, oppidum item ligneum, XXVIII milliar. diſtans à Rhezan; quod & quondam Dominum habuit ſui juris; nunc Moſcho paret. *Tulla*, oppidum ligneum, XL fere mill. Polonic. à Regezan; XXXVI à Moſcua verſus meridiem. Baſilius Ioannis Magnus Dux hic caſtrum è lapide conſtruxit, ad ripam fluvii, qui idem cum oppido nomen habet; Vppa autem fluvius ab

ortu caſtrum alluit, Tullæque flu. junctus, Occæ ſupra Vorotin xx fere milliar. commiſcetur. Hoc quoque oppidum ad tempora uſq; Baſilii proprium habuit Dominum. *Odoiouv*, caſtrum ad Tullæ & Vppæ confluentem in Occam. A quo verſus meridiem Mſczeneck jacet, locus paluſtris; ubi quondam arx fuit ejuſdem nominis, cujus tantum rudera hodie viſuntur : circa tamen illam habitant non pauci in tuguriolis, qui quum à Tartaris infeſtantur, in paluſtria hæc loca ſe cum ſuis recipiunt. Diſtat denique Mſczeneck à Moſcua LX mill. Polonica, à fontibus Occæ XVIII. *Coluga*, oppidum & caſtrum ligneum, ad Occæ ripam, XXXVI milliar. Polonic. à Moſcua. magnus Dux hic præſidium alit adverſus Tartaros. *Vorotinia*, urbs & caſtrum; ad Occæ ripam. diſtat à Coluga III milliaria; ducatus titulo inſignis.

Siberienſis ſive Severienſis provincia.

SEverienſis ducatus eſt amplus, & rebus omnibus affluens. Ejus latitudo à Boryſthene flu. ad Mſcenek caſtrum, quod ſupra dirutum diximus, extenditur; & vaſtos & incultos campos

pos paſſim occupat. Severienſes Duces ſui juris fuerunt, ſed poſtea magnis Lithuaniæ Ducibus multos annos paruerunt. Polonis quoque, quum magnus ducatus, Iagelone baptizato, ad Polonos perveniſſet, tributum perſolverunt. Dein à Caſimiro Poloniæ Rege, magnoque Lithuaniæ Duce, Iagelonis filio, ad Ioannem magnum Ruſſiæ Ducem defecerunt. Sedes autem hujus Principatus erat in Novvogrodeck. Tandem hi Principes (prout alii multi in Ruſſia) perfidiæ innocenter accuſati, à Baſilio Principatu ſunt exuti. Civitates & arces in hoc ducatu ſunt complures, inter quas Novogrod, *Sieverski* dicta, Starodub, Potivolu, Czernigovv, & Bransko ſunt celebriores. Silvæ hermelis, aſpreolis, & melle abundant; agri quoque ſunt fertiliſſimi.

Novogrod Sivierski, urbs & arx lignea, olim ducum ſedes, diſtat à Potivolu & Starodub, ab una XVIII, ab altera XIV milliaria: à Moſcua per Colugam, Vorotiniam, Serensko & Bransko CL milliar.

Czernigovv, oppidum & arx, diſtat XXX milliar. à Kiovia: totidem à Potivolo.

Potivolum, urbs & arx lignea, diſtat

à

à Moſcua CXL mill. Polonica: à Kiovia LX, à Branski XXXVIII.

Novogrodeck, XVIII milliar. diſtat à Potivolo, XIV à Starodub.

Starodub XXXII mill. à Potivolo.

Smolenſcenſis provincia.

PRovincia hæc ampla, ad ortum habet Moſcuam, ad eurum Siberiam, ad africum Lithuaniam, ad occidentem Livoniam. Metropolis illius *Smolensko*, civitas ingens & inſignis, ad Boryſthenis ripam ſita; in cujus ulteriori ripa arcem habet è roboribus ædificatam, in qua plurima ædificia lignea in formam civitatis exſtructa ſunt: hanc ex una parte fluvius alluit, ex altera profundis foſſis & acutis ſtipitibus munitur; in medio autem arcis templum eſt ſcopulo ſuperſtructum, Divæ virgini ſacrum. Civitas ipſa in valle ſita eſt, collibus undique & vaſtis ſylvis cincta; diſtat à Moſcua LXXX mill. Polonica.

Cætera oppida ſunt; *Drohobus* ſive *Drogobuſch*, ad Boryſthenis ripam, LXXII mill. à Moſcua, XVIII à Smolensko. Hugra amnis profundus non longe ab hoc oppido oritur in ſylva quadam, & inter Collugam & Vorotiniam influit in Occam. Hic fluvius

quondam Lithuaniam à Ruſſia dividebat. *Wyezma*, oppidum & caſtrum ligneum, ad ripam flu. ejuſdem nominis, qui haud procul inde in Boryſthenem illabitur; diſtat à Moſcua XLV mill., à Maſaysko XXVI, à Drohobus XVIII. *Mozaysko*, oppidum & caſtellum ligneum; diſtat à Moſcua XVIII mill. verſus meridiem; à VVyezma XXVI. hic Princeps Ruſſiæ quotannis venatur, præſertim lepores albos, quorum magna hîc copia eſt.

Bielskia Ducatus.

BIelskia principatus Ruſſiæ, quondam ſui juris principem habuit; qui magnis Lithuaniæ ducibus, Iagellonis filiis, (à quibus Baſilius, Princeps Byelskiæ, ad Baſilium Ruſſiæ ducem defecit, ducatumque totum illi ſubjecit,) tributum pendebat. Nunc Ruſſiæ Dux titulum illius uſurpat. Civitas præcipua *Byela*, cum caſtello, ad ripam flu. Obſekæ in vaſtis ſylvis ſita, & LX milliar. Polon. à Moſcua, XXXVI à Smolensko, à Toropetz XXX abjuncta.

Rſchoviæ Ducatus.

DVcatus hic latiſſime patet, à Moſcua verſus occaſum. Leporibus albis

albis abundat hæc provincia, quos Duces Ruſſiæ hic ſæpe venantur. Principalis illius civitas *Rshevva*, cum arce utraque lignea, ad Volgæ ripam ſita, XXIII mill. à Moſcua. Vltra hanc aliquot mill. occidentem verſus ſylva eſt VVolkovvskiles; in qua jacet palus VVronovv; è qua exit fluvius quidam, qui duobus milliar. Polon. progreſſus in lacum Volgo influit, & aquis multis auctus rurſus egreditur, & deinceps Volga a lacu dicitur.

Cætera oppida ſunt; *Woloczk* urbs & arx lignea, XXIV mill. à Moſcua verſus occidentem, XII à Moſaysko, XX à Tvveria. *Wyelikye luki*, urbs & arx lignea, CXL mill. à Moſcua, LX à Novogrodia magna, XXXVI à Poloſczko; præterfluit Lovat fluvius, qui inde ſeptentrionem petens, in Ilmen lacum juxta Novogrodiam magnam ingreditur. *Toropyec*, urbs & arx, XVIII milliar. à VVyelikie Luki, ad confinia Ducatus Lithuaniæ.

Tvverenzis Ducatus.

VNa è maximis Ruſſiæ provinciis. Metropolis illius *Tvveria*, quam Volga fluvius interlabitur: in altera Volgæ ripa caſtellum habet ligneum, uxta quod Tvvercza fluv. in Volgam

confluit. civitas hæc monetam propriam habet argenteam, quæ valore Moſcovicæ æquatur. diſtat à Moſcua XXXVI mill. verſus occidentem æſtivum. Eſt & *Terſack*, oppidum X mill. Polon. à Tvveria diſtans; cujus olim dimidia pars Novogrodienſi provinciæ attributa fuit; altera Tvverienſi Ducatui; quem Ioannes Baſilides primum occupavit.

Pleſcovicenſis Ducatus.

AMpliſſima provincia, & ſui quondam juris, donec à Ioanne Baſilide anno CIↃ IↃ IX occuparetur. Metropolis illius Pleskovia, Ruſſis *Pskovv*, ad lacum Pskovvā ſita; ex quo ejuſdem nominis fluvius emergit, ac mediam urbem interluit, & ſex mill. emenſus in lacum Czuczko vel Czudzin ingreditur: per quem facilis in mare Balticum eſſet navigatio, niſi ſcopuli quidam non longe ab Ivvanovvgorod & Nerva caſtris in finibus Livoniæ impedimento eſſent. Hæc urbs, quod in Ruſſia rariſſimum, muro cincta eſt; dividiturque in quatuor partes, quarum ſingulæ muro cinctæ. Diſtat à Novogrodia magna XXXVI mill. verſus occaſum. Hæc civitas proditione ſacerdotum in Ruſſiæ Ducis manus

manus devenit, qui cives in Moſcuam traduxit, & Ruſſos in illorum locum ſubſtituit.

Novogrodiæ magnæ Ducatus.

PRovinciæ hujus principatus olim totius Ruſſiæ longe ampliſſimus fuit. Ejus metropolis eſt Novogrodia magna, Ruſſis *Novogrod Wielki*. Continet ambitu ſuo circiter duas verſtas. In ea ſunt monaſteria ſeptuaginta, craſſis lateritiis muris ſepta, & plurimis rotundis turribus ornata, quæ fere æneis tegulis tectæ ſunt: alioquin cæteræ ædes è trabibus ligneis compactæ ſunt; quibus & vallum conſtat, & ſemitæ ſtratæ ſunt. Diſtat ab æquatore quinquaginta octo gradibus & xxv ſcrupul. Interfluit fluvius navigabilis VVolchovv ſive VVolcho; qui ex lacu Ilmen II verſtis ſupra civitatem emergens, infra illam & XXXVI mill. ab origine ſua in alium lacum Ladoga dictum ſe mergit. Lacus autem Ilmen, in latitudinem quidem XII, in longitudinem vero XVIII mill. Polonic. patens, duos celebres amnes recipit, Lovvat & Scholonam; unum hunc emittit. Diſtat urbs à Moſcua CXX milliar. Polon. verſus occidentem æſtivum: à Pleskovia XXXVI; ab VVanogorod

& VVielikie Luki XL. Cætera oppida ſunt, *Ruſs*, oppidulum vetuſtiſſimum, XII milliar. à Novogrodia; præterfluit fluvius ſalſus, quem oppidani ampla foſſa in modum lacus coërcent, & ex aqua in ædes ſuas per canales derivata ſalem coquunt. Id oppidum ſuperioribus annis pene dirutum, & , quum olim ampliſſimum fuerit, uti è ruderibus apparet, nunc tantum tenuis eſt pagus, cum adjuncto caſtello, quod vocant *Starra Ruſſa*. *Ivanovv-gorod* arx, à Ioanne Baſilide (unde illi nomen hæſit) ad ripam Nervæ fluv. è vivo ſaxo ſtructa. Iuxta hanc arcem jacet civitas Nerva, Ruſſica dicta, ad diſcrimen alterius Nervæ quæ ad alteram ripam ex oppoſito jacet, quæ Livoniæ tribuitur. Vtraq; autem dicitur Nerva à fluvio qui ex lacu Czudzko effluit, & , Pskovva & Vielika Reka amnibus acceptis, has interluit, alveo bombardæ jactum lato, indeque in mare Livonicum ſe exonerat. *Iamnia*, caſtrũ XII milliar. ab Ivvanovvgorod, ad Pluſſæ fluv. oſtium, ſeptentrionem verſus. *Coporogia*, urbs & caſtrum IV milliar. à Iamnia, ad ripam fluvii ejuſdem cum urbe nominis. Hinc ſeptentrionem verſus XXV mill. per Oreſlek & Corellam urbes, ad Polnam fluvium per-

pervenitur, qui Ruſſorum imperium à Finlandia Sueciæ Regi ſubjecta dividit.

A Novogrodia magna, xxx milliar. intervallo diſtat *Vodzka* regio, inter occidentem & ſeptentrionem ſita, cujus incolæ proprium idioma habent, nonnihil à Ruſſico diverſum: hic animalia aliunde invecta colorem album induere ſuumque mutare perhibent.

Dvvina provincia.

HÆc provincia ad ſeptentrionem ſita eſt, & quondam ad Novogrodienſem principatum pertinuit; nomen accipit à fluvio Dvvina, qui prælabitur. Ampliſſima eſt & ſupra c milliaria ambitu complectitur; pauciſſima tamen oppida & caſtra habet; præterquam Dvvinam civitatem in medio regionis ſitam; Colmogram arcem; & Pinegam caſtrum ad fluminis oſtium conditum. Pagis tantum abundat, qui ob ſoli ſterilitatem longe à ſe invicem diſtant. Incolæ ex piſcibus feriſque omnis generis victum quærunt; panis uſum ignorant; pellibus amiciuntur. Solum ipſorum magna parte ſalſum, ita ut ſalem ex illo excoquant & vicinis vendant. Longe alia jam hujus regionis facies, poſt-

quam variæ nationes huc commerciorum cauſa venire cœperunt, qui antea Narvam petebant.

Vſtiugha provincia.

HÆc provincia Dvvinam provinciam concludit à meridie. Hæc regio olim Novogrodienſibus tributaria fuit; nunc Principi Moſco paret. Incolæ nullum panis habent uſum; piſcibus & ferina victitant; Idioma proprium habent, licet & Ruſſica lingua utantur. Salem è Dvvina provincia petunt. Omnis generis ferarum pellibus abundant, præcipue vulpinis nigris, quæ nonnunquam zebellinis æquiparantur. Zebellinorum pelles hic paucæ, neque admodum laudatę. Præcipua civitas *Vſting*, cum ſua arce, ad ripam Suchanæ fluvii condita. Vſtingh dicitur ab *Vſtia*, quod *Oſtium* Latinis denotat, & *Iugh* fluvio, qui ex meridie in ſeptentrionem labens, ad cujus confluentem in Suchanam primo ſita fuit, nunc ad dimidium milliare ſupra confluentem illius jacet.

Vologhda provincia.

PRovincia hæc inter orientem & ſeptentrionem jacet; tota paludoſa eſt & ſylveſtris, ita ut viatores difficulter

ter itineris rationem inire poſſint, propter crebras & pene invias paludes & fluviorum mæandros. Quondam ſub Novogrodię magnę ditione fuit. Principalis illius urbs *Vologda;* quæ arcem habet & natura loci & opere munitiſſimam; in qua magnus Ruſſiæ Dux tempore neceſſitatis partem theſaurorum ſolet recondere; unde illam lateritio muro craſſo & alto cingendam curavit. Abeſt à Iaroſlavv L milliarib. Polonicis, à Bieleiezoro XL, & LIX gradibus & X ſcrup. ab æquatore. Fluvius Vologda ex occidente in ſeptentrionem defluens & in Dvvïnam cōfluens ſtringit illam; à quo ipſi, uti & provinciæ, nomen. VVaga fluvius, omnis generis piſcibus abundans, inter hanc & Bieleiezorum è paludibus in denſiſſimis ſylvis oritur, ac in Dvvinam fluvium illabitur. accolæ hujus fluvii panis uſus penitus ignorantes, ferinis carnibus ut plurimum victitant; abundant pellibus vulpinis nigris & cinericei coloris.

Bieleiezoro Ducatus.

Bieleiezoro (quaſi *album lacum* dicas) ampla eſt regio, una è Ducatibus Ruſſiæ, ad ſeptentrionem ſita, juxta ingentem lacum, à quo ipſi nomen

inditum. Patet lacus in longitudinem XIII milliar. Polonica, totidemque pene in latitudinem. Circiter triginta amnes recipit, & unum tantum Soſamnes emittit, qui XV milliar. ſupra Yaroſlavv & IV infra Mologam VVolghę fluvii alveum ſubit. In hoc lacu arx jacet, natura loci munitiſſima, & inexpugnabilis credita, in quam Ruſſiæ Dux theſauros ſuos recondere conſuevit, & tempore neceſſitatis veluti ad aſylum ſe recipere. Regio pene tota paluſtris eſt, & ſilvoſa, ideoque & aditu perdifficilis, ita ut non niſi aquis glacie cõſtrictis, aut pontibus è transverſis arboribus ſtratis adiri poſſit. A lacu Bicleiezorio ad ſagittæ jactum alius jacet lacus, ſulphur copioſe proferens, quod fluvius quidam ex illo emergens, veluti ſpumam ſupernatantem devehit. Ejus præcipua urbs & arx *Bieleiezoro*, ad lacum ſupradictum ſita. diſtat à Moſcua C milliaria, & à Novogrodia magna totidem.

Iaroslaviæ Ducatus.

PRovincia hęc ampla & fertiliſſima, præſertim ea parte qua Volgham fluvium contingit. Ducatus olim ſecundogenitis magnorum Ruſſiæ Ducum attribuebatur; in quorum progenie

genie aliquandiu manſit, & proprios habuit Dominos, quos Ioannes Baſilides, Ruſſiæ monarcha, principatu ſpoliatos, in ſervitutem redegit, parva admodum in provincia redituum parte ipſis relicta. ex horum progenie qui ſuperſunt, Kneſi, id eſt, Duces Iaroslavvſci dicuntur. Principalis illius urbs *Iaroslavv*, ampliſſima, cum arce ſua lignea, diſtat à Moſcua XLV milliar. Polonicis, ad Volgæ ripam ſita.

Roſthoviæ Ducatus.

HIc Ducatus olim poſt Novogrodiam magnam, inter Ruſſiæ principatus pręcipuus & antiquiſſimus habebatur, & ſecundogenitis Ducum Ruſſiæ attribuebatur; quorum poſteri à Ioanne Baſilide illo fuerunt ſpoliati, noviſſimo hærede anno CIↃIↃLXV indigne trucidato, & ſtirpe penitus deleta. Præcipua illius urbs *Roſtovv*, cum arce ſua lignea, ſita eſt ad lacum quendam, è quo Cotorea fluvius emergit, & Iaroslaviam civitatem prætcrlapſus illabitur in Volgam. Archiepiſcopum ſuum habet urbs, diſtatque à Moſcua milliar. Polon. XXXIV.

Reliqua oppida ſunt; *Uglitz*, cum ſuo caſtello, ad Volgæ ripam, diſtans

xxx. *Chlopigrod* urbs,diſtans ab Vglitz 11 milliar. Polonica. hic frequentiſſimæ nundinæ celebrantur, ad quas Sueci, Livones, Lithuani, Tartari & aliæ nationes confluunt; rerum tantum permutatione hic utuntur. *Pereaslovv* urbs & arx ad lacum quendam ſita, xxiv milliar. à Moſcua, x à Roſtovia. Iuxta hanc lacus eſt è quo ſalem coquunt.

Susdalienſis Ducatus.

PRovincia hæc Roſtoviæ & VVolodimeriæ contermina eſt, olim inter præcipuos Ruſſiæ principatus habita, & ſecundogenitis magnorum Ruſſiæ Ducum attributa, quorum poſteris à Ioanne Baſilide in eumdem modum fuit erepta. Metropolis illius *Susdali* civitas & arx, in qua ſedes Epiſcopalis eſt. quondam totius Ruſſiæ metropolim fuiſſe volunt. Reliqua oppida ſunt: *Coſtromovvgorod*, urbs cum caſtro, ad confluentem Coſtromæ amnis in Volgam ſita, xx mill. à Iaroſlavia verſus orientem æſtivalem. *Galicz*, urbs & arx, quæ minori provinciæ nomen dedit, quæ ob crebras paludes, amnes, & denſiſſimas ſylvas pene invia eſt.

Viatka regio.

HÆc provincia fere tota paluſtris eſt, & ſterilior; melle tamen, piſcibus & feris omnis generis abundat; Ceremiſſarum latrociniis obnoxia. Nomen habet à Viatka fluvio, qui in Camam influit. Ad hujus ripam ſitæ ſunt *Chilinova;* & IV milliaria infra hanc *Orlo;* deinde VI milliar. ab Orlo verſus occidentem *Sloboda* & *Cotelnicz* civitates, ad Rhecziezæ fluvii ripas, qui ab oriente fluens in Viatkam influit. Hæc regio olim ſub Tartarorum dominio fuit, donec à Baſilio magno Ruſſiæ Duce ipſis eriperetur: plurimi tamen Tartari ultra citraque Viatkam in campeſtribus hodieque habitant, præſertim juxta Viatkæ in Camam fluvium confluentem. Diſtat hæc regio à Moſcua CL milliar.

Permia regio.

AMpliſſima provincia, diſtans à Moſcua CCL miliar. In ea eſt urbs eiuſdem nominis ad Viſchoræ flu. ripam ſita; qui decem milliaria inde emenſus in Camam ſe condit. Indigenæ huius provinciæ pane rariſſime utuntur, ferina fere omnis generis victitantes. Idioma peculiare, litteraſque

à Ruthenicis habent diverſas, à Stephano Epiſcopo inter Sanctos à Ruſſis relato, qui hoſce ad fidem Chriſtianam convertit, inventas. Plurimi illorum nihilominus hodieque ſunt pagani & idololatræ, paſſim in ſylvis degentes. Hyeme traheis iter ſuper nives faciunt, quas aut canes aut cervi albi (quos in hunc uſum cicurant & domi alunt) ducunt. Pedites vero nartis ſuis (quemadmodum & in aliis plurimis Ruſſiæ locis conſuetudo eſt) celerrime ſuper nives feruntur. Sunt autem hæ nartæ, ligneæ ſoleæ, duos treſve cubitos longæ, quibus pedibus ſubligatis & baculo oblongo atque acuminato ſuffulti, tanta celeritate feruntur, & colliculos, truncos, foveaſque tranſiliunt, ut nullus equus, licet agilis, eos curſu conſequi poſſit: hocque modo feras omnis generis capere & telis configere ſolent.

Sibier provincia.

HÆc provincia ad Camam fluvium jacet, inter Permiam atque Viatkam; videtur urbib⁹ & caſtris omnino vacua: Regio tota paluſtris & ſylvis opaca, & ob vicinitatem Tartarorum magnam partem deſerta. Indigenæ proprio idiomate utuntur: panis uſum

ſum neſciunt; ferina carne veſcuntur. Mercimonia aſpreolorũ pellibus (qui apud illos præſtantiſſimi reperiuntur) exercent, eaſdemque magno Ruſſiæ Duci pro tributo pendunt. In hac provincia Iayczk ingens fluvius oritur, qui per Tartarorum campeſtria Caſpium mare petit.

Iugra provincia.

IVgra, ſive Iuhra, cujus indigenæ Iuhri vel Iugrici appellantur, ad oceanum ſeptemtrionalem ſita eſt: ex ea Hungaros ob ſterilitatem ſoli olim emigraſſe & ad Mæotidis paludes conſediſſe volunt; atque inde poſtea in Pannoniam ingreſſos, à ſuo nomine Iuhariam dixiſſe, quæ jam Hungaria audit. Indigenæ hujus regionis magno Ruſſiæ Duci tributum pendunt, & pene eodem cum Hungaris idiomate utuntur, uti ferunt; nam Herberſteynius ſibi compertú negat.

Petzora Regio.

HÆc provincia ſecundum mare glaciale longo tractu ſe extendit verſus arctum atque orientem. Nomen capit à flumine Petzora, qui à meridie deſcendens juxta oppidum & caſtellum Puſteoziero, ſex amplis oſtiis

in mare glaciale ſe exonerat. ad utramque fluminis ripam jacent montes, quos Ruſſi Ziemnoipoias vocant, id eſt, cingulum terræ: quorum juga ob continuos ventorum flatus nihil herbidi ſortiuntur, ſed fere perenni nive rigent: creſcunt tamen ibidem ingentes cedri, circa quas nigerrimi zibellini reperiuntur: multæ quoque aves rapaces, præcipue accipitres albi, aucupio aptiſſimi, quibus Duces Ruſſiæ plurimum utuntur. Hos montes ab antiquis Riphæos & Hyperboreos dictos volunt. Qui Ruſſia Petzoram petunt, iis per Vſtingam, & Dvvinam, Permiamq; iter eſt. Incolæ huj⁹ regionis ſimpliciſſimi ſunt: Idioma habent proprium; & panis uſum ignorant: Anno demum cIↃ IↃ XVIII fide Chriſtiana imbuti & baptizati fuerunt. Ad oſtium fluminis ſitum eſt oppidum & arx Puſtejezoro. Vltra quod ſecus mare degũt Samoeidæ, qui Ruſſis Samogedz, id eſt, ſeipſos comedentes, appellantur: Hæ gentes advenarum conſortia fugiunt; avibus & feris omnis generis, adeoque pretioſis pellibus, ſupra modum abundant; & vicinum mare multis piſcibus fœtum eſt; & belluis quas *Mors* vocant Ruſſi; quarum dentibus utun-

tur

tur ad manubria enſium atque cultellorum. Ad eundem fluvium jacet Papinovvgorod oppidum & caſtrum; cujus accolæ Papini vocantur, & diverſo à Ruſſis utuntur idiomate: tributum pendunt Ruſſiæ Duci. Puſtoſera oppidum (prout ab Anglis obſervatum fuit) exiguum eſt, & circiter centum domiciliis ligneis conſtans. Hibernis menſibus intenſiſſimum hic eſt frigus, quum & menſe auguſto flumen glacie conſtringatur, & raro ante medium majum ſolvatur. Diſtat ab æquatore LXVIII grad. & 30 ſcrupul. Ad ejuſdem flu. ripam jacet Vſt-Zilma pagus, conſtans triginta aut quadraginta ædibus; LXVI grad. & 30 ſcrupul. ab æquatore abjunctus.

Obdoria Regio.

OBdoria ab Obby fluvio nomen accepit, qui è Kitaysko ampliſſimo lacu exiens, & ab oriente in ſeptentrionem labens, ſex oſtiis in oceanum glacialem deſcendit: ad oppidum autem Obby tam amplum eſt hoc flumen, ut XVI milliaria Polon. aut LXXX verſtas Ruſſic. patere credatur; vixque biduo, licet aura obſecundante, trajiciatur; ſupra fidem piſcoſum. Accolunt Vogulici & Hugritzchi

gritzchi populi, Ruſſiæ Principi obnoxii: qui varia genera animalium hic capiunt. In hac regione haud longe à fluminis oſtio viſitur idolum antiquiſſimum è lapide exciſum, celeberrimum in hiſce partibus, & quod hi populi ſumma veneratione adorant; *Zolota baba* Ruſſi vocant, id eſt, auream anum; habet enim ſimilitudinem anus infantem gremio tenentis, & alterũ juxta ſe habentis, quem illius nepotem dicunt indigenæ Ab Obby fluvio à parte ſiniſtra aſcendendo, Calami populi in campeſtribus degunt, Ruſſiæ Duci tributum pendentes. Infra Obby fluvii oſtia complures ſunt amnes, Irtiſca, Bereſvva, Soſa, Tachnim, Danadim, & alii è montibus Ziemnoipoiis emergentes; quorum accolæ itidem Duci Ruſſiæ tributum pendunt. Hæc rerum facies fuit cum Herberſteynius legationem apud Moſcum obiret: poſtea Theodoro rerum potiente, circum flumen Obby aliquot arces à Ruſſis fuerunt exſtructæ, validis è nemoribus illic exciſis trabibus intertextæ, terraque oppletæ, & præſidiis communitæ; coloniæ eo deductæ, è Ruſſis, Tartaris, Polonis aliiſque nationibus mixtæ. multi illuc exules, homicidæ, alii-

que

que facinoroſi ablegantur, unde ſenſim populoſæ ſocietates ibidem conſtitutæ.

Condora Regio.

PRovincia hæc ad oceanum ſeptentrionalem itidem ſita, Obdoriæ regioni finitima eſt; tota ſilvoſa & variis amnibus diviſa. Indigenæ proprio idiomate utuntur, & Zolotám Babam idolum paullo ante commemoratum venerantur. ferina victitant; & pretioſas pelles Ruſſiæ Duci pro tributo ferunt. Nullæ hic urbes aut arces, ac ne pagi quidem.

Lucomoria Regio.

HÆc Regio longo tractu juxta mare ſeptentrionale protenditur. Incolæ paſſim in ſylvis & campis degunt. Huic regioni confines ſunt Gruſtintzi & Serponovvtzi, à caſtro Gruſtina ad lacum Kitaysko ſito ita dicti. Ab hoc lacu homines nigri, communis idiomatis ignari, ad Gruſtinam arcem ſolent accedere, varias merces deferentes, præcipue uniones, gemmaſq; varias, quas Gruſtintzi ab ipſis permutatione mercãtur. Omnes autẽ Lucomoriæ incolæ magno Duci ſunt vectigales. Ex Lucomoriæ mon-

tibus Coſſin fluvius oritur,qui in magnum fluvium Tachuim deſcendit.

Loppia Regio.

A Lucomoria ultra tendendo ſecundum mare glaciale Loppi populi agunt, barbarum & brutum hominum genus,qui incertis ſedibus vagantur, piſcibus & ferina victitantes, & panis uſum omnino ignorantes. Idioma proprium habent, & Ruſſiæ Duci tributum pendere dicuntur. Regio illorum frigidiſſima eſt.

Ceremiſsi populi.

CEremiſſi, Mordovotes, & Vachines, inter Viatkam & Vologdam provincias,vaſtas ſylvas ſine certis laribus occupant: magnam partem Pagani, quidam & Mahumetani; latrociniis & magicis artibus infames. Melle & ferina ut plurimum victitant. Durum hominum genus, & ſagittandi peritiſſimum. Ruſſis ſunt vectigales. Hi populi Volgam utrimque accolunt.quorum illi, qui dextram Volgæ ripam verſus arctum accolunt, Logovi agnominantur, à fæni ſtruibus; qui ſiniſtram & verſus meridiem, Nagorni, quod montana incolant.

Mordvvæ populi.

A Niſinovogorod orientem & meridiem verſus vaſtę occurrunt ſylvæ, quas Mordvvæ populi incolunt; homines duri & bellicoſi, & proprio idiomate utentes; partim idololatræ, partim Mahumetani. mulieres decoris gratia ungues nigro colore inficiunt, apertoque capite & paſſis crinibus incedunt. Ceremiſſis Nagornis vicini ſunt, qui non pauci ipſis ſunt permixti.

Cazan regnum.

CAzan regnum, civitas & caſtrum eiuſdem nominis, ad ulteriorem Volgæ ripam, LXX fere milliar. Germ. à Novogrodia inferiore: ad orientem Tartaros finitimos habet, qui Schibanski & Koſatski vocantur. Cazan urbs abeſt à Viatka arce LX mill. German. Incolæ ſunt Tartari, ſed cæteris cultiores & urbaniores: quos Baſilius Ruſſiæ Dux adegit ut ſe ſubjicerent ipſius imperio, atque eius arbitrio Regem acciperent. Poſtea ſæpius rebellarunt, & gravia damna Ruſſis intulerũt, quæ Herberſteynius prolixe narrat. Cazan pulchrum eſt oppidum, prout ſunt oppida Ruſſiæ univerſa: in

edito monte adjunctam habens, & natura & opere munitam. Diſtat ab æquatore LV grad. & XXX ſcrupulis.

Aſtracan.

ASTracan urbs opulenta, magnumque Tartarorum emporium, decem dierum itinere infra Cazan, ad citeriorem Volgæ ripam ſita, & longe ſupra illius oſtia. Sita eſt urbs in inſula amnica, ad clivum montis, habetque arcem ligneo vallo ſeptam, quali & ipſa cingitur. Inſula hæc patet in longitudinem milliar. XII, in latitudinem III; diſtatque ab æquatore XLVII (aliis XLVI) grad. & X ſcrupul. Nullis arboribus, ac ne gramine quidem veſtita; ſolo effæto & quod frumentum maligne admodum producit: unde hic magna annonæ penuria; incolæ autem magna ex parte piſcibus vitam tolerant; quos paſſim in oppido ad ſolem & ventum ſiccant; unde tantus fætor prodit, ut aërem ipſum inficiat, qui hic hominum valetudini minus propitius eſt; & tantum muſcarum copiam generat, ut vix alibi tantam videre liceat.

Itinerum & fluviorum à Moſcovia in Siberiam, Samoiediam & Tingoeſiam ducentium, itemque oppidorum à Ruſsis in illis regionibus conditorum deſcriptio.

EX urbe Soil ad *Witſogdam* oppidum (ſitum ad flumen ejuſdem nominis, quod influit in flumen Dvvinam ; quod centeſimo à confluente milliari prope fanum Michaëlis archangeli exoneratur in mare albũ,) contendunt adverſo flumine, dum perveniant *Iaviniſcum*, oppidulum a Moſchis conditum, & Soila ſeptemdecim ferè dierum itinere diſsitum. quo priusquam deveniant, multa flumina, multas ſylvas pertranſeunt. profluit autem *Witſogda* è montibus *Ioëgoriis*, Tartariæ ad auſtrum conterminis, atque hinc, boream verſus ad ipſum uſque Oceanum procurrentibus. ex iisdem montibus oritur & *Pezora*, qui cis fretum *Weygats* Oceano ſe commiſcet. Iaviniſco digreſſi, poſt trium hebdomadum iter deveniunt ad *Neemum*, *Quod tam leni per ſylvas fluit agmine flumen*, ut inde ſibi invenerit nomen. *Ne.em* namque Latinis ſignificat mutum. In eo quinque propemodum dies ratibus ſuis vel ſcaphis

navigant. poſteà verò, compendii cauſa, properante videlicet aliorſum Nemo, ſarcinas ſuas ad unam dumtaxat leucam terra portandas curent neceſſum eſt. quo facto, *Wiſeram* devenitur, flumen è quibusdam rupibus *Ioëgoriorum* montium appendicibus profluens. eas Moſchi *Camenas* vocant. feruntur hinc novem continuos dies ſecundo VViſera, donec perveniant *Soil Camſcoy*, oppidulum reſocillandis aliquantiſper viatoribus, terreſtri deinceps itinere perrecturis, ab Moſchis exſtructum. VViſera verò continuato aliquantenus curſu, tandem *Camo* ſe miſcet, *Viatcam* Moſcoviæ oppidum præterfluenti, & immenſo flumini *Rha*, quod & *Volga* dicitur, illabenti. qui quidem Volga LXX oſtiis exoneratur in mare Caſpium, ut ex iis accepi, qui coram id arbitrati ſunt.

Oppidum *Soil Camſcoy* mediocriter habitatum eſt, & pagis compluribus cinctum. Incolæ Ruſſi fere aut Tartari. Pecoris, & præſertim equorum, hic magna copia. Viatores itaque paululum recreati, ſarcinas ſuas equis imponunt, & per montes ferè contendunt, abietibus, pinis, & raris quibusdam arboribus conſitos. Trajiciunt

ciunt verò inter hos ipſos montes flumen *Soibam*;hinc *Coſnam*, utrumque ad aquilonem procurrens. Diſtribuuntur autem hi montes in partes tres, quarum duæ priores ſingulæ bidui, tertia quatridui itinerè ſuperantur. Ac primæ quidem nomen eſt *Cooſvinſcoy Camen*, alteri *Cirginſcoy Camen*, tertiæ *Podvinſcoy Camen*. Et ſunt ſane hæc ipſa montana;ab iis unde egreſſi ſunt terris multum diverſa. Pulchriores in iis & arboribus denſiores ſylvæ, varias paſſim gignentes ſtirpes. Frequentantur autem hæc tria deſerta ab Tartaris fere & Samojedis, nihil quam pretioſas pelles, Imperatori Moſchorum pendendas, in iiſdem venantibus. Montes *Podvinſcoy Camen*, cæteris altiores, ac nivibus paſſim & nubibus cooperti,ideoque viatoribus ſuperatu difficiles. Fiunt tamen paullatim declives. Hinc *Vergateriam* devenitur, in quo oppidulo ſubſiſtendum eſt, uſque dum appetat ver, idque ob flumen *Tæram*, quod vicinis illic locis exortum, reliquo anni tempore perquam vadoſum eſt. At verò, *Vere novo, gelidus canis cum montibus humor Liquitur, & magnis accreſcunt auctibus amnes*, ſcaphis & lembis trajicitur.

Vergateria primum eſt terræ Siberiæ oppidum, ac non niſi ante annos viginti & unum, (*ſcripta hæc anno* 1612,) una cum aliis aliquot oppidis, cœptum condi. Eſt autem & tectis mediocriter frequens, & coluntur hic agri, non ſecus quam in Moſcovia. Reſidet hic Imperatoris Moſcoviæ nomine Gubernator, qui magnam quotannis, initio ſtatim veris, frugum & annonæ copiam, in omnes præſidio militari munitas per univerſam Sibeberiam arces, fluminum via, diſtribuit. quin & Moſchis trans Oby degentibus eadem ſuccurrendum eſt via. nec enim adhuc ibi colitur tellus, & Samojedæ (ut diximus) ferina ut plurimum victitant. Secundo Toëra quinque dierum itinere devenitur *Iaphanim*, oppidum ante biennium ſtructum & colonis inſeſſum. Hinc rurſus feruntur ſecundo Toëra; & biduum ſic progreſſi, coguntur hoc flumen, ob anfractuoſos ejus meatus, ſubinde trajicere, quo videlicet faciant viæ compendium. Habitant jam in his locis Tartari paſſim & Samojedæ, pecuaria fere navicularia que ſe ſuſtentantes.

Tandem relicto Toëra, ad ingens flumen *Tababum* deveniunt, ducentis cir-

circiter leucis Vergateria diſſitum: & hinc *Tinnam* porro contendunt, oppidum populoſum, & ab iis quos ante diximus conditum. multi vero & rhedis, hiberno tempore, duodecim fere dierum ſpatio, *Iaphani Tinnam* perveniunt. atque hic magna pellium pretioſarum inter Moſchos & Tartaros Samojedaſque vigent commercia. eſtque commodus valde hic locus iis, quibus non niſi ſemeſtri ſpatio decretum eſt emanere. ſed multi ulteriora ſcrutantur, & longe trans Oby ortum & meridiem verſus contendunt.

Tinna devenitur *Tobolſca*, Siberienſium oppidorum metropolim, in qua ipſa Siberiæ, ac Moſchorum in ea ſupremi Proregis, ſedes. Deferuntur huc annuatim ab reliquis tractus totius oppidis, tam cis quam trans Oby, tributa; quæ in unum collecta, & præſidiario milite circumſepta, in Moſchoviam porro ad Imperatorem perferuntur. Severiſſime quoq; hic dicitur jus, & tenentur quotquot ſunt in Samojedia Siberiaq; Gubernatores huic uni parere. Vigent præterea rerum è Moſcovia advectarum in hac urbe commercia, confluentibus eo è tractu auſtrali & ab extrema fere Tartaria Tartaris, aliarumque nationum ho-

minibus, qui, quo longius pervagatur regionum iſtarum fama, eo frequentiores concurrunt. Vnde magna profecto redit ad Moſchos utilitas, qui tam placide ſubjugarunt has gentes, ut nihil ipſis nunc metuendum ſit, adeo eas ſibi habent addictas. Exſtructa ſunt inſuper paſſim templa & ædes ſacræ, in quibus Græca exercetur religio, quę apud Ruſſos aliosque ſeptemtrionis populos in multo uſu eſt, licet variis ſuperſtitionibus depravata. utcumque ſit, nemo illic invitus ad fidem cogitur, ſed adhibentur à Ruſſis lenia quædam remedia, quibus homines illi perſuadeantur, ac lucri fiant.

Sita eſt urbs *Toboſca* ad flumen *Yrtim*, quod rapidiſſimo curſu, & ceu alter quidam Danubius, ab auſtro exortum, in Oby aquas ſuas evolvit, videturq; ex eodem cum illo tractu profluere. ab altera parte fluvius *Tobol* eſt, unde urbi nomen. In hunc influit flumen *Taſſa*, quod ab aquilone, & certis illic ad oram montibus, videtur profluere. ad hujus ripam Moſchi nuper oppidum condiderunt, *Pohemium* nomine, petitis è Siberia incolis habitatum, nó alia quidem de cauſa, quam quod agro cingatur eximie fertili, tum & perquam amœnis ſylvis, variarum

fera-

ferarum nutricibus, pantherarum nempe, lyncium, vulpium, ſabellorum, & materarum. Diſtat vero Tobolſca Pohemium duarum vel circiter hebdomadarum ad aquiloné itinere. *Yrtis* pari fere ab Tobolſca ſpacio Oby ſeſe commiſcet: atque ad ejus oſtium cōditum fuit oppidum *Olſcoygorotum;* ſed poſtea, juſſu Gubernatoris Siberiæ dirutum: nulla quidem tunc addita cauſſa. quam ego tamen ſuſpicor fuiſſe nimiam frigoris vehementiam, vel quod ipſum oppidum mari eſſet vicinius, quam ipſi vellent, metuerentque ne quid inde ſuboriretur incommodi. quocirca in quadam Oby fluminis inſula, L plus minus ſupra dirutum illud leucis, oppidum condiderunt, cui nomen *Zergolta.*

Atque hinc adverſo flumine navigantes, contractioribus utuntur velis, ſive quod languidum ſpirent venti, ſive ob altitudinem ripæ, adeo quidem, ut licet ampliſſimus paſſim ſit Oby, ſcaphas tamen in eo funibus protrahant, eodem plane quo Moſcoviæ fluvios ſuperant modo.

Ducentis ſupra Zergoltam leucis *Novinſcoiam* deveniunt, arcem tredecim ab hinc annis exſtructam, quo tempore magnus Gubernator certos è Siberia

è Siberia homines eo dimiſerat, terras humano generi commodas atque oppidis exſtruendis idoneas indagaturos. Hanc igitur arcem tunc temporis condiderunt, & præſidio aliquo militum munierunt; tractu perquam amœno, ſalubri, tepido, fertili, & in quo maximus rara ſpecie beſtiarum & avium numerus. Arx ipſa ad euronotum ſita excrevit paullatim in civitatem. Cujus incolis fuit injunctum ut ad ulteriora tepidioraque loca pedetentim progrederentur, & candide ubique negotiarentur, obvios quosque populos benigne humaniterque tractantes, quo latius tandem regnarent, ac Ruſſicum nomen diffunderent. quare gregatim eo profecti, & ad quadringentas in mediterranea leucas progreſſi, pulchros quidem, ſed deſertos invenerunt terrarum tractus. Cum vero decem abhinc annis, ducentas adverſo Oby leucas progreſſi, incidiſſent in regionem non minus uberem quam amœnam, quæque & tepida admodum eſſet, & nullo plane laboraret incommodo, hieme nimis quam brevi; ac propemodum nulla: ſumſere hinc occaſionem in Siberiam revertendi, atque hæc in Moskoviam porro denuntiandi. Imperabat ibi

tunc temporis Borius Goddenovius, qui accepto tam læto nuntio, rem minime differendam cenſens, illico in mandatis dedit Gubernatori Siberiæ, ut quam mox curaret ibi condendam urbem. Paruit Gubernator, & exſtructa ejus juſſu eſt arx una cum aliquot domibus: adeo ut luculenta nunc urbs ſit. Cui nomen impoſitum *Tooma*, eo quod intellexerint, magnam Tartarorum multitudinem eo loci olim conſediſſe, à quibus hæc urbs ob eximiam ſitus amœnitatem id nomen acceperit. Dicebantur vero hi Tartari etiam tunc habere regem, nomine Altinum. unde factum ut condita primum urbs multos diverſorum populorum in campis illis degentium impetus ſuſtinuerit. Nunc vero tam potens eſt, ut ſucceſſu temporis videatur & hinc mediocre regnum aliquod ſurrecturum. Cæterum inter arcem hanc Naxinſcoiam, urbem Tooman, atque Siberiam, Moſchi multos quotidie detegunt in mediterraneis habitantes populos, quorum aliqui ſeſe *Oſtachios* nūncupant, ac cum Tartaris, Samojedis & Ruſſis in unum jam corpus coaluere, amice inter ſe negotiantes. multi apud eos ſunt Reges, Indicis fere ſimiles. (de

mino-

minoribus loquor, non de majoribus Indiæ regibus.) Et ut paucis abſolvam, Moſchi in illo terrarum tractu tam magnos fecerunt progreſſus, ut merito nobis mirum videri debeat. Sunt præterea arces oppidaque complura inter Oby & Yrtim fluvios, eodem fere cum Tobolſca tempore condita, & jam lauta. quorum incolæ Moſchi, Tartari, Samojedæ, ex eorum genere quos cicures appellamus, aliorũ qui prorſus barbari ſunt adſpectu. Et inter oppida primum eſt *Tara*, quo loci decẽ fere dierum inter Oby & Yrtim intercapedo eſt. *Iorgoetum*, ante xv circiter annos exſtructum. *Beſobia* & *Mangan ſoiſcoigoratum*, utraque ſupra Iorgoetum ad auſtrum poſita, ad occidentalem vero fluminis Oby ripam incolæ magis magiſque in dies ſtudent progredi. Cis Oby ſitæ ſunt urbes *Tobolſca*, *Siberia*, *Bereſaia*, & quædam aliæ, ad diverſos fluvios conditæ. & exſtruuntur in dies plures. trans Oby ſunt *Narim*, *Toma*, & quædam aliæ, quorum incolæ vice equorum utuntur rangiferis, vel & canibus longe celerrimis, quos cum alio piſcium genere tum rajis in primis ſaginant, quod exiſtiment eo cibo vires iis augeri. *Iorgoetum*, ut ſupra dixi,

in inſula fluminis Oby exſtructum eſt. Iam vero & ſupra Narim ortum verſus tendentibus flumen occurrit *Telta*; ad cujus ripam arcem ædificarunt nomine *Comgoſſcojam*.cujus præſidiarii milites una cum Narimenſibus, annis abhinc circiter ſeptem, ab Gubernatore Siberiæ juſſi ſunt recta ad ortum tendere, & ecquæ illic agerent ignotæ gentes, ſedulo indagare. Itaque decem vel circa hebdomadarum itinere per vaſta quædam deſerta progreſſi, multis per viam pulchris tractibus, multis ſylvis atque fluminibus occurentibus, tandem magalia quædam in campis erecta, & una hominum quoſdam cœtus conſpicati ſunt. ſed cum ducibus uterentur Samojedis ac Tartaris,locorum illorum gnaris, nihil timuerunt. Acceſſerunt ad eos barbari reverenter ac venerabundi,& per SamojedasTartaroſq; ſignificarunt, Tingueſios ſeſe vocari,& ſecus magni fluminis *Ieniſceæ* ripam colere,quem ab vulturno quidem adfirmabant profluere, ſed ignorare ſe ejus fontem. Hi homines ſtrumis à mento propendentibus erant deformes, & inter loquendum non aliter glociebant quam gallopavi. Videbatur eorum lingua non multum abire ab

re ab idiomate Samojedarum, qui & pleraſque eorum voces ediſſerebant.

Ieniſcea, fluvius longe quam Oby major, ab ortu habet excelſos montes, inter quos & ignivomos quoſdam, ſulphur idemtidem ejicientes. ab occaſu planum eſt ſolum & inſigniter fertile, ſtirpibus, floſculis & arboribus varii generis conſitum. multi quoq; in eo peregrini gignuntur fructus, magna avium rariorum copia. inundat campos ad LXX circiter leucas verno tempore Ieniſcæa, non ſecus, ut quidem nobis relatum eſt, quam Nilus Ægyptum: quod non ignorantes Tingoeſii, trans ipſum flumen & in montanis tantiſper agunt, dum id decreſcat; redeuntes deinde, & armenta ſua reducentes ad plana.

Tingoeſii, gens mire humana, Samojedarum inſtinctu, ſubjecere ſe illico hiſdem à quibus illi regebantur Gubernatoribus, quos reverebantur ceu quoſdam deos. quod autem numen, & quo ritu id colant, incertum eſt, neque ſciri hactenus potuit, Moſchis negligenter nimis in hæc talia inquirentibus.

Neque mirandum deinceps, ſi fretum VVaygats obſtruatur quotannis

ad

ad aquilonem tam immenſis è glacie montibus, cum & Oby & Ieniſcæa, & innumeri præter hos, quorum nomina necdum ſciuntur, fluvii tam immanem ejûs effundát vim,ut omnem pæne fidem exſuperet. Fit enim initio ſtatim veris, ut in locis mari vicinis glacies,præ incredibili ſua craſſitudine ſimul & multitudine,totas ſecum auferat ſilvas. Atque hinc adeo eſt quod ad littora freti VVeygats tanta paſſim conſpiciatur lignorum undique confluentium copia.

Suſcepere præterea ii, quos dixi, longinquum iter trans Ieniſcæam, ſed nempe recta ad ortum via; & ad auſtrum vix auſi deflectere; aſſumtis ſecum aliquot Tingoëſiis,de quibus didicerant habitare cōplures ad auſtrum gentes,quæ ab ipſis eſſent multum diverſæ, & quorum reges perpetua fere inter ſe gererent bella.ſed cum aliquot dies progreſſi nil profeciſſent, tandem ad ſuos reverſi ſunt. Tingoëſii tamen, prius injuncto ut penitius tractus illos luſtrarent,receperunt id ſe facturos, & fœdus jam ante cum Moſchis pactum redintegrarunt. Anno inſecuto Tingoëſii emiſere nonnullos ſuorum directe ad orientem. qui longius aliquanto quam ante progreſſi, tandem

& alium quendam invenerunt ingentem fluvium, Ieniſcæa quidem minorem, ſed pari rapiditate: cujus curſum aliquot dies ſecuti inciderunt in quoſdam homines, quos curſu antevertentes apprehenderunt, ſed eorum ſermonem non aſſequebantur, niſi quod è certis quibuſdam ſignis & vocibus barbarorum *Om Om* ſubinde ingeminantium, conjecerunt ab altera fluvii parte crebra audiri tonitrua: addebant, & hominum ſtrepitus inibi ſæpius exaudiri, & intenſo in flumen digito, *Piſida* aliquoties repetebant. unde collegerunt Tingoëſii, id fluvio nomen eſſe. vocibus vero *OmOm* divinarunt poſtea Moſchi deſignari bombos nolarum. Redeuntes dehinc Tingoëſii, aſſumſere ſecum nõnullos tractus iſtius incolas; qui perierũt omnes in via, ſive pavore quodam id factum ſit, ſive aëris inſolentia. Ipſi ſane Tingoëſii mortem eorum moleſte ferebant. reverſi namque, adſerebant, homines eſſe ingenioſos, corpore bene compacto, oculis parvis, facie plana, colore fuſco, & ad luteum fere vergente.

Hæc cum didiciſſent è Samojedis, ex tractu Tingoëſiorum in Siberiam redeuntibus Moſchi, magna ſtatim cupi-

cupiditate correpti ſunt ulteriora ejus tractus inveſtigandi. quare petierunt à Prorege, ſe, comitibus aliquot junctis, eo dimitti. is vero petitioni confeſtim annuit, conceſſa ipſis & militum aliqua manu, injunctoque ut curioſe ſingula quæque explorarent, & Tingoëſios, Samojedas ac Tartaros ſecum aſſumerent. Atque ita illi IↃcc vel circiter numero trajecerunt fluvium Oby, & per Samojedarum ac Tingoëſiorum terras devenerunt ad Ieniſcæam. quo trajecto, perrexerunt porro ad ortum, ducibus uſi Tingoëſiis: qui non tantum anteambulonum obibant munus, ſed de commeatu quoque omnibus abunde proſpiciebant, captis mira quadam dexteritate avibus, capris, rangiferis, aliiſque id genus feris; quin & piſcium non exigua, è fluviis per viam occurrentibus, copia. Progreſſi ad flumen Piſidam, trajicere tamen non auſi ſunt, ſonitu, de quo ante acceperant, jam palam audito, quem certo judicabant, non aliud eſſe quam æris campani mugitum. flante vero âb ulteriore Piſidæ ripa vento, exaudiebant & hominum & equorum interdum ſtrepitus. vela quoque nonnulla, ſed paucula, conſpicati ſunt: unde conjecerunt, eſſe

navigia quę ſecundo flumine deorſum tenderent. addebant, vela fuiſſe quadrata, Indicis, ut arbitramur, ſimilia. Sed nullis plane ab ea ubi conſtiterant parte uſquam conſpectis hominibus, cum aliquamdiu illic hæſiſſent,& verno tempore comperiſſent flumen valde augeri; (quod tamen vix poteſt, ut ex certo narraverint; cum præalta utrimque ſit ripa:) tandem longis admodum itineribus, ac nō niſi autumno, reverſi ſunt; referentes,& quidem jurati, ſeſe aprili ac majo menſibus admodum delectatos fuiſſe pulcherrimo tractus illius adſpectu, & complures in eo vidiſſe rariores ſtirpes, flores, fructus, arbores, aves, feras. Sedenim Moſchi talium minime curioſi erant; ut qui nihil captent quam lucrum, cætera prorſus inculti.

Quæ poſt hæc à Ruſſis in hiſce partibus geſta fuerint, non ſatis conſtat: bellis domeſticis impeditos, credibile eſt.

Influit præter hæc in fluvium Oby flumen *Toas*, profluens, ut videtur, ex locis Ieniſcęæ vicinis,& vaſta quadam in iis ſylva; ex qua & alius, non procul ab illo priore, videtur oriri fluvius, Ieniſcæę itidem ſeſe commiſcens. adeo ut inde ab Oby, aqua proficiſcantur per terram Samojedarum; &, duabus

duntaxat

duntaxat terra confectis leucis, incurrunt in flumen *Torgalſ*, quo ſecundo deferuntur in Ieniſceam: eſtque commoda ſane hæc via, & à Samojedis atque Tingoëſiis non ita pridem inventa. *Hæc ita hactenus prodita ab Iſaaco Maſſa, Harlemenſi anno* 1612.

Iter à ſinu S. Nicolai ad Moſcuam.

Ad Colmogrom	verſt.	100.
ad Vſtihugam		500.
ad Totmam		250.
ad Vologdam		250.

omne hoc iter 1100 verſtar. adverſo flumine Dvvina aſcenditur.

Ad Yeraslaviam	verſt.	180.
ad Roſtoviam		60.
ad Peraſlaviam		60.
ad Moſcuam metropolim		120.

terreſtri itinere 440 verſtarum.

Iter à Moſcua ad Novogrodiam magnam.

Ad Ottueram	verſt.	180.
ad Torzhokam		60.
ad VVisnovollokum		60.
ad Novogrodam		150.

ab euro ad corum tendendo Ruſſica milliaria 450.

Iter à Vologda ad Narvam.

Ad Belozoram	verſt.	140.
ad Batagh		80.
ad VVitergenam		40.
ad Ladiskiam		60.
ad lacum Onegam		80.
ad Oheram		90.
ad Narvam		180.
ab aquilone ad africum	verſt.	770.

Iter à mari albo ad mare Caſpium.

A S. Nicolai monaſterio ratibus uniligneis adverſo flumine Dvvina aſcenditur Vologdam uſque, verſt. 1100. iter eſt quatuordecim dierum, noctu & interdiu navigando. rates illas Ruſſi appellant *ſtroogs*. hybernis menſibus equis & rhedis hoc iter octiduo abſolvitur: æſtivis ob crebras paludes & altum cænum invium eſt. A Vologda ad Yaraſlaviam ſunt verſtæ 180: Yaraſlavia ad ripam Volgæ ſita eſt: à qua porro naviculis deſcenditur ad mare Caſpium uſque: intervallum eſt 2700 verſtarum: quod iter triginta integris diebus abſolvitur. Volga infra Yaraſlaviam, ubi minimum, patet miliare unum in latitudinem.

Iter

Iter à Moſcua metropoli ad mare Caſpium.

A Moſcua ſecundo fluvio Moſcua ad Collom ſunt xx milliaria. à Collom uno circiter mill. Moſcua confluit in Occam à confluente ad caſtrum Terreverisko ſunt VIII milliaria. ad Peroſlaviam VIII mill. ad veteris Rezaniæ rudera VI milliar. ad Terrecomam XII. ad Caſſim, ad Morom xx milliar. ad Niſinovogrod & confluentem Occæ in Volgam XXV. ad Vaſilgorod XXV. ad Sabovvshare XVI. ad Svvyasko XXV. Cazan; à Cazan ad Camæ in Volgam confluentem XV. ad Perovolog. ad primum Ruſſorum præſidium, quod Tartarorum vocabulo appellant *Caravvool*, ſunt VII verſtæ. ad ſecundum Kameni Caravvool 113 verſtæ. tertium Stupino Caravvool 50 verſt. ad quartum Polooy Caravvool 120 verſt. ad quintum Keezeyur Caravvool 50. ad ſextum Ichkebre 30 verſt. ad Aſtracan 30 verſt. ad Vchoogh 60 verſt. ad inſulam Cheterabougori 40 verſt. Hic Volga ſe exonerat in mare Caſpium.

II.

Soli cœlique qualitates; fruges, aliaque commerciis apta.

SOlum hujus regionis ut plurimum eſt leve atque arenoſum, pro provinciarum tamen differentia multum varians. Provinciæ enim omnes quæ ad ſeptentrionem vergunt, quæque ſitæ ſunt verſus ſinum S. Nicolai & Colam, quæq; ad aquilonem tendunt verſus Siberiam & Samoëdarum regionem, fere ſunt infœcundæ, tum ob nemora & denſiſſimas ſylvas quibus horrent, tum ob climatis extremam frigiditatem hibernis menſibus, & æſtatis brevitatem. Secundum utramque autem Volgæ fluminis ripam inter Cazan & Aſtracan, licet ſolum perfœcundum ſit, agri pene inculti jacent, & regio omnis incolis vacua eſt, prȩterquam paucis admodum locis ad occidentalem ripam ejuſdem fluminis, ubi magnus Ruſſiæ Dux aliquot caſtella condidit, & præſidia militum collocavit. Cauſa eſt, quod vicini Tartari, qui *Crim* appellantur, neque ipſi oppida condere volunt, vagæ & ambulatoriæ vitæ dediti; & pecuariam tantum exercentes, neque Ruſſum,

cujus vires longius ab hiſce locis diſſitæ ſunt, condere permittunt. A Vologda, quæ circiter mille ſeptingentas verſtas diſtat à S. Nicolai monaſterio, ad Moſcuam metropolim, & à Moſcua ad fines Tartarorum verſus meridiem, (quæ regio par pene verſtarum ſpacium occupat,) regiones omnes amœnæ ſunt & fertiles, paſcuis juxta atque arvis divites, & pluribus amnibus riguæ. Eadem eſt telluris facies à Rezania (quod oppidum à Moſcua jacet verſus eurum) ad Novogrodam magnam, & Voloſko extremum pene Ruſſici imperi oppidum verſus corum. Nec multum diſſimilis tellus, quæ inter Moſcuam & Smolensko interjacet. Cæterum omnium harum provinciarum faciem plurimum immutant anni tempeſtates. Nam hybernis menſibus altiſſima nive teguntur, maxime tamen verſus arctum. Flumina omnia (etiam rapidiſſima) craſſiſſima glacie cõſtringuntur, idque continuis ut plurimum quinq; menſibus, ab ingreſſu nimirum novembris ad exitum martii. tum enim primum nives liqueſcere incipiunt & gelu ſolvi. Aër hiſce menſibus ſupra modum eſt frigidus, ita ut guttæ aquæ in ſublime jactæ, congelentur antequam deci-

dant: frigus autem adeo penetrabile, ut multi in ipſo foro & alii alibi in campis iter agentes aut penitus deficiant, aut ægre membris exterioribus mutilati evadant. Nonnumquam hyeme ſupra modum ſæviente, lupi atque urſi catervatim è ſylvis fame cogente erumpunt, & obvios quoſque dilaniant, paganoſque interdum in tuguriis ſuis opprimunt. Adverſus hanc frigoris violentiam in oppidis atq; pagis, in omnibus ædibus habent caldaria ſive ſtuvas modo ipſis peculiari factas, è ſilicibus aut petris in modum furnorum, quæ conclavia multo fumo implent. Mira ſunt & fere fidem ſuperant quæ de acrimonia frigoris in hiſce partibus narrantur, quæ conſulto prætereo. Atque hæc quidem hyeme regionum conditio eſt. Vere vero ineunte tanta repente mutatio incidit, ut ſylvæ ſubito reviveſcant, gramina emergant, flores emicent, ſata pullulent, aves & præſertim luſciniæ tam ſuaviter ubique concinant, ut nihil ad amœnitatem regionis addi poſſe videatur. Id autem beneficii regiones haſce à nivibus conſequi opinantur, quæ quum hyeme altiſſimæ ſint & ſolum ubique operiant, ſolum veluti veſte quadam contegunt,

&, ne

&, ne à frigore aduratur, fovent; vere vero ingreſſo, eædem breviſſimo tempore diſſolvuntur & liqueſcunt, ſolumque, quod fere leve & arenoſum eſſe diximus, humorem large & quam ociſſime imbibit, & à ſolis radiis perculſum fotumque herbas omnes quam celerrime protrudit. Porro ut frigus hybernis menſibus intenſum, ita & æſtus æſtivis menſibus junio, julio & auguſto hic longe major quam in Anglia aut noſtris provinciis; quo fit ut fruges citius maturentur. Præterea maxima Ruſſiæ pars multis fontibus ſcatet, rivulis, lacubus, amnibuſque rigatur. Denique maximorum & altiſſimorum fluminum, quæ regionem permeant, beneficio accidit, ut Ruſſia, quæ bona ſui parte quam longiſſime ab Oceano & aliis fretis abeſſe cernitur, commerciis apta reddatur, etiam cum remotiſſimis ab illa provinciis: alia enim flumina in mare Balticum deſcendunt, alia in oceanum ſeptemtrionalem; maximum autem illorũ flumen Volga etiam in mare Caſpium penetrat; ita uti cum Perſia & aliis Aſiaticis regionibus communicet, & merces omnes Aſiaticas per mediam Ruſſiam facile ad oceanum perducat.

Inter

Inter ea quæ Ruſsia producit in uſum indigenarum, primum locum poſtulant fruges: triticum nimirum, quod interdum viliſsimo pretio hic venire ſolet: ſecale, quod ſolum ante hyemem ſerunt, quum cætera farra verno tempore terræ mandent; hordeum, avena, piſa, fagopyrum, & pſnytka oryzę ſapore admodum ſimilis. Quæ frumenta omnia tanta copia hic proveniunt, ut indigenis & vicinis nonnumquā abunde ſufficiant: quod ſi quando hic annonæ caritas accidit, id potius Nobilium fraude fit quam regionis infœcunditate. Sunt tamen in magni Ruſsiæ Ducis dominio provinciæ aliquot farris inopes, uti Permia & aliæ quædam ſeptentrionales, quæ panis è frugibus uſum fere ignorant, niſi quum interdum illum à vicinis accipiunt; quarum incolæ panes è radice quadam, quam vocant *vaghnoy*, coquunt; interdum & ex interiore medulla abietum.

Quæ autem & indigenis ſerviunt, & commerciis apta ſunt, hæc fere numerantur.

1. Pelles variorum animalium, quibus & incolæ contra frigoris violentiam corpora ſua muniunt, & ingentem earumdem copiam advenis mercatoribus

catoribus vendunt; tam opulento cõmercio, ut obſervatum ſit, nonnullis annis tantam copiam evectam, quæ pretium quadringentorum aut quingentorum millium rublarum ſuperaverit. Inter pelles haſce primum locum ſibi vendicant zebellinæ ſive ſabellinæ; quas Pechora provincia ſubminiſtrat præſtantiſſimas; quibus hodie fœminarũ luxus ingens interdum pretium in Europa ponit. Cæterę ſunt vulpes nigræ, & rubræ, quibus Siberia abundat; atque etiam albæ: martes: caſtores: hermelinorum pelliculæ pulcherrimæ: luporum, lyncium, &c.

II. Ceræ tanta copia, ut nonnullis annis duæ librarum myriades evectæ fuiſſe dicantur: maxima autem vis Pleſcoviæ venire ſolet, licet aliæ quoque provinciæ illa abundent.

III. Mellis item tanta, ut, licet magna illius pars ab indigenis in potu abſumatur, tamen non vulgaris copia quotannis exportetur in vicinas provincias.

IV. Sevum; quod ſuperiori ſeculo ad quatuor librarum myriades evectum fuiſſe memorant, licet hodie vix quarta pars evehatur: maximam illius copiam mittit Ieroſlavia & Vologda, aliæque provinciæ.

V. Tau-

v. Taurorum & bubalorum tergora; quorum ſuperioribus annis ad centum millia exportata volunt; hodieque non minorem, ſi non majorem numerum, exportari.

v i. Oleum ex phocarum arvina coctum.

v i i. Ickary ſive caveary; cujus magna copia ad Volgæ ripam conficitur ex ovis piſcium, bellouginæ puta, ſturionis, ſeverigæ, & aliorum; & in alias regiones, præſertim in Italiam, vehitur, opulento ſatis commercio.

v i i i. Linum & cannabum. Illud quidem Volsko provincia cum vicinis regionibus; hoc Smolensko, Dorogoboſe & Vathma, magna copia & ſingulari bonitate producunt. Exigua autem copia hodie, præut olim, evectatur, partim ob incolarum deſidiam, potiſſimum autem ob exportandi difficultatem & nimios vecturæ ſumtus.

i x. Sal; cujus magna vis Starræ Ruſſæ & alibi è ſalſis ſcaturiginibus cogitur; juxta Aſtracan oppidum autem à marinis fluctibus ejicitur in littus.

x. Pix; cujus immenſa copia in provincia Smolensko & Dvvina ex abietibus & piceis eliquatur.

x i. In provincia Corelia & ad ripam

pam Dvvinæ verſus oceanum arctoum, è rupe exciditur *ſlude*, ut vocant, quæ vitri uſum præſtat, & in lanternis vulgo hodie uſurpatur, vitri Ruſſici nomine.

XII. Ferrum. nam cæterorum metallorum fere infæcunda eſt Ruſſia.

III.

De ingenio & moribus incolarum.

GEntis omnis Moſcoviticæ major ſervitus eſt quam libertas; cujus rei egregium executorem Principem proprium habent. Omnes enim paſſim, cujuſcunque conditionis ſint, nullo reſpectu perſonarum habito, duriſſima ſervitute premuntur. Nobiles, magnates, præfecti, primores, conſiliariique univerſi, ſe *chlopos*, id eſt, abjectiſſimos & viliſſimos ſervos Magni Ducis fatentur, & bona ſua omnia mobilia & immobilia, quæ poſſident, non ſua ſed Principis eſſe agnoſcunt. Vt autem equeſtris ordo à Magno Duce, ita etiam plebeius ordo à Nobilibus & Magnatibus graviſſime premitur. Colonorum enim & oppidanorum bona, militarium hominum & Nobilium prædæ expoſita ſunt, & per contemtum nigri homines & Chri-

Chriſtiani communiter appellantur. Sex dies coloni in ſeptimana dominis ſuis laborant; ſeptimus dies privato labori conceditur. Neque hi ſtrenue laborant, niſi bene verberati. Habent autem certos agros à dominis ſuis ſibi attributos, ex quibus vitam tolerant, & tributa annua ſolvunt. Artifices & mechanici ſecundum præſcriptum parvo laborem ſuum vendunt. Quumque annonæ caritas in pretium concedit, tunc artifices exiliori tenuiorique in pretio ſunt, adeo ut vix panem ipſum pro labore unius diei, quamvis ſtrenuo, poſſint acquirere. Oppidani quoque & mercatores gravibus & intolerabilibus tributis & exactionibus onerantur. Quod ſi Princeps aliquem mercatorem argenti aut auri paulo ditiorem à delatoribus (quorum plena eſt aula) reſciverit, hunc ſibi repræſentari imperat: & crimine, licet falſo & cōmentitio, onerato dicit; Delatum eſt ad nos tuum, ſceleſte, facinus; ideo ut criminoſus punieris. Si autem accuſatus ſe innocentem obteſtetur; tunc princeps reſpondere ſolet; Animæ teſtium, qui te accuſaverunt, hoc ſciant; Mea vero nihil refert. Confeſtim ergo juſſu principis arripitur, & tandiu verbera-

tur

tur, donec præſcriptam ſummam monetæ argenteæ principi annumeret. Quæ ab authoribus idoneis relata, prætermittere noluimus, licet non eſſe perpetua, aut à quibuſvis principibus uſitata, credamus. Eſt præterea mos apud ipſos receptus, omnes debitores qui æs alienum conflaverunt cui ſolvendo minime ſint, ex legis præſcripto in locum publicũ ad id deſtinatum rapere, ibique à ſervis prætorianis flagris baculiſque ſuras & crura miſerorum ſine ulla miſericordia cædi, donec creditoribus ſuis, undecunque tandem accipiant, quomodocunque ſatisfaciant, aut, ſi nullatenus id poſſint, tunc creditoribus ſuis ita verberibus ſubacti certum tempus ſecundum debiti modum ſervire coguntur. In hunc itidem locum omnes accuſati coram Principe per contumeliam ducuntur, &, ſi ditiores fuerint, cujuſcunque conditionis, tantiſper verberantur, donec multam imperatam, licet indebitam, principi ſolvant.

Omnes communiter ſervos aut nexos aut captivos habere ſolent; quos morituri frequenter manumittunt: illi tamen ſervituti aſſueti aliis dominis in ſervitutem ſeſe dedunt,

aut pecunia accepta ſe mancipant. Liberi etiam, qui dominis certa mercede ſerviunt, non poſſunt, quando lubet, à dominis ſe abdicare. Si enim quis abſque domini voluntate abierit, ab alio in famulatum non aſſumitúr, niſi fuerit à priore domino vel ab illius amicis, qui pro fidelitate illius ſpondeant, commendatus.

Pater quoque poteſtatem habet filium quater vendendi, ita ut ſemel venditum quocunque tandem modo liberatum vel manumiſſum à domino, iterum atque iterum jure paterno poſſit vendere; poſt quartam autem venditionem nihil amplius juris in illum habet.

Mulierum conditio miſerrima eſt; nulla enim honeſta & pudica creditur, niſi domi concluſa vivat, adeo ut nuſquam prodeat. Domi autem manentes fila nent, telam texunt; neque quicquam authoritatis in ædibus uſurpant. à maritis bene verberatæ, raro conqueruntur, ſed amoris id indicium vocant. *Hæc à Guagnino prodita accepimus.*

Ruſſi ut plurimum vaſto ſunt corpore & obeſiore: quippe qui mole corporis aliis præcellere inprimis decorum putent. Ingenio ſunt tardo juxta atque

atque bardo; quod partim climatis vitio fieri autumant, partim victus quotidiani cruditate: nam ut plurimum radicibus, allio, cepis, braſſica, aliiſque cibis craſſi nutrimenti utuntur, qui craſſiores humores in ipſis generant. Præterea multo cibo ſe infarciunt; & large ipſo prandii initio hauriunt aquam vitæ, ut vocant, aut alium potum medicatum; ſtatimque poſt cibum ſumtum ſomno meridiano indulgent; nullumque vitium ipſis familiarius quam ebrietas. Opulentiores medone utuntur: tenuiores *quaſſe*; qui potus nihil aliud eſt quam aqua modico furfure vitiata: egeni tantum aquam uſurpant.

Plurimum utuntur thermis & caldariis; ita ut ne æſtivis quidem menſibus ab illis abhorreant. Extremum autem frigus extra & intenſus calor intra ædes, una cum diæta illa quam indicavimus, & illorum ingenia obſtupefacit, & cutem obfuſcat, & cuticulam facit dehiſcere, inſigni dehoneſtamento; idque magis adhuc in fœminis quam in viris, utpote quæ magis circa focum occupentur. unde nihil hiſce familiarius quam fuco faciem incruſtare, ut vitium hoc tegant. Nec probrum hic putatur pictam &

fucatam eſſe, maritis ultro ſumtum præbentibus.

Amiciunt ſe Ruſſi ad Græcorum pene modum; ita tamen ut ſinguli pene ordines ſuum peculiarem amictum habeant. Nobiles, qui cæſariem ad cutem ipſam deradere ſolent, (niſi quum principem offenderunt aut indignationem illius metuunt; tunc enim & comam alunt, & ad humeros uſque promittunt, faciemque eo operiunt horrendum in modum;) primo verticem capitis tegunt exiguo caputio, (*taſia* ipſis dicitur,) auro & gemmis precioſis intertexto; huic aliud majus & Turcici in modum erectum ſuperimponunt, nigræ vulpeculæ pelle munitum; (has quippe pelles maximi faciunt, & magno precio redimunt.) Collo nudo circũdant collare tres interdũ tranſverſos pollices latum, unionibus aut aliis gemmis reſplendens. Induſio lineo primo ſuperinduunt veſtem, quam *sbepon* vocant; quæ eſt tunica ſericea auro & gemmis diſtincta, (æſtate quippe intra penates hanc ſolam geſtant,) ab humeris ad genua promiſſa, & nodis antica parte clauſa. Huic rurſus ſuperinduunt ſtrictiorem tunicam, nodis itidem concluſam, & cingulo Perſico

ſico ſupra lumbos conſtrictam, cui cultellos & cochleare appendunt. Ea tunica plerumque eſt è pretioſiſſimo panno, & propendet ad talos uſque; & appellatur eis *caftan*. Illi porro laxum indumentum ſuperaddunt, quod vocant *ferrus*, è ſerico, cum prætexta aurea aut argentea; itemque alterum manicatum, quod vocant *alkaben*, è ſubtili itidem panno, uti cætera, & ad talos uſque propendens, cum collari phrygiato. Quibus omnibus, quum foras prodeunt, ſuperinjiciunt pallium, *honoratky* ipſis, factum pene ad *alkabeni* modum, ſed carens collari. Caligas cruribus aptant è corio Perſico, quod vocant *saphian*: quibus adjiciunt ſoccos è panno ſerico, auro intertexto. Atque ita amicti equo vehuntur vel ad proximas ædes. Optimatum (quos *Boyoreski* vocant) amictus à ſuperiore non multum differt, niſi ſplendore & pretio. Nobilium fœminarum (quas vocant *Chyna Boyarshena*) veſtitus ita ſe habet: Caput tegunt velo ſericeo, plerumq; rubri coloris. Cui addunt frontale è ſerico albo; *obrosan* appellant. his ſuperinduunt caputiũ è panno aureo phrygiato (*shapka Zempska* illis,) cum limbo è pretioſis pellibus, unio-

nibus & gemmis reſplendens. Supremum corporis indumentum eſt *opoſhen*, laxa tunica cum manicis ad ſolum uſque pendulis & antica parte grādioribus, nodis aureis aut inauratis connexa. A tergo addunt cucullum è pretioſis pellibus, qui pene ſcapulas illarum tegit. Sub qua tunica geſtant & alteram, *leitnick* illis, cum laxis manicis ad cubitum uſque reductis, è pretioſiſſimo panno; & ſub hac tertiam, *ferris Zempskoy*, ad talos uſque demiſſam. Armillas itidem geſtant aureas & gemmis diſtinctas; ſoccos denique ex albo, flavo aut cyaneo corio, margaritis variato.

Vulgarium amictus vilis eſt. Mares hyeme quidem ſubuculæ è pellibus agninis, aliiſve, quam *ſhube* dicunt, ſuperinduunt tunicam laxam ad talos uſque dimiſſam, è vili panno albo aut cyaneo: caput furrato caputio, crura ſoccis muniunt: æſtate nihil præter induſia & ſoccos uſurpant. Fœminæ item hibernis menſibus ſubuculam ejuſmodi & togam rubram aut cyaneam induunt; æſtate bina ut plurimum induſia tantum, ſive domi deſideant ſive prodeant in publicum. Sine inauribus ex argento aut alio metallo vix ullam fœminam aut virginem

gnem videre eſt. Capita caputiis & ſerico velant.

Cęterum quemadmodum plebeii à nobilibus ſervilem in modum habentur; ita etiam infimæ ſortis homines, quos *Chriſtianoe* vocant, quum licet aut poſſunt, crudeliſſime in æquales ſuos aut inferiores graſſantur. Vnde rapinis & homicidiis plena ſunt omnia: nam ſe invicem trucidare penę ludum ducunt; nec ullum crudelitati ponunt modum; adeo ut fidem ſuperent quæ atrociſſime hic vulgo perpetrentur ab iis qui Chriſtiani audire volunt.

Mendicorum numerus infinitus eſt, quorum tanta eſt egeſtas, ut fame pene enecti, vulgo uſurpent, *Da quod manducem, & trucida me.*

Merito porro ambigitur, utrum major ſit eorum ſævitia an luxuria & improbitas: nam ſcortationes, adulteria & ejuſmodi facinora, omnem ſuperant modum; quum vix pœna ulla legibus conſtituta ſit in ita delinquentes. Quibus vitiis accedit falſiloquium, quod ipſis tam familiare eſt ut jure dicatur vulgo, Ruſſum nec facile cuiquam fidem habere, neq; fide dignum eſſe. Quibus ipſorum vitiis haud fruſtra factum creditur, quod ipſorum

conſuetudine Tartari ad fidem Chriſtianam non convertantur, dum gentis vitia religioni imputant.

Matrimoniorum ratio à cæteris nationibus non parum abludit. maribus enim puellas quas ambiunt, videre aut alloqui ipſis inſuetum; per matres aut anum aliquam procantur. Vbi autem inter parentes, aut eos qui in parentum ſunt loco utriuſque partis, convenerit, (nam ſine conſenſu parentum etiam hic cõnubia illegitima judicantur,) primo inter ſe deliberant quam ſummam puella ad ſponſum delatura ſit. quæ pro parentum opulentia interdum grandior eſt; nam ipſorum moribus inſolens eſt ſponſum quicquam dotis nomine repromittere. verum marito decedente, nullis liberis è conjugio natis, vidua tantum recipit quantum attulerit, ſi modo maritus tantum in bonis relinquat; ſi vero liberos ex illo ſuſceperit, tertiam partem bonorum capit, aut amplius, è voluntate decedentis. Dotales dein tabulas ut ita dicam conficiunt, in quibus puellę parentes aut conſanguinei fidejubent puellam eſſe incorruptam; (è quo contractu plurimæ lites naſci ſolent, ſi vel modica poſtea maritum ſuſpicio cœperit illam ante fuiſſe

vitia-

vitiatam.) Hiſce confectis, ſponſa primo munus aliquod ſponſo mittit, & ille viciſſim ſponſæ. neque tamen adhuc mutuo conſpicere aut alloquì permittuntur. Veſpera autem, quæ nuptiarum ſolennia præcedit, ſponſa à matre & aliis matronis collimago, id eſt, veredo aut rheda, ſi hyems ſit, ad ſponſi ædes perducitur, cum nuptialibus indumentis, & thoro conjugali eleganter parato; ibidemq; noctu ab iiſdem cuſtoditur, ita ut à ſponſo videri non poſſit. Vbi jam dies nuptiarum illuxit, ſponſa velo lineo tecta à vertice capitis ad lumbos uſque à parentibus & amicis ſuis ad templum deducitur, & ſponſus item à ſuis. (vehuntur autem equis, licet templum proximum ſit, & ipſi tenuioris fortunæ.) Cæremonię & verba quæ ſacerdos uſurpat à cæterorum Chriſtianorum conſuetudine nihil pene differunt: annulo quoque fides firmatur, manuque ſponſæ in ſponſi manum tradita. Quibus abſolutis, ſponſa accidit ad pedes ſponſi, & caput calceis illius illidit, in ſignum ſubjectionis; & ſponſus viciſſim tunica ſua illam operit, ut teſtetur, ſe tutelam illius ſuſcipere. Tum cognati & amici utrimque ſponſo ſponſæque ſeſe inclinant,

ut mutuum in futurum obſequium & amicitiam voveant. denique à ſponſi patre panis ſacerdoti traditur; qui illum quantocius tradit in manum patris ſponſæ, obteſtans illum, ut die conſtituto dotem promiſſam ſponſo annumeret, & deinceps amicitiam cum ipſo & amicis illius inviolatam conſervet: pater autem ſponſæ panem in plures partes frangit, & ſingulas partes diſtribuit inter præſentes conſanguineos & affines, ut deinceps in unum veluti panem coaleſcant. Finitis hiſce ceremoniis, ſponſus ſponſam manu ducit ad templi veſtibulum, & cyathum plenum medone illi propinat; illa cyathum acceptum ſub velo libat. atque ita cum ſuis quique amicis ad parentum ædes reducuntur: ubi ſub ingreſſum farre aſperguntur, in omen fœcunditatis & opulentiæ. Sub veſperam ſponſa rurſus ducitur ad ædes ſponſi, velata uti ante: & illa nocte nec vocem edere à matre docetur, ne ſponſus illam audiat aut videat ante craſtinum: tribus quoque ſequentibus diebus in nuptiali ſympoſio, verba niſi pauca, eaque pene ex præſcripto, & cum ſumma ſponſi reverentia loquitur; nam ſecus facere inprimis indecorum putant. Quarto demum die

novi

nupti ad propria concedunt, &
s omnibus dant epulum. Toto
iarum tempore ſponſus *moloday*
z, id eſt, juvenis dux, appellatur,
onſa *moloday knezay*.
n mortuis ſuis ſepeliendis multas
monias adhibent, ſuperſtitioſas
a atque profanas; nam intra ſar-
hagum abdunt literas commen-
itias ad S. Nicolaum, quem cœli ja-
orem opinantur, haud ſecus quam
omanenſes S. Petrum. Hyeme au-
n quum tellus gelu ita obduruit, ut
obes effodi nequeant, cadavera o-
nia in domum publicam (*boshedom*,
eſt, dei ædem, vocant) abdunt; ubi
elu conſtringuntur: vere autem in-
unte, & ſoluta glacie, ſinguli ſuorum
adavera repetunt; quæ cum ſuis ve-
timentis terræ mandant. Præter ora-
iones pro defunctis, poſtquam jam
cadavera terræ ſunt mandata, ante ſe-
pulturam adhibent fœminas, quæ ma-
gno ululatu planctū faciunt, & mor-
tuos magnis vociferationibus interro-
gant ethnicorum more, cur ipſis mo-
riendum fuerit, & ſimilia: ut mi-
nus mirari liceat, ejuſmodi planctus
à Braſilianis & aliis barbaris celebra-
ri. *Hæc fere è Legati Anglici commen-
tario hauſta.*

Mores

Mores denique gentis in Icone animorum ita exprimit *Ioann. Barclaius:*

Servituti gens nata, ad omne libertatis veſtigium ferox eſt; placida ſi prematur. Neque abnuunt jugum. Vltro fatentur Principi ſe ſervire; illi in ſuas opes, in corpora, vitamque jus eſſe. Sordidioris reverentiæ humilitas Turcis non eſt in ſuorum Ottomanorum ſceptrum. Cæteras quoque gentes ex ſuo genio æſtimant. Hoſpites, ſive forte, ſive conſilio, in Moſcoviam advectos, in idem jugum damnant, & ſervire ſuo Principi volunt; ſi quos furtim abeuntes retraxerint, ut fugitivos plectunt. Magnatibus, licet ipſi ſerviunt; in minores ſuus faſtus eſt; & vulgus horum maxime ſupercilium timet.

Fertur populus adeo literarum rudis eſſe, ut pauci inter illos vulgatiſſimas preces memoria teneant quibus Numen propitiamus. Bello quam ocio aptiores; & plerumque in armis ſunt; ſive quò Tartarorum impetum frangant, ſive alio limite Polonos laceſſunt, repelluntve: Iſta quoq; ætate civilibus odiis inter ſe certaverũt. Acies illis ex equitibus tota. pedite ideo vix utuntur, quod omnium bellorum momenta in celeritate conſtituunt;

magno

› impetu vel impreſſionem
vel fugam. Sed ubi pavere in-
ınt ad deſperationem quoque
ntur. Adeo ut ex prælio fugien-
aſſequitur hoſtis, nihil auſi re-
re, ita ſe victoribus dedant, ut
ıortem deprecentur. Caſtigan-
tis remiſſi ſunt: tamen prædo-
ltimo ſupplicio ulciſcuntur.
ſt cauta, nectendiſque fraudi-
›ta; Neque ignorant ideo mer-
bus ſe ſuſpectos; quos ut placa-
es habeant, interdum in mutuis
ıerciis aliam patriam ſibi fin-
Perpotandi ſtudium acre eſt. &
r patrios potus ne quidem ad-
vina deſunt.
oribus longa captivitas, quas
ſerio continent, dignas quoque
ribus malis; adeo ſervilibus ſu-
dem ingeniis demiſſas eſſe ajunt.
rum in ſe benevolentiam ex ver-
m numero æſtimant; nunquam
us ſuo judicio habitæ quam cum
va ingenia inciderunt. Quidam
rmania in Moſcoviam migrave-
vir è plebe, &, ſi nomen in tantil-
placet, Iordanes dicebatur. Hæ-
go in illa regione; & cum ſibi eæ
s placerent, inde etiam duxit uxo-
. Hanc cum charam haberet,
omni-

omnibuſque officiis mutuam gratiam affectaret, illa dejectis luminibus mæſta, crebro in ſingultibus & cæteris mærentis animi indiciis erat. Viro denique ſciſcitanti mæſtitiæ cauſam; ſe enim nullis quod ſciret amicitiæ muneribus defuiſſe: Quid tu, inquit mulier, tam egregie fingis amorem? Num putas latere me quam tibi vilis ſim? ſimulque largos gemitus cœpit effundere. Ille attonitus, in amplexus mœrentem recepit, rogare perſeverans, nunquid eam offendiſſet. peccaviſſe ſe forſitan, ſed culpam emendatione deleturum. Ad hæc illa; Vbi autem ſunt verbera, inquit, quibus te amare docuiſti? hoc certe potiſſimum pacto, maritorum in uxores apud nos benevolentia & cura ſancitur. Hoc à Iordane audito, primum ſtupor continuit riſum; mox utroque vaneſcente, è re ſua eſſe putavit, ut uxorem eo modo haberet, quem ipſa præſcripſerat: nec multo poſt arripuit cædendæ mulieris cauſam, & illa fuſtibus mitigata, tum primum bona fide amare & colere virum cœpit. Nec tenuit ille modum; ſed jam ferior quam miſera conjux optaſſet, ad extremum grandi ictu dicitur hujus etiam crura & cervicem afflixiſſe.

IV: *Re-*

IV.

Regimen politicum & civile.

RVſſici principis regimen fere ſe habet ad Turcici imperii modum, cujus principia politica ſtudioſe videtur imitari. Nam primum omnia ſibi vindicat, & non modo vulgus, ſed & nobilitatem duro ſervitio premit, & populum gravibus tributis exhaurit: præterquam quod nobilitati aliquam libertatis ſpeciem indulget, ad tenuiores, ubicunque nobiles ipſius beneficio terras poſſident, acrius opprimendos: & plebi quoq; libertatis aliquam quaſi larvam relinquit, qua ipſis licet terras ſuas teſtamento liberis ſuis tranſcribere.

Principale regimen conſiſtit in legibus ferendis & abrogandis, publicis magiſtratibus creandis, bello gerendo, aut pace ſive induciis paciſcendis, fœderibus quoque cum exteris principibus & rebuspub. faciendis; pœnis corporalibus infligendis aut condonandis; denique in omnibus civilibus & criminalibus judiciis. Princeps & Senatûs illius plane abſoluta utitur poteſtate: ita ut non modo ſupremus ſit legiſlator, ſed & executor. Nam leges omnes

omnes ſine ullo publico parlamento prævio promulgat. In quibus examinandis prȩter privatos cōſiliarios, nullos adhibet præter paucos epiſcopos, abbates atq; eccleſiaſticos; ut melius ſuperſtitioſo vulgo imponat, cui nihil ſacrum & rectum videtur niſi cui ipſorum ſacerdotes affuerint, nihil durum putatur cui illi conſenſerint. Itaque Principes Eccleſiaſticos homines multis immunitatibus & honoribus cumulant, gnari, nullum firmius vinculum eſſe tyrannicæ dominationis, quam ſuperſtitionem vulgi & rituum receptorum pertinacé obſervantiam. Deinde nullum eſt munus publicum quantævis dignationis, quod hic hæreditarium ſit, quod non immediate & abſolute à Principe conferatur; adeo ut ne ſcribarum quidem, quos *dyaks* vocant, & in ſingulis præcipuis oppidis habent, munus præterquam ab ipſo Principe cuiquam mandetur. Tertio judices omnes, qui jurisdictionem in cauſis civilibus & præſertim in criminalibus exercent, ab eodem ad libitum conſtituuntur; nec munia hæc aut ad hæredes tranſmittunt aut ad vitam peculiari Principis decreto obtinent. Iidem ita timide & circumſpecte in eo munere verſantur, ut nullam

causam alicujus momenti per ſe
minare audeant, niſi prius ad ſu-
num Senatum & aulam Principis
ierint. Superiori autem ſeculo
nnes Baſilides, ut ſupremam hanc
necisque poteſtatem oſtentaret,
yrannice eadem eſt abuſus, ut quo-
que procederet, ſi quem aut libe-
s ſe intuenté aut alioquin ſibi diſ-
centem offendiſſet, ſtatim capite
cti, & miſeri caput ante pedes ſuos
ojici mandaret. Idem & Nobilibus
onnullis, qui in certis provinciis avi-
m tuebantur libertatem, & abſolu-
m hactenus in provinciis ſuis obti-
uerant judicandi poteſtatem, peni-
us omnem jus dicendi ademit licen-
iam. Quarto ad ſolum Principem o-
nnes cauſæ per appellationem defe-
untur; ſolus damnatis veniam indul-
get. Licet ſub Theodoro, in quo ſtirps
principalis defecit, etiam imperatrix,
ut vocant, hanc indulgendi poteſta-
tem uſurpaverit; quod magis Prin-
cipis ignavia quam veteri conſuetudi-
ne aut jure fuit toleratum.

De ſupremo Principatus conventu.

SVpremus Principatus Ruſſici con-
ventus *Zabore* ipſis dicitur. Inter-
eſſe ſolent primo Imperator ipſe; ſe-
cundo Nobiles ut plurimum viceni,

F qui

qui privatum illius conſilium conſtituunt; tertio nonnulli ex eccleſiaſtico ordine, & fere pari numero: plebeiis nullus hic locus, quos mancipiorum loco habent, & obediendi neceſſitatem impoſitam putant, nullam autem ſinunt habere deliberandi libertatem. Convẽtus hic celebratur in hunc modum: Imperator citat Nobiles, qui ſunt de privato illius conſilio: itemque Patriarcham; qui dein advocat Metropolitanos duos, totidemq; archiepiſcopos, & epiſcopos, qui inter illos dignatione præcellunt, abbates item atque monachos. Hi ubi ad aulam venerint, ſeſſionis dies à Principe decernitur, qui plerumque eſt veneris, ob diei illius apud ipſos celebritatem & religionem. Vbi dies hic illuxit, Eccleſiaſtici primi locum publicum, qui *ſtollie* ipſis dicitur, ingrediuntur: dein, Principe cum ſuis proceribus adventante, Patriarcha cum clero ipſi obviam egreditur, ipſi benedicit, duobus primoribus digitis ſuis Principis fronti & genis admotis, & dexterum pectoris latus deoſculando. Tum atrium ſimul ingrediuntur, & ſuo quique ordine conſident, in hunc modum: Princeps thronum occupat; & juxta illum quadratæ menſæ (quæ duodecim

cim circiter perſonarum capax eſt) aſſident Patriarcha & præcipui è nobilitate & clero, cum duobus ſcribis, (*dumnoy dyacks* vocant;) reliqui in ſedilibus ſecundum dignitatis gradus in ambitu atrii locum ſortiuntur. Vbi omnes conſederunt, unus ſcribarum recitat id de quo deliberandum fuerit. Tum Patriarcha & reliqui eccleſiaſtici primo rogantur quid ipſis de re propoſita videatur: qui jam ante parati ut plurimum uno eodemque modo reſpondent: Principem illiusque conſiliarios ea eſſe prudentia & rerum gerendarum uſu atque experientia, ut ipſi melius judicare poſſint quid reipubl. utile ſit quam ſe ſacris tantum operantes & religioni intentos: itaque pergat in determinando; ſe, quod ſit officii ſui, precibus & votis auxiliaturos. His à plerisque dictis, monachus aliquis ad hanc ſcenam paratus, Principem rogat, ut planius ſuam de re propoſita mentem exponere dignetur. Tum Scriba Principis nomine reſpondet; celſitudini illius, & nobilibus conſiliariis, rem propoſitam utilem & neceſſariam reipubl. videri: nihilo tamen ſecius, quia ipſi, quid rectum pravumve ſit, optime poſſint diſcernere, ab ipſis obnixe

contendere ut ſententiam ſuam libere proponant:& ſi rei propoſitæ conſentiant, ſuum calculum adjiciant, quo res plene poſſit determinari. Illi autem nihil cunctati rem propoſitam probant, & benedictione Principi impertita cum venia illius diſcedunt. Princeps autem Patriarcham ad exterius atrium deducit; dein rurſus conſidet, donec pompa ſit parata qua ipſe domum reducitur. Actis denique à ſcribis confectis, eadem in omnibus provinciis & oppidis per Duces aut Scribas promulgantur. Conventuque abſoluto Patriarcha & cæteri eccleſiaſtici ſolemni epulo à Principe excipiuntur, & ſua quique loca repetunt.

Dignitatum gradus & ordines populi.

DIgnitatum gradus poſt Principem hi fere ſunt:

1. Nobiles. qui quatuor ſunt generum. 1. Principes; qui *Vdelney Kazey*, id eſt, exemti & privilegiati Duces appellantur. quorum poteſtas primum à Principibus Ruſſiæ multum imminuta, ad extremum à Ioanne Baſilide penitus ſublata fuit; ita ut nunc non minus quam cæteri ſervitutem ſerviant, quum antea libere in ſuis qui-

que territoriis, ad Germanorum Principum modum, imperitarent. 2. *Bojarens*; nimirum illi quos Princeps præter nobilitatis titulum, conſiliariorum munere dignatur. 3. *Vayvoda*; qui militares copias Imperatoris Ruſſici auſpiciis duxerunt; nam id nomen cum præcipua dignatione poſt præcedentes nobilium ordines, etiam ad liberos & nepotes transmittitur. Hi tres nobilium ordines tanquam dignitatis notam agnominibus ſuis addunt *Vich* vel *Wish*; & multam indicunt illis qui hanc notam in alloquendo ipſos addere negligunt; quę multa *beſt chest* ipſis vocatur: atque hac ita tument omnes, ut etiam ii quos fortuna ita deſtituit ut aliis famulentur, multam hanc negligentibus impingere ſatagant.

II. Proximum poſt nobiles locum occupant ii quos vocant *Sina Bojaresky*, id eſt, nobilium liberi, qui ſtipendiis Principis militant; inſolentiſſimum hominum genus: & ſcribæ, ſive *Dyaks*, qui proximum locum in oppidis obtinent poſt pręfectos ſive Duces.

III. Infimus ordo plebeiorum eſt, quos vocant *mouſicks*: inter quos agmen ducunt mercatores; ſequuntur mechanicarum artium periti, deſpi-

catiſſimi ſunt agricolæ, quos *Chriſtianes* appellant.

De regimine provinciarum.

RVſſiæ principatus omnis dividitur in quatuor partes ſive tetrarchias, quas ipſi *Chetſirds* appellant. quarum ſingulę plures provincias complectuntur, & certis officijs ſunt annexæ, à quibus & nomina ſortiuntur.

Prima tetrarchia vocatur *Poſosky Chetſird*, ſive jurisdictio muneris Legatorum, & plerùmq; addicitur principali Secretario, qui quotannis illius nomine percipit centum rublas.

Secunda dicitur *Roſeradney Chetſird*, quę fere ſupremo Comiti ſtabuli, quem *Roſerade* vocant, attribuitur, cum ſtipendio itidem c rubl.

Tertia vocatur *Pomeſtnoy Chetſird*; quia attribuitur illi qui ſervat indicem omnium terrarum quæ Princeps Nobilibus ſuis aliiſque attribuit; cum ſtipendio annuo 10 rubl.

Quarta denique *Caſſauski Dvvorets*; quia tribuitur illi qui jus dicit in regno Caſan & Aſtracan & oppidis ad Volgam ſitis, cum ſtipendio CL rubl.

Extra has tetrarchias cenſetur Principis patrimonium, vulgo domanium;

nium; quod ipſi dicunt *Vochin:* quod XXXVI oppida cum ſuis territoriis complectitur. Itemque peculiares quædam jurisdictiones, uti Vagæ provinciæ & ſimilium.

Atque hi quidem præcipui ſunt principatus miniſtri, qui fere in civitate Moſcua agunt; aut quando cum principe alio digrediuntur, officii ſui munimenta & miniſteria ſecum ducunt. Sunt autem illorum partes, querelas omnes, aliaque quæ è ſuis tetrarchiis ad ipſos deferuntur, ad principalem Senatum referre: & quæ à Principe & Senatu decreta mandataque fuerint, in ſuis item provinciis promulganda & exequenda procurare. In quibus provinciis Duces ſive prefecti conſtituuntur. qui per *Dyacks*, id eſt, ſcribas, omnia fere agunt quæ agenda ſunt: nam ipſi infima dignatione inter nobiles cenſentur. Eſtque eorum munus, *primo* civiles omnes cauſas in ſuo diſtrictu audire & determinare. In quem finem officiales habent ſibi ſubordinatos: quales ſunt *Gubnoy ſtarets*, qui reos carceribus mancipant: *Soudie*, judices inferiores; qui de cauſis quibuſdam cognoſcunt & judicant in ſuis balivatibus, ita tamen ut ab ipſis ad Ducem ſive

ſcribam detur provocatio; ſicuti à duce & ſcriba ad aulicum Senatum appellatur: denique *Sotskoy ſtarets*, id eſt, aldermannos ſive, balivos centuriarum. *Deinde* munus illorum eſt, de criminib⁹, furto, homicidio, proditione, &c. cognoſcere, reos captivare, examinare; & examen cum omnibus ſuis circumſtantiis ad præfectum tetrarchiæ ſuę qui in aula reſidet mittere; nam ipſis reos plectere aut capitis damnare non licet. *Tertio*, leges aliaque edicta nomine principis promulgare, tributa colligere, militum delectus habere, & ſacramento adactos ad locum à Principe dictum deſtinare.

Porro hi duces & ſcribæ ab ipſo Principe eliguntur, & ad ſuas quique provincias deſtinantur, & ut plurimum ſingulis annis mutantur, niſi aliter principi videatur; & quum fere advenæ ſint in illis provinciis, nullo populi favore, ſed principalis legationis metu ſubſiſtunt; & qui plurimum, c rublas, alii minus quotannis pro ſtipendio accipiunt: quo fit ut plerumque inopes provinciales miſere ſpolient; quod à primoribus illis eo conniventius toleratur, ut ipſos veluti ſpongias exprimere & repetundarum

poſtu-

poſtulare poſſint: raroque munere decedentes pœnam evadunt, quam *pudkey* vocant, ubi flagris cæduntur; quorum ipſi haud ignari, tam licenter prędantur, ut & Imperatori & præfecto tetrarchię parté erogare, & nonnihil ſibi ipſis valeant retinere. Atque tales quidem fere in mediterraneis oppidis munera hæc publica ſortiuntur: limitaneorum major cura habetur; in quibus plerumque bini, & non raro è conſiliariorum principalium ordine conſtituuntur. Hæc oppida ſunt, Smolensko, (quo Polonus jam potitur,) Vobsko, Novogrod, & Cazan; quorum tria priora Polonos & Suecos vicinos habent; poſterius, licet è longinquo, Tartaros Crimeos. Horum ducum & dignitas major eſt, & poteſtas amplior; ita ut etiam criminum manifeſtos plectant. Stipendium eorum annuum cccc rublæ, quorumdam & Iɔcc.

Moſcua civitas, uti Principis domicilium, ab ipſo ſolo & Senatu regitur. Senatores enim in diverſis tribunalibus cauſas civiles & criminales audiunt atque dijudicant. Vrbis tamen negotia alia, qualia ſunt plateaarum cura, tributorum collectio, & ſimilia, duo nobiles & totidem ſcribæ

procurant; quorum tribunal *Zempſkoy* vocatur. Ad quod oppidani famulos ſuos furti ſuſpectos adducunt, flagro aut alio tormento examinandos. Præter hos duos Nobiles & totidem ſcribas, ſunt Aldermanni, *Staruts* ipſis, ſingulis tribubus præfecti, in quas plebs omnis diviſa eſt: illi ſub ſe habent ſuos *Sothkey*; & hi ſuos *Decetſkeys*, id eſt, decuriones, qui decem familiarum inſpectionem habent. Priores illi Nobiles & ſcribæ ab ipſo Principe conſtituuntur; qui Aldermannos ſuos eligunt; & illi porro Sotskeyos; Sotskeys autem decuriones.

De Conſilio privato Principis.

RVſſorum Princeps plurimis Nobilium tribuit titulum & dignitatem Conſiliariorum; quorum tamen opera raro utitur, quique rariſſime ad Senatum habendum vocantur. hi generatim *Bojarens* appellãtur: quum cæteri, quorum opera quotidie utitur, in omnibus publicis negotiis *Dumnoy Boyaren* appellentur, & ſedes illorum *Boarſtua dumna*. Horum numerus certus iniri non poteſt; &, prout in aliis quoque aulis evenire cernimus, alii, prout gratia florent apud Principem, ita potiſſimum rebus agendis adhi-

adhibentur. Iis adſident quatuor Secretarii, quos *Dumnoy Dyakey* appellant. Dies quibus ordinario conveniunt, ſunt lunæ & mercurii atque veneris; idque mane hora ſeptima: Quod ſi extra ordinem conveniendum ſit, à ſummo Conneſtabili per Clericum Conſilii monentur atque vocantur.

De Iudiciis in cauſis civilibus.

TRia fere apud ipſos habentur tribunalia; ubi de cauſis civilibus, puta de contractibus, & ſimilibus, jus dicitur; ſibi invicem ſubordinata.

Infimum eſt illius quem *Gubnoy ſtaruſt* vocari diximus, item illius quem *Sotskoy ſtaruſt* appellant, id eſt, Aldermanni & Bailivi centuriæ, quam dicunt *Soacke*. qui inter vicinos & qui intra Centuriam illorum degunt, lites componere ſatagunt, antequam contendentes ad tribunalia convolent.

Secundum eſt quod in præcipuis oppidis uniuſcujuſque provinciæ à duce & ſcriba adminiſtratur; à quibus ad tertium & ſummum judicium aulicum appellatur.

Actiones inſtituuntur in hunc modum: Actor per libellum ſupplicem expli-

explicat à quo quantum læſus ſit; & impetrata venia per *vvepis*, id eſt, indultum judicis, per apparitorem (*præſtave* illis) ſiſti & in judicium acceſſi curat reum; qui cogitur fide jubere ſe dicta die judici ſe ſtiturum, aut alioqui licet apparitori ipſum detinere quibuſcunque modis poteſt. Vterque autē tam actor quam reus propriam cauſam agit, nullo ſubſidio procuratorum aut advocatorum. Si cauſa teſtibus declarari non poſſit; ſacramento terminatur: nam quum judici non ſatis liquet utra pars jure nitatur, ſolet alterutrum rogare, an crucem oſculando firmare velit ſe verum dicere; quod ſi annuat, ſtatim ad templum ducitur, & cruce oſculata non modo cauſam, ſed & id quod adverſarium ſuum poſcit, obtinet. Hanc crucis oſculationem *Chrenſtino chelovanian* vocant, & tanti æſtimant quam jusjurandum. Quod ſi ambo ad id parati ſint, tum ſorte cauſam diriment. Qui cauſa cadit, niſi ſtatim creditori ſuo ſatisfaciat, ad *Praveush* ducitur, id eſt, locum publicum ubi ejuſmodi condemnati ſingulis diebus mane ab hora octava ad undecimam fuſtigantur miſerum in modum, tantiſper donec ſatisfaciant: quod ſi per

 annum

annum integrum in hunc modum fuſtibus ſubacti tamen ſolvendo non ſint, uxores & liberi veneant neceſſe eſt, donec creditori ſuo reddant ultimum quadrantem.

Cæterum Ruſſi nullam habent legem ſcriptam; voluntas Principis & Senatus judicium ſuprema lex eſt; tantum habent indiculum, in quo præſcripta ſunt temporum momenta, & aliæ circumſtantiæ, itemque judiciorum formulæ.

V.

Reditus Principis quibus rebus conſtent.

REditus hujus Principis, ut ferè aliorum Principum, conſtat primo, patrimonio principali, id eſt, annuis reditibus, quos Princeps percipit è terris quæ ad ipſum principatum peculiariter ſpectant. Has terras conjunctim ipſi vocant *vochin*; quæ complectuntur triginta ſex urbes, cum ſuis territoriis & agris. Inter has urbes amplitudine redituum præſtant *Alexandriſca, Corelſka, Oiſel, Slobodey, Danielska, Moiſalskoy, Chara, Sametska, Strararcus, Branſoue*, &c. Oppidani & agricolæ harum urbium & a-

grorum quotannis pendunt principi, partim certos cenſus in pecunia numeratur, partim in frugibus terræ, ut tritico, ſecale, hordeo, avena, &c. (hoc tributorum poſterius genus ipſi vocant *obrokey.*) itemque in animalibus terreſtribus aut volatilibus & domeſticis avibus; denique in aliis terræ frugibus, materie, cera, melle & ſimilibus. Quidam etiam illorum tenentur aliquot jugera terræ in uſum Principis colere: certa aliqua pactione in proprium uſum ipſis attributa. Annona autem quæ hoc pacto Principi colligitur, longe copioſior eſt quam aut in familia illius expendi, aut per penſiones, quas familiaribus ſuis aut nobilibus pro mercede attribuit, (*ſclavoney* vocant,) exhauriri poſſit: itaque reliquum venundatur magno pretio, & nummi in Principis ærarium inferuntur.

Id redituum genus ſub dominatu Ioannis Vaſilovvick (qui ſplēdidiſſime vivebat) quotannis vix ſuperabat ſexaginta millia rublarum: ſed ſub filio illius Theodoro ad 230000 ſummam excrevit; maxime induſtria Theſaurarii illius Gregorii Vaſilovvick Godonoue. Maxima autem pars hujus proventus expenditur in ſtipendia miniſtrorum,

ſtrorum, qui aut in familia Principis aut extra illam Principi ſerviunt.

Secundum redituum genus appellatur *tagla* & *podat*, quod è quatuor imperii hujus tetrarchiis colligitur. Eſt autem *tagla* annuum tributum, quod ſolvitur pro ſingulis *vvitu* (id menſuræ apud illos genus) farris quod in ſingulis provinciis provenit. Id colligitur à iuratis, & ad ærarii regii miniſtros affertur. *Podat* vero eſt cenſus annuus, qui imponitur ſingulis provinciarum diœceſibus aut hundredis. Ex hoc redituum genere conjunctim ingens pecuniæ gaza quotannis in principis ærarium infertur: Vti videre eſt è ſequentibus:

Provincia & oppidum Vobsko ſolvit quotannis utriusque nomine 18000 rubl.

Novogrod	35000.
Torshocke & Otfer	8000.
Rezan	30000.
Morum	12000.
Colmigroe & Dvvina	8000.
Vologda	12000.
Caſan	18000.
Vſtiug	30000.
Roſlove	50000.
Moſko	40000.
Sib ersky	20000.

Caſtrome	12000.

Summa totalis eſt 400000 rublarum. quæ ſingulæ, libræ Flandricæ aut ſex florenis æquiparantur. Hoc tributi genus kal. ſeptemb., à quibus Ruſſi annum auſpicantur, ad quæſtores affertur.

Tertium redituum genus (quod ipſi *bulsha prechod*, id eſt, magnum tributum vocant) colligitur è vectigalibus & portoriis civitatum & municipiorum totius principatus. Oppida autem, quæ grandiora vectigalia quotannis ſolvunt, ſunt hæc fere:

Mosko reddit	12000 rubl.
Smolensko	8000.
Vobsko	12000.
Novogrod Velica	6000.
Stararouſe	18000.
Torshock	800.
Otfer	700.
Yaruslave	1200.
Caſtrome	1800.
Nisna novogrod	7000.
Caſan	11000.
Vologda	2000.

Atque hoc quidem vectigal è majoribus urbibus certum ſtatumque eſt, quia ita quotannis redimitur, redemtorum quidem damno ſi minus reddat, Principis vero emolumento ſi amplius.

amplius. Reliquarum urbium incertius pro commerciorum incremento aut decremento. Certo tamen conſtat ex Rationalium archivis, numquam hoc redituum genus minus quotannis reddere quam 340000 rub.

His accedit tributum annuum quod colligitur è thermis & cauponis publicis; quod licet incertum ſit, tamen valde opulentum eſſe, ex ingenio incolarum judicari poteſt, qui utrisque hiſce locis inprimis delectantur.

Item in cauſis criminalibus, & convictorum & damnatorum bonis fiſcus Principis capit ſemiſſem, delator quadrantem; & magiſtratus reliquum quadrantem. tribunal ubi hæ cauſæ aguntur vocant *Roisboinam*. Præterea quum *Roſeradæ* officio certi & magni reditus annui attributi ſint, quibus milites conſcribant & alant; atq; paucis tantum opus ſit tempore pacis, magna pars eorum redituum ſuperat, & in ærarium infertur; ita ut non raro ad 250000 rub. aſcendat. Eadem eſt ratio officii illius quod *Strelletskoy* vocant; cui reditus annui cõcrediti ad ſtipendia ſclopetariis numeranda, qui tam ad aulã Principis (numero XII M.) quam alibi præſidia habent, & cuſtodes ſunt corporis principis. Nec alia

officii *prechaſe ſheſinoy nemshoy*; quod curat milites mercenarios exteros: itemque *pusharskoy*: cui ſimiles reditus annexi ad apparatus bellicos & nitratum pulverem coacervandum. Quicquid autem ex omnibus hiſce ſub finem anni ſupereſt, id omne in ærarium Principis ſeu *pruls ha prechod* inſertur: ita ut univerſa ſumma receptæ pecuniæ à *prulsha prechod* quotannis aſcendat ad octingenta millia rubl. aut circiter.

Ratio autem ab ommibus his quæſtoribus redditur in Principis gazophylacio; ubi omnes ipſius gemmæ, & ceimelia, corona, ſceptrum, aurea argenteaque vaſa, aurum argentumque cuſum, & alia hujuscemodi cuſtodiuntur. Qui accurate rationem accepti & expenſi tẽpore Theodori principis inivit, Angliæ Reginæ Legatus Aegidius Fletcher, vir prudentia ſingulari, ſcribit, in universũ quotannis in pecunia numerata in ęrarium inferri 1430000 rublarum, demtis omnibus expenſis tam domeſticis quam militaribus. Nec tamen in hanc rationem venire pretioſas pelles, quas immenſa copia è Siberia, Pechora, Permia tributi nomine accipit, & advenis mercatoribus vendit: neque multas, quas fiſcus

capit

capit è condemnatorum bonis, licet ſæpe ad grandem ſummam aſcendant.

Quid multa? Princeps adeo eſt abſolutus, ut numquam egere poſſit quandiu ſubditis illius aliquæ opes ſuperſunt.

VI.

De moneta Ruſsica.

UT melius intelligantur quæ de reditibus Principis jam diximus, moneta Ruſſica explicanda erit. Eam habent quadruplicem: Moſcoviticam, Novogrodenſem, Tvverenſem, & Pleſcovienſem. Moſcoviticus nummus non rotunda ſed oblonga & ovali quodammodo forma, *denga* dictus, diverſas habet imagines; in antiquioribus ab una parte roſa, ab altera homo equo inſidens: alii utrinque literis ſunt inſcripti. Eorum ſex faciunt *altinum*, viginti *grifnam*, centum *poltinum*, ducentæ *rublum*. Qui ad noſtræ monetæ valorem comparatus, ſex ut plurimum florenis noſtratibus, ſive libra Flandrica æſtimatur.

Tvverenſis utrimque ſcripturam habet, & valore æquiparatur Moſcovitico.

Novogrodenſis ab una parte Prin-

cipis ſolio inſidentis hominis ſe illi inclinantis imaginem, ab altera ſcripturam habet, atque duplo Moſcoviticum ſuperat. Grifna quoque Novogrodenſis XIV dengas, rublus CCXXII complectitur.

Pleſcovienſis, ab una parte caput taurinum coronatum, ab altera ſcripturam oſtentat. Habent præterea cupream monetam, quæ *polani* vocatur: horum LX dengam Moſcoviticam valent.

Aureos non habent, nec cudunt ipſi, ſed Hungaricalibus fere, interdum etiam Rhenanis utuntur; pretium eorum ſæpe mutant. Rigenſibusque rublis utuntur propter vicinitatem: quorum unus valet duos Muſcoviticos. Moneta Muſcovitica eſt ex puro & bono argento: quamvis nunc quoque adulteretur: Nec audivi, ob hoc facin⁹ in quemquam animadverſum eſſe. Omnes ferre aurifabri Muſcoviæ nummos cudunt; & quicunque adfert maſſas argenteas puras, nummosque cupit, tum nummos & argẽtum appendunt, atque æqua lance librant. Exiguum & conſtitutum pretium eſt, quod ultra æquale pondus ſolvendum eſt aurifabris, parvo alioqui laborem ſuum vendẽtibus. *Hæc ex Herberſteyn.*

Anglus

Anglus quidam, qui ſcripſit anno 1554, monet: tres eſſe nummos argenteos in Ruſſia, *poledengam*, *dengam* & *novvgrotam*; qui ad valorem Anglicæ monetæ comparati ſonant dimidium denarium, denarium & duos denarios. Nummos hos ita computant; poledenga, denga, altin, rubble: binæ enim poledengæ, dengam; harum ſex altinum conficiunt: altini denique XXIII & II dengæ rublum.

VII.

De militia Ruſſorum.

Milites (inquit Fletcherus jam ſæpius nobis laudatus) Ruſſiæ appellantur *ſmaboranesky*: ſunt enim fere nobilium filii, atque adeo ipſo militiæ dignatione generoſi. neque ulli in Ruſſia ſunt nobiles præter homines militares. Nam nobilium filii ſimul atque ætatem juſtam attigerint, qua arma ferre poſſunt, nomen ſuum apud magnum Coneſtabulem profitentur;qui ipſis certam portioné agrorũ attribuit,ut plurimum eorum quos parentes illius poſſederunt; niſi forte militum numerus tantus jam ſit ut nullæ terræ quæ aſſignari poſ-

ſint ſuperſint, & patris agri pluribus ſufficere nequeant: quo caſu in aliud tempus differuntur: & fit ſæpe, quum plures ſunt filii unius familias, ut minores natu aut egere aut alii vocationi ſe addicere cogantur, & non raro malis artibus & latrociniis ſeſe applicent. Vbi autem numerus militum completus eſt, ita ſe habet: Nam primo habet Princeps equites corporis ſui cuſtodes XV CIↃ, cum ſuis tribunis & cæteris officialibus. *Dvvoraney* appellantur. Sunt autem trium generum; qui & ſtipendiis & dignatione multum inter ſe differunt. Primi vocantur *Dvvoraney bulskey*; quorum alii 100, alii 80 rubl. annuatim capiunt; nulli infra 70. Secundi *ſeredney dvvoraney*; qui 60 aut 50 rubl. accipiunt; nec infra 40. Tertii *Dyta bojarsky*; qui 20, 30: non autem minus quam 12 rubl. annuatim merent. Atque hujus quidem ſtipendii dimidia pars in urbe Moſcua ipſis ſolvitur. reliquum in caſtris, quando illorum in bello opera requiritur: & tum univerſum eorum omnium ſtipendium annuatim requirit 55000 rubl. Præter hoc ſtipendium etiam agros ſibi aſſignatos obtinent pro ſua quiq; dignitate & merito; ita tamen ut agri iſti

ad mi-

ad minimum ipſis annuatim reddant 10 rubl.

Præter hos ſunt alii cx. ſummæ dignitatis nobiles, qui, veluti prætoriani apud Romanos, Principem comitantur, quum ad bellum gerendum ipſe progreditur; & tum ipſi ſubminiſtrant equitum ſexaginta quinque millia cum omnibus armis ſuis ad Ruſſorum modum; ideoque annuatim pro ſe & copiis ſuis percipiunt quadraginta millia rublarum; & quotannis cum omnibus ſuis copiis verſus fines Tartarorum Crimeorum movent, ſive bellum cum illis ſit ſive induciæ. Periculoſum videri poſſit Principi aut Statui, tantas copias ad nutum nobilium in unum locum convenire: hic tamen diſcrimine vacat: primo quia nobiles hi pro arbitrio Principis mutantur, & quum plures ſint, non facile inter ſe conſpirare poſſunt; &, quod ſummum eſt, ut plurimum ſunt aulici & familiares Principis, atque adeo conſiliarii: nec ſtipendio potiuntur, niſi quum jam aliis erogandū eſt; ita ut potius quęſtores ſint Principis quam tantarū opum poſſeſſores. Atque in hunc modum equeſtris militia conſtabit octuaginta millibus; magnum robur ſi diſciplina

& vigor cæterarum gentium Europæarum accederet.

Peditum, qui *ſtrelſey* dicuntur, continuo alit duodecim cIɔ, omnes ſclopetarios. quorum v cIɔ circa civitatem Moſcuam agunt, aut aliam urbem in qua verſatur Princeps; atque II cIɔ in ipſa aula, qui *Stremaney ſtrelſey* appellantur; reliqui in limitaneis oppidis in præſidiis occupantur. His annuum ſtipendium datur VII rublæ, & ſecalis atque avenæ XII modii.

De peregrinis militibus nihil dicere neceſſe eſt, quos non alit niſi quum neceſſe eſt, & ſemper quamplurimos alere poteſt, quum opibus abundet. appellant autem peregrinos & mercenarios milites *nimſcoy*.

Præfectorum ſive ducum militarium ordo talis eſt; 1. Generalis Principis vicarius, quem *Voyavodey bulſhaia*, id eſt, magnum capitaneum dicunt; qui plerumque eſt unus è ſumma nobilitate, licet neque prudentia neque bellicarum artium ſcientia emineat. 2. Ideoque illi adjungitur Legatus, nobilitate quidem inferior, ſed belli uſu præſtantior. 3. Sub utroque ſunt quatuor veluti mareſcalli; inter quos copiæ omnes dividuntur.

Partes

Partes autem haſce quatuor diſtinctis nominibus exprimunt: primam vocant *prava polskoy*, id eſt, dexteram alam; ſecundam *levoy polskoy*, id eſt, ſiniſtram alam; tertiam *ruſnoy polſkoy*, interruptam cohortem, quia ex illa ſpeculatores emittuntur; & ſubſidia reliquis ſubmittuntur; quartam *ſtereshovoy polskoy*, id eſt, vigilum cohortem. Singuli autem hi mareſcalli duos habent legatos, qui bis ſingulis hebdomadis copias in armis exercent, & jus dicunt inter milites, puniuntque delicta; atque hi fere ſumuntur ex illis cx de quibus ante dixi. Sub his porro complures ſunt tribuni; quales ſunt *gulavoy*, qui mille, qui Iↄ, & qui c militibus præſunt: item *petyde ſetſkoy*, qui L; & *decetskies*, qui x tantum præſunt.

Sunt præterea in caſtris Vaivodæ duo magni nominis. quorum primus vocatur *Naradna vaivoda*, & præeſt tormentis omnibus bellicis. alter *Vaivoda gulavoy*, quaſi præfectum velitum dicas, qui ſpeculatoribus cIↄ præeſt; & curam gerit lignei caſtelli, (quod *beza* aut *gulay gorod* ipſis dicitur) quod ſemper cum caſtris circumfertur, in uſum peditum, qui eo utrimque concluduntur; interdum ad ali-

quot miliaria in locum extenditur, ex aſſeribus ita compoſitũ ut nullo pene labore & conjungi & diſſolvi poſſit; egregio munimento adverſus Tartaros, qui arcu & ſagittis ſolummodo armati facile ligneo hoc ut ita dicam vallo ſuſtinentur.

Ruſſorum equitum arma fere ſunt arcus & ſagittæ, & gladius; paucis breves ſunt haſtæ aut ſpicula; omnia facta ad Turcarum modum: quibus ad Tartarorum modum uti edocti ſunt. Peditum ſclopetum ſive bombarda, ſecuris & gladius. Commeatus nulla principi cura, unuſquiſque ſibi ipſi proſpicit; vili enim cibo contenti ſunt Ruſſi milites; neque fere quicquam uſurpant præter panes ſiccatos, quos *ſuchary* vocant; & cruda farina, quam temperatam & in maſſam rotundam coactam *tollockno* dicunt. Quod ſi Ruſſi tantum robore & fortitudine animi ſcientiaque militari valerent, quantum corporis virib⁹ & laborum tolerantia, facile cæteros Europæos ſuperarent: nunc ingenii tarditate, & ſerviendi conſuetudine, nec magna appetunt, nec aſſequuntur. In oppidis quidem defendendis ſtrenue adverſus validas obſidentium vires laudem meruerunt; in acie adverſus

Polonos

Polonos ac Suecos ut plurimum victi magnas ſæpe clades acceperunt.

VIII.

De familia magni Ducis Muſcoviæ, & Principum ſucceſſione.

A Ruſſica Narva, (inquit Thuanus lib. xxi) anno cıↄ cccc à Moſcis condita, ex adverſo Narvæ Livonicæ ſita, medio flumine cognomine, (unde utraque nomen ſortita eſt,) in orientem ac ſeptentrionem tendentibus ad mare Caſpium & uſque ad Tartarorum hordas, Moſcorum imperium late patet. Cui ab arce & flumine cognomine Moſca in Occam & Volgam influente nomen eſt; (ubi ante cc circiter annos Ioannis Danielis filius caſtrum ædificavit; ſicuti Sigiſmundus Herberſteynius ex eorum annalibus refert;) non à Moſcis ultra mare Caſpium Colchis finitimis, quorum meminit Strabo, & quos Plutarchus à Cn. Pompeio ſubjugatos ſcribit. In iiſque regionibus Ruſſi rerum potiti ſunt, à Roxolanis forte, deflexo paulum nomine, oriundi; atque eorum Principes ad Varagos originem referunt, gentem transmarinam, ut ipſorum

rum annales teſtantur, qui imperii ſedem primo Novogrodiæ, dein Kioviæ, ac poſtremo Vlodimiriæ habuerunt, antequam Moſcoviam transferretur.

Clariſſimus vir Fletcherus monet, familiam Principem Ruſſiæ appellari *Bealam*, atque ex eo conjicit, originem ex Hungaria cepiſſe; ipſumque Ioannem Baſilidem ſæpius jactaſſe ſe ex Germanica eſſe origine, non autem è proſapia Ruſſica.

Ruricus (inquit Thuanus, ut ſupra) ex ea gente bello contra Bulgaros ſuſcepto quum feliciter rem confeciſſet, regionis dulcedine captus in ea manſit, liberis ejus, quos domi reliquerat, Novogrodia interim exactis ab Vlodimiro quodam verna ex ancilla nato, cui urbis cuſtodiam reliquerat. ab eo genus ducunt. qui poſtea in eo imperio, in XII principatus (quot filios reliquit Vlodimirus) diſtributo, fuerunt, Iapulocho Rurici fil. & ipſius poſteris avitum imperium fruſtra recuperare enixis. Deinceps fide Chriſtiana imbuti ſunt, & occaſione non minus honorificæ quam fauſtæ adfinitatis, cum Vlodimirus ipſorum Princeps, qui Kioviæ jam tum ſedem fixerat, Annam, Baſilii Porphyrogeniti F.

& Con-

& Conſtantini Imper. ſororem uxorem duxiſſet, circa annum Chriſti ıↄccccxc; unde & Græcæ Eccleſiæ ritus etiam hodie ſervant. Hoc ita tradunt Ruſſorum & poſt eos Poloniæ annales; de quo tamen Byzantina hiſtoria omnino tacet; ut mirum ſit, homines vanos ac leveis rem adeo memorabilem ſilentio præteriiſſe, qui alioqui conſentanea cum iis, quæ de Ruſſis diximus, memoriæ prodidere. Nam Ioannes Zonaras ſcribit, Nicephorum Phocam à Bulgariæ Principe petiiſſe, ut Hungaris ac Turcis per ejus fines in Thraciam irrumpentibus tranſitum impediret: cum vero ſe excuſaret Bulgarus, infirmitatem & fœdus cauſatus, per Calocyrum Cherſoneſi Tauricæ Principis F. Roſſorum Dynaſtam ab eo ſollicitatum, ut bellum Bulgaro inferret. Itaque Spendoſtablum (ita Roſſum vocat) coacto ingenti exercitu in Bulgariam deſcendiſſe, & longe lateque populato agro innumerabiles prædas abegiſſe. Demum Nicephoro ſublato, idem Zonaras ſcribit, ſub Ioanne Zimiſca Roſſos, Bulgarorum gente ac provincia ſubacta, nunc cum Ducibus Boriſe & Romano, patriæ oblitos, illic imperii ſedē figere decreviſſe, Calocyri impulſu, qui,

qui, ſi ab eis Romanorum imperator ſalutaretur, ſe Bulgaria ipſis ceſſurum & perpetuum fœdus percuſſurum receperat. Verum Zimiſcam, cum honorificas ejus conditiones illi non ſolum ſuperbe recuſaſſent, ſed legatos etiam indigne habuiſſent, contra Roſſos bellum ſuſcepiſſe: Tauroſcythis vero adventu ipſius perterritis, Calocyrum ad Roſſos confugiſſe. Demum, conſerto ad Driſterum in Iſtri ripa poſitum prœlio, Roſſos cæſos; iiſque cæſis Driſterum diuturna obſidione à Ioanne cinctum fuiſſe. Tandemque Roſſos omnium rerum inopia laborantes, ex Spendoſtabli conſilio & authoritate, prœlii aleam rurſus tentaſſe; qua poſt longum & anceps certamen poſtremo Roſſos profligatos eſſe. Poſtea Ioannem cum Spendoſtablo his conditionibus transegiſſe, ut relicta Bulgaria domum rediret: ſed in reditu ipſum & Roſſos omnes, Pazinacarum inſidiis exceptos, ad internecionem cæſos eſſe. Hæc Zonaras. quæ cum iis, quæ de Rurici expeditione Ruſſici annales memorant, mire conveniunt; & in alterum annum Zimiſcæ imperii, hoc eſt, in Chriſti ıɔcccc-LXXII, incidunt; quo tempore Baſilius Scamandreus, poſt Theophylactum Romani

Romani Lecapeni F. Patriarcham, Conſtantinopol. Eccleſiæ præfuit; à quo & Ruſſorum annales nomen Ruſſicum ad relligionem Chriſtianam perductum tradunt.

Sequentibus tẽporibus Andreas Dux Suſdalienſis, ab Vlodimiri ſtirpe profectus, fœdere cum XI cognatis icto, Miciſlao dejecto, qui Kioviam tenebat, ſedem primus Vlodimiriam tranſtulit, & imperium in Suſdalienſi domo firmavit. quamvis in alios agnatos Duces principatum minime exerceret, magni tamen Ducis uſurpato nomine, hoc etiam obtinuerat, ut illi comiter majeſtatem ſuam colerent. Sed quum Tartari, impreſſione in Ruſſicã facta, Cottianam Poloſciorum Ducem, & Miciſlaum Romani f., Siernavienſem Ducem, atq; alios complures auxilio evocatos, die XVII Maji anni CIↃ CC XIV, & ſicuti annos Ruſſi ab Orbe condito numerant, VI CIↃ IↃCC XXXII, inſigni clade profligaſſent, & rurſus XIII annis poſt, Duce Batti, domitis Roſanenſibus & Vlodimirienſibus ceteriſq; fere Ducibus, Ruſſiam omnem impoſito provinciæ tributo in poteſtatem redegiſſent: ab eo tempore magni Ruſſiæ Duces à Tartaris peti cæperunt; qui fere à Suſdalienſibus dabantur.

Tandem

Tandem anno Chriſti cIↃcccIV, Andrea Alexandri F. mortuo, cum Michaël Iaroſlai F. Tuerenſis & Georgius Danielis F. Moſcoviæ Dux de magno Vlodimiriæ principatu contenderent, & uterque eam à Tartaro peterent; primum ſecundum Michaëlem pronuntiatum fuit. ſed interjecto aliquanto tempore Georgius eamdē, rejecto Michaële, obtinuit anno juxta Græcorum calculum VI cIↃ IↃccc XXV; qui imperii ſedem Moſcoviam transtulit, & magnum principatum poſteris ſuis reliquit, adverſantibus initio Ruſſis univerſis, qui hunc honorem Suſdalienſi familiæ reſtitui à Tartaro debere contendebant.

A Georgio illo Ioannes Danielis fil., niſi idem ſit, profectus, primus Moſcoviæ caſtrum condidit; cui Ioannes alter, & Ioanni Demetrius, ac Demetrio Baſilius; qui Sophiam Vitoleni Lithuaniæ Ducis fil. uxorem duxit, ordine ac directa ſerie ſucceſſerūt. Hujus Baſilii filius Baſilius, conjuratione à Demetrio Siemacha Georgii fratris F. Suerienſi, Ioanne Andreæ fil. Moſaicenſe, & Boriſſo Alexandri fil. Tuerenſi Ducibus facta, regno pulſus & luminibus orbatus fuit: ſed Novogrodienſium ope adiutus regnum poſtea recu-

recuperavit, & pacare uſque ad mortem tenuit.

Huic Ioannes fil. ſucceſſit; qui ſe univerſæ Ruſſię Principem primus appellavit, Magni nomen ob id ſortitus. is Ducem Tuerenſem, ex cujus domo uxorem duxerat, ultionis paternę prætextu, principatu exuit: nec multo poſt Novogrodiam magnam fraude interceptam ſui juris fecit: cæteroſque fere Ruſſiæ Principes, ex ipſorum diſſenſionibus occaſione captata, in ordinem redegit; ac tandem Tartarorum jugum, à quibus majores ſui jus & inaugurationem petebant, excuſſit, à Sophia, è Palæologorum gente ingentis animi femina, quam mortua Tuerenſi duxerat, perſuaſus: ſemper fere victor & felix, ſi cladem in Livonia & ad Pleſcoviam paulo ante obitum acceptam excipias; quam L annorum induciis reſarciit.

Eadem felicitate uſus Baſilius illius fil. Noſtra ætate Smolecenſem principatum, ac quidquid Siverenſis ditionis ſupererat, imperio adjecit. Caſanenſeis mari ac terra oppugnavit; agnatiſque ſuis omnibus regni poſſeſſione, quam adhuc tenebant, exturbatis, Pleſcovienſem civitatem in ſervitutem redegit; ac *Ciarii*, quod lingua

Slavonica regem ſonat, quum alii *Kneſios* tantum appellaſſent, nomen ſibi ſumſit.

Huic anno CIↃIↃXXV decedenti Ioannes fil. ſucceſſit; qui aſtum, induſtriam & ſeveram diſciplinam in propagando imperio ad majorum artes adjecit; effecitque, ut ab iis accepta non ſolum retinuerit, ſed etiam magna acceſſione locupletaverit. nam Caſanenſe & Aſtracanenſe regna à patre ſummis viribus tentata, novo & iis populis incognito belli genere uſus, in poteſtatem redegit: ac fere omni Caſpio mari ſui juris facto imperium in Perſidem uſque protulit, multis aliis præclare, non ſine tamen crudelitatis infamia, geſtis. De his variorum hiſtoriæ loquuntur: præſertim vita illius à Paulo Oderbornio tribus libris deſcripta. Ioannes Baſilides (inquit Thuanus lib. LXXX) magnus Moſcorum Princeps, ob immanitates inauditas à Paulo Oderbornio & Alexandro Guagnino ſtudioſius fortaſſe quam veracius deſcriptas, infamis ultimum diem clauſit VII kalend. april. anni CIↃ IↃ LXXXIV, quum LVI annos vixiſſet, XXXIX regno præfuiſſet. Ex Anaſtaſia prima uxore duos filios ſuſceperat; Ioannem cognominem ſibi, quem

caſu

caſu interfecit; & Theodorum regni hæredem, quem moriturus procerib⁹ convocatis valde commendavit, curatoribus ei attributis, quorum ex conſilio rempubl. adminiſtraret.

Theodorus Ioannis fil. Irenen Theodori Godonovii filiam ſtatim in uxorem duxit, & cum ea IV kalend. quintiles inauguratus fuit. verum idem Thuanus ad annum CIϽ IϽ XCVIII ſcribit, Theodorum hunc, quum XIV annos à morte patris rerum potitus eſſet, annos tantum XXXVI natum ſine liberis deceſſiſſe, anno à mundi conditu VII CIϽ CXVI, id eſt, à C. N. 1598, adminiſtratione imperii penes conjugem & Patriarcham relicta. Eam, (inquit lib. CXX) ob ſpeciem & mores, quum ſibi Theodorus patre ſuperſtite in uxorem delegiſſet, ex eaque nullos liberos ſuſtuliſſet, dimittere illam ſæpius ab illo juſſus quidem erat; ſed ad mortem uſque patris callide procraſtinarat. Erat ei Boriſſius Godonova frater, aſtutia innata & affectata comitate maximam in aula & toto regno auctoritatem conſecutus, quam & ad mortem uſque Theodori retinuit; quam veneno acceleratam non defuere qui putaverint, ducta ex Boriſſii ingenio ſerieque rerum ab eo

in civili adminiſtratione geſtarum conjectura. Theodorus poſtremis tabulis, regni adminiſtrationem uxori viduæ commendaverat. quam quum illa haud invita ſuſcepiſſet; paulo poſt, mutata voluntate an ex compacto, imperii adminiſtrationem in proceres transferre ſe velle dixit, & mundo mutato habitu renũciare. ægerrime id tulit populus, acriſq; ſeditio orta, donec Boriſſius ſe exorari paſſus eſt, ut imperium pro ſorore capeſſeret, poſtquam affectata quadã recuſatione, uti putatur, diu proceres & populum ſuſpendiſſet. Tenuit autem principatum ad annum ɕIɔIↃɔcv; quo tempore multæ calamitates, & præſertim diriſſima fames, Ruſſos afflixit; ipſeque vitam lamentabili exitu clauſit. Rem geſtam ita deſcribit Thuanus lib. cxxxv. Ioanni Baſilidæ (inquit) præter Theodorum alter erat filius Demetrius, biennio ante mortem è nobili juvencula ſuſceptus, hoc eſt, anno cIɔIɔlxxxii; qui ad Vielicam, longe diſſitam, cà Moſcua metropoli milliaribus, educabatur. Boriſſius, qui ſuperſtite Theodoro jam tum tyrannidem affectabat, quum omnia quæ deſideriis ſuis improbis obſtare poterant circumſpiceret, parum ſe Theodori imbecil-

becillitate profecturum judicabat, niſi ſpem reſurgentis in principali familia imperii per Demetrii mortem extingueret. Itaque de eo ex medio tollendo ante omnia cogitans, corruptis qui circa eum erant, ſic dolum inſtituit. Pulſo majore tintinnabulo, (id erat ſignum populi ad incendium reſtinguendum vocandi,) obſervatum erat ad ſtrepitum concurrentis multitudinis Demetrium conclavi exire ſolitum, qui in illo tumultu confodiendus erat. & ita factum, dum per ſcalam deſilit. inde rumore mortis ſparſo, populus à reſtinguendo incendio revocatus ad arcem venit; & omiſſa cõploratione domeſticos obvios obtruncat, publica ultione cædis invidiam in ſatellites Principis rejectam à ſe amoliri cupiens. quam tamen minime evitavit: nam Boriſſius, ut omnem ſuſpicionem purgaret, immaniter in oppidanos ſęviit, & arcem incendio delevit. Verum Demetrium hac conjuratione oppreſſum; qui in Moſcovia tunc erant, & de ea relationes confecerunt, cõſtanter affirmant. Alii ut motibus poſtea ſubſecutis colorem reperirent, ſic rem narrant; matrẽ Demetrii de deteſtando Boriſſii cõſilio per amicos monitam in tempore filii periculo

prævortiſſe, ſuppoſito in ejus locum puero ætate & ore perſimili, qui à ſicariis non per ſcalas deſiliens, ſed in lecto jugulatus eſt, Demetrium autem verum in tutum ſubduxiſſe, ſtatimque ſuppoſiti cadaver à Germano aulæ magiſtro, qui aſtum excogitarat, ne agnoſceretur ſarcophago incluſum ſine ulla pompa terræ mandatum eſſe. interim famam ſparſam, quaſi Demetrius peſte abſumptus eſſet. Vt ut ſit, in Poloniæ & Moſcoviæ finibus aliquot poſt annos comparuit homo, qui altero brachio breviore & verruca in facie, quæ in vero Demetrio olim notata fuerant, ceterum ingenio acri, præſentia animi, liberalitate, comitate non indignum, ſe regali proſapia ferebat. is Ieſuitis patribus, qui in Polonia pollebant, primum innotuit, & ſpem fecit, ſi ad regnum paternum recuperandum adjuvaretur, fore, ut primam ac præcipuam cultus divini in imperio Moſcico inſtaurandi, & illius ad Eccleſiæ unionem adducendi curam haberet. res initio tecta, monito prius Pontifice, ut negotium, quod ad bonum religionis & amplificationem Sanctæ Sedis pertinebat, opibus propriis & commendatione ſua apud Poloniæ Regem & regni proceres adjuvaret.

varet. quod & ſedulo factum per ipſos Ieſuitas, qui ſupplicem ad Georgium Miecinſium Sendomirienſem Palatinum introduxerant, in regno præpotentem; jam tum fide clam data, ſi compos votorum evaderet, ut filiam Palatini, in quam ille oculos conjecerat, in uxorem acciperet. In Livonia abjecto cucullo aliquandiu latuerat, ubi & commode latine loqui & ſcribere didicit, & ad Clementem VIII Pontificem Maximum literas manu propria non ineleganter ſcriptas dedit, & cum per Sendomirienſem & ejus generum Viſnovitzium ad Sigiſmundum eſt admiſſus, maſcula oratione uſus dicitur, meminiſſet ſe in carcere & captivitate natum, & inde divina providētia ac miſericordia liberatū; proinde humana cogitaret, & eodem fato adflictis ſubveniret. Ioannes Sigiſmundi parens ab Erico fratre ob ſuſpicionem in carcerem injurioſe truſus fuerat, ſicuti ad an. cIↃ IↃLXIIII demonſtravimus, in quo ex Catharina uxore Polonicę atq;adeo Iagellonicę ſtirpis ipſum ſuſtulerat. Igitur Regis favore, & Palatini pecunia, annitētibus Ieſuitis, exercitum X bellatorum cIↃ in Polonia conſcribit, ab hisque omni re & apparatu inſtructus in viam ſe dat. & per

Ruſſiam iter faciens Coſacos genus hominum bella externa & prædas ſectantium ſibi conciliat, & ingentibus promiſſis oneratos in regnum paternum, ut ajebat, ex iis x cIↃ ſecum ducit. Boryſthene ſuperato ad Zernigam extra limitem caſtra primum poſita, & Demetrii regni legitimi heredis nomine deditio imperata; ac citra vim facta, Ioanne Takmenio, qui cum Boriſſio ſimultates exercebat, in partes novi principis tranſeunte. Coſacis præerat Corelas homo præſtigiis magicis notus. qui Putinnæ obſidendæ auctor, urbis populoſæ, quam Michelovitzius Soltekovius, cum VIII cIↃ Coſacorum Volgodenſium tenebat, Michelovitzio primum detrectanti ad extremum perſuaſit, ut urbem dederet, & Demetrii partes ſequeretur. Boriſſius inter hæc copias inſtruit c bellatorum cIↃ conſtantes. & ante omnia ad Sigiſmundum & Polonicum Senatum legatos miſit; commemoratoque fœdere, de pace ſive induciis inter utramq; gentem, ipſos de ſanctione ejus interpellavit; & ementitum Demetrium, ſacerdotis nefando conceptum filium, & magicis præſtigiis infamem ſibi tradi vivum vel mortuum petebat, & ne auxiliis juvaretur,

tur, enixe petebat, minis additis, ſi contra facerent Poloni, quanto ſuo cum periculo præpotentem principem eſſent laceſſituri. ad minas additę ſingulorum procerum prenſationes occultæ, ut regem & ſenatum abſterreret, quo minus auxilia ſupplici ſubminiſtrarent, verum Pontificiis & Ieſuitarum prævalente auctoritate nihil obtineri potuit, Rege, & qui cum Rege ſentiebant, ad auxilia præſtanda animos obfirmantibus; quippe qui rebantur, hanc ad æternam pacem & amicitiam cum Moſcis firmandam, & majorum religionem ſublata ſciſſura conſtituendam, fore commodiſſimam rationem. tandemque utrinque exercitus in aciem ad Novogrodiam inſtructi, & Sendomirienſis ſummus copiarum dux, qui defectionem in hoſtili exercitu futuram ſibi pollicebatur, temere in medios & bene concordes ruit, & poſt exiguum certamen undique à majore numero circumventus funditur fugaturque exeunte januario hujus anni. collectis deinde ex tanta clade reliquiis Palatinus Carmhoviam primum ac Putivolum, ac deinde in Poloniam ſuam ſe recepit. Demetrius cum paucis ad Rilſcum arcem in finibus receptum habuit; ubi à ſuis

 de-

deſertus minime ſe deſeruit. is ſecum, ut religionem & pietatem ſuam omnibus approbaret, duos è Ciſtercienſi ordine Theologos duxerat, qui caſtrenſis vitæ & incommodæ viæ pertæſi, poſt aliquot dierum iter ad ſua reverſi ſunt. præterea etiam duos è ſodalitio Ieſuitico, Nic. Ckerracoviū, & Andream Loviuzium, qui expeditionis auctores conſtantiam ſervaverant, & hominem per ſe ſatis bene animatum aſſiduis hortamentis & propriæ patientiæ exemplo ad rem ſtrenue perſequendam incitabant, ipſe bona conſcientia, uti præ ſe ferebat, fretus, cum ad manus veniebat, ita Deum compellare ſolitus erat, ut ab omnibus audiretur, & hac oratione fere utebatur, manibus expanſis & oculis in cœlum erectis: Me, inquit, juſtiſſime Iudex, prius fulmine perime, me primum dele, huic Chriſtiano ſanguini parce, ſi injuſte, ſi avare, ſi impie, hoc quod vides molior. tu vides innocentiam meam; juſtam cauſam adjuva. tibi me, cœlorum Regina, & meum hunc militem commendo. Quæ ſi vere referuntur, nec vere ille Demetrius fuit, oportet eum aut præſtigiatorem gnaviter impudentem fuiſſe, qui cum ſciret, quæ diceret,

ceret, vera non eſſe, tanta vultus conſtantia mentiebatur; aut ſi male perſuaſus, eum ſe credebat, qui non erat, profecto fortuna, ut aliis imponeret, inſigni læti primum ſucceſſus, mox triſtis atque adeo tragici exitus exemplo, mire ipſi impoſuit. Iam Boriſſiani ad Rilſci arcem, ad quam copias contraxerat Demetrius, eo ſitu ut ſubjecto agro late imperitet, cum parte exercitus venerant, martioque ineunte conflictu acri inter equites facto, inclinavit miro fortunæ ludibrio ad nuper victos victoria, qui numero impares interfectis primo concurſu clↃ ex hoſtibus, captiſque cc, ceteros in fugam vertunt: ſuorum ordines in fuga perrumpentes peditatum omnem ſolvunt, & hoſti ad internecionem expoſitum relinquunt. Parta ingenti præda Demetriani Putivola triumphantes reverſi ſunt, ſtatimque ſive odio veteris domini, ſive novarum rerum deſiderio quinque præcipuæ in propinquo arces cũ oppidis ac territorio in partes Demetrii conceſſerunt, & Bialogroda una ex illis CL majores machinas victori ſubminiſtravit. arcium præfecti captivi Demetrio traditi: & paucis poſt diebus ſecuta Ialekæ & Leptinæ deditio, in qua famoſus magus Hinsko

Otio-

Otiopelus quoq; captus eſt. Mox & univerſa Severia, qui eſt principatus ampliſſimus, ac præterea VIII caſtella in fidem accepta ſunt. Magna moderatione Demetrium victoria tam inſperata uſum memorant, qui hæc ſcribunt, de cetero ſollicitum, quomodo Cromo arci à reliqua exercitus hoſtilis parte arte cinctæ in tempore ſubveniret. ſed cognito ex literis interceptis obſeſſos aliquandiu ad ſuſtinendu[m] [illegible] pares eſſe, conſilium ſuſpendit, minime accelerandum ratus, ne tantæ victoriæ fructum tentata temere prœlii alea amitteret. interea dum ad Putivolum ſedet, eventum operiens variis inſidiis petitus eſt, miſſis à Boriſſio, qui venia admiſſorum promiſſa inſuperque præmiis præpoſitis Ruſſos ad Demetrium interficiendum aut captivum ſiſtendum invitarent: additum præpotens telum ab Archipopo, (ita Patriarcham ſuum vocāt Ruſſi,) mandatum, quo cuncti rebus Demetrii faventes extra Eccleſiæ communionem poſiti pronuntiabantur. re ex captivis quæſtioni ſubjectis & literis inter ocreas inſertis cognita, nihil inclementius in eos decrevit, ſed venia cō-ceſſa literas ad Archipopum humaniſſimas dedit, quibus eū officii admonebat,

bat, & ne injuſtæ cauſſæ religionem prætexeret, hortabatur. ſcripſiſſe & ad Boriſſium dicitur, ſe reſpiceret, regnoque, quod injuſte invaſerat, mature cederet, & monaſterium, quod vellet, ingrederetur, oblatis ipſi & familiæ optimis conditionibus; quas ille contemptim nec citra indignationem reſpuit. id incidit in tempus, quo Daniæ Regis & Caroli Sueci legati in eius aula erant, ex Polonorum in Moſcoviam impreſſione fœderis cum Moſcis ſanciendi occaſionem captantes, quo Sigismundi rebus incommodarent. in ea conſultatione cum vehementius incādeſceret Boriſſius, ſubito corruiſſe dicitur, magna vi ſanguinis per os, nareis & aureis profuſa; & exeunte aprili vitam cum morte commutavit. alii apoplexia, alii veneno propinato extinctum memorant. utcunque ſit, in imperio per ſeptennium poſſeſſo moriens non omnem auctoritatem ſtatim amiſit. nam fama mortis vulgata magno initio populi concurſu uxor vidua cum filio in ſolio collocata eſt. & adacti in fidem proceres, corpore defuncti in ſepulcro regum ſine pompa illato. mortuum laudavit luculenta oratione Regiomonti excuſa Conſtantinus Fidlerus Livonus Rigenſis,

genſis, qui Gaſparem fratrem habebat imperatoris Moſcovitici domeſticum. continuo Petrus Buſmanius, qui magnas res ſub Boriſſio geſſerat, cum ſummo imperio ad exercitum mittitur. Ad Cromi obſidionem hærebat Ioannes Hodunius cognatione Boriſſio proximus, in qua ante & poſt Boriſſii obitum, & obſeſſi, & qui locũ oppugnabant, nihil reliquum ad ſummam virtutem fecere. decies vis facta, & toties ſumma ab obſeſſis pertinacia repulſa. De exitu veritus Demetrius Zaporium cum delectis ad opem laborantibus ferendam miſerat, qui aſtu, cum vi non poſſet, metum & trepidationem per hoſtium caſtra ſparſit. ſimplicem hominem, qui deceptus alios deciperet, ad obſeſſos in ſpeciem mittit cum literis, qui XL cIↄ auxiliarium in propinquo eſſe nũciaret, eaq; ſpe obſeſſos ad conſtantiam hortaretur, eum per viam ab hoſte inſeſſam ut caperetur deduci curat. igitur captus cum literis & tortus, cum eadem quæ literis ſignificabantur, quippe vera credens, confirmaret, ingens tumultus & ſeditioni propior in caſtris ortus. Hodunius præmiſſis bis mille & cc equitibus aditus omneis ad obſeſſos inſideri jubet. ipſe reliquum exer-

exercitus robur ad hoſtem ducit. Zaporius ut rumori per hoſtium caſtra diſſeminato fidem faceret, aciem inſtruit, lixas & omni comitatu quo major numerus appareret equos inſcendere juſſo. miſſi & qui auxiliares in propinquo viſos confuſis vocibus clamabant. Acriter initio ab Hodunio certatum. Polonis haſtatis incumbentibus & mox crebreſcēte de auxiliarib⁹ rumore, Ruſſi cedere, & de defectione ſeu deditione cogitare ceperūt. primusque Petrus Buſmanus, tanto in honore à Boriſſio, dum viveret, habitus, cū aliquot cIↄ ad Zaporium tranſiens, quam potuit alta voce in Boriſſianorum conſpectu exclamavit, Demetrium imperii Moſcici legitimum heredem eſſe; proinde qui Moſcico nomini bene vellent, ſe ſequerentur. quo audito fremere univerſi, plerique transfugere, & Petrum ſequi paratos ſe dixerunt. Tum ad Petrum ſe aggregantes proceres, Iↄ è ſuo numero ad Demetrium, qui Putivoli erat, miſerūt, & benigne accepti in fidē ab eo adacti ſunt. Id actum x kal. junii. Ioan. Hodunius ſummus copiarum imperator, (nam Mieriſlavius & Suiſcus, qui poſt eum primas tenebant, ſuperſtite Boriſſio & jubente Moſcuam reverterant,)

rant, è ſuga retractus, quod coram Demetrio caput inclinare in ſignum ſubjectionis & Kneſaris titulum tribuere detrectaſſet, in vincula eſt conjectus. in Boriſſii caſtris LXX machinæ repertæ, & quædam tantæ magnitudinis, ut ſingulas bini viri brachiis circundatas vix complecti poſſent. ut in caſtris, ſic & Moſcuæ ſecuta animorum magna inclinatio, & jam ad Demetrii nomen populo exultante, uxor vidua defuncti cum filio & filia in cuſtodiam data fuerat: ubi hauſto veneno mater, quæ ſibi ob mariti odium & à Demetrii adventu metuebat, ultro periit, quod & filio & filiæ pariter, ut eos ludibrio victoris eximeret, propinaverat; & filius quidem ex eo pariter periit. filia contrario poculo ſtatim ſumpto ſervata eſt. ita ſcribunt, qui Demetrio favent. nam alii juſſu Demetrii cum filio matrem veneno necatam, filiam ad ſtuprum ſervatam tradunt. magnum ad eam converſionem momentum attuliſſe dicuntur Germani, qui in Boriſſii caſtris militabant, qui transfugientes ſecum multos traxere. Biduo poſt ſolutam Cromi obſidionem magno procerũ conſenſu Demetrius Moſcuam petiturus viam ingreditur. Cromo Tullam itũ, ibique

ibique biduum reficiendo militi datum. inde Orlam ventum; per vias occurrente ad novi principis ſpectaculum multitudine. tandem viceſimis caſtris regiam urbem ingreſſus eſt XII kalend. quintil. Ruſſorum imperator, magnus dux Moſcoviæ aliarumq; regionum princeps, & Aſtracani ac Caſſani Rex, quas duas Provincias Ioann. Baſilides imperio adjunxerat, feſta populi acclamatione ſalutatus. præcedebant Poloni equites, more gentis lanceas cuſpide ferrea præfixas geſtantes, cum tubicinibus & tympanis. hos ſequebantur aliquot ſclopetariorum cIↄ, interq; eos medius Demetrii currus ſex junctis equis, inde equi ſellarii principis precioſiſſimis monilibus & auro inſtrati. proxima ſecundum principem clericorum turba incedebat cum vexillis quadratis, in quorum ſingulis appenſa erat aut Divi alicujus imago, aut Euangeliorum liber. Popæ B. Deiparæ Virginis, & D. Nicolai, quem Moſci tutelarē colunt, imagines præferebant. quorum agmen Patriarcha ſive Metropolitanus, præeuntibus IIII coryçphoris claudebat. interjecto aliquo ſpatio ſolus Demetrius candido aſturcone vectus incedebat, hinc inde nobiliſſimorum & procerum ca-

de capeſſivit, à Ruſſorum procerum familiaritate ſenſim alienior, & ad Polonorum externorum & Ruſſis inviſorum arbitrium cuncta diſpenſans. qua in re graviſſime peccaviſſe à multis exiſtimatur. nam juſtas cauſſas habenti, ſive hinc ſuſpicionis, ſive inde gratię, opportunius exſpectandum fuit tempus, ut animum renudaret, & quod mente conceperat, tempeſtive firmato imperio exſequeretur. ſed præfervido prurientis voluntatis deſiderio, & eorum qui circa ipſum plus juſto poterant ſuaſu, effectum eſt, ut impatientia, omnis mora nimis longa videretur, & præcipitatis conſiliis una ſe fortunamque in exitium miſer juvenis præcipitaverit. Primi dies accipiendis proceribus inſumpti & rebellibus puniendis. nobiles familiæ amplius LXX, quæ Boriſſium cognatione contingebant, vel à partibus ejus ſteterant, extra imperium deportatæ, ut bona eorum, ſicuti jactabatur, inter externos atque adeo Polonos dividerentur, & novorum hominum coloniæ in Ruſſiam deducerentur. Hinc prima odii in novum principem ſemina, quæ eadem & in Hungaria fuerunt, his proximis temporibus. Quibus & tandem effectum,

ut ad ea accedente contemptu, commotis proceribus Matthias regnum cum adjunctis & ex eadem ſucceſſione venientibus provinciis vivo videnteque fratre Cæſare creverit. inter hæc ſeveritatis initia inſigne fuit clementię exemplum, quo Demetrius erga Theodorum Suiſcium Romani fil. è Boiarico genere virum primarium ad mitigandam proſcriptionū invidiam uſus eſt; quæ ipſi fatalis fuit, occulto Dei judicio ita res temperante, ut eſſet, qui debitæ pœnæ per begnitatis oſtentationem exemptus, cęteros immerita pœna affectos ulciſceretur. is novi imperii pertæſus & pejora in poſterum metuens. ſpreto periculo, cum cuncti in adulationem effuſi ad pedes novi regis prociderent, ſolus fere pertinaciam ſervavit, contumacia ſua ejus iram provocans, ac præterea injurioſis de ipſo ſermonibus ſparſis, quaſi advena & terræ filio, qui de Ruſſici imperii templis cum infeſtis regni hoſtibus (Polonos his verbis deſignabat) evertendis cogitaret, & antiquam nobilitatem aſcitis novis hominibus omnino exterminare in animum induxiſſet. ea de re cum ſe in procerum Senatu multis verbis (erat enim perſuadendi efficax) purgaſſet,

rejecta

rejecta in auctorem calumniæ invidia, in Suiſcium protinus comprehenſum lata ſententia fuit, qua ob verborum petulantiam morti addictus eſt. & cum VI eid. quintil., qui dies ſupplicio deſignatus erat, duceretur, & jam in genua prolapſus, poſt preces publice conceptas carnificis ictum exſpectaret, diplomate miſſo princeps executionem inhibuit, & mox vitæ gratiam fecit. poſt tantum favoris undique affluentis concurſum, ſoli Pleſcoviani in pertinacia perſeverantes imperium detrectabant: quos ille miſſis literis, & venia præteritorum facta una cum Palatino ipſorum vix tandē ad officium inflexit, & in gratiam recepit. Huc uſque fauſta omnia ac fortunata imperii initia, & publice vota pro Demetrii ſalute nuncupabantur, cum Boriſſii contra nomen eſſet deteſtabile. Statim etiam cuſa moneta ad memoriam principis & uſum populorum. addunt, qui in gratiam ejus ſcripſere, cum felicia omnia in poſterum ſibi de illius imperio pollicerentur, invidioſas in ærario divitias repertas, immenſam & plures myriadas excedentē auri & argenti vim, duodecim margaritarum & gemmarū modios; quæ omnia aut ab ipſo ſuperſtite

brevi per profuſiones conſumpta, aut ad oſtentationem credita, cum ipſo evanuerunt. Dicta dies inaugurationis ad kal. ſeptemb. fuerat, à quibus Ruſſi annum ſuum, ſicuti & Iudæi olim, auſpicantur. ſed multis de cauſſis anticipandum ratus, quintili deſinente ſolemnitatem celebrari voluit: & ante eam, ut fides legitimæ ſucceſſioni aſtrueretur, matrem Demetrii, quæ poſt filii cædem falſo creditam Boriſſii juſſu procul à regia exiguo monaſterio incluſa fuerat, acceſſiri placuit. miſſus ob id honorificentiſſimus comitatus, & venienti obviam ipſe pietate adfectata proceſſit, conſpectaque longe ex equo deſiliens, pedibus aliquanto ſpatio iter fecit, & cum lacrimis in complexum ejus ruit, & aperto capite ac pedes currum maternum ad arcem uſque proſecutus eſt: unde illa paullo poſt in monaſterium, in quod totius Ruſſiæ virgines & viduæ nobiliſſimæ de more ſecedunt, cum gynæceo ſuo migravit. Toto hoc tempore à curioſis obſervatum, tanto ſive vero ſive ſimulato cultui matrem veri Demetrii, pari affectu reſpondiſſe, quæ ex triſti ſolitudine in lætam frequentiam retracta non poterat vel falſi Demetrii, cujus

hoc

hoc beneficio id debebat, prȩſentia nó magnopere gaudere. Regnum ineunti, poſt peractas ceremonias, P. Nicolaus Cnermcovius, è Ieſuitico ſodalitio, luculenta oratione gratulatus eſt, pari à Senatu gratulatione exceptus. Ipſis Ieſuitis amplum Moſcuæ hoſpitium haut longe ab arce attributum, in quibus ſacra more in Eccleſia Romana recepto libere peragerent, & jam tum ipſis annitentibus animi ſenſum renudaſſet, niſi à Suiſcio, quem modo dixi, qui jam tum de imperio cogitans firmandis rebus ſuis opportunitatem majorem quærebat, pro tempore prohibitus fuiſſet. Secura pace, ut ſibi videbatur, foris & domi parta, proxima fuit cura de gratia benemeritis Polonis rependenda, de fœdere cum ipſis ſanciendo, & nuptiis ac prole ad firmandum amplius imperium ſuſcipienda. decreta ob eam cauſſam honorificentiſſima in Poloniam legatio ccc equitum, quam Athanaſius Roſclovius Ioannis filius, regni theſaurarius obivit, qui XVIII kalend. decembris Cracoviam venit, & ad Sigiſmundú Regem introductus commiſſa mandata expoſuit; principio à Polonorum, quorum adver ſus leviſſima atque adeo Ruſſorum

ſuorum ſuſpecta ingenia opibus munire ſe decreverat, benivolentia captanda ſumpto; Non dubitare quin Rex & univerſus regni ſenatus magnam ceperit ex eo voluptatem, quod ſpe & omni opinione citius in paternum & antiquum regnum reſtitutus ſit. ea in re & ſummam Dei benignitatem, & regis cæterorumque regni procerum, quibus ſecundum Deum hanc gratiam debeat, beneficium agnoſcere, nec ejus unquam fore immemorem. Cæterum animo verſanti, quomodo Chriſtiani nominis ac religionis fineis amplificare poſſit, moleſtiſſime accidere, quæ per tot annos damna ab infeſtiſſimo Turcorum tyranno regno ac ditionibus Chriſtianis impune illata & inflicta audiat. dolere inſuper ſibi, Hungariæ regnum olim florentiſſimum tot vulnera ab eodem accepiſſe, & cottidie accipere; quod non probro inv ctiſſimi Imperatoris Rodolfi dicat, cujus cura & potentia ſciat injurias à tætertimo vaſtatore illatas pari fortitudine vindicatas eſſe. nec mediocriter angi & tacita cogitatione cruciari, quod loca illa ſanctiſſima CHRISTI veſtigiis impreſſa, ejuſdemque vita, miraculis ac pretioſo ſanguine conſecrata, à cruentis

cruentis & nefandæ ſuperſtitionis ſectariis inſeſſa, citra reverentiam & cultum irreligioſe conculcentur. ad ea recuperanda cùm potentiſſimo Poloniæ Rege ac cæteris Chriſtianis principibus conjungere vireis, & nec ſumptu nec proprio ſanguini parcere decreviſſe. interim æternum fœdus cum ipſo ſancire ſtatuiſſe: eoque fini rogare, ut ſibi cum bona ipſius gratia è Polonorum gente uxorem ducere liceat Georgii Miecinſii Palatini Sendomirienſis filiam Annam Mariam. id beneficiis à patre exceptis ſe debere, qui & exulantem in Polonia honorifice exceperit, & pecunia ac milite in regnum redeuntem non citra vitæ periculum comitatus ſit. Rex benigne accepto legato in hęc verba reſpõdit: Grati ac benevoli animi teſtem legationem non poſſe non ſumma benevolentia excipere, viciſſimque pro tam honorifica ſalutatione mutuam ſalutationem impertiri, eique & novo imperio omnia fauſta comprecari. magnoque cum gaudio intelligere, tam brevi tempore regnũ quod legitimæ ſucceſſioni debebatur, recuperatum. juſtiſſimi doloris ſenſum non poſſe non ſummopere laudare, quem de Turcorum ſucceſſibus

capiat, & de fœdere contra Turcos libenter aſſentiri, ea tamen in re nihil niſi de communi procerum ac totius Senatus conſenſu poſſe decernere. Quod vero Sendomirienſis Palatini filiam in uxorem petat, non ſolum ſe volente, ſed optante id, illi facere liberum eſſe; ex eoque matrimonio, ut Dei gloria amplificetur, & æternum inter potentiſſimas gentes fœdus ſanciatur, à divina majeſtate viciſſim petere ac ſperare. Secundum hæc octavo poſt die fiduciariæ nuptiæ contractæ, preęunte in verba Bernardo Maczieioveſchi epiſcopo Cracovienſi Cardinali, epulo opimo nupta & parens ejus cum Legato Moſcico à Rege excepti ſunt. menſæ aſſedere ceterorum Principum & Regis Perſarum, qui tunc in ea aula erant, oratores. pro bellariis dona à Demetrio nuptę & parenti ejus miſſa ſunt allata, quæ cc aureorum cIↃ exceſſiſſe memorant qui hæc ſcripſere.

Moſcicam ſponſam, cum Moſcico legato, parente, & patruo ſponſæ, & toto gynæceo lente incedentem multi comitati fuerant, ſtudio longinquas provincias luſtrandi & nuptialium orgiorum occaſione tanti imperii magnitudinem & opes in publicam

cam lætitiam effuſas viſendi. multi & lucri cauſſa è Germania & Italia mercatores illuc profecti erant: quorum ſperata gaudia triſtis exitus fruſtratus eſt: nam plerique in illo ludibrio vitam amiſere, pauci ſine ingenti damno mortis periculum evaſere. longinquitas itineris ex eo æſtimari poteſt, quod cum exeunte januario proximo in viam ſe dediſſent, tantum ſexto kalendas majas Moſcuam appulerunt, ubi aliquot dies antequam in conſpectum mutuum venirent, conſumpti ſunt. ſeptimo poſt die Petrus Baſmanius qui in aula gratia pollebat, cum comitatu aulico, & ingenti nobilium Bojarici generis numero, ſponſam in aream adduxit. in veſtibulo, tubicinum, cornicinum, idque genus muſicorum inſtrumentorum vario concentu ſalutata, & à ſponſo perbenivole accepta, viciſſim illuſtreis matronas & virgines obviam profectas humaniſſime ſalutavit; & ex gentis inſtituto in ea haut diu morata, ad monaſterium, in quo ſocrus principis parens degebat, divertit, ubi uſque ad nuptiarum ſollemnia ſe contineret. Quarto demum poſt die, jam cunctis

ad

ad magnificentiam comparatis rurſus inde in conclave regaliter inſtructum deducitur, & poſtridie poſt preces veſpertinas ſolemnia celebrata ſunt, verba faciente Ruſſorum Patriarcha. Regina itidem coronam ſumpſit ſollemni ceremonia; in qua ſceptrum, pomum, & enſis Imperatori marito (hos enim titulos Ruſſorum princeps ſibi ſumit) prælata. corona Imperatricis capiti imponenda, pulvinari holoſerico rubri coloris itidem prælata; templi parietes aulęis ejuſdem coloris aureo filo fimbriatis regia magnificentia velati erant. inde vir & uxor uterque coronam capiti impoſitam gerentes eadem pompa inter grandem muſicorum & bellicorum inſtrumentorum ſtrepitum in arcem reducti ſunt: ubi nox, ut in tali re, hilariter tranſacta, non tamen vacuo à gravibus curis Demetrii animo. multa illum conjuratione ante VI menſeis adulta & jam urgente terrebant; adverſus eam externas opes & præſidia novus princeps parabat. & jam ab initio Germanos ſatellites ex Polonia adduxerat: quod cum Ruſſos ægre ferre intelligeret, tanquam qui plus peregrinis hominibus, quam indigenis regnorum ſuorum ſubditis fideret,

ret, eaque res etiam exemplo careret; (nam neminem deceſſorum externo ſatellitio uſum;) non ſatellites tantū, verum etiam cunctos aliarum nationum milites, quos circa ſe habebat, præcipitato conſilio dimiſit; Ruſſis rem gratam facturum ſe ratus; illi vero ſine ſtipendio plerique dimiſſi indignam meritis ſuis gratiam referri quærentes, ad confinia cum Polonis itidem dimiſſis ſe contulere, & inaudita ſævitia diu graſſati ſunt; quod Ruſſos jam alienatos non parum exacerbavit. nec deerant procerum quorumdam, qui vel Demetrii nataleis ſuſpectos habebant, vel conſilia & mores non probabant, pronumque in externos & Polonos favorem indignabantur, inſtigationes. inde in dies aliæ atque aliæ coitiones, quæ primo per ſuſpectorum crebras quæſtiones, flagellationes, exſilia, proſcriptiones, ſupplicia, cædeis imperatas iritatæ magis quam repreſſæ ſunt, & ad extremum in apertam defectionem deſierunt. id cum periculo proximo præſentiret Demetrius, dimiſſi militis ſera ſubeunte pœnitentia, novum ſatellitium è Livonis & Germanis ſcripſit, quibus & è Gallis, Anglis, Scotis centenos addidit. Gallorum id

armo-

armorum genus, quod pertuſanas appellant. ferentium centurio erat Iacobus Margaretus Sequanus, quem nos poſtea vidimus. Veſtitus iis ex holoſerico auro intertexto. Inter Anglos Matthias Cnotſemius, inter Scotos Albertus Lanta centurionis officio fungebatur. iis arma bipennes, & veſtitus ex holoſerico feſtis diebus, profeſtis ex rubro panno optimo. Tum ſtipendia ſolito majora & pro dignitate procedebant, ſera & infirma adverſus peſtem imminentem ſubſidia. Paullo ante diverſo itinere Polonicus legatus venit Alexander Goſenskius Corvinus, cum donis multi pretii: qui literas & à Rege ſuo ad Demetrium habebat; quæ, quia Imperatoris & Monarchæ titulus aſcriptus non erat, nec acceptæ nec reſignatę ſunt. iis excuſandis acria nec Ruſſis ferenda verba à legato addita; Iret, & Turcorum tyranno hos titulos eriperet. quæ tamen caute Demetrius diſſimulavit, opes Polonorum jam ſalutareis expertus, & in poſterum neceſſarias judicans. Dies ſequentes inutiliter inter ludos & deſidiam conſumpti. qui muneribus mercatorum pro more gentis accipiendis impenſus eſt, in Saturni diem incidit feſto tunc inter Ruſſos maxime ſolem-

nem,

nem, & quem illi ſuperſtitioſe Paſchali præferunt. Inde ad odium jam manifeſtum nova offenſio, cum viderent imperatorem ſuum & imperatricem coronatos in cænaculo pompa regali ſedenteis acceptis donis nuptialibus ſumptuoſum epulum tam ſuis quam exteris præbere. Aderat Polonus legatus, qui denuntiari ante juſſerat, niſi locus in menſa principis, ſicuti Moſcico Cracoviæ factum fuerat, ſibi daretur, ad convivium omnino ſe non venturum. quod enixe à Ruſſis primo negatum, ac tandem à Demetrio conceſſum. multa in eo petulanter & licentioſe acta, ac fere inter rixas, Polonis quaſi victoribus in Ruſſos ſubjugatos intemperanter ac ſuperbe ſe gerentibus. Poſtridie in patinis deauratis fercula oſtiatim iis qui munera attulerant, circummiſſa: ſed ne quis munus munere compenſatum putaret, mox patinæ repetitæ. inter tubarum clangores & tympanorum aheneorum fragores aliquot dies exacti: machinæ etiam bellicæ diſploſæ, & ad caſtellum ligneum militari ſpecie ludicrum certamen commiſſum. Iamque conjurationis indicia undique afferebantur, ante novæ ſponſæ adventum initæ, ſed dilatæ à Ruſſis, qui Polonorum ſpoliis inhia-

inhiabant, qui & tantam de ea fiduciam ceperant, ut, ne mora langueſceret, minime vererentur. Demetrius initio præſidens, tum demum metuere cepit, & Polonos, ut ſibi caverent, monuit; ipſe ſatellites novos omneis in aulam accerſivit. jamque dies veneris inierat, & cum hinc ad defenſionem Poloni, hinc Ruſſi contra eos ſe pararent, (nam inter eos ſolum, non etiam contra principem, certamen futurũ putabatur,) ſub veſperam à proceribus populo denuntiatur, ut poſtridie in armis præſto eſſet: imperatrice interim ſecura, quæ ingenti magnificẽtia epulum Dominica die celebrandum apparabat. verum non ulterius cunctandum rati cõjurati, ſaturni die, qui in XVI kalendas junias incidebat, ſummo mane conveniunt, aggregante ſe ad eos non ſolum nobilitatis globo, ſed plebeia multitudine: moxque inter eos promiſcuus tollitur clamor ad Polonorum & Demetrii cædem ſe cohortantium. alii prædæ avidi confeſtim ad Polonorum hoſpitia properant, eaque obvallant, expugnant, diripiunt, cædibus cuncta permiſcent. alii ad arcem tendũt. rari in ea ſatellites, quaſi mora in Demetrio ſecuritatem, in conjuratis alacritatem augeret,

geret, nec quiſquam præfectorum viſus. Margeretus ex morbo decumbebat, ſicuti mihi poſtea narravit, qui fuit illi ſalutaris. tanta celeritate ac furore res acta, ut pleriqui Ruſſi Polonorum more veſtiti, antequam agnoſcerentur, ſint interfecti. in arce cũ pauci ſatellites arma corripuiſſent, moxque poſuiſſẽt, Petrus Baſmanius ad tumultũ ſeminudus venientibus occurrit, & à domeſticô quodã ſuo confoſſus eſt. Suiskius, qui agmen ducebat, altera crucem, altera gladium ſtrictum manu geſtans ſub id majus tintinnabulum in incendii ſignum pulſari imperat, ut Demetrius excitaretur, & extra conclave procurreret, fama per urbem ad plebem accendendam ſparſa, Polonos in armis eſſe, & Ruſſos ad internecionem delere conſtituiſſe. Demetrius ſtrepitu excitatus, cum non jam incendium, ſed majus periculum inſtare cerneret; acinacem Turcicum corripit, & per feneſtram ſubito ſe demittit, præcipiti lapſu femore luxato, ex quo vix reſurgens & claudicans ſtatim à circunfuſa turba capitur, & in majorem aulam, in qua oratores externorum principum audiuntur, Suiskii juſſu ducitur. ibi cum quidam è Bojaricis proditionem, impoſturam,

vitam ſceleratam ei injurioſe exprobraret, ille, ut erat ad iram promptus, acinacem, quem geſtabat, ſubito ſtrinxit, tantoque impetu libravit, ut hominem humi uno ictu ſtraverit. inde ad proceres converſus humiliter rogavit, ut ſibi populum alloqui liceret, & quicquid erat palam confiteri. quod illi negatũ. Alii aliter narrant, & cum ſe premi videret, à Suiskio contendiſſe, ut de impoſtura ſibi objecta per Ioannis Baſilidæ, quæ in vrbe erat, uxorem veritas exquireretur. nam ſi quidem illa ſe Demetrium non eſſe diceret, non recuſare, quin protinus morte afficeretur. Suiskium autem feminam è proximo monaſterio accerſi juſſiſſe. quæ coram proceribus religioſe ſacramento adacta, Demetrium Ioannis Baſilidæ ex ſe genitum filium, ante plures annos inſigni Boriſii perfidia immaniter occiſum eſſe affirmavit: ſe vero ad tantum populi favorem ac concurſum initio diſſimulaſſe, neque ægre vidiſſe & tuliſſe eum, quẽ teterrimo tyranno dejecto Demetrii veri ultorem à Deo ſuſcitatum putabat. quibus intellectis, cunctos in impoſtorem è veſtigio ruiſſe, eumque multis vulneribus confeciſſe. Hæc ita in Petri Paterſoni Vpſalenſis, qui in

Ruſſia tunc erat, relatione perſcripta ſunt: cum alii, qui de Demetrio adhuc dubitant, in conjuratorum invidiam torqueant, quod paucorum dierum princeps, cum ſuppliciter id peteret, publice non auditus ſit, & quicquid tandem confeſſus eſt, ab ipſis caute ſit ſuppreſſum, & ſatellitem quidem Germanum qui aderat, cum herus interrogaretur, ne quid per illum emanaret, una interfectum fuiſſe. ipſi autem crudeliter lancinato, funis per pudenda transmittitur, & corpus projectum per cœnum ad forum trahitur; ubi miſerabili utique ſpectaculo, ut erat luto & ſanguine fœdatum, per quatriduum in menſa extentum jacuit, & ſub ea Petri Baſmanii, qui fidem ſemel datam conſtanter uſque ad exitum ſervavit, cadaver. ad majus ludibrium ventri ſupino cæſi principis larva obſcœnæ & prodigioſæ deformitatis impoſita, inter gynæcei cimelia, ut ajebant, reperta; & fiſtula utricularis, qua Poloni ruſtici utuntur, ori inſerta, cum denario pro muſici cantus auctoramento, ſive, ut alii interpretabantur, quem pro portorio tranſiturus ad inferos ſolveret. Hæc crudelis laſcivia in mortuum exercita, quem vivum proceres nuper tanta venera-

tione coluerant. Sendomirienſem, quod diverſorium delectis firmatum haberet, inſeſſis aditibus claudere contenti, ad aliorum Polonorum domos diripiendas diſcurrunt, multi ſe gnaviter defenderunt, nec inulta morte ad extremum numero victi ceciderunt. unus Viteneskius cum Ruſſorum impetus cum multa cæde aliquoties repuliſſet, ubi machinas adduci vidit, vexillum album in deditionis ſignū extulit, pecunia per ſuos, qua patebat aditus, (ſic enim juſſerat,) ſparſa; cui legendæ intento vulgo, ipſe cum ſuis gladio ſibi viam aperuit, magna ſtrage edita, & mox à Boiaricis ex arce ſupervenientibus in fidem eſt receptus. Miſera ſponſa non ſolum inæſtimabili gaza, ſed mundo domeſtico ſpoliata, tantum de patre & patruo ſollicita, belle ſecum actum iri putabat, ſi omni re exuta, ceterum vita ſalva in patriam, unde cum tanta pompa nuper venerat, reduceretur. interea precarium ſpiritum ducens exigua ſpe, dum vulgi furor deſæviret, ſine veſte qua ſe tegeret, ſine lecto cui incubaret, vili induſio velata exſpectabat. Nec militares tantum viri, & qui Demetrium ſecuti fuerant, ſed mercatores multi male habiti. Ambroſius Cellarius

rius præter xxx aureorum cIↄ jactu-
ram, in illo conflictu vitam amiſit. Ia-
cobus VVinus proprio enſe capite
truncatus. Nathan vita ſalva c l flore-
norum cIↄ, Nic. Limburgenſis l jactu-
ram fecere. Nemteſcius inſtitor Po-
lonus pridie quam cædes facta Deme-
trio gemmas aliasq; merces pretioſas
dederat. Duo Auguſtani ultra ducen-
ties millium aureorum, quos Deme-
trio crediderant, debito defraudati.
Marcellius c florenorũ cIↄ amiſit. alii.
In illo tumultu c Iↄcc Poloni inter-
cepti, plures à Boiaricis ſervati; cccc
Ruſſi deſiderati. Rabies tandem cum
ſolis occaſu occidit, & nocte illa totis
plateis altum ſilentium fuit. vix à ple-
be furioſa impetratum, ut jacentium
corpora poſtquam in cœno per tri-
duum volutata ſunt, in cœmeterio
Germanorum terræ mandarentur. Se-
dato tam cruento tumultu à Boiaricis
in conſilium itum, & prima ac inpri-
mis ſeria de principe eligendo conſul-
tatio fuit, ne vago imperio materia
novis motibus ſubinde exorituris prę-
beretur. ibi Suiskius, qui multorum
favorem in ſe inclinare cerneret, quo
ſibi magis eos conciliaret, & præteri-
torum invidiam à ſe amoliretur, hac
oratione uſus dicitur: Diriſſimi ty-

ranni odio, Proceres & cognati, & amici cariſſimi, multa à me admiſſa agnoſco, quorum piget pœnitetve; ſed præcipuus erga principalem familiam cultus, & patriæ caritas culpam excuſare debet, & jam in ea emendanda vobiſcum non parum elaboraſſe videor. Deus maximo huic inter Chriſtianos imperio principes antiqua origine & longa ſerie ductos dederat, quos Ioannes Baſilides ordine ſucceſſionis excepit; qui quantumvis à multis injurioſe proſciſſus, tot regalis faſtigii, adjunctis ad imperium paternum regnis ampliſſimis, monumenta poſt ſe reliquit, ut quisquis imperii amplificatione gaudet, non poſſit non magnopere ejus animi magnitudinē laudare. ab eo olim miſſus pacem cum Stephano Polonorum Rege feci, ab eoque tempore ita in repub. & pace & bello verſatus ſum, ut nemo ſtudiū, curam, caritatem merito deſiderare poſſit. vivis exempto Ioanne res labare cœperunt, Theodori infirmitate; ad quam & acceſſit fatalis orbitas, ut non tam virtute principis, ſicut antea, ſed alieno arbitrio imperium regeretur. uxore ſterili abdicata, uti per regni leges fieri oportuit & licuit, ne aliam duceret, qui impedivit, is in imperio, ad

ad quod jam tum aſpirabat, ſucceſſit, altero herede puero interim per ſicarios inſidioſe ſublato. poſtea ſublato ipſo latentis veneni vi, ut creditum eſt, Theodoro, & occaſione adfinitatis, Boriſſio (ad nominis inviſi mentionem horret animus) ad imperium evecto, quæ non lamenta, gemitus, calamitates, ac deſolationes, toto quo rerum potitus eſt tempore, fuerunt? Itaque Demetrio, quiſquis tandem ille fuit, (nam impoſtorem fuiſſe minime nunc ambigitur,) venienti, & nos à jugo diriſſimi tyranni liberanti, fateor, manus dedi, & ut eum pro legitimo regni herede acciperetis, cum ſententiam meam rogaretis, ſuaſi & auctor fui. ſed mox ſubeunte pœnitentia, cum peiora ab eo, quam quæ nuper paſſi eramus, jure metuerem, religionem majorum periclitari, leges antiquas violari, exoticos mores invehi, libertatem patriam everti, externos homines cervicibus noſtris imponi cernerem, audacter reſtiti, & cultum, qui legitimo principi debetur, huic novo tyranno cum vitæ periculo deferre detrectavi. dolet mihi ſummopere huic vitam debuiſſe, qui mortis jus in me non habuit; ſed debui, ut latroni, qui, cum poſſet, non eripuit.

& tamen hic aliquandiu me ſcrupulus retinuit, dum plus famæ, quam conſcientiæ & ſaluti publicæ tribuo. vicit tandem pietas, & patriæ caritas, & cum vos viderem adeo bene animatos, me ducem vobis præbui, plus de regni incolumitate & magnitudine, quam de rumoribus ſollicitus. itaque conſilium tam juſtum, tam honeſtum tam neceſſarium ac ſalutare, atque utinam non tam cruentum, concordes una ſuſcepimus, quod Deus regnorum unicus diſpenſator exitu probavit. nunc cum crudeliſſimum Tyrannum à noſtris cervicibus depulerimus, nec ſit, qui præſtigiis ſuis magicis, & imposturis amplius Ruſſico nomini illudat, reſtat, ut extincta, pro dolor! antiqua principum ſtirpe, quem in familia non habemus, in republ. quæramus. eum autem quærere debemus, qui generis dignitate præcellat, & ante omnia majorum ſacra, ceremonias, ritus religioſe colat, cunctas virtutes ſublimitate regia dignas adjunctas habeat, experientia rerum per ætatem valeat, qui non pompa & faſtu majeſtatem regiam, ſed juſtitia & temperantia tueatur, qui firmas regnorum arces in ſuorum benevolentia ſitas putet, & populorum opes & divitias de

ærario

ærario ſecurus proprias exiſtimet. cum talem dico, fortaſſe me fingere putatis eum, qui non ſit, & vix eſſe poſſit. at boni & laudati civis votum eſt, eum optare principem, qui optimus ſit, aut ſi non ſit, qui talis eſſe à ſubditis exiſtimetur. Quibus dictis miſſi in ſuffragia proceres protinus eum in principem delegerunt. ille autem primo modeſte ſe excuſavit, & poſt gratias actas principatum concordibus votis honorifice delatum cupide amplexatus eſt. id actum XIII kalend. jun. ante omnia ſcripto publicato, ut jure cæſum Demetrium omnibus appareret. mortuo crimini datum, quod ex vili homuncione monaſticam in cœnobio, quod in arce eſt, profeſſò ſe pro Ioannis Baſilidæ filio geſſiſſet; nam ei verum nomen Griskæ, ſive Gregorio Strepio fuiſſe; itaque nunquam cœnobium illud intrare voluiſſe, ne à monachis agnoſceretur. adoleſcentem autem bonis literis operam dediſſe, & hiſtoriarum lectione ſe exercuiſſe, muſices item peritum fuiſſe, eoque in genere miniſterii Patriarchæ aliquandiu inſerviiſſe; magiæ itidem addictum fuiſſe, eoque maleficio multas victorias obtinuiſſe, & ad imperium perveniſſe, magna nominis Ruſ-
 ſici

ſici infamia. Objecta itidem hæreſis, quod nec gentilitia jeiunia alioſque dies feſtos, & ſollemneis in Eccleſia Ruſſica ceremonias obſervet. inſuper datam ab eo fidem Pontifici Romano ad extirpandam majorum religionem; prolatæque Pontificis literæ, ſive veræ ſive falſæ, ut quod promiſerat cito præſtaret, & Ieſuitis templa, collegia aliaque neceſſaria abunde ſubminiſtraret, adhortantis. Prolatæ item & recitatæ literæ, quibus Smoloſcienſem Palatino Sendomirienſi ſocero, filiæ uxori Novogradienſem principatum, filiis vero ſoceri & affinibus Dibirienſem præfecturam attribuebat. Objectum & quod de magnatibus & nobilibus interficiendis, & Polonicis familiis in eorum locum ſubſtituendis cogitaret: in id ſpecie certaminis ludicri tormenta muralia producta quibus urbem oppugnaret, & in miſeram ſervitutem redigeret, & libertate Boiaricorum oppreſſa abſolutam in totum imperium poteſtatem uſurparet: querelæ item cumulatæ procerum & aliorum, quod nullus ad ipſum pateret aditus, multique non auditi à conclavis foribus per oſtiarios iniurioſe repellerentur, cum Poloni intus admittebantur. ſi qui audiebantur,

tur, jus petentibus minime reddebatur. Impenſæ & nimius luxus mortuo exprobratus, quibus nullæ opes, nulla vectigalia ſatis eſſe poſſent. thronum ex argento inaurato ſibi fabricari juſſiſſe, cuius latera ſeni leones hinc inde gradibus diviſi ambiebant; quo faſtu nullus deceſſorum fuerat uſus; ut nec illo, quo ſceptrum & coronam ſibi tanquam Regi præferri voluit: gemmis præterea & unionibus aliiſque exoticis mercibus coëmundis, tum immodicis in ganeones, paraſitos, moriones, citharœdos largitionibus ærarium exhauſiſſe arguebatur; magnam inſuper pecuniæ vim in Poloniam miſiſſe, nullum interim bene meritis honorarium aut ſtipendium perſolviſſe. Additum horrendum crimen, quod Boriſſii filiæ, cuius matrem & fratres necari juſſerat, vitæ gratiam feciſſet, ut eam poſtea ſtupro contaminaret, quodque monaſterium, in quo ſponſa diverſabatur, frequentans, indignis ſpectaculis, ſaltationibus & impudicis cantiunculis profanaſſet, virginum devotarum aureis & oculos cum publica indignatione offendiſſet, pleraſque ex iis ſtupro itidem inquinaſſet; monachos & alios devotos indignum in modum habuiſ-

habuiſſet, quoſdam etiam flagris affeciſſet. monaſteria ipſa rapacitate inaudita ſpoliaſſet, grandi pecunia ab iis mutuo ſumpta, quam nunquam erat redditurus. omnium etiam damnorum quæ Poloni aliique milites dederant, culpa & odium in ipſum derivabatur. ejus juſſu ſive prævaricante indulgentia Aſtracam ſecundum Volgam late porrectam provinciam eiuſque portus omneis, omni mercimonii è Perſia proxima advecti copia abundanteis, à piratis & prædonibus direptos. Poſtremo Polonorum tanquam in regno armis parto inſoleſcentium ſuperbia exaggerata, per quorum efferatam libidinem ne quidem licebat magnatum uxoribus in publicum prodire. pleraſque etiam è domibus & quaſi è maritorum ſinu abreptas; &, cum frequentes querelæ de hac inaudita protervia ad Demetrium deferrentur, nullum tamen in delinquenteis ſtatutum fuiſſe exemplum. unum tanto tempore judicum ſententiis damnatum, ſed cum ad ſupplicium duceretur, occiſo carnifice à Polonis quibus nihil non licebat impune, è lictorum manibus ereptum fuiſſe. Poſtremo ad plenam impoſturæ fidem faciendam, cum ſub id inſo-

lito his menſibus gelu fruges ubique aduſtæ eſſent, plebe jam cædibus effe-rata id ad iram divinam referente, mi-ſeri Demetrii corpus, quod extra ur-bem loco profano conditum fuerat, ſubito refoſſum, & publico judicio igni conſumptum eſt, cineribus in aë-rem ſparſis. Veruſne an falſus hic De-metrius fuerit, fama in ambiguo reli-quit, quæ ut eum nuper, diu poſt-quam interfectus putabatur, blan-diente primis auſpiciis fortuna ſuſci-taverat, ita rurſus poſtquam ab om-nibus viſus mortuus & creditus eſt, denuo per novum ludibrium ſuſcita-vit, ſparſo rumore, alium rurſus pro Demetrio in arce occiſum eſſe: ipſum autem ſe cauta celeritate cum paucis in tutum ſubduxiſſe. rumori ex eo fi-des acceſſit, quod in hippone XIIII loca equis generoſis vacua in illo tu-multu reperta ſunt, quos ille, ſicuti ja-ctabatur, fugiens ſecum abduxerat. itaque qui res turbatas in Ruſſia ma-lebant, adiunctis ſibi Coſacis genere hominum impacato & ad prædas & violentiam militarem nato, cum Suiskium regno inauguratum minus patienter ferrent, hoc colore arma ſumpſerunt, & Demetrio, nuſquam poſtea viſo, pro duce uſi, bellum cum

Suiskio

Suiskio obſtinate gerentes diu poſt Ruſſorum credulitati illuſerunt, fidemq; primo Demetrio habitam hac nova impoſtura non mediocriter infregerunt. Poſt ſcriptum hoc ad leniendam facti invidiam publicatum prima cura fuit, ut legatio in Poloniam decerneretur. Serius legati à Sigiſmundo admiſſi, cum motibus domeſticis in regno laboraretur, ineunte Januario. De Sendomirienſi, qui interim arctiore cum filia cuſtodia tenebatur, præcipue querebatur novus princeps, illum clandeſtinis artibus, largitionibus ac promiſſis, multorum in Ruſſia animos ſibi conciliaſſe, eorumque ope & auxilio maledictum illum monachum necromanticum & ſpurium (ſic Demetrium vocabat) in Ruſſiam cum filia traduxiſſe, qui nefarie occupato regno peregrinam religionem cultumque Dei his regionibus ignotum introducere, templa præcipua occupare, & tantas turbas dare auſus eſſet, ut cc amplius ſummæ dignitatis proceres in iis perierint. Ceterum cum apud ipſum inventæ ſint literæ quæ fidem faciant, hæc omnia conſiliis & ope Polonorum facta eſſe. itaque rogare Suam Majeſtatem Ruſſorum proceres diſerte reſpon-

ſpondeat, an ipſe earum rerum particeps fuerit, & conſenſu ſuo probaverit. nam ſi juſſu ſuo facta ſunt, ſuam Majeſtatem ſatis intelligere, pacem à deceſſoribus tam religioſe juratam eo facto violatam eſſe, & belli inter eos ſolam viam reſtare. præterea petere, ut pecunia & alia ab impoſtore illo in Poloniam tranſmiſſa, ſi pacem malit, reſtituantur, & bona mercatorum à fiſco poſſeſſa veris dominis reddantur. niſi faciat, decreviſſe bellum ipſi denuntiare ac in Poloniam cum potenti exercitu deſcendere, & conjunctis cum Carolo Sueco Sudermaniæ duce copiis tantas iniurias manu armata ulciſci. Ad hæc Sigiſmundus, qui motibus inteſtinis regno laborante, gentem præferocem nollet laceſſere, ſumma moderatione præterita excuſavit, nihil ſe aut Sendomirienſem feciſſe, quo pacem inter Polonos & Ruſſos innatam violaſſe dici poſſent. legitimum heredem, quem talem ſemper credidit, in regnum reductum. eo ſublato reſtare, ut damna utrinque accepta ſarciantur, & paci inter utramque gentem inſtaurandæ rationes quamprimum ineantur. Ita ſine belli neceſſitate diſceſſum. Interea Poloni & Germani aliique ad CIƆ IƆ

caute

caute à Suiskio novo principe ad exonerandam Ruſſiam dimiſſi, xv kal. quintil.; quibus, quia re omni ſpoliati erant, ſingulis veſtes ſingulæ è panno vili donatæ ſunt, cum exigua ſtipe, quæ vix ad limitem deductis ſufficere potuit; ut per vias turpiter mendicare cogerentur. in tres autem turmas diviſa omnis turba, ne quid conjuncti in limite molirentur: ccc via quæ Smolenſcum ducit, ıↄ in Livoniam, & ıↄcc per Vidim & Ploſchoviam deducti ſunt.

Extat apud Purchaſum exemplar literarum ipſius Baſilii Iohannis fil. Suiſcii ad magnæ Britanniæ Regem; quibus inter alia ſcribit, Demetrium illum fuiſſe verò nomine Yovvshco, Bovvgdani Otreapyove fil. in oppido Galitz; & in monaſterio Chovvdo attonſum, ob crebra facinora tandem fuga ſe ſubduxiſſe in Lithuaniam, ibiq; Polonorum inſtinctu technas haſce commentum, quæ Ruſſiam tantis cladibus cumularunt.

Porro Suiſcii haud melior fortuna neque fama fuit; quippe quem malis artibus & Tartarorum ope multos nobiles ſibi ſuſpectos interemiſſe ſcribunt, & inprimis tres fidos ſibi miniſtros, cognomine Michaëlides; quia è

ſorti-

ſortilegis & divinis intellexerat, quemdam Micholovvich ipſi in principatu ſucceſſurum. Poloni quoque haud ſegniter novum Demetrium in ſcenam produxerunt, (&, ſi vera narrant Angli, etiam conjugi alterius per hunc illuſerunt, licet hic priori omnino eſſet diſſimilis,) qui quum metropolim Moſcoviam arcta obſidione jam premeret, auxiliis per Sueciæ Regem Ruſſo ſubmiſſis territus ſuos deſeruit, & noctu cum paucis aufugit. Interim Poloniæ rex cum maximis copiis in Ruſſiam deſcendit, & Smolenskam obſedit; & mox alter Polonorum exercitus una cum novo hoc Demetrio Moſcuam. Suiſcius denique, ad extrema redactus, quum monaſterium eſſet ingreſſus, à furente vulgo extractus, & Polonis una cum arce fuit traditus. Poloniæ quoque Rex poſt diuturnam obſidionem Smolenska potitur, anno 1610, menſe Iulio; & cum captivo ſuo in Poloniam revertitur. Longum eſſet, neque hujus operæ, referre omnia quæ crudeliter utrimque in Ruſſia geſta fuerunt; Hiſtoriographis iſta relinquimus.

Poſtquam Suiſcius in hunc modum principatu excidiſſet; mera anarchia in Ruſſia aliquandiu fuit. Nam au-

ſtralesRuſſię provinciæ ad Vladiſlaum Poloniæ Principem ſe applicuerunt; ſeptentrionales alium requirebant; relicta Demetrii cum novo marito res novas in Aſtracanenſi provincia moliente. Legatio ad Poloniæ Regem decreta, & pacta quæ inter ſupremum exercitus Poloni præfectum & quoſdam Ruſſiæ magnates interceſſerant ex parte confirmata: à quibus tamen Ruſſi, animorum inconſtantia, & peregrini dominatus metu, quantocius reſilierunt; multum indignante Polono, qui & Cancellarium Ruſſiæ Albertum Iuanoviz Mſciſlavvsky detinuit.

Dum omnia in Ruſſia perturbatiſſima ſunt; quietis lux affulſit ex inopinato unius hominis, & quidem ignobilis, audaci pariter & forti facinore. Is fuit (uti memorant) lanius quidam, vir robore præſtans. qui circa Dvvinam in partibus ſeptentrionalibus, in nobilium ignaviam & quæſtorum rapinas invectus apud vulgus, author ipſis fuit ut fortem aliquem virum in Ducem ſibi legerent, & fidos quæſtores conſtituerent, atque ita forti animo Polonos è finibus ſuis eliminarent. Aſſenſit vulgus, & ipſius conſilio uſum, nobilem quendam inopem,

pem, ſed militiæ valde gnarum, & rebus bene geſtis clarum, atque è vulneribus quondam acceptis jam debilem, (Pozarzky illi nomen,) ſibi in Ducem elegerunt, & lanium hunc ærario, quod promte ab ipſis congeſtum, præpoſuerunt. Vterque autem tam fideliter & fortiter ſuis partibus functus eſt, ut magnus exercitus quantocius collectus, & Moſcuam ductus, Polonos ab obſidione arcis diſcedere coëgerit. Dehinc Kneſio Demetrio Maſtrouksvvich Tartaro, qui alia parte cum exercitu Coſaccorum res gerebat, ſibi adjuncto, cum Boriſſio Liciu, militari laude inter Ruſſos claro, deliberare cœperunt de eligendo Principe qui univerſis Ruſſis imperaret. Variatum primo ſententiis; ſed tandem cõvenit, filium Cancellarii in Polonia captivi Michaëlem Phederovvich in Ruſſiæ Principem aſſumere. Legati dein ad vicinos reges & principes, nec non longinquos miſſi; &, legatis magnæ Britanniæ regis, aliorumque Regum, principumque, atque adeo & fœderati Belgii Ordinum generalium, annitentibus, pax cum Sueciæ Rege, & induciæ cum Poloniæ Rege perfectæ; & pater Principis è carcere dimiſſus in Ruſſiam rediit, &, Patriarchæ

 digni.

dignitate aſſumta, rerum ſummam una cum filio feliciter hactenus moderatur.

IX.

De Samoëdarum moribus.

A Belgis noſtris fuit obſervatum, Samoitarum habitum & mores feritatem quidem preferre; eſſe tamen ingenio ſatis capaci & ad res percipiendas idoneo, quum & de maris vicini natura appoſite reſponderent. Veſtitum habent è pellibus renonum, quibus à capite ad calcem uſque muniuntur. Coma omnibus promiſſa, eaque in cirrum compoſita de ſcapulis propendet. Statura illis brevis, facies lata & plana, oculi parvi, crura brevia, genubus prominentibus. Agiles ſunt, curſu juxta valentes atque ſaltu. Trahas eorum, renones promovent, tam celeri curſu ut equos ſuperent. Sunt idololatræ, habentque ſigilla quædam lignea, impolita & rudia, quæ numinis loco colunt precibus & ſacrificiis. Nullas habent urbes, ſed gregatim in campis degunt, reguntur que à ſenioribus aliquot. In victu ſunt immundi; victitantque ferina fere; frugum panisque penitus ignari. Optimi ſunt ſagittarii: accepto namque nummulo,

&

& ſtipiti affixo; tam certo è longinquo ut vix videre illum poſſint eum tangunt, ut miraculo ſint intuentibus. Arcus è lento & flexibili quodam ligno fabricant: ſagittas lapibibus acutis aut piſcium ſpinis aſperant: ejuſdē ſpinas pro acubus uſurpant; uti & nervos quorundam animalculorum pro filis. Tuguriola ſua pellibus alcium & ſimilium animalium contegunt. Divitiarum ipſis magnus contemtus; adeo ut ne pretioſas quidem pelles, quibus ſupra modum abundant, ullo loco habeant.

X.

Magnus Moſcorum Dux.

MAgnus Dux Moſcorum eſt dominus ampliſſimæ regionis, inter cujus fines comprehenduntur multæ ditiones. Septentriones verſus pertingit ejus ditio ad Oceanum ſeptentrionalem, protenditurque à ſinu Graduico ad Oby fluvium: à meridie continuatur ejus imperium, ſecundum curſum fluvii Volgæ, ad mare Caſpium uſque: ad occaſum attingit fines Livoniæ, habetque fere pro termino Boryſthenem, ſicut ab ortu Volgam. Dicunt aliqui, totum hoc Imperium in longitudinem pro-

tendi ad tria milliarium millia, in latitudinem ad mille quingenta, quo ſpacio continentur 15 Ducatus, 16 Provinciæ, & duo regna. Moſci quondam Tartaris ſubditi erant: nam Boido eorum Princeps anno 1140 ſubjugavit totam Moſcoviam; ſed Iohannes I Magnus Dux confiſus diſcordiis Tartarorum, qui ſe mutuo vexabant, negavit eis tributum. Progreſſu temporis, cum à Tartaris Precopenſib⁹ ſuperatus eſſet Ammetes, ultimus ſucceſſor Boidi, qui mortuus eſt Vilnæ, adjunxit Magnus Dux ſuæ ditioni Permiam, Veatiam & Iugriam, quæ Ammeti ſubditæ erant. Creſcentibus itaque ſemper magnorum Ducum viribus, cepit Baſilius Cazan, & Iohannes II Citrachan provincias, quæ nomina regnorum habent. Vt dicatur quod verum eſt: Magni Duces valde dilatarunt ſuum imperium: ceperunt magnum Ducatum Severienſem & Smolocenſem, Bielſchienſem, Preſcovienſem, Novoguardienſem, Iaroſlavienſem, Roſcovienſem, partim à Polonis, partim ab aliis principibus: occuparunt magnam Livoniæ partem, feceruntque ſe terribiles vicinis. Principes & primariæ civitates harum provinciarum ſunt Moſ-

Moſqua, ubi Metropolita habitat: Roſcovia & Novoguardia ſedes Archiepiſcoporum: Gortiſa, Reſania, Columna, Suſdelia, Caſanum, Vologda, Tueria, Smolenczo, quæ Epiſcopatus ſunt: deinde Pleſcovia, Porcovia, Staricia, Slaboda, Iaroſlavia, Volodomeria, (unde Imperii ſedes tranſlata eſt per Iohannem II in civitatem Moſquam,) Moſaiconum Nicolai, Sugana, Vſtiud, Cargapolia. Princeps habitat in civitate Moſqua, quæ nomen ſumit à Moſco flumine, quod 90 milliaria altius oritur. Fuit civitas Moſqua quondam major, quam nunc eſt, habebatque in circuitu novem miliaria, ſed poſtquam anno 1570 direpta, flammiſque tradita fuit à Tartaris Precopenſibus, non habet nunc in ambitu ultra quinque miliaria, ſtabulanturque in ea cum hominum 30 millibus boves, aliaque talia pecora, ſecundum relationem, quam Poſſevinus, non minus judicio bonus, quam diligens ſcriptor fecit. Novoguardia cognomen magnæ habet, & tamen idem ſcriptor ei attribuit ultra 20 habitatorum millia, ſicut & Smolenzo & Pleſcoviæ. Quod mihi difficile creditu videtur, ſi verum eſt quod alii ſcribunt, ſcilicet quod

cum Pleſcovia obſideretur à Stephano Rege Poloniæ, in ea fuiſſe 50 peditum & 7 equitum millia: is numerus adeo magnus eſt, ut quamvis totus ex indigenis compoſitus non fuiſſet, requirat tamen frequentiam hominum ſupra dicta majorem. Vbi enim princeps intrudit implicatque 57 pugnatorum millia, neceſſe eſt, ut ordinarius inhabitatorum numerus multo major ſit. Volunt quidam hanc regionem præteritis temporibus frequentius inhabitatam fuiſſe: ſed quod poſtea tribus de cauſis habitatoribus infrequentior facta ſit: prima fuit peſtis (res nova in Moſcovia) quæ multa hominum millia abſtulit: altera principum crudelitas, qui multos, potiſſimum nobiles, occiderunt: tertia excurſiones & deprędationes Tartarorum Precopitarum & Nagaiorum, qui nunquam quieſcunt, nec vicinos quiete frui ſinunt: non deprædantur ſolum agros, ſed & abducunt totos populos, quos poſtea vendunt Turcis, aliiſque gentibus. Vt uno verbo dicam, Magnorum Ducum irruptiones in longinquas regiones magnam fecerunt vaſtitatem. Nulla in re melius perſpicitur principis prudentia, quam in bene diſpiciendo,

quæ

quæ expeditio ſuo ſtatui ſit futura damnoſa aut utilis, & dum duci ſe non patitur vana ſpecie amplitudinis arripiendæ, quæ non ſit ei futura firma & ſtabilis, ſed ſecuritatem ſuam turbatura. Is enim, qui ea ſpe ductus ut ſtatum ſuum amplificet, eum aut populo aut opibus enervat, mihi ſimilis eſſe videtur illi, qui ut muros & tecta ſuæ domus altius tollat, conſcindit fundamenta ædificii. Totius dignitatis caput eſt, conſervare: ſed acquiſitiones illæ, quæ fiunt diminuendo vires proprias, illi legi adverſantur: cumque acquiſitiones ſint tanquam inſitiones, conditionem imperii meliorem, non deteriorem facere debent. Sicut enim fiunt inſitiones, aut ad nobilitandam, aut ad domeſticam reddendam arborem ſylveſtrem, aut ad plantam infrugiferam emendandam, & ut fertilis ſit faciendum, ita & expeditiones principum tales eſſe debent, ut commoda & beneficia referant, alias ſunt inutiles labores, qui plus deſtruunt quam ædificant, & plus perturbationis quam ſecuritatis reddunt. Ejuſmodi ſunt ordinarie bella, quæ moventur ad acquirendum regiones longe diſſitas, quæque nihil contigui cum no-

ſtris habent. Cum enim tam procul abſunt, requirunt majora præſidia, quam noſtræ facultates, ut eas conſervemus, ferunt. Omnis itaque deliberatio expeditionum, tribus capitibus inniti debet: prima eſt cauſæ æquitas: altera facilitas vincendi: tertia fructus victoriæ. Bella autem quæ ſuſcipiuntur ſine ſpe alicujus fructus, ſunt meræ amentiæ. Magni Duces ſæpe terminos ſui imperii dilatarunt, ſed potentiam non auxerunt. Nemo expeditiones longinquiores, majorumque expenſarum fecit, quam Magnus Dux Iohannes. Cepit enim regna Cazan ad Volgam, & Aſtrachan ad mare Caſpium: ſubjugavit bonam partem Livoniæ. in quibus expeditionibus periit magnus hominum numerus, in itineribus, in præliis, adſultibus, ferro, morbo, fame, aliiſque incommodis. Poſtquam ea acquiſivit, fuit opus ibi habere magna præſidia, deducendo eo totas colonias. Cum itaque homines eſſent longe à domubus, implicati aut in acquirendo alieno, aut in conſervanda parte, manſerunt domi uxores, quaſi viduæ abſque prole. Cum itaque homines in extremis regni finibus conſumebantur, remanſit regni meditullium tanquam

quam cor exangue, privatumque alimento. cumque ab Stephano Rege Poloniæ impeteretur, defuere ipſi domi vires ad reſiſtendum. amiſit itaque Poloniam, aliaq; magni momenti loca, quæ ei erepta fuere, ac neceſſe habuit tradere Polonis totam Livoniam. Vt ad noſtrum inſtitutum revertamur: Moſcovia magna ex parta eſt occupata ſylvis immenſis, & lacubus. Sylvæ ſunt rami Herciniæ, quæ ſe per totum Septentrionem diffundit, ſed plus forſitan in hac provincia, quam in alia. Hic arbores immenſæ magnitudinis videntur, ſuntque propter earum ſpiſſitudinem Solis radiis impenetrabiles: ex iis arboribus incredibilis reſinæ & picis quantitas effluit. Hic producitur copia mellis & ceræ inexhauſta. Apes enim abſque cura humana, faciunt alvearia in corticibus & cavitatibus arborum. Hic eſt copia omnis pecoris & ferarum, ut ſunt martures, zibellini, lupi; ex quorum pellibus fit dives mercatura. Ex his ſylvis exſcinditur fere omnis materia, tam domubus, quam munitionibus fabricandis apta. Muri enim civitatum fiunt ex trabibus ſimul conjunctis in quadrante, implentque vacuum gleba & terra: faciunt quoque ex eiſdem

trabi-

trabibus turres, tantæ altitudinis & craſſitudinis, ut omne tormentum bellicum, quantumvis magnum, ferant. Cito flammis corripiuntur, ſed non tam cito cedunt quaſſationi quæ fit tormentis bellicis. Diſputant aliqui, quales munitiones meliores ſint, num ex lapide, aut ex calce, aut ex terra. Pro ultima ſententia adducunt tales cauſas, quod citius fiant, & minori expenſa, meliuſque reſiſtant quaſſationi, & quamvis facile deſtruuntur, reficiantur quoque brevi tempore; faciliuſque mutatur (ſi caſus & occaſio neceſſitaſque requirit) latus ex terra conſtructum, quam ex lapide. Sed his non obſtantibus debent præferri munitiones, quæ muros ex lapide habent. Cum enim quatuor modi offendendi munitionem ſint, tormenta, cuniculi, ignis, exciſio, (quæ ligone & ſarculo fit;) murus ex lapide, forte minus reſiſtendo quam terra, cedendo tormentis bellicis præſtabit. Sed adverſus cuniculos, ignem, & exciſionem, longe excellit murus ex lapide. Et ad jungendum muro quod in munitionibus, ex ligno & terra conſtructis, boni eſt, eriguntur aggeres intrinſeci. De aquis nihil opus eſt dicere. Moſcovia enim eſt mater fluviorum

rum & lacuum: Dvvinæ, Boryſthenis, Volgæ, Deſnæ, Onegæ, Moſæ, Voliſcæ, & fama celeberrimi Tanais: lacus Inæ, ad quem eſt magna Novogardia: Voloppo, multorumque aliorum. Aquarum abundantia reddit aërem magis frigidum, quam generationi animalium & propagationi plantarum requiritur, etſi frigus calore ſalubrius eſſe æſtimatur. Pecudes parvæ ſunt, & ſegetes aliquando non perveniunt ad maturitatem: terra fere ab aquis abſorpta, ut plurimum levis eſt, & arenoſa, ideoque & ſiccitas & pluvia immoderata, facile conſumunt fruges. Hyems durat novem menſes, paulo plus aut minus, & tamen hic copia eſt frugum, hordei & paſcuorum, & ex conſequenti carnium, tam ferinarum, quam manſuetarum. Moſcovia producit poma, nuces, corylos. Aliorum fructuum vix habēt notitiam Moſci, qui ex piſcibus faciunt magnum lucrum; eorum ſiquidem maximam abundantiam habent. Indurant eos frigore & vēto, ſicut ſit in Norvvegia, aliiſq; in locis ſeptentrionalibus, ſervantq; eos pro bona annona tam in præſidiis munitionũ, quam in domubus privatorum. Regio non eſt multum mercaturæ dedita, quia indi-

indigenæ ſuapte natura non ſunt admodum induſtrii. Nec poſſunt ibi eſſe multa mercimonia, ubi non florent artes & artificia: tum quod Moſcis non licet ditione ſui Principis excedere. Ob has cauſas non habent ullum uſum maris. Commutant tantum ea quæ regio fert, nempe pelles, reſinam, cum panno, aliiſque quæ Armeni perferunt in Aſtrachan ad mare Caſpium, & Angli ad fanum Nicolai, ad ſinum Graduicum.

Regimen.

MAgnus Dux Moſcorum regit ſuos populos magis deſpotice, quam ullus alius Princeps, quem novimus: diſponit enim abſolute de perſonis ſubditorum, & ipſorum rebus. ideo dicebat Mahumetes Veſirus, quod Moſcus & Turca, ſoli inter Principes eſſent domini ſuorum dominiorum, eaque de cauſa putabat expeditionem Stephani Regis Polonorum plenam difficultatibus fore. Vt in ſua potentia & authoritate ſe Magnus Dux conſervet, utitur artificio & induſtria incredibili. Primo non licet cuiquam ſuorum vaſallorum exire regni fines, ſub pœna mortis. Hac de cauſa nemo ſuorum ſubditorum

navi-

navigat, nec cum legato externi Principis loqui poteſt, nec uti opera externi medici, in ſuis morbis, niſi cum venia. Vtitur apparatu inæſtimabili in veſtitu, addens ornatum Pontificium cum majeſtate Regis: fert capite mitram, margaritis & gemmis precioſiſſimis nitentem: ſi eam capite non gerit, habet eam coram ſe in ſuo throno, mutatque eam ad oſtentandam amplitudinem multis vicibus: in ſiniſtra manu tenet paſtorale ditiſſimum, indutus veſte, aut tunica longa, illi non abſimili quam Papa gerit ingrediens ſacrarium: digitos annulis aureis refertos habet: imago Chriſti ad dexteram, & ſanctiſſimæ matris virginis ſuper cathedram, in qua ſedet, eſt. Regia & proregia camera eſt plena viris, veſtibus auro depictis uſque ad talos indutis. In ceremoniis ad religionem ſpectantibus utitur exquiſita ſagacitate ſolertiaque. Cum aſſidet menſæ, quoties mutantur patinæ, aut vult bibere, multa ſigna crucis edit. In jejuniis exhibet ſingularē venerationē, & in templo præ devotione fronte terram percutit, ſicut & alii. Ne alius plus ipſo ſcire poſſit, nullæ ibi ſcholæ, præterquam in quibus docetur legere & ſcribere. Nihil legunt

præter

præter Euangelia, & aliquam hiſto-riam, aut deſcriptionem vitarum ſanctorum, aut homiliam S. Iohannis Chryſoſtomi, aut alterius; haberetque eum ſuſpectum, qui demonſtrationem faceret, ſe velle in literis majorem progreſſum facere; nec impune ferret: id facit, ne aliquis plus ipſo, aut quantum ipſe ſapiat: indeque accidit, ut ſcribæ, nec ipſimet antiſcribæ, ordinarie non ſcribant nec reſpondeant Legatis Principum externorum, niſi in quantum Magnus Dux eis dictat. Cum negotiantur, nunquam Magnus Dux nominatur, quin omnes aſſurgant in pedes, cum magna veneratione: idem etiam ad menſam fit, quando ipſe ad bibendum invitat, aut participem facit ſuæ patinæ aliquem. fit id quoque in mille aliis ſimilibus occaſionibus. Docentur à pueris Moſchi credere & loqui de ipſorum Principe ſicut de Deo: Deus ſolus (dicunt) & magnus Dominus ſcit hoc: Magnus noſter Dominus ſcit omnes res: Omne quidquid habemus, ſanitatis & commodi, procedit à magno Domino. Accidit inde, ut ſui ſubditi, videntes tantam amplitudinem majeſtatemque in ſuo Principe, nec aliarum quàm ejus rerum notitiam habentes, revereantur ipſum,

ipſum, obediantque ei non ſicut ſubditi, ſed tanquam mancipia, habeantque eum pro Deo potius, quam pro Principe. Non habet ſub ſe dominos titulis inſignes, ſicut inter nos ſunt Duces & Barones. Si ipſe alicui pagum aut prædium concedit, non tranſit ad hæredes, niſi id ipſe confirmet. Et ſi ipſe aliis ea conceſſerit, villici tamen perſolvunt ei portionem fructuum, debentque ei operas: id in cauſa eſt, ut unuſquiſque à nutu Magni Ducis dependeat, & quanto aliquis ditior ſit, tanto ei plus debeat. Vt obviet ſeditionibus, transfert integras familias ex uno loco in alium, mittitque in præſidia quos vult, longe à domo, tanquam in exilium.

Divitiæ.

EX iis, quæ dicta ſunt, fieri poteſt judicium de ejus divitiis, opibusque. Cum itaque ipſe adeo abſolute omnium rerum dominus ſit, utitur opera ſubditorum pro libitu, & tali parte ipſorum bonorum, ſicut ipſi placet. Arrogat ſibi ex ferarum exuviis talem portionem ac vult, & ex piſcibus omnis generis quantum vult: pellicea vendit aut dat dono, prout libet: piſces vento ſiccati ſer-

vantur pro munitione. In foro nemo ſua vendere poteſt; niſi Principis primum vendita ſunt. Minæras auri & argenti nullas habet. Civitates mercimoniis celebriores, unde ipſe maximam redituum partem percipit, ſunt Aſtrachan ad mare Caſpium, quo deferuntur merces Perſiæ & Armeniæ, & fanum Nicolai ad ſinum Graduicum, quo appellunt naves Anglorum & Hollandorum oneratæ ære, aliisque mercibus, quæ inde Vologdam ducuntur. Vbi ſui legati domum ſunt reverſi, aufert eis lautia, quæ à Principibus acceperunt, dando aliquid in illorum vicem, & aliquando nihil. Vt finem faciam, ſibi metit capitque quidquid in ſua ditione aut boni aut precioſi eſt. Putatur ipſum aliquem theſaurum habere, in arcibus Moſquæ, Iaroſlaviæ, & lacus Albi. quod veriſimile eſt. Magnus enim Dux Iohannes ſpoliavit calicibus, reliquiis, crucibus, & argento totam fere Livoniam, nec concedit aurum & argentum ſua ditione efferri, niſi in redemptionem bello captivorum, aliorumque qui in captivitatem abducti ſunt. Verum quidem eſt, quod amiſſione Livoniæ, quam anno milleſimo quingenteſimo octogeſimo ſecundo ceſſit
Ste-

Stephano Regi Poloniæ, privatus fuit ea regni parte, quæ erat ditiſſima, propter commercium maris Balthici, & meliori ditione quam habebat, in qua erant 34 arces.

Vires.

MVnimentum regionis conſiſtit & in pluralitate paludũ fluminumque, & in denſitate nemorum. In uſu habent Moſci, loca hoſtibus proxima depopulari, ut denſæ ſylvæ ibi creſcant: quod & fit ob terræ humiditatem. ſuntque eæ civitatibus non ſecus ac ſepes ac valla pro munitione. Multum laboris id Polonis attulit. Vt enim ſibi itinera ad oppida hoſtium pararent, neceſſe eis fuit exſcindere ſylvas, & magni temporis jacturam facere. Habet Magnus Dux munitiones, quæ partim ex lapidibus, partim ex lateribus, Italico more, conſtructæ ſunt, ſed abſque lateribus & arte ædificatoria: tales ſunt arces Moſquæ, Novoguardiæ, Pleſcoviæ, Porcoviæ, Stariciæ, Slobodæ, Alexandri: partim ex gleba viminibus contexta, & probe calcata, qualis eſt Smolenczo. Sed ordinarie exſtruuntur muri locorum fortium ex magnis trabibus, inter quas conſtipant terram,

relinquendo ad defenſionem foramina pro pyrobolariis. Talis ædificatio commoda eſt defenſioni, contra tormenta bellica, ſed non reſiſtit igni. Subditi Magni Ducis inſerviunt ſuo Principi in bello, ſicut ante de ſuo regimine agentes diximus, ſed ſe potius timere pœnam (ſi ſe non ſtrenue geſſerint) quam promptitudinem alacritatemque monſtrant: Capitaneis ad nutum ſunt, patiuntur omnem incommoditatem, non curant frigus nec pluvias, patiunturque incredibiliter inediam, famemque; ſuntque parvo contenti. Aeſtimantur itaque aptiores defendendis caſtris, quam præliis campeſtribus. Illic enim multum valet patientia & tolerantia, hic autem requiritur audacia animuſque. Poloni ſunt meliores cōflictibus campeſtribus, quam propugnandis arcibus. Magnus Moſcoviæ Dux Iohannes, experientia edoctus de ſuorum in velitationibus & præliis ignavia, & de Polonorum audacia animisque, dicebat ſuos opus habere calcaribus, quibus impellerentur, Polonos freno, quo retinerentur. Vires præcipuæ hujus Principis conſiſtunt in equitatu, ſed quem equorum numerum educere poſſit, difficile dictu eſt. Nec

tamen

tamen credo ipſum trecenta millia armis inſtruere poſſe; (ſicut aliqui dicunt.) Habet enim ditionem vaſtam, & pro majori parte incultam. Ab Caſſano enim Aſtrachanum uſque vix invenitur pagus, quamvis inter ea oppida aliquot dierum iter ſit. Bello quod ei intulit Stephanus Rex Poloniæ (qui tamen non ultra LX millia tum equitum tum peditum habebat) ipſe tantum militum colligere non potuit, quo non dico ſe ei aperto Marte objiceret, ſed nec potuit ipſum divertere ab oppugnationibus Polotiæ, Vilicoluci, aliorumque locorum, nec aut ab obſidione Pleſcoviæ. Anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo penetravit Princeps Tartarorum Præcopitarum, cum octuaginta equorum millibus, uſque in viſcera ſui Imperii, tradiditque flammis ipſam Moſquam urbem regalem. Sed ii, qui dicunt Magnum Ducem ccc & Regem Poloniæ cc equorum millia educere poſſe, potius numerant capita equorum, quam equitum. Etſi enim tot equorum millia ſint, non tamen omnis equus bello bonus eſt, nec unicuique equitandi ars, aut ſe armandi facultas eſt: uni deeſt animus, alteri opes non ſuppetunt, alteri vires cor-

poris, alteri animi fortitudo alacritaſque deſunt. Quamvis in Moſcovia tot equorum hominumque millia eſſent, quot illi dicunt, admodum difficile tamen eſſet (imo vix poſſibile) eos in unum locum cogere, nec Principi in hoc ſuppeterent pecuniæ, nec commeatus ſufficerent. Ducenti enim equi præliatores requirerent in Moſcovia ter centum clitellarios, ac alios totidem miniſtros, quibus omnibus oporteret ſufficere commeatus; ſicut & annonariis, mercatoribus, artificibus, famulis, qui in bello requiruntur. Neceſſe itaque eſſet totam Moſcoviam in unum cogi; ac tum verendum, ne in tanto itinere ab una parte regni in regionem directo contrariam, & hominum & jumentotum vires labaſcerent. Quamvis etiam poſſibile eſſet, tantum numerum (ſicut dictum eſt) equorum colligere, id tamen ſtatui non expediret. Neceſſe enim eſſet denudare confinia præſidiis, provincias nervis, civitates magiſtratibus, campos agricolis. Inde clare apparet, Principem, cujus ſtatus centum & quinquaginta millia equitum cogere poſſet, abunde præſtare, ſi tertiam eorum partem in exercitum regalem educat: de bellis, non excurſionibus loquor.

Scri-

Scribunt aliqui,qui in affirmando magis moderati ſunt, Moſcum cogere poſſe centum & quinquaginta equorum millia, ſi neceſſitas ſe defendendi id requireret, & quod Iohannes III eduxit in expeditionem Aſtrachanenſem centum viginti equitum, & viginti peditum millia. Idem adortus aſt Livoniam, tempore Regis Alexandri, magnis exercitibus, retinuitque adhuc alium ad regni ſui ſines. Equitatui addidit Magnus Dux Iohannes aliquot millia pyrobolariorum, quos ipſe inſtituit, inter quos erant multi externi milites, qui ipſi præſtiterunt egregiam operam in defenſione ſuarum urbium. Quoquo ſecundo aut tertio anno deſcribit per regiones bello aptos. In commentarios referuntur filii nobilium,& numerus famulorum,equorumque equites. Ditiores præcipue utuntur thoracibus æneis, galcis, & laminis ſubtilibus & tenuibus, quæ ex Perſia adferuntur, & lanceis. Alii geſtant thoraces, goſſypio quam optime farcitos, qui ſagittis reſiſtunt. Hi utuntur arcu, multi eorum ſclopeto, omnes enſe & pugione. Et inſerviunt quoque Germani in bellis & in fortificandis locis.

Principes finitimi.

MAgno Moſcorum Duci junguntur Præcopus, princeps Tartarorum, Tauricæ Cherſoneſi Circaſſi, quinque montium: (inhabitant hi regionem, quæ ſe ad 7 dierum iter extendit, reguntur que à ſeptem Ducibus, Helvetiorum modo;) Tartarus Nogay, Reges Sueciæ & Poloniæ. A Præcopo recipit multum damni, nec ei ſpes eſt de ſumenda vindicta, quòd cum Turca confœderatus eſt Præcopus, inſtruiturque à Turca ſclopetis, tormentiſque bellicis, habetque in ſua ditione loca fortia, cum pręſidio Turcico: itaque eum invadere difficile factu arduumque eſſet. Concitaret enim in ſe potentiam illius. Præcopo commodum eſt (ſicut & pluries fecit) ſubitam excurſionem facere in provincias Magni Ducis, ſicut & poteſt facere in provincias Regis Poloniæ, diripereque obvia. Si magnus Dux ſubjugavit Tartaros Caſſenenſes & Aſtrachanenſes, accidit id beneficio tormentorum bellicorum, quibus illi carebant. Duxit hic inter alia contra Caſſanenſes aliquas hujuſmodi machinas. Temoni plauſtrorum affigebat tabulam latam & craſſam, cum

multo

multo foramine, trajiciendo ſclopeto & moſqueto inventum. Cum itaque ipſi graviter ferirent hoſtes, (qui ſagittis tantum utebantur, quibus Moſci lædi non poterant) non fuit difficile eos vincere, ſubjugareque. Sed Præcopus habet uſum ſclopetorum, &, quod amplius eſt, amicitiam & protectionem Turcæ, qui, ut ſibi iter aperiret in Moſcoviam, aut in mare Caſpium, tentavit annis jam elapſis ducere foſſam à Tanai ad Volgam; (hoc molimen altioris erat animi, quam Turcæ plerumque faciunt:) ſed ejus milites fugati fuere à Moſcis, in hoc adjuti à Tartaris, qui verebantur, ne plane à Turcis peſſundarentur, ſi illud opus ei ſucceſſiſſet. Nec ſolum ruperunt claſſem Turcicam, ceperuntq; ejus partem; ſed & exitio dederunt exercitum terreſtrem, in quo numerabantur 80 Tartarorum, & 25 Turcarum millia, inter quos erant ter mille Ianizari. Circaſſi vivunt (ſicut diximus) more Helvetiorum: non nituntur ut ſibi aliquid acquirant, ſed tanquam mercenarii milites militant Turcis, Perſis, Moſco; à quo tam longè diſſiti ſunt, ut non habeant occaſionem ſibi timendi ab ejus viribus. Tartari Nagai magis formidandi ſunt,

propter ſubitum impetum & excurſionem, quam propter juſtam potentiam, quæ eis ſit ad ſuſcipiendas expeditiones regias. Annis retro elapſis, cum ſe moviſſent,ut Moſco damnum inferrent, retrogreſſi ſunt placati donis quæ eis miſſa fuere. Cum hi, ſicut & Arabes, dediti ſint latrociniis & graſſationibus, facilius eſt ipſos avertere donis, quam pugnando. Quod plus eſt, cum ipſi nec civitatem, nec munitionem habeant, qua expugnata, & in dominium hoſtis redacta, deprimi,& tanquam freno cohiberi poſſint; bellum ipſis inferre, eſt expenſas facere ſine lucro. Adverſus hos tenet Magnus Dux magnum equitatus numerum, in Citrachan, Caſan, & Viatca: habet quoque præſidium in Culugan contra Tanam, ut reſiſtant Præcopitis. Cum Rege Sueciæ jungit fines Moſcus, præcipue ad partem Finlandiæ, ubi Suecus (cum quo diu bellum geſſit) paucis retro annis ei eripuit munitiones Serenoſco, Pernaviam majorem & minorem inLivonia,aliaque loca, cum Moſcus impeteretur à Rege Stephano. Tenet Suecus in extremitate ſinus Finlandiæ munitionem Viburgum, magno præſidio & expenſa, ut reſiſtat Ruſſis, & Magno

Duci.

Duci. Habet quoque in illo mari & portubus vicinis ſuas naves bellicas, tum ut obviet omni tentamento Magni Ducis, tum ut impediat, ne ex Germania in Moſcoviam vehantur arma & apparatus bellici: Nec aliæ naves quam ſuæ ad illas oras appellere poſſunt, niſi permiſſione, propria Regis manu ſignata. Hoc præcommodum claſſis, & potentia navalis, fecit Regem Sueciæ, iis locis ubi hanc vim armorum explicare poteſt, Moſcho ſuperiorem, cepitque hac via ab hoſte multa loca in ora Livoniæ, locisque vicinis. Sed ubi equitatus Duci frequentiaque populi uſui eſſe poteſt, nempe in campis apertis, & in locis longe à mari Baltico diſſitis, videtur Magnum Ducē potiores quodam modo partes habuiſſe: ſemper enim fere invaſit Suecum. Non poſſunt tamen ſibi invicem multum damni inferre, propter aſperitatem montium, frigus, glaciem, nivesque. Supereſt Poloniæ Rex. inter quem & Magnum Ducem, eſt differentia, quod Moſcus plus regionum habet, ſed Poloni melius inhabitatas civilioreſque: illi plures ſubditi, obedientioreſque ſunt: huic autem audaciores & animoſiores: illi ad reſiſtendum quam aggrediendum ſunt aptio-

res, hi ad invadendum : illi ad defendendum munitiones, hi ad aperto prælio pugnandum : illi magis juncti unitique ſunt, hi magis deliberati ad factionem expeditionemque: illi timent minus inediam & incommoditates, hi mortem & ferrum. Sed utrique tantum valent, quantum eorum Princeps virtute & fortitudine præſtat. Magnus enim Dux Baſilius cepit magnum Ducatum Smolenſcenſem & Poloſcenſem, & ampliſſimam ditionem in Livonia. E contrario Stephanus Poloniæ Rex eripuit ultimo bello Iohanni Magno Duci, filio Baſilii, Poloſco, aliaq; diverſa magni momenti loca: obſedit civitatem Pleſcovienſem, coëgitque tandem Moſcum tota Livonia decedere. Inde videtur populum tantum valere, quantum ingenio animoque valet Rex.

Hæc, ex Ioanne Botero à Iuſto Reiſenbergh expreſſa, hic addenda duximus, ne Lector fruſtra deſideraret ſuperiorum authorum de Moſcorum republ. judicium.

TAR-

TARTARIA.

I.

erpta è Michalonis Lituani fragmentis de moribus Tartarorum.

E fragmento primo.

Ametsi Tartari, barbari & inopes habeantur à nobis, gloriantur tamen continentia vitæ & antiquitate is ſuæ Scythicæ, aſſeverantes eam n eſſe Abrahæ,& nemini ſerviviſ-quam, licet vexatam interdum lexandro, Dario, Cyro, Xerxe a-ue Regibus & populis potentiori-: & varias nunc diviſam in Or- id eſt, nationes: Siquidem ultra nos nobis Precopenſes,complices eorum Belhorodenſes; & Dobri-ſes Moldaviæ finium accolas, Or-ſunt potentes, Precopenſibus in-ſæ, Orientem verſus. Alia Mahai, Chaſtorakani, alia ultra amnem

vvolſca, Cæſaris Bati Vngariæ vaſtatoris patria, Moſchorum olim & omnium Ruthenorum dominatrix, Nahaienſibus nunc adhærens, alia Kozanii, alia Kazaczka, item Buchar, Samarchan, & aliæ dicūtur plures, XII Imperatoribus diſpartitę, ut promiſerat Dominus, progenitorem eorum Iſmaëlem (Gen. 17.) XII duces generaturum, & evecturum in magnam gentem. Ex omnium autem nationum Tartaris ſoli tenuiores, ſed regionibus noſtris citimi, Precopenſes, infeſti ſunt nobis, cum ignavia freti noſtra, tum vicinitate, locorumque opportunitate receptaculi ſui. Habent vero Precopenſes receptaculum, ſuapte natura munitum. Lacus enim duo paluſtres, quorum alter Mæotis dicitur, ex mari in continentem ad circiter triginta milliaria in longum porrecti, & ſeorſum tantundem pene in initiis & progreſſu ſuo diſtantes: finibus vero ad invicem reflexi, & anguſto quodam interſtitio ſicco cohibiti quin congrederentur, deſinentes. junguntur ibi foſſà & vallo altius exaggerato, complectente portam, quę unica eſt ingrediendi provinciam illam per aridum. unde & caſtellum ad portam illam ſitum, & tota ſinu illo incluſa peninſula appel-

latur

à nobis Prekop. cui Tauricæ alias
n fuiſſe fertur: incolatus vero &
rium Græcorum Trapezuntino-
ut hucuſq; retinent Græci ſuam
linguam Græcam & religionem.
cet autem peninſula ea ipſa mari
ico, quod illa ex parte pontus
ius dicitur. & quamvis munita
u, non adeo tamen illis ſuis, nec
ous amplis, nec foſſa nec vallo ar-
neque caſtello firmo, ut arcere-
tranſitu exercitus paulo inſtru-
. Et pervenitur ad portam Tau-
unicam illam ab arcibus ultimis
aniæ Czerkaſi & Braczlavv, die-
ſex, graminoſis ſemper & planiſſi-
ubique campis, non monte inter-
tis uſquam, non ſylva non palu-
nec amne tranſmiſſu difficili, præ-
Boryſthenem. Sic enim ipſa Tau-
citra Alpes & maritima, quę mon-
paſſim, habet & ſylvoſa, & quæ
c ab Aboriginibus Græcis inhabi-
tur. alias vero tota eſt campeſtris,
taris illic incolatum præſtans, &
que victui mortalium commoda
acilis, facilis admodum Cerere, Li-
o, carne, & ſale. ſiquidem ſal ibi
lacunis, quibuſdam aquis in ſe, ad
ar glaciei, à calore ſolis concretis,
citur, à ſolſtitio æſtivali copioſus
& pel-

& pellucidus, nonnullibi ut cryſtallus. Et frumentum omne, ac uvam vini generat ibi copioſe tellus, ſemel ſubacta, & fronde occata utcunque. Pecora item & jumenta hyeme quoque in paſcuis & ſub dio ſemper fovet læta; quæ etiam fatigis exinanita, macilenta & ſtrigoſa; poſtquam abjiciuntur, ibi in campo repingueſcunt. Herba floccida, calcitratu ex nivibus quæſita, haud infelicius quam melioribus pabulis & ſub tecto apud nos: quoniam & cœlum ibi eſt aliquanto clementius, & terra ubi cænoſa ibi ſalſa. & herbæ genus ſapidius quoddam, ſemper virens, & mirum in modum jumenta vegetans, quod appellatur *tipez*. Vnde tantam olim frequentiam incolarum fuiſſe ibi memoratur, quod ſingulæ quædam illic ex urbibus Græcorum, millena habuerint templa, & clero interim inſolenti adeo, quod non niſi equites ingrederentur ſanctuaria antiſtites & archimandritæ eorum. Atque nunc etiam urbes ibi nonnullæ quamvis peſſundatæ, amplitudine tamen ambituum ſuorum & ruinarum, ſuperbæ olim fuiſſe apparent, & præſertim quæ à nobis Solholth, à Moſcis Krym, à Græcis Theodoſia appellabatur quondam, &

metro-

metropolis vetuſta Korſſunii, quæ gẽti
Ruthenorum princeps dedit baptiſma
&, nomen Chriſtianũ, poſtea vero præ-
dam gẽtibus noſtris, exciſa ab eis. Vndé
Kiovia noſtra in templorum ſuorũ li-
thoſtratis, aſarotis, & intruſtamẽtis,
retinet hucuſq; certa prædæ illius inſi-
gnia, è quibus & Gneſnenſi Baſilicæ
salvam largita eſt. Et illa ipſa Korſunii
tractata ſic à noſtris, dediſſe fertur ja-
ctura ſua neceſſitatẽ Tauricenſib⁹ Chri-
ſtianis, luxui & ignaviæ deditis, reci-
piendi in ſuppetias ad feudalẽ incola-
tum, reprimẽdis gentibus noſtris, ma-
num Tartarorum ex Orda, Zavvolskę
diſſitã: Et ſenſim deinde invaleſcens ibi
a Tartarorum vis, ad juſtumq; popu-
lexamen propagata, protulerit ſibi in
principem Temirkuthla quendam ſan-
guinis ſui, appellato eo Cæſare. At pro-
genitores S.M.V. perdomitis Cæſaria-
nis illis, iniquis Grecorũ vaſallis, dabãt
in Cæſares, ſubditos ſuos hinc ex Li-
tuania Tartaros. Vltimus vero ex Li-
tuania Cæſarũ Aczkirei, hic apud Troki
natus, & hinc à divo VVithovvdo ad
imperium illud miſſus, genuit impe-
ratus ibi in Taurica filium Menglikirei.
Menglikirei vero modernum Cæſarem
Sahibkirei & fratres eius natu & impe-
rio priores, Machmethkirei, Sadetkirei

& Chaskirei. Sic enim nobili recepta hinc progenitoris ſui nomenclatura, gaudet nunc omnis ſequens eum in faſcibus illis poſteritas. Hæc igitur eſt Kireorum ſtirps, dextra forti progenitorum S. Mtis Veſtræ ibi plantata, quæ nunc referendo gratiam provectionis ſuæ, juge faceſſit nobis negotium. Atque vigente ſic Taurica & populo & imperio jam advenarum: urbes tamen ejus Mancup, Caffa, Kercze, Kozlevv, & aliæ maritimæ, ſervaverant ſe immunes ab illis, donec Turcica manu, opibus Conſtantinopolitanis exaucta, caperentur ab annis hinc circiter ſeptuaginta. Et illinc miſſi ſub jugum Turcæ pendunt ei cenſum, à capitibus ſuis ſinguli illic Aboriginum Græcorum ſuperſtites. Qui tametſi & nunc agricolæ, videlicet vinitores & paſtores, non inopes ſint, imo etiam non ſine argentea ſupellectili plerique, utpote in tranquillitate & juſticia publica, rationabiliore Ethnicorum adminiſtratu viventes, minus tamen jucundam agunt ibi vitam: Quippe, qui nullo honore digni, imo nullius omnino reputationis habentur à potitoribus rerum Mahometicis: ac omni illorum nedum commercio, ſed & intuitu non torvo dedignantur,

nantur, angarianturq; laboribus, ninicis præſertim, ac etiam paalibus diebus, ipſimet argenteæ ſuectilis domini. Nequaquam enim net authoritatem ibi Chriſtianus in ſervum nec in filium paulo terviorem, qui ſcilicet Magiſtratui ræſentandum duxerit ſemel. At etiam ipſi patrifamilias mutan eſt ſtatus, ſi defertur præſumpſiſſe religione ipſorum quicquam ver, aut ſaltem digito uno, & minus am ſerio protenſo.

iam vero quam inconſtans ſit viitudo rerum, vel ipſa ſufficit indi- Taurica, videns nunc mutatum popularium ſuorum ſtatum, & paiorum ſuperſtites, honore, libertaſimul ac patribus orbatos, in ſerviem redactos, ſpretos, capite dimitos, capiteque cenſos Mahometi, & antiſtites illos, inſolentes quonm eccleſiarum Dei contemptores, ntemptos nunc ipſos, & abiectos, reptare ſub trucibus Tartaris & rcis. Vrbes quoque ſuas opibus imenſis, ſuperbia, læticia, ac omni luriæ ſtrepitu perfunctas, dehiſcere nc plerasque inanes, ceteras vero o æquatas, obſoletis jam & nomious; & imperitare nunc ſibi, non

Chriſtianos nobiles, & nativos ſuos patronos, ſed peregrinam Ethnicam, ac non ita pridem ſervitute emerſam, atque & imperio ſimul & libertate donatam hinc vaſallorum ſtirpem. Adeo increbuere in Taurica Tartari, quod circiter triginta millium exercitum compleant ad bellum, ſed coacti, ut ſolent univerſi, & gregarii ac imbelles, quicunque ſaltem valeant conſcendere equum. Vt me præſente ibi, dum medietatē eorū & filium ſuum mitteret Cæſar, in ſubſidia Turcæ proficiſcēti noviſſime in Vngariam, quindecim millia eorum tunc enumerata ſunt. Proficiſcebantur autem quamvis lectiores illi, conſueto tamen apparatu ſuo, inermes videlicet plerique, & vix decimus aut vigeſimus quisque eorum pharetra fultus aut framea, lorica vero multo rarior; ſed alii ſcipionibus ſaltem muniti oſſeis, alii ligneis, alii vacuis telorum accincti vaginis. Clypeorum autem & haſtarum, vel hujusmodi armorum generis expertes penitus. Sic enim ſemper illi, nec armis, & nec cibariis, præter nonnihil milii toſti, aut caſei comminuti, & neque ullis onerantur impendio ad bellum impedimentis. Verumtamen nemo illorum, ſine pluribus recenti-

busque

busque loris proficiſcitur, & præſertim quando noſtras excurſitandum eſt in regiones: Quoniam tunc ſoliciti fiunt vinculorum, ad vinciendum membra noſtra, plus quàm armorum ad tutandum ſua. Equorum vero ſemper fulciuntur ad bellum copia, ut magna pars exercitus eorum quinos ſinguli ductent equos, eosque intactos. Vnde excurſiones & omne iter, crebra huiusmodi equorum mutatione freti, velocius perficiunt, & hoſtem inſequentem ſe effugiunt facilius, ac etiam terrefactāt amplitudine veſtigii ſui, & non metuunt ipſi in copia eorum fatigam nec famem. Præſtant etiam in bello tolerantia famis, ſitis, fatigæ, pervigilii, æſtus, algoris, & omnis inclementiæ cæleſtis omniumque ærumnarum. Nam expeditiones bellicas perficiunt absque curribus ſemper, & abſq; omni commeatu, præter illam quam dixi equorum copiam. Solitudines item camporum vaſtas, invias, brumali etiam tempore, altitudine nivium & pruinis acerbas, quãvis excoriatis dura nive & glacie equorum cruribus, haud ægre tamen & haud gravatim ſuperant. Amnes amplos rapidos, atque hiberno etiam rigore, aquilonumque & glacierum

fragoribus horride ſtridentes & trajectu difficiles, abſque tamen navigiis, ſed tantum equorũ ipſi jubis adnixi, ſarcinis vero ad caudas ſuper tignis, ſeu arundinum faſciculis alligatis, tranando incunctanter expedite & prõpte transmittitant. Et in prælio pugnant, fortius multo quam Moſcovitæ, quamvis minus armati, & ſemper primo in congreſſu, ſiniſtrum adverſi exercitus conantur occupare cornu, quo dexterius ipſi petant ſagittis. Sæpe quoque in fugam verſi, terga dando reſiſtunt, & hoſtem inſequentem ſe diffuſum ſparſim, intercептant ex inſidiis,& ſic eripiunt non nunquam victi victoribus victoriam. Quando vero præter technas & ſtrategemata, ſed recta & cominus, collatis ſignis, venit conſerenda cum eis manus,prævalent tunc in eos pugnatores noſtri, etiamſi non paulo pauciores fuerint. Id quod crebrius experti ſumus ſub victorioſiſſimis vexillis divi parentis S. Majeſtatis V. Nam & poſt infelicem Chriſtianorum cum Mahometicis, patruelis vero S. Majeſtatis V. Regis Ludovici ultimam pugnam, menſe quinto,calendis februariis, anno Domini ſupra mille quingentos & viginti ſeptimo,
in cam-

in campis planis illis prope Czerkaſſi, ad fluvium Oſſlanicza, viginti quinque millia illorum Precopenſium Tartarorum cæſa ſunt ad internecionem à nobis, qui non plures fuimus ibi quam quingenti & ter mille. Et ante apud Kleczko, deſiderata ſunt ſeptem & viginti millia eorum, proſtrata novem millibus noſtrum. Ita quoque alias, & apud Davidis Caſtellum & apud Streſſino Czeczersko, Lepuſſno, & in campis etiam vaſtis illis, in Lebedino, & ad templum album, & ad fluvium Sula, & aliis in præliis, quotquot ævo præſenti fuere genti noſtræ cum illis, expertum eſt robuſtiores eſſe noſtros. Nam & apud Sokal, non robore virium ſuperatus, ſed dolo & loci iniquitate circumventus ab illis, ſuccubuit exercitus noſter, perductus inſidiosè in aream oppidi recens exuſti, crebris præcipitiis cellariorum, id eſt, antris, cavernis & cryptis ſubterraneis dehiſcentem. Et illinc primum arrigi cœpit in nos cornu ſtirpis Kiriorum, perlatis ſibi in Tauricam exuviis cruentis militis noſtri. Atque deinde apud Oczakovv, tametſi fortis itidem ac etiam victor in illos fuerit miles noſter, at imprudens interim, ut qui donaverit ultro

victoriam victo Oslam Soltano, mittens ad eum in caſtellum duces ſuos colloquii gratia, ignarus dictum eſſe; Circa rem bellicam dolus an virtus, quis in hoſte requirat? Sic igitur ſemper robuſtiores fuere noſtri Præcopenſibus, præter ſolas technas, dolos & ſtrategemata illorum. Vita autem Tartarorum, qua gloriantur, eſt priſca, paſtoritia, quam olim in aurea ætate ſancti vixerunt patres, & ex qua Duces etiam eligebantur populis, regesque & prophetæ; dicente quodam eorum, Tulit me dominus cum ſequerer gregem eorum. Ita enim agunt hactenus Tartari, ſequendo greges, & peragrando cum eis campos hinc inde. Septa nulla habent, nec domos, præter tabernacula geſtatoria, ex viminibus & arundinibus compactis, ciliciis velata, ſtoreis & mattis ſcirpeis munita, quæ uxoribus & pueris referta, vectant ſecum in plauſtris. Terram non colunt, etiam fertiliſſimam, contenti ſpontaneo fructu eius, herba ad paſcendum pecus. Vnde juxta Salomonis conſilium, lacte ſolum absque pane & ſicera vivunt, ſobrii & abſtemii; cum lege quoque prohibitum habeant potum vini, ac eſum ſuillæ. Et quamvis cæterorum pecorum ac jumento-

mentorum, etiam equorum veſcantur carnibus, non tamen apud ſe, niſi penitus mortuis aut pene morticinis, parcendo ſcilicet vividis gregum ſuorum. Nam in gregibus totam ſuam conditant ſubſtantiam; nihil immobile poſſidentes privatim præter puteos, & eos contribulibus quibusque communes. Mobilium etiam curæ atque oneri non impendio ſe applicant, præter quotidianam & eam tenuem utenſilium ſupellectilem, & equitatus bellicæque rei leviſſimum etiam inſtrumentum, ad quod ſolum accurati ſunt; præter vero id, ad aliud operis profani alicui rei navare operam virum ingenuum dedecori habent, quo ſedulius obſequundent præſcripto legis ſuæ, vi & armis propagandæ. Atque in ea feritate nihil habent antiquius temperantia & continentia, vivuntque citra exuperantiā ac defectum ultimum omnes. Vnde quemadmodum in ſacris litteris dicitur, Scio & ſatiari & eſurire & abundare & penuriam pati: Item, Qui multum, non abundavit; & modicum, qui non minoravit. Ita nunc in barbaris illis, nemo abundans ſuffocatur ingluvie, nec egens extinguitur fame, neque algore conficitur, nemoque

mendicat in tanta eorum inopia & penuria rerum. Nam ut non frequens apud eos heluo: ſic non fame laborans, nec mendicans nec frauduſentus, alieni hauſtor, non litigator, nec judex iniquus, non teſtis perverſus, non pejerator, item non fur nec latro. Vnde minime opus eſt apud eos angi quenquam ſollicita rerum ſuarum cuſtodia, nec ſe armis onerari domi ad privatam ſui defenſionem. Nam iter habenti intra regionem eorum ferre telum, enorme & illicitum eſt. Sancte enim colunt illi apud ſe pacem & juſtitiam, reddendo unicuique quod ſuum eſt, integrum, non imminutum, in gratiam magiſtratus, ex decimatu, nec ullo alio nomine. Non quæſtui etenim, ſed pietati, impii ethnici illi habent judicandi officium. Quod etiam eſt eis non laicum, ſed religioſum, & per religioſos id exequuntur Cadios, qui eo religionis initiantur peculiariter ſecundum juſjurandum, jam alioqui lecti tales, qui minime inhient rebus profanis, de quibus alios judicaturi ſint. Et quo expeditius vigeat juſtitia, nequaquam judicium ibi protelatur ſubterfugiis cavillatorum, nec obtenditur calumniis vitilitigatorum. Siquidem reus

diffu-

diffugium captans, dum per attactum oræ veſtimenti ſui vocatus ab actore in judicium non paruerit illico, extunc velut compertus jam in reatu vapulat. Verberatur enim fuſte, certo & ex lege domini præſcripto plagarum modo. Actori item & teſti locus in judicio non eſt, qui neceſſaria ſalutis non ſatis perfecte ex lege calleat, aut qui guſtaſſe aliquando vinum ſeu alio notatus vicio deprehenditur. Parent quoque foro eidem, hoc eſt, Cadii judicio, & proceres ac duces cum popularibus pariter & abſque diſcrimine, ac præter ſummum principem: cujus Majeſtati plus etiam quam humanæ deferunt; ipſi in univerſum, atque ad unum omnes uno eodemque jure vivunt. Item & habitu conformi & victu compari, reddunt ſe pariles, nefas videlicet & piaculum habentes, fuſte etiam expiandum, præſumi à quoquam gentis ſuæ, ut veſtitu pręcinctuve, aut pileo ſeu cæſarie, utatur non ſuo patrio ac vetuſto ritu: utve cibarium privatim à ſe promptum, non commune habeat unicuique præſentium, aut ſumat illud eſui parte ex aliqua patronus ipſe prius, quam expoſitum in medium, fruſtulatim fuerit conciſum, & commiſtum diligen-
tius,

tius, ut eadem ſcilicet cederet qualitate cuilibet præſentium. Et in itinere nedum viaticum commune habent, ſed etiam inſervitant majori natu aut imbecilliori cuilibet, alacrius unus præ alio. Domi hoſpiti cuilibet obiterario etiam & ignoto exponunt gratuito & cibum & nidum, ſed eminus à ſerie ſtativarum ſuarum: Quoniam alias non adeo jam ſunt civiles, quippe qui fœminas ſuas ab hoſpite, amico etiam & conviva quantumcumq; gratioſo, conſpici nequaquam licitum habent, tenentque miſeras caveis ſuis abditioribus recluſas & nedum conviviorum ſed ſynagogarum quoq; & omnis conſuetudinis forenſis penitus expertes, laboribus etiam omnibus ſartoriis & ſutoriis rejectis in eas, ſed neutiquam tamen invitas. At ipſi interim non ſunt contenti conjugiis earum ſinguli ſingulis, more hominum priſco, in hoc ſe jactitantes, itidem & lege ſua ſuadente uxores unicuique quaternas, & in ſingulas earum pellices denas. Et quo perfectiores præſtent ſe viros, non divitias quærunt ſponſarum, nec ſpecies earum corporales, copulanturque eis, minime à ſe antea in facie viſis, ſed animis duntaxat moribuſque earum

rum exploratis; & non dedignantur in conjugia ancillas quoq; ſuas captivas, ac emptitias. Vnde habent eas in matrimoniis conſtantes, morigeras, invicem concordes, & pellicibus ſuis in gratiam maritalem æquanimes, item pudicas, ut inauditum ſit penitus in eis adulterii crimen; capitale alioqui, & nece expiandum illico. Et præterea, cum intelligant barbari illi, nihil ſalubrius eſſe gentibus virtute & diſciplina militari, in arduitateque conſiſtere virtutem: Ideo molliciem & voluptates averſando, aſperitati vitæ, nec non equitatui ob rem bellicam ſtudent ex infantia, & jam inde ab incunabulis geſtantur inequitando, nec deſueſcunt equitare vel decrepiti. Vehiculi vero uſum vetuli quoque vel valetudinarii deteſtantur, molliciem devitando & parcendo equis. Parci enim ſunt equorum, adeo ut Baro etiam eorum, equitet intra patriam ſolus, qui foris centenis concomitatur equitibus ſuis peculiaribus. Et mulier apud illos etiam primaria, & vel Cæſaris neceſſaria, regiam acceſſura, non verecundatur caveæ ſuæ obturatæ recluſa, auro vel gemmis intro nitens, bove vehi uno, aut propter plauſtri groſſiciem duo-
bus.

bus. Equum autem vel deterrimum jungi vehiculo, nefas eſt & religio cuilibet eorum, millenos etiam in equitiis ſuis habenti equos. Eſt autem vita hominum illorum tetrica, ſic & auſtera vulgo eorum communis, at non Principibus: Quoniam Principes Scytharum in publica populorum ſuorũ frugalitate ipſi lautius interim vivunt. Vt Precopenſis modernus Cæſar, negotio bellico in filios nunc rejecto, ipſe propenſius voluptatibus intendit, in topiariis mulierum ſuarum, intra viridarium quoddam, amœnitate loci, nec non ædificatu, cultu, herbarumque ac arborum varietate, & quincunciali earum ſitu elegans. Quo quidem in paradiſo ſuo, hoſpites etiam exceptat ille conviviis opiparis, licet ipſe quidem velut faſtidio & contemptu divitiarum ligneis & fictilibus veſcens ex vaſculis, attamen auratis innitens pulvinaribus & cubitis & pedibus, ad argenteamque diſcumbens menſam, aureis & gemmatis oneratam phialis, & variis laſciviens dapibus, nec non melodiis fidium, cymbalorum, crotalorum, pſalmorum, aliiſq; nugis oſtentans delicias ſuas, liberiuſq; licere ſibi ea præſumens in publica populi continentia.

Agunt

Agunt vero populi Tartarici continenter auſcultantes Sacræ Scripturæ dicenti; Vinum non bibetis, domum non ædificabitis, ſementem non ſeretis, vineas non plantabitis. Sed in tabernaculis habitabitis, ut vivatis diebus multis ſuper faciem terræ. Sic ergo vivunt illi ſuper faciem terræ diebus multis liberi, immunes, & ab ultimo ſuo excidio tuti ſemper: Dum deliciis contemptis, nihil fixum expugnationiq; obnoxium poſſidentes, tota ipſorum quocunque migrent comitetur eos ſubſtantia. Quam ideo fugitivarii ipſi conditant ſibi univerſam in mobilibus, in moventibus ſeſe pecoribus ac etiam ſervis.

Quanquam vero habeant Precopenſes pecora ſe penes, copioſe pullulantia, ſervos autem aliunde captivos, eo tamen altero facultatum ſuarum genere plus fortunati ſunt. Non habent enim pecora tot, quot mancipia: nam hæc externis quoque largiuntur provinciis: Siquidem adventant eis naves crebræ ex ulteriori Ponto, & Aſia, portantes arma, veſtes, equos, & ſolvuntur ab eis oneratæ ſemper mancipiis: Quoniam omnia illorum emporia ac telonia, celebria ſunt ſolo eo mercium genere, quod etiam ad manus

manus eſt eis ſemper, & mercatui, & pignori & dono; ac unuſquiſque eorum equi ſaltem aſcenſor, etiam cum nullum actu habeat mancipium, potentia tamen, certo ſemper copiam peculii ejus habere ſe præſumens, promittit in contractibus creditori cuilibet numeraturum ſe ad certum diem pro veſtibus, armis, & equis vivacioribus, vivaces etiam, verũ non equos, ſed homines, eoſque ſanguinis noſtri. Et ſtatur hujuſmodi promiſſis eorum ſecure, perinde ac ſi in vivariis & cortibus ſuis recluſos ſemper habeant illi homines noſtros. Vnde Iudæus quidam ibi in Taurica ad portam ejus, unicam illam, telonio præſidens, & innumeram ſemper hominum noſtrorum captivorum multitudinem importari illuc cernens, quærebat ex nobis utrum adhuc homines in regionibus noſtris ſuperſint, nec ne, & unde hic tantæ mortalium copiæ. Eſt autem id ipſum facultatum genus latrunculis illis in promptu ſemper, nedum in commercium quodlibet ad exteros, ſed domi etiam, & ſævitiæ eorum perferendæ & ludicris.

Crebri enim ibi ex miſeris ipſis viri robuſtiores, ſi non caſtrantur, auribus tamen & naribus mutilantur, genis

nis & frontibus cauteriantur, pedicisſque & nervis compediti angariantur, interdiu laboribus, noctu carceribus; prætenuique foventur cibo morticinæ, ejuſque putridæ, vermibus ſcaturientis, canibus etiam abhorrendæ carnis.

Fœminæ vero teneriores in laſciviis habentur, & quædam conviviis etiam adhibitantur hilarandis, pſaltui, fidicinatui, geſticulatuique artificioſe edoctæ. Quæ liberali forma ex nobiliorum gentis noſtræ ſanguine raptæ, adductantur Thalaſſio & paradiſicolæ illi.

E fragmento ſecundo.

TArtari in equitatu ſunt aſſidui: abſque curribus bella gerunt, equis peregrinis abundant, urbibus quas tutentur carent. Moſci quolibet vere ex Orda Tartarica Nohaienſi, permutatione veſtium, & rerum aliarum vilium, multa millia equorum bello aptiſſimorum accipiunt.

Tartari equorum ditiſſimi, ne Principis quidem ſuæ vehiculo jungi patiuntur equum.

Tartari tunicas habent abſque plicis & rugis longas, equitanti dimicantique commodas; leves & pileos

O albos

albos acutos non ad faſtum paratos, quorum eminentia atque nitori in agminibus, licet minime galeati eſſe ſoleant, apparent illuſtriores, & hoſtibus formidandi.

E fragmento tertio.

ARomatis adeo abſtinent, ut & in epulis paſchalibus contenti ſint his condimentis, ſale lutulento, ſinapi, allio, cæpis, ſuæque telluris fructibus, non ſolum vulgus, verum etiam optimates, & ſummus dux illorum, arcium noſtrarum ereptor, quas jam LXXIII enumerat jactanter.

In menſa Principis convivali, inter aurea vaſa & vernaculas dapes, nonnihil quidem piperis, non tamen cocti, in trullis ſeorſum apponitur, ſed à nemine attingitur.

Tartari Precopenſes itidem aromata averſantur, vivuntque potu lactis & aquæ putealis, quæ in ambitu Tauricæ campeſtri, raro invenitur non amara, clara autem rarius, niſi in viſceribus terrę profundiſſime quæſita. Apud Tartaros qui modo vinum guſtaverit, is & octoginta fuſtuariis ictibus percutitur, & totidem nummis multatur.

E fra-

E fragmento ſeptimo.

TArtari ſuas mulieres in abditis ſemper tenent locis. Sequuti ducem naturam, atque laudabilem priſcorum hominum, de quibus in Bibliis, conſuetudinem, plures ſimul ſinguli uxores habent. Ex quibus numeroſas filiorum & affinium copias conſequuntur. Et uxores, quanto plures, tanto ſui amantiores habent, fauſtiſque fruuntur matrimoniis. Nec ſponſarum magnas dotes quærunt, nec formas nec inclytas familias; adeo ut ſummi principes ex captivis emptitiis conjuges ſumant. Nec ita pridem in copiis Oſlam Soltan fuerunt collectanei ejus, cujuſdam Omeldeſz XL. filii ſimul, robuſti, uno anno & menſe fortaſſis ex uxoribus & pellicibus earum procreati. quæ cohors XL fratrum germanorum conſpicua fuit. & hic apud fluvium Vaka villa Tartarorum frequens eſt, antiquitus XL Tartarorum, id eſt, fratrum, appellata. Mercandarum ſponſarum morem, qui eſt apud Tartaros, patet fuiſſe etiam apud Iſraelitas, Geneſ. 29, & 1 Reg. 18. quemadmodum & in noſtra olim gente ſolvebatur parentibus pro ſponſis pretium, quod *krieno* à Samagitis vocatur.

E fragmento decimo.

RElígio ſeu lex eſt communis Tartaris cum Turcis atque aliis Saracenis, quæ Iudaiſmum olet, & hæreſim quandam Neſtorianam. Deum unicum & ſimplicẽ profitetur. Chriſtum vero, ſanctum Prophetam & judicem mundi poſtremum, virgine pura natum, ſed non paſſum credit. Circumciſionem obſervat. Sed eam tam adulta ætate ſuſcipit, qua Iſmahel patriarcha illorum circumciſus erat. Orta autem hæc ſecta proditur in Mecha oppido Arabiæ, anno ſalutis humanæ pene ſexingenteſimo, ſuggerentibus eam Iudæis, ibi poſt everſam Ieruſalem degentibus, machinatione cujuſdam Sergii monachi & apoſtatæ nefandi, in perniciem Chriſtianitatis.

Religionem ſuam aſſiduo conatu propagant. Diem à precatione auſpicantur, & precibus finiunt. quotidie mane, veſperi, & pomeridianis horis orant: nulla, quo id minus agant, neceſſitate avocari ſe ſinunt. non id opus in ſolos ſacerdotes rejiciunt: etſi illos ſolos à preca tione & lege interpretanda habent. quilibet pro ſe tam clericus quam laicus pariter, & clam & coram hominibus turmatim in

cœtibus

cœtibus Deum confitentur. Semper ſobrii, aqua luſtrali membra loti, terram in qua cum Deo loquuntur, imitati ſacram ſcripturam, pro ſancta ducunt, & inſternunt. Nulli ſedilibus in fanis utuntur. characteres, præſcriptos & certos geſtus adhibent, palmas ad cœlum expandunt, genua flectunt, incurvantes ſe uſque in terram proni in faciem procidunt, toto corde & omnibus membris orationi incumbunt, in qua non valde multa verba repetunt, ſed hæc præcipua: *Soli Deo immortali Creatori cœli & terræ, præter quem non eſt alius, honor & gloria in ſecula ſeculorum.*

Precationi adjungunt jejunium. affligunt enim totos dies animas ſuas non ſolum fame & ſiti, ſed ab omni opere & verbis profanis abſtinentes, nihil præter divina curantes uſque ad intempeſtam noctem, capientes cibum non ad luxuriam, ſed ad virium refectionem. Rident jejunia noſtra, non fame, non ſiti, non cinere, non rerum divinarum contemplatione, non vigiliis, non orationibus condita.

Sunt & in eleemoſynis dandis liberales. neminem enim ſuorum unquam mendicari, aut fame vel algore perire patiuntur. Adhibent tamen in

hac beneficentia judicium. nam non dant iis qui eleemoſynam in ingluviem & luxum convertant: ſed pauperibus, debilibus, peregrinis, ſcholaſticis, literis & ritibus Religionis ipſorum cognoſcendæ ſtudentibus.

Arcana divina ſcrutari nefas prophanumque eſſe exiſtimant, noſtram temeritatem execrantes, quod quidam ex nobis de judiciis & ſecretis divinis, quæ magna abyſſus vocantur, in ſuis comeſſationibus diſputent, nomen divinum fruſtra uſurpent. Irrident Tartari noſtros Eccleſiaſtas ſeu prophetas, taxant templa ſupellectilis, ſedilium, ararum, ſimulacrorum, & Dei ad ſenectutem vergentis, & mulierum venuſtarum, laſciviam moventium, plena.

Nos æris pulſu, illi certis laudis divinæ verbis ac vociferationibus ad templa ſe invitant: nos quod in laudibus divinis aures delectemus noſtras, buccinis, organis, harmoniis, verba precationis obſcurantibus, & organis interea noſtris naturalibus ſilentibus, reprehendunt.

II. *De*

II.

De Tartarorum origine, moribus, tam domi quam in bello, diſciplina.

E Thuano lib. hiſtor. LXVII.

PER vaſtas Scythiæ ſolitudines ad ſeptemtrionem porrectas habitant Tatari in Europa & Aſia, quibus olim unus Chanus ſive dominus, nunc plures ſciſſo imperio dominantur. Proximi Polonis ſunt, quos & continuis excurſionibus vexant Præcopienſes Europæi Tatari, qui inter Tyram, hodie Neſterum dictum, & Beſſarabiæ ſive Valachiæ inferioris montes, lacum Vivodum & Bialogrodum civitatem, ad Pontum Euxinum habitant, & rurſus trans Tyram campos vaſtos inter eum & Bogum occupant; in quibus Oſcovia arx oppido celebri conjuncta, Olbiopolis olim Plinio & Ptolomæo appellata, ad Boryſthenis rapidiſſimi & latiſſimi oſtium ſita, qua in Carcinitum ſinum influit. Supra Oſcoviam IV milliaribus Bogus Boryſthene excipitur; qui ſi Hypanis eſt, ut autumat Martinus Broniovius, corrigendę ſunt Ptolomæi tabulæ, quæ Hypanim trans

Boryſthenem ortum verſus ponunt, cum Bogus ad occaſum Boryſtheni influat. In iis ſolitudinibus Sauramenſes campi & Circaſſii ſunt, & trans Boryſthenem Oſſovienſes ab arce & oppido dicti, quod in faucibus Tanais, qui eſt Donus hodie, qua Mæotidem paludem ingreditur, poſitum eſt. In iis ad peninſulam uſque, qua Dromon Achillei olim vocatam Boryſthenes & ſubjectus Carcinites ſinus efficiunt, per tuguria ac mapalia circiter XXX milliarium ſpatio late Tatari habitant. His adjacet Taurica Cherſoneſus Peloponneſo paullo minor, olim feritate damnata regio, & immani homines mactandi & immolandi ritu infamis, in cujus faucibus Precopia eſt, à qua Precopienſes Tatari appellantur. Heracleotis olim, ut creditur, dein Eupatoria & Pompeiopolis dicta, in qua Chani Tatarorum Palatinum ſeu præſidem, quem illi Begum vocant, perpetuum habent, qui Boryſthenis & Tanaïs trajectus ſervat, firmo addito præſidio, & foſſa ducta, in qua XVII turres excitatæ Sachambeiero Chano in peninſula imperante, qui Tataros Noagienſeis in Aſiatica Tanaïs ripa de imperio illi controverſiam facienteis inſigni ac memorabili clade ad Precopiam

piam olim profligavit. Eo cum Chanus expeditionem aliquam ſuſcipit copiæ conveniunt; ſed nullum niſi conſulto Turcorum imperatore & conſentiente bellum ſuſcipere Chanus Tauricus poteſt niſi adverſus Moſcum, poſtquam Selimus peninſula in poteſtatem redacta Chanos Precopienſeis juris Othomanici fecit. In qua præter Precopiam dignitate antecellit Beccaſarium Principum domicilio clarum, cui quaſi adhæret Salatica, & modico intervallo Sortaſſus pagus adjacet, legatorum, qui ex Polonia, Moldavia, Moſcia adveniunt, diverſorio celebris, ubi plerique à Genuenſibus originem ducentes ædem Chriſtianis ſacris initiatam frequētant. Hinc non procul Crimenſis arx viſitur, ubi argenteorum numorum officina eſt: nam aurum omne Turcis ex conditionibus pacis à Selimo poſt debellatos Tataros datæ cedit. Eodem porro in oppido arx eſt, ubi Saro (ſic principem vocant) in bellum proficiſcente, uxores ejus cuſtodiuntur. Secundum iſtas urbes mediterraneas, præcipuæ ſunt juxta mare Caſa, olim Theodoſia, Genuenſium colonia portu & cōmercio inſignis, quam communi jure Turci cum Tataris adminiſtrant. In

 templo

templo ingens ibidem & pretioſa veterum librorum ſupellex noſtra adhuc memoria erat, donec Italicorum ſacerdotum vel ſordibus vel contaminata vita effectum eſt, ut templum ad Armenios transferretur. Oppida deinde numerantur Sudagra tribus arcibus munita, Balachenum, Iambogia, Ingermenum, Corſuna, quæ Cherſonitarum civitas appellabatur, olim ſplendore ædificiorum, marmoreis molibus, ac templis regali ſuperbia elaboratis conſpicua, nunc ruderibus ac ruinis deformis, aſportatis à Turcis & aliis victricibus nationibus huc illuc marmoreis & æreis rari operis columnis. Et à Chriſtianorum quidem reliquiis, quæ inibi ſunt, conſtanter proditur, Vlodimirum Roxolanorum Principem duas portas æris Corinthii & imagines ex monaſterii templo prędæ loco ablatas ſecum Kioviam deportaviſſe, quas Boleſlaus II Poloniæ rex poſtea inde Gneſnam, ubi ad majores tẽpli valvas hodie viſuntur, tranſtulerit. Vlodimirum autem illum eam urbem Ioanni Zimiſcæ Conſtantinopolitano imperatori eripuiſſe, quam Baſilii & Conſtantini Auguſtorum ſorore Anna in uxorem accepta & ſacris Chriſtianis ritu Græcorum in eodem
mona-

monaſterio à Patriarcha quodam initiatus poſtea reſtituerit. Ante urbem promontorium eſt Parthenium Straboni dictum, & poſtea Margutium ſive Mancopia, & ultima Carcinitum ſinũ reſpiciens Coſtovia. Vinum heic nulla adhibita cura copioſe creſcit; fruges nullo labore, quaſi ſponte proveniunt; gregibus & armentis in peninſula innumeris paſcua abunde ſuppetunt, vireſcentibus etiam hieme pratis, quippe cum aqua nec glacie nec nive pruinave concreſcat; quo cœli temperamento fecunditas ſoli maxime adjuvatur. Fructibus affatim ſuppetentibus non ſolum modice, ſed etiam intra modum utuntur, & frugalitate valetudine firmata innatã fortitudinem tuentur, ab omni luxu & delicato victu alieni. atque adeo ebrietas inter eos grave crimen cenſetur; adulteria vero, quæ luxum conſequi amant, capite puniuntur. In civili adminiſtratione duo illa Iuſtitiæ columina, ut ne cui noceatur, & cõmmuni utilitati ſerviatur, religioſiſſime omnium ſervant, & quod magis mireris, in tam barbara & fera gente bellis & prædis aſſueta, nulla latrocinia aut furta ſunt, nullæ res amiſſæ deperduntur, adeo ut in ſolitudinibus illis iter facere,

facere, quam in frequentiſſimis regionibus & urbibus verſari plerunque ſit tutius: ſiquidem apud eos cum telo ambulantes tanquam ſicarii coërcentur. cetera crimina brevibus definita legibus, quarum cuſtodia & interpretatio penes Mahumetanæ ſectæ ſacerdotes eſt, ſevere vindicantur. Chanus ipſe, qui & Sarus dicitur, in jure dicundo aſſiduus eſt; cui à dextrâ Galga (ita militiæ præfectus vocatur) iſque maximus natu frater Sari eſt; à ſiniſtra Soldani, qui filii Principis ſunt, cum primum adoleverunt, cum aliis Senatoribus, qui Atali dicuntur, juri dicundo aſſidere ſolent; quorum rogatis ſententiis ille decernit, nec niſi finita lite inde pedem cuiquam movere licet. Sunt & in oppidis judices Haionati vulgo appellati, qui jus inter nobileis Murſos vulgo vocatos dicunt, & menſæ à Principe adhibentur: quod virtutis prœmium in mediocribus hominibus minime pervulgatur. Ceterum ex iis majore in dignatione ſunt, qui plures captivos poſſidét. cum moriuntur, arma præſtantiora cum equo præcipuo capit filius natu maximus; reliqua bona inter filios æqualiter dividuntur, tutela ad patruos delata. Principis frater, quem virtutis opinione

nione jam ante Galgam deſignaverunt, decedente Saro ad regnum vocatur, vel eo deficiente filius defuncti natu major. ceteris præter Soldani nomen honoremque nulla pars ditionis & imperii cedit. Princeps autem ipſe nulla prædia, nullum ex agris vectigal ærariumve habet, præter equos ex ſingulis fontibus ſingulos, & portoria; quæ ei cum Turcis communia ſunt: metalla item, præter aurum, quod ex fœdere Turci eſt, ejus propria, accedentibus ad hæc decimis ex prædiis omnibus; item ex ſingulis captivis majoris pretii III, ex vilioribus ſinguli aurei ſeu chequini Chano penduntur. Annonam populus domi & in militiam ſponte ſuppeditat, ex ærario etiam Turcico quinquies mille & Iↄ aureos quotannis accipit, filio obſide dato. his tenuibus opibus immane quantum virium & copiarum ſuſtentatur, quæ omneis Chriſtianos exercitus numero vincunt. etenim ſi educere exercitum eſt opus, C L cIↄ equitum, in ſingulis tuguriis tantum relictis ſingulis viris, qui focos & lares tueantur, celerrime conveniunt; quibus ſi Circaſſii & Aſtracani ſe conjunxerint, ut fere ſolent, bis centum erunt & amplius millia. Si quis ad diem indictum non

non convenerit, capitale eſt. Singuli porro plureis equos ducunt, ſuiſque ſubito, ne paſcua vaſtent, finibus excurrunt, annonam militarem trium menſium ſecum portantes, carnem ſcilicet exſiccatam, allium, caſeum, herbarum radices, quas aromatum loco habent, & à noſtris ideo Tartaricæ vulgo vocantur. ditiores etiam ſpecies alias addunt. de pane & vino ſolliciti non ſunt; aquam etiam nullam obeſſe poſſe exiſtimant, allio prius ſumpto. Ligna quædam & una cum annona unico equo vehunt, quibus inſtar tugurii erectis palea ſuperpoſita, foliis arborum aut gramine teguntur. quæ ſi defecerint, detractis equorum ephippiis capita reliquo corpore intecto cooperiunt. Aliis equis pharetras & arcum imponunt. alios & fere viliores initio aſcendunt. ipſi de via fatigati ſumpto allio & iis, quas dixi, radicibus pro cibo utuntur, & vireis recreant, hauſto etiam pro vino ſanguine, & interdum equarum lacte, quod ſingulare adverſus famem, ſitim, æſtumque præſidium in deliciis habent. Pro vexillis dependenteis ex haſta crineis ac ſetas geſtant, excepto principis ſigno, quod à Turcorum imperatore acceptum ex holoſerico præferri

ferri ſolet. Inter incedendum nullum aciei agminisve ordinem ſervant. quoquo verſus circumſepto principe globi inſtar, quo pabuli copia ſuppetit, procedunt, nullis eos fluminibus, quæ vaſtiſſima & rapidiſſima illis locis ſunt, nullis aquarum gurgitibus tardantibus; ita & equi & homines ſimul natandi periti ſunt. & ſi quidem alta & late patens aqua fuerit, caudis equorum ephippia cum ſarcinis, adjunctis juncorum arundinumve faſciculis quibusdam alligant. ipſi jubis adhærentes nudi, laxato freno, altera manu virga, vel ipſo alvei curſu quaſi gubernaculo, quo intendunt, equum impellente, transmittunt. ſic ubi contra humilior aqua obtigerit, in equum ex flumine inſiliunt, paullulumque interquieſcunt, dum equi ſpiritum ducere ac reſpirare poſſint. Principi autem transmiſſuro connexis equorum caudis & adjuncto juncorum plexu ſedes ſternitur. Vbi fretum aut mare ſuperandum occurrit, occiſis equis vilioribus pelleis detrahunt, ex iisq; inverſis ac pinguedine oblitis, etiam coſtis trabis loco intextis naviculas conſuto crinibus celeriter corio conficiunt, quibus ſingulis octoni homines cum totidem extra utrinque ad latera

attractis equis träsportari queunt. ſin autem currus & vehicula traducenda fuerint, rotis exemptis crebros juncorum manipulos vehiculis imponunt, equorumque caudis annectunt, atque ita tanquam in navicula perito natatore equos dirigente trajiciunt. Si quid in transmittendo periculi inciderit, ſigno ex herbis poſito, ſocios, qui ſequuntur, præmonent; cujusmodi notis & interdiu vias diſtinguunt, noctu ut nautæ in mari ad parvam cynoſuram profectionis curſum dirigentes. Arma illis in uſu ſunt arcus, machæra, clavus ferreus & globus à fune aliquot ulnarum pendentes. haſtas & ſclopetos noſtros fere negligunt, in quibus curandis plus operæ quam in uſu utilitatis eſſe cenſent, atque adeo ad venationes domum relinquunt. Viros, quos hoſtili in ſolo obvios offenderunt, ne exploratas ipſorum copias enuncient, omneis occidunt, mulieres & pueros inviolatos relinquentes; neque donec revertantur. De captivis aut præda laborant, ſed omnia, niſi pactionibus aliter cautum fuerit, devaſtant ac perdunt. Vbi certamen incidit, neque prœlii fortunam temere tentare, nec niſi bene ominatis diebus periclitari

ſolent, ac numquam fere univerſis copiis decernunt, ſed emiſſi aliquot, qui hoſtem velitatione pertentent, auxilia deinceps ſuis ſummittunt, quandiu eminus pugnare datur: ſin comminus erit neceſſe, horrendis clamoribus editis & denſatis agminibus vim faciunt. cum re geſta domum revertuntur, in finibus ante omnia ex communi præda damna, quæ ſocii acceperunt, arbitrio principis compenſant, tum reſiduum inter ſe æqualiter dividunt: ubi ſi quid quis ſocios celaverit, prædæ partem cum vita amittit. quo fit ut de victoria magis quam de prę da ſolliciti ſint. Quam infeſti vicinis & in hoſtico terribiles, tā domi pacate & inter ſe innocenter degunt. & hieme quidem in tuguriis ſive mapalibus per vaſtos illos, quos dixi, campos ex materia tenui, limo, cœno vel pecorum & aliorum animalium fimo oblitis ac contectis ſe à frigoris aſperitate & cæli injuria defendunt. ineunte aprili cum uxoribus, liberis & omni familia, mancipiis, pecoribus & armentis in domibus rotundis vix quinque homineis capientibus (pileata tentoria vocat Laonicus Chalcondyles, quæ rotis duabus ſuſtentantur) quaſi in plauſtris vagantur.

gantur, unde olim Hamaxobii appellari. Ex ea gente prodiit famoſiſſimus ille orientis vaſtator, & ſecundum Attilam Hunnorum Regem, alterum Dei flagellum Tamerlanus, homo ſpecie deformis, & altero pede claudus, nec vegeto ſatis ingenio. qui cum in Caramania ſeu Cilicia in ſchola operá literis daret, à côndiſcipulis quaſi per ludibrium in ludo electus eſt, ceteris puerilem dignitatem refutantibus. qua ille tamen joco accepta poſtea ſerio uſus eſt. nam adultior in illa ſociorum frequentia animos vere regios ſumpſit, & contractis jam penes ſe majoribus copiis blandiente licentia etiam multos eorum, qui Baiazeti tunc militabant, ad ſe ludicri regni ſpecie pellexit. quibus poſtremo fretus, Baiazetem, qui parva hæc initia imprudenter contempſerat, poſtremo ad prœlium adactum, fuſumq; ac captum, fœdiſſimam ſervire ſervitutem coegit. quod vero è literario ludo prodiiſſet, quibus iisdem initiis & Sciriſiorum, qui nunc in Mauritania regnant, imperium fundatum eſt, ut ſuo loco diximus, cum Turcica lingua Thamer diceretur, Tamerlanus appellatus eſt, quaſi Thamer è ſchola dicas. nam Turcis, lanus, ſchola eſt; quam-

quamvis alii Temurem dicant, cui Leugi, quod claudus eſſet, cognomentum additum ſit. Tartarorum autem nomen circa annum cIↃ CC XXVIII primum innotuit; qui bipartito agmine Europam & Aſiam eodem tempore invaſerunt. & qui Aſiam petiere, Georgianam ſuperioremq; Armeniã pervagati, Iconium uſque, Turcorum regiam, pervenere. alia manu Batho duce, vaſtatis Susdalis & Smolenſibus Moſcoviæ provinciis & Kiovia Ruſſorum metropoli funditus deſtructa, Poloniam & Hungariã ingreſſi, Sendomiria ac Cracovia à Boleſlao Pudico deſertis, etiam Vratiſlavia potiti ſunt, & Henricum Pium Quadorum ducem S. Heduigis filium ad Lignitiam cum exercitu trucidarunt. inde in Marcomannos deſcendentes in Hungaria conjunctis viribus etiam Belam quater profligant anno illius ſeculi XLI; biennioq; in ea conſumpto per Valachiam & Podoliam domum redeunt. Quo tempore Innocentius IIII P. R. miſſis ex concilio Lugdunenſi legatis Bathum, ut religionem Chriſtianam ſuſciperet, hortatus eſt, exiguo fructu. nam ille quidem inducias aliquot annorum conceſſit; ceterum Saracenis inſtigantibus Mahume-

tanam perfidiam conſtanter amplexus eſt. Cum autem gens ea Scythica initio in VII veluti tribus ſeu hordas diſtributa eſſet, quarum hæc erant nomina, Tartar, Tangur, Cunat, Tatair, Sonic, Mongli, Tebeta; & anguſtam inter Ripæos montes & mare Caſpium pro multitudine regionem à Georgianorum regulis in Aſia incolerent: ſenex quidam prudentiæ & ſanctitatis opinione inter eos inſignis ex tribu Tartar, Changius nomine, ſocios ad libertatem vocavit, iiſque ſe ducem præbuit; qui ex anguſtiis illis egreſſi, quum felici victoriarum curſu late imperium in Aſia propagaſſent, Tartari à tribu ſua univerſi dicti ſunt. alii à Tataro fluvio, cujus accolæ Sumogli ſunt, dici volūt, & in iis Ioannes Leunclaius harum rerum diligēs ſcriptor. alii denique Tartaros lingua Syriaca reſiduos ac reliquos dici autumant, quaſi hi ex Iſraëlitarum fæce reliquiæ ſint; cui rei firmandæ argumento eſt, quod illi etiam ante Mahumetis adventum circumciſione, utpote à Iudæis accepta, uterentur.

III.

Tractatus de Tartaris Præcopenſibus, Cherſoneſiis & Boſporiis.

TAurica Cherſoneſus, arboris folio ſimilis eſt, quod pediculo ſuo Scythiæ continenti jungitur, ac alteram alam in paludē Mæotidem, alteram vero una cum extremitate aut cuſpide in Mare majus extendit. Veteres Gazariam eam dixerunt; ac celebris fuit tum propter ſoli ubertatem, tum etiam propter piſcationes. Longo tempore ſub variis fuit dominis, qui Principes Boſporani vocabantur; ac confuſa fuit regiminis forma, donec eam Tauri, Scythiæ populi, occuparunt, ac Tauricam eam nominarunt. Mithridates poſtea Rex Ponti, hos devicit, ac provinciam vaſto ſuo adjecit imperio, ut qui ejuſmodi acquiſitionibus, tanto potentior eſſet contra Romanos. quos etiam bello aggredi auſus eſt; in quo tamen nihil fecit aliud, quam quod propriam ſibi acceleravit ruinam. A Romanis enim victus, non Tauricam modo & Boſporum cum aliis ſuis novis acquiſitis, ſed & Pontum (regnum ſuum proprium) amiſit. Et poſt hanc

victoriam, Romani novos in hiſce partibus conſtituerunt reges, quos Boſpori Reges appellarunt.

In Imperii diviſione provinciæ hæ orienti aſſcriptæ ſunt: quo nomine etiam Genuenſes, qui tunc in flore erant, majorem ac meliorem Tauricæ partem claſſibus ſuis occuparunt, novamque coloniam Theodoſiam (quæ hodie Caffa dicitur) deduxerunt, ac totam fere maritimam Provinciæ partem poſſederunt. Anno poſtea cIↃ cc L, Tartari vi eam ingreſſi, Genuenſes quidem non prorſus expulerunt, quamvis maximis eos affecerint damnis, donec in dona quędam tributorũ loco conſentire coacti ſunt, Tartaris reliquum, tam in paludis Mæotidis & Maris majoris littoribus, quam in continenti, campis ſcilicet fertiliſſimis, ac etiam extra peninſulam, eam Scythiæ partem, quæ Crimæa dicitur, uſque ad montes Riphæos poſſidentibus.

In hoc itaque tractu nunc Tartari Precopenſes habitant, qui magnam atque amplam tam in longitudine, quam in latitudine regionem poſſident, ac dominium ſuum, uſque ad Tanaim Europæ terminum verſus Orientem, & ultra Boryſthenem ver-

ſus Occidentem extendunt, ubi Polonorum contingunt limites; ac illi ipſi ſunt, qui frequentibus ſuis excurſionibus Poloniæ à partibus Podoliæ & Roſciæ ſunt infeſti; quemadmodum & Moſcoviæ, quam ad Septentrionem contingunt, multa damna inferunt. A Meridie Turcas ſibi habent imminentes, qui maximam ac meliorem nunc Tauricæ partem poſſident, & præcipue Caffam Genuenſium, ut dixi, coloniam, quam Mahometh ille, qui anno cIↄ cccc xxv Conſtantinopolim cepit, ipſis extorſit. Vbi Genuenſes (amiſſa Pera, atque omni alia commoditate ſubſidii ad illorum locorum defenſionem ſubmittendi) non deſtiterunt tamen terreſtri ex Italia aliquot equitum turmas, tanta cura, tamque memorabili ſimul & mirabili alacritate, tantiſque ſumptibus mittere, ut vel maximum totius mundi Principem, præter tam longi itineris pericula, detinere potuiſſent. nequaquam tamen & potentiæ & felicitati Mahometis reſiſtere potuerunt. Eodem hic tempore Tartaros Precopenſes tantum non in ſervitutem redegit, coactos ut ipſius ſigna (quocunque etiam vocarentur) vel minimis ſequerentur ſtipendiis. Ne-

que ullis aliis unquam familia Ottomanica, quam hiſce Tartaris, uſa eſt; ac his ipſis Baiazethes quoque contra patrem, contracta cum ipſis affinitate, uſus eſt. Verum quidem eſt, quod, quum majori coguntur exire numero, Nochaienſes in ſocietatem vocent, qui ultra Tanaim in proximis Aſiæ limitibus habitant, ac numeroſiſſimi ſunt, atque ex principali ſua horda uſque ad ſeptuaginta colonias deduxerint: ſed tamen Turcæ nunquam eum quem poſſent educunt numerum, veriti ne vim aliquando ab ipſis patiantur: neque etiam Procopenſes ex ſuo territorio plures quam triginta aut quadraginta, ad ſummum, equitum (nam pedites non militant) educunt; qui non amplius quam unicum Sultaninum (monetæ genus eſt) pro toto anno, in ſtipendio accipiunt, cætera rapto aut ex præda quærere coacti.

Sub ſuo hi vivunt Rege, qui pro more Chan aut Czar dicitur. Familia autem Regia Cherei vocatur. Ingenioſi ſunt, & animoſiores quam reliqui in vicinia Tartari. Regia ipſorum civitas olim Solgati, ab aliis autem Crim dicebatur, in ſuperiori Taurica ſita; unde & illi populi ab ali-

aliquibus Hiſtoricis Crimenſes, quemadmodum & illa extra Iſthmum provincia Taurica Crimæa (quod, ut Polonorum dicunt Hiſtoriæ, munitionem ſignificat) vocatur. Sed ego antiquius illud puto eſſe nomen, atque illud eſſe emporium cujus Herodotus meminit, Cremini illud vocans, ac nomen explicans, dicendo: Id eſt Præurupta. quod ita deſcribit, ut prorie ſitui in quo Crim eſt conveniat. Poſtquam autem hæc natio pedem in Taurica fixit, regiam quoque ſedem eo ac in civitatem Bavaſaria tranſtulit, quæ in Tauricæ meditullio ſub montibus jacet, qui ab oriente verſus occidentem extenſi, totam eam regionem in duas partes fere æquales dividunt; quarum optimam (verſus meridiem nimirum) hodie Turcæ poſſident; altera (ſeptentrionali ſcilicet) Tartaris relicta. Habent autem & alias civitates in peninſula hac, nēpe Cherchiarden, Cremum, Surgati, Taffre, hodie Precopiam dictam: extra vero peninſulam uſque ad Boryſthenis ripas, habent Nigropolim, ac alias, nullius tamen momenti, civitates. Et ultra Boryſthenem eſt Orcicovia, in qua Princeps plerunq; propter Maris commoditatem, & quod Poloniæ ſit vicinior,

nior, & ad excurſiones opportunior, habitat.

Nomen Præcopenſes à foſſa habent: nam *prezecop* ipſorum lingua foſſam ſignificat. Putant autem aliqui foſſam hanc in Tauricæ iſthmo factam, eo nimirum perfoſſo, ut inſulam eam facerent. Sed quum nemo ſit, qui id pro certo doceat, non poſſum & ego dicere, quæ aut qualis ea foſſa fuerit, à qua nomen hoc deſumpſerint, an nimirum ad fortificationem aut munitionem, an vero ad irrigandum ſolum ducta ſit: neque quiſquam mihi hactenus (quamvis diligenter inquirenti) occurrit, qui certi quid hac de re attulerit. Neque ego etiam adduci poſſum ut credam eam hanc eſſe foſſam, cujus Herodotus libro quarto meminit: quod nimirum Scythis à longa & diuturna illa Aſiæ & Mediæ expeditione redeuntibus, ac uxoribus tantæ abſentiæ tædio ſervis ſibi conjugio junctis, ex quibus numeroſam juventutem ſuſceperant, inventis, bello eam adorti ſint, in quo hæc ad ſui defenſionem à Tauricis montibus uſque ad paludem Mæotidem latam foſſam dixerit: Nam ſi nomen ipſis hinc dandum, neceſſe erit ut ipſorum ea Tartarorum opus fuerit;

fuerit; alias enim neſcio quomodo ab eo antiquo opere cognominari ita poſſint. Verum ſi ſit qui me informet, nullam aliam in ea provincia eſſe foſſam notabilem, quam hanc à Scytharum nothis ductam, aſſentirer forte. In medio autem relinquo, hoc ſaltem addens, quod foſſa hæc à ſervorum (qui cœci plerique erant) filiis ac Scytharum nothis ducta, Oriza nominata fuerit, fortaſſis à fine: Ideo enim à montibus Tauricis qui in Scythia erant (è qua illi egreſſi ſunt qui Cherſoneſo de qua nunc agimus, nomen dederunt) uſque ad paludem Mæotidem eam deduxerunt, ut ea regione, quæ Cherſoneſus non erat, domum redeuntes dominos excluderent.

Cherſoneſus, aut Cherroneſus (eodem enim modo ſcribitur) Græca vox eſt, & peninſulam ſignificat, hoc eſt, regionem totam fere aqua circundatam. Veneti corrupte Poloneſam (*Poleſine*, aut *Poleſcne*) vocant: quod nomen non à Pò (ſic Padum dicunt) derivatum, ut putant aliqui, ſed à voce Peninſula corrupta deductum.

Sunt & aliæ Provinciæ, præter Tauricam, quæ Cherſoneſi dicuntur; nempe Cimbrica & Aurea, & aliæ ſimiles, quarum aliæ aliis ſunt celebriores: imo

eſt

eſt & quæ particulari hoc gaudebat olim nomine, quæ nunc Galipolis; & ſita eſt inter anguſtias *il Stretto di Galipoli* Italiæ dictas, & ſinum Candiæ. & in ipſa Græcia duæ quoque ſimiles reperiuntur peninſulæ, in ſinu Salonichiano ſeu Theſſalonicenſi: quarum alteram Acanthin, ejusque iſthmum Acanthion vocarunt: altera hodie caput ſancti Gregorii dicitur. Extra Græciam tota Africa peninſula eſt, neque ampliore quam ſexaginta milliarium in latitudinem cõtinenti jungitur ſpatio aut iſthmo. Morea quoque, quam veteres Peloponneſum vocarunt, peninſula eſt, & forma & magnitudine Tauricæ fere ſimilis. Peninſula itidem eſt Scandia, aut Scandinavia dicta, quæ Regna Suetiæ, Norvegiæ, & Daniæ partem, cum Bodnia & Finmarchia continet, ac uſque ad Mare glaciale, à quo & ſinu Bodnico aut Finnico parvo ſeparatur terræ ſpatio, extenditur. Peninſula quoque eſt Peru, aut America Peruviana, hoc eſt, tota illa Novi mundi pars, quæ undique Mari ſeptentrionali, quod *Mare del Nort*, & Mari meridionali, quod *Mare del Zur* nautæ vocant, alluitur: ac verſus meridiem freto Magellanico à continente ſeparatur: verſus ſeptentrionem autem

tem parvo iſthmo eidem jungitur, ut in tabula Mercatoris & aliorum videre eſt. Hinc paulo ulterius occurrit alia peninſula, verſus ſinum Mexicanum, quæ Iucatan provincia dicitur. De harum autem peninſularum aliquibus, præcipue autem de Taurica, Cimbrica, & Aurea, proferam ea quæ notabiliora ſunt, aut ſaltem ea quæ in mentem mihi revenient. Et quia Taurica huic diſſertationi præcipue occaſionem præbuit, pauca quædam, præter ea quæ ſuperius dicta ſunt, de ea adjiciam.

Hæc à ſcriptoribus vocatur aliquando Taurica, aliquando vero Scythia: à recentioribus autem Gazaria dicitur. In circuitu habet circa I ɔ milliaria. In altero latere occidentem verſus alia eſt parva peninſula, quam proprio nomine Cherroneſum vocant, in cujus ſuperiore parte civitas eſt antiqua, eodem nomine celebris. Solebat autem hæc Cherſoneſus eſſe provincia valde populoſa; ac circiter triginta in ea civitates fuiſſe memorantur. Quod factum eſt propter magnam omnium ad victum neceſſariorum ibidem copiam, mari piſces & vicina Scythia, vinum vero & frumenta ipſa terra in magna abundãtia ſubminiſtrantibus:

tota

tota enim frumentorum fertiliſſima eſt, unde & habitatores ejus agricolæ dicuntur, ad vicinorum Scytharum (qui Nomades, id eſt, paſtores dicuntur) differentiam: qui ipſi frumentis etiam Mithridati regi tributum pendebant: Et teſtantur hiſtoriæ, quod Græciam aliquando paverint, quemadmodum & hodie magna copia Conſtantinopolim deportatur. Præcipuæ autem merces, quæ ab illis proveniunt partibus, ſunt ſal, mel, quod ſubamarum eſt, & cera. Frequentes enim ibi ſunt ſylvæ, in quibus apes alvearia ſua condunt. Item piſces ſale conditi, qui tum in Mari majori, tum in palude Mæotide, maxima capiuntur copia. Atque hinc frequens Caffæ erat mercatus, dum in Genuenſium fuit poteſtate. Sed tamen Tanæ, ad Tanaïs fluminis fauces ſitæ, ubi in paludem Mæotim id ſe exonerat, frequentior fuit mercatus. Eo enim & aromata ab Indicis maribus ad Indum fluvium, hinc ad Oxam, inde ad mare Caſpium, atque inde rurſus ab oriente occidentem verſus, uſque ad Citracanum aut Aſtracanum, celeberrimum ejus temporis Tartarorum Aſtracanenſium emporium, hodie Moſcovitis ad Volgæ fauces ſitum, ac Rha dictum,

ctum, inde demum Tanam Carovanis deportabantur, atque Venetorum & Genuenſium navibus in Italiam delata; in alias quoque provincias diſtrahebantur.

Illis temporibus Veneti ſuos conſules atque alios nobiles propter commercia illa tam in Caffa quam in Tana habebant. Noſtro autem hoc tempore, longe diverſo itinere aromata illa devehuntur, neque forte absque inſigni Divinæ providentiæ conſilio; quæ non vult, ut unus idemque populus tantis ſemper gaudeat divitiis, ſed per ejusmodi viciſſitudines ita eas repartitur, ut omnes iis frui poſſint. Præter autem frumenta aliasque merces Conſtantinopolim etiam deportantur piſces ſale confecti, atq; omnis generis ſalſamenta, quæ per totam inde ſparguntur Græciam, ac loca ei vicina, usque ad Italiam etiam, ut ſunt ſturiones, palamides, & botarghæ majores, quæ cera inducuntur: minores autem aliunde veniunt, nempe è ſinu Sartano, (*Golfo di Sarta* Italice dicto) prope Corfu: & è Bojana prope Albaniæ Scutarium, ac aliis.

Nulla autem amplius vel Caffam, vel Tanam Italica commeant navigia, neque etiam aliorum populorum

Chriſtia-

Chriſtianorum, ne ſe indiſcretæ Turcarum barbariei exponant. Veniunt autem aliquando Genuam Caffanæ naves. Vectores quoque ſe à Genuenſibus deſcendere profitentur, cæterum tamen & morum & linguæ & religionis patriæ obliti, maxima ſua propria culpa, cum vix centum & quinquaginta annos ſub Turcarum fuerint poteſtate. Audio interim eſſe homines ſic ſatis civiles, forte propter Italicam originem, aut etiam cœli inclinationem aliquam. Sub ſexto enim habitant climate, in regione frigidiuſcula; quæ quamvis vites ferat, ac uvas ad maturitatem producat, brumæ tamen tẽpore terra operiendæ ſunt, quemadmodum & in majore Germaniæ parte fieri ſolet.

Iſthmum autem, aut anguſtum illud ſolum, è quo peninſula hæc à continente dependet, ut Strabo dicit, ab aliquibus octuaginta in latitudinem patere putatur milliaribus: ac ſcripſit ipſe, ſuperius nominatum Mithridatem Eupatorem muro eum clauſiſſe. Sed credo etiam in hoc ſpacio numerari lacum, qui paludis Mœotidis pars eſt, atque in ipſo iſthmo reſtagnat, in quem per anguſtum canalem ingreditur. Atque terræ illius ſpacium multo

erit

erit anguſtius, ac folii, cui & Tauricam aſſimilavimus, pediculo perſimile: quod & ab incolis, cum Itali ſua ibi adhuc haberent commercia, *Zuccola* vocabatur. Quod nomen neſcio an ab Italis mutuarint qui cucurbitam *Zuccam* dicunt, quaſi cucurbitæ folio eſſet ſimilis; an vero barbara ſit, ac aliud quidpiam ſignificet. Hoc autem obſervavit Strabo in hujus regionis deſcriptione, quod quamvis extra noſtrum ſit propoſitum, non tamen incommode hoc inſeretur loco: nimirum primum qui Bospori hujus ſuſcepit dominium, Pariſadem fuiſſe nominatum, cujus poſteri multis poſtea ſeculis in eo regnarunt, donec tandem ſub ejusdem nominis poſtremo in Mithridatis poteſtatẽ devenit. Quod & in aliis regnis obſervatum eſt, quæ in eodem quo cœperunt nomine tandem deſierunt. Imperium Romanum in Auguſto cœpit: in Auguſto aut Auguſtulo deſiit. Gothorum in Italia Regnum ab Alarico fundatum, in alio Alarico extinctum eſt atque deletum. Conſtantinopolitanum Chriſtianorum Imperium in Conſtantino S. Helenæ filio initium habuit: ſub alio Conſtantino, etiam Helenæ, ſed non Sanctæ, filio finem ſortitum eſt.

Faxit Deus Omnipotens, ut etiam aliquando in Mahumethe & ſectam & tyrannidem Turcicam finiri videamus, quemadmodum & in Mahumethe cœperunt, & multis indiciis in occaſum vergere videntur. Et hęc quo ad Tauricam Cherſoneſum ſufficiant.

Operæ pretium nunc erit ut de Boſphoro (ſeu Boſporo potius) aliquid dicamus. Non autem hoc Provinciæ nomen eſt, niſi valde improprie ſumatur, ſed anguſtiam ſignificat, per quā mare ex uno in alterum perfluit ſinum: neq; hoc nomine plures quam hæ duæ, Thracia nimirum & Cimmeria, appellatæ ſunt: ut altera Bosporus Thracius, altera Cimmerius dicatur. Imo nomen hoc ab una ad aliam translatum aut derivatum eſt. Fabuloſus enim ille Io virginis in vaccam mutatæ è Thracia in oppoſita Aſiæ littora tranſitus, nomen huic anguſtiæ dedit, ut Bosporus diceretur, tanquam *Bovis tranſitus.* atque hinc illud nomen alteri quoque anguſtiæ propter ſimilitudinem inditum eſt, ut Boſporus Cimmerius diceretur, per quam palus Mæotis in Mare majus ſe exonerat, quemadmodum & per Thracium Boſporum Mare majus in (Aegæum) & inde in Mediter-

raneum

raneum illabitur. Ambobus hiſce Boſporis Europa ab Aſia ſeparatur: atq; hi & Tanais, *Don* nunc dictus, veri ejus ſunt termini. Diſtant autem quingentis inter ſe milliaribus. Thracius, ubi anguſtiſſimus eſt, eam habet latitudinem, ut canum latratus, & gallorum cantus ab una in altera audiantur ripa, imo & diſtinctæ hominum voces, cum venti quieſcunt. Hic Thracius, ille Cimmerius à proximis vocatur provinciis. Thracius ab uno latere habet Conſtantinopolim, ab altero vero Chalcedoniam, hodie Scutarin dictam. Bithyniæ hæc civitas eſt, à Megarenſibus olim ædificata, unde ab oraculo tanquam cæci deriſi ſunt, quod tam felicem Conſtantinopoleos ſitum nec elegerint nec viderint: ubi hic omnibus carebat commoditatibus, propter rationes quas recitat Polybius, quæ hic & nimis longæ relatu, nec ita faciles intellectu ſunt.

Hunc Boſporum audio ab iis qui viderunt, à Propontide usque ad Mare majus, ad viginti extendi milliaria: ac nunc ab utraq; ripa ſumptuoſis palatiis & hortis amœniſſimis eſſe ornatum, quamvis ſolum ſua natura ſterile ac arenoſum ſit: unde magna hic opus erat induſtria. Sed Imperii

Ottomannici magnitudo, atque ejus aulæ divitiæ naturam ſuperarunt: quamvis maxima tantarum fabricarum cauſa, & frequentium illarum habitationum, gubernationis iniquitati attribui poſſit. Nam qui ibi vel minimum poſſidere putatur, continuis miniſtrorum (ſeu aulicorum Turcicorum) extorſionibus expoſitus eſt: unde etiam qui aliquid habent, quantum poſſunt procurant ut Portæ aut aulæ vicini habitent, ubi aliquanto meliore vivitur & proceditur juſtitia, aut ſaltem aliquo ejus meliore reſpectu. Vnde & illi qui ex hac Conſtantinopolios ejuſque pomœriorum dilatatione & augmento, quo totam potius provinciam habitatam quam civitatem refert, potentiæ ac magnitudinis Imperii argumenta deducunt, falli poſſunt. Quinimo timoris potius & debilitatis hoc certiſſimum eſt ſignum. Eſt enim tanquam concurſus aliquis ſanguinis ex membris remotioribus ad cor, quo vel ipſum aliquando ſuffocatur: aut tanquam lien, quod quanto magis in corpore humano creſcit, tanto reliqua decreſcũt mẽbra. Et huic ſolebat Conſtantinus Imperator fiſcum comparare Principum.

Boſporum hunc Darius Xerxis pater,

ter, contra Græcos exercitum movens, inſtravit. Xerxes autem Helleſpontum, qui hodie Fretum Galipolios vocatur, ubi *Dardanelle* Italis dictæ (aut *Dardanelli*) nunc ſunt, ponte junxit. Hic autem non vocatur Boſporus: quamvis inter ipſas Dardanellas, caſtra in utraque ripa poſita, quæ veteres Seſtum & Abydum dixerunt, non habeat majorē quam unius miliaris latitudinem, paulatim tamen poſtea in amplius diſtēditur ſpatium.

Boſporus Cimmerius, qui ab Italis vulgo *Voſpero*, aut *Bocca di S. Giovanni* dicitur, ut Strabo putat, nomen hoc à Cimbris ſortitus eſt. Sed ego falli eum arbitror: Cimmeriæ enim nomen multo antiquius & ab Homeri temporibus cognitum fuit. Thracio hic latior eſt: in aliquibus enim locis ripæ latius quam milliari inter ſe diſtant; in aliquibus etiam uſque ad duo etiam, & ulterius. In longitudine autem, qua (ut dixi) Europam ab Aſia ſeparat, ad ſeptuaginta ſe extendit milliaria. In qua menſura (ſi non hallucinantur illi qui vidiſſe ſe profitentur) Polybium & qui eum ſequuntur neceſſario inſigniter erraſſe credendum eſt. Spectaculum autem præbet amœniſſimum, multis

in utraque ripa ornatus civitatibus, quæ celebres apud veteres fuerunt, & præcipue illa, quam Panticapean aut Boſporum in ſpecie nominarunt, in qua frequens erat mercatus. Itali hodie Voſperum, incolæ autem Cherz eam vocant. In Europæ latere ſita eſt, nimirum in Taurica, in ipſo canalis medio, à quo civitati nomen inditum eſt: quamvis veri Boſporani dicebantur olim illi qui ab altera canalis parte habitabant: qui etiam Imperio ſuo uſque in Tauricam prolato, nomen etiam ſuæ eo intulerunt nationis. Sed ego credo olim Boſporanos dictos, quos nunc Circaſſos, aut Zicchos vocamus, homines à Tartaris ducentes originem, ſed profeſſione Chriſtianos, ritu autem Græco; de cætero autem nulli rei niſi furtis & latrociniis intentos.

Boſporus hic Cimmerius, quemadmodum & vicinæ paludis Mæotidis partes, hyberno tempore ita congelantur ac indureſcunt frigore, ut non ſolum equos & carros onuſtos, ſed etiam integros ferant exercitus. Imo de Mithridate tradunt hiſtoriæ, quod Boſphoranos eodem in loco æſtate prælio navali vicerit, quo hyeme eos equeſtri ſuperaverat. Vnde etiam apud

apud Romanos in proverbium ceſſit, Frigus Cimmerium; ut omnes regiones frigidiores Cimmerias vocarent. Nondum enim magis verſus ſeptentrionem jacentes regiones, neque Norvegiam, minus etiam Scricfinniam, aut Finmarchiam, aut Gronlandiam, aut novam Zemblam cognoverant. Quamvis credibile ſit ipſos Iſlandiam inſulam vidiſſe, quæ circiter viginti gradibus Cimmeria ſeptentrionalior eſt, ac eam Thylen dixiſſe. Sed illi qui aliquanto melius in hiſtoriarum lectione ſunt verſati, hano facile rejicient opinionem, quamvis communem. Non enim Iſlandiam, ſed Scandiam hoc nominarunt modo, quam in expeditionibus Anglicanis detexerunt; neque unquam ad Iſlandiam, vel ad mille uſque milliaria acceſſerunt. Atque hæc ſunt quæ de Boſporo Thracio & Cimmerio dicenda occurrebant.

Sunt quidem in diverſis mundi partibus & aliæ ejuſmodi anguſtiæ, ſed neque hoc notatæ nomine, neque tam celebres, excepto freto Magellanico, admirabili naturæ opere, de quo forte aliqua dicenda erunt, cum de Peruviana peninſula tractabimus. Superius quoque Helleſponti feci mentionem,

qui etiam fretum Galipolitanum dicitur, ubi duo ſunt caſtella, quæ Dardanella vocantur. Alia quoque eſt ejuſmodi anguſtia, in ſinus Lepanthi ingreſſu, ubi etiam duo ſunt eodem nomine caſtella. In ipſa quoque Taurica, de qua ſuperius egimus, fretum etiam tale eſt in Iſthmo, quod è palude Mæotide in alium lacum extenditur, quam Buges fluvius, è montibus Riphæis deſcendens, efficit. Hujus autem nulla eſt apud hiſtoricos mentio. Stagni quidem meminerunt aliqui, & Strabo lacum Putrem, aut Sapram, (quod idem eſt) nominat, ab effectu ſcilicet, & ob putredinem aquæ. Alii Bricen vocant. Et videtur innuere ibidem Strabo, quod lacu illo Putri non numerato, Iſthmus non amplius quam quinque milliaria in latitudine habeat. Neque dubito quin in tam immenſis terræ mariſque ſpaciis, plures, ut dixi, aliæ ejuſmodi anguſtiæ inveniantur, ſed his neque ſimiles, neque tam celebres, neque etiam hoc notatas nomine, cum, quo Græci non pervenerunt, neque etiam nomen tale pervenire potuerit. Græcum enim nomen Boſporus eſt, & voce & hiſtoria, ſive fabula, quod ipſi nulli alii anguſtiæ aut freto indiderũt quam hiſce

duo-

duobus, Cimmerio videlicet & Thracio: atque illi propter eam quam cum hoc habet ſimilitudinem. Et ſciendum, Græcos & in Taurica, & in Cimmeria ac Boſporo habitaſſe: ac omnes fere civitates ab ipſis & eorum coloniis ædificatas eſſe, vel ex nominibus (quanquam ad Barbariſmum inflexis) certum eſt.

An autem ab initio ab univerſæ hujus fabricæ autore & creatore Deo ita factæ ac ordinatæ; an vero poſt aliquem annorum decurſum natura vi ſibi viam faciens eas aperuerit, ut nimio ſe exoneraret pondere, neque ego dicere poſſum, neque quemquam pro certo affirmaturum puto: ſed conjecturis hic agendum eſt.

Et revera qui mundi poſitionem conſiderat, ac Scythiæ altitudinem perpendit, à qua tot in paludem Mæotidem deſcendunt fluvii, facile is credet, quod cum ea tantam aquarum copiam ac colluviem retinere non poſſit, ideo præcipue quod & ipſa paulo ſit altior, neque adeo profunda ſit, naturali ponderis ſui violentia viam ſibi per eas partes, in quibus minus vel à montibus, vel à ſaxis, vel ab aliqua altitudine inſuperabili, impedi-

menti fuit, inundationibus per loca ſubjecta decurrens aperuerit: impetum etiam augente aliorum fluminum, quæ è diverſis regionibus & locis in eam illabuntur, decurſu, ac in iiſdem partibus concurſu. Ita etiam, quod Boryſthene, Tiro, Danubio, qui à partibus Occidentalibus præcipuus eſt, ac aliis fere infinitis, à circumjacentibus Aſiæ regionibus in mare majus, aut Mare nigrum, ut nunc vocant, (Veteres Pontum Euxinum, aut Axenum, id eſt, inhoſpitalem aut innavigabilem, dixerunt) irruentibus, hoc nimio pondere gravatum, ac toto ejus impleto ſpacio, exitum ſibi per Boſporum Thracium fecerit; ac poſtea rurſus Propontide, quam *Mar de marmora* hodie vocant, impleta, per Helleſpontum aut fretum Gallipoleos, in loca ſe inferiora effuderit: ubi novis rurſus reſtagnantibus aquis, novum mare effecerit quod Adriaticum aut mediterraneum vocant. Quo etiam repleto ac multis maximis aucto fluviis, ne littora ſibi oppoſita inundaret, viam ſibi vi ac celeri decurſu in Siciliam & Africam aperuit: quæ cum ſatis ampla non eſſet, perrupto etiam eo impedimento, Siciliam etiam ab Italia ſeparaverit, ut per duo illa

oſtia

oſtia liberius in oceanum procurrere, eique ſe jungere poſſet. Hac tali quali facta conjectura, veniamus etiam ad Columnas Herculis, aut Fretum Herculeum, quod hodie *Stretto di Gibraltar* vocant. De quo aliqui pro certo affirmant, quod ex aquæ impetu quæ viam vi ſibi fecerit, provenerit. Id ſi verum eſſet (quod equidem affirmare non auſim, ſed probabilibus tantum innixus rationibus,) dicerem, quod quemadmodum palus Mæotis veteribus Majoris appellabatur mater, ita & Mediterranei maris pater dici poſſit. Atque hæc mea opinio eo fit veriſimilior, quod experientia doceat, tam paludem Mæotidem per Boſporum Cimmerium, quam Mare majus per Thracium ſemper abſque intermiſſione fluere, ac immenſam aquarum copiam provolvere, quæ nullo eo refluxu redeunt.

Dicamus etiam aliquid de palude Mæotide. Vocatur illa à recentioribus mare Tanæ, aut mare Zabacharum, aut mare Ciabaci. de cujus nominis etymo aut origine nihil habeo quod dicam. De primo autem dicunt, deductum illud eſſe ab ejus regionis populis qui Mæotes olim dicebantur. Secundum à Tanai fluvio habet,

habet, ita magnis duobus oſtiis in paludem effunditur, ita ut ab eo ſolo ea fieri putetur. Palus quidem dicitur, quaſi ſtagnans aliquis eſſet lacus & limo oppletus: ſed revera mare potius eſt, quod mille in circuitu habet milliaria, quamvis Iornandus Gottus centum & quadraginta ſaltem (qui proculdubio manifeſtus eſt error) ei tribuat. Multas habet in circuitu civitates populoſas. Romani nullam ejus habuerunt notitiam, niſi poſt Mithridatica bella. Tota plerunque hyeme congelatur, ea ſaltem excepta parte quam Tanais ſuo impetu movet ne concreſcat, quemadmodum & ipſe ſolus ex omnibus ejus regionis fluminibus, propter ſuam rapiditatem, frigore non conſtringitur. Cauſa autem quod palus dicitur, eſt quia adeo eſt humilis, ut non niſi ſcaphis & minoribus navigiis navigari poſſit; neque enim tempore Polybii, ut ipſe ſcribit, in maxima altitudine ultra quinque cubitos habebat. Iornandus autem octo eum in aliquibus locis habere dicit. Et judicat Polybius temporis progreſſu minorem eam futuram, propter magnam arenarum copiam, quam Tanais ac alii fluvii in eam decurſu ſuo provolvunt. Idem

quoque

quoque de Mari majore judicat. Sed neque in hoc neque in illa evidens aliqua apparet mutatio; quamvis Mæotis in hodiernum uſque diem nulla majora admittat navigia; neque ante Mithridatem, neque etiam poſtea ſcitur ulla eam bellica navigia ingreſſa eſſe. Verum non tantum palus Mæotis, ſed etiam ipſum mare Nigrum tam difficilis ac periculoſæ putabatur navigationis, ut præter titulum quo Euxinus aut Axenus, hoc eſt, Inhoſpitalis dicebatur pontus & innavigabilis, veteres etiam pro miraculo habuerint Iaſonis in Colchidem, qua tam breve confecit iter, è Peloponneſo videlicet uſque ad Phaſin navigationem, quæ cum noſtri temporis audacibus navigationibus collata, ludus aut fabula videbitur. Et ſi Argon navem in cœlum tranſtulerunt veteres, quid Victoriæ navi facient, quæ totam mundi circuivit machinam; & illis quibus Draco Anglus itidem totum in circuitu mundum perluſtravit?

IV.

MARTINI BRONIOVII de Biezdzſedea, ad Tartarum Legati, Tartaria.

Campi Sauramenſes & Oczacovienſes, qui inter Bogum & Neuſtrum fluvios ſiti ſunt.

BRatiſlavia ſeu Braſlavia oppidum in extremitate Podoliæ, quod etiamſi cum arce ſatis obſcurum & humile ſit, verum incolas quingentos, & amplius ſclopetarios optimos, ac cum Scythis crebris levioribuſque præliis bene verſatos ac exercitatos, præſidii quaſi loco perpetuo habet. Illi in Campis ductores viarum periſſimi ſunt, à Tartaris ac Kozacis, qui in campis perpetuo vagantur, prælia & pericula, ſi eis comitatu impares ſunt, evitare probe norunt. Ex Bratiſlavia non admodum dẽſis ſylvis, milliaribus aliquot ad Silnicam rivulum, in quo loco Bratiſlaviẽſes propter Perecopienſium, Oczacoviẽſium & Bialogrodenſium Tartarorum incurſus, Valachorumq;, perpetuas agunt excubias. Bogo vel Hipani fluvio, penes Oczacoviam uſq; itur: proinde ad Treſtenetium,

netium, Berſadum, Olſancam, Sauranam, (unde campi Sauranenſes dicuntur,) rivulos, Oniſſionis cujuſdam ignobilis Ruſci alvearium, in quo altiſſimæ quercinæ arbores apparent. Demum in Bogo pons lapideus & balneum, quod Vitoldi magni ducis celeberrimi ac bellicoſiſſimi Principis Lituaniæ quondam fuiſſe perhibetur, ruinæ lapideæ, teſtudines & ſepulchra, quæ Turcica vel Tartarica fuiſſe dicuntur, ac vulgo Ceſſennia, quaſi monumenta appellantur, viſuntur. Codemā Romani cujuſpiam Ruſci idiomate Dolniam Horofoſſam Horodiſſe vel territorium ruinoſum lapideum, quod illi Pritolce ſeu propugnaculum nominant, ac ibi Sinavvoda, quaſi cæruleus rivulus, vulgo ita dictus, Bogum influit. Probite vel porta potius inacceſſibilis, natura loci ita facta inſula ſaxoſa in Bogo, à ripa utraque montoſa, quam fluvius undique circumluit, eaque ſatis ampla locique natura munitiſſima eſt, quæ noſtrìs hominibus à Tartaris & Valachis receptui tutiſſima eſt, hominesque plurimos illa capit. Præſertim vero Bratiſlavienſibus annis ſingulis in ea menſibus aliquot piſcantibus prçſidii quaſi loco eſt, ac in ea ducenti vel paulo mi-
noris

noris comitatus ſclopetarii in aprili & majo ac junio menſibus, in aliiſque in Bogo inſulis, quibus ille plurimum abundat, multi admodum ſemper reperiuntur. Cermencucum, lapideam ruinam ad Bogum ſitam; Certelnam minorem, amnem luciorum, (nam luciorum ferax eſt,) appellant Pieſcanibrod, ſeu Arenoſum vadum, quem cum in confines Podolię veniunt Tartari tranſeunt. In Bogo fluvio apparet Cerciceſſeniam Turcæ; Getriceſſenia vulgo dicitur: illa cujuſdam Tartari vel Turcæ locupletioris mercatoris ſepultura fuiſſe perhibetur; ac ex lapide cæſo & polito, ac ſumptuoſo opere in Mahometicum cultum facta erectaque, nunc etiam à viatoribus conſpicitur. Certelnam majorem, rivum Capcacleium ad arcē collapſam ſeu ruinoſam. Ac ibi Capcacleius fluuius Bogum influit, plurimoſque lacus habet: Hancrocricum, ſeu, ut Tartari, Chamrivum eum vocant; nam locus ille ſaxoſus eſt, & rivis limpidiſſimis abundat: Berezaniam lacū canoſum, qui ex adverſo Oczacoviæ, mari Euxino vel Pontico & Boryſtenis ſeu Nepri fluvii in mare ſeſe eo exonerantis meatibus proximus eſt, & alluitur. Ille campus quinquaginta

vel

vel amplius milliaribus bene emenſis, ſex vel ſeptum dierum vel diætarum, ut illi computant, expedito viatori iter acceleranti Bratislavia Oczacoviam uſque conſtat. Feras, biſontes, alces, equos, cervos, arietes, qui unicum tantum cornu habent, capros, apros, urſos campeſtres habet: Etſi à decennio, vel paulo amplius, hiemis aſperitate, niviumque magnitudine, fame ac ſiti plurimæ admodum enecatæ fuiſſe dicuntur, earumque in campis ingentes oſſium acervi reperiuntur. Tum etiam ovium, boum ac equorum Turcicorum, & Tartarorum greges innumerabiles, qui ibi perpetuo paſcebantur per Ruſciæ, Volſiniæ, Kioviæ, Podoliæ & Moldaviæ finitima, eoſque prorſus licentioſos homines, non ita pridem penitus deleti ſunt. Cozles ſeu tumuli, vulgo Mogilii dicti, altiſſimi, maximi & frequentiſſimi, maximorum ac cruentiſſimorum, ut plurimi aſſerunt, ac veriſimile rationique conſonum videtur, quondam bellorum certiſſima ſigna, ſeu illuſtrium virorum ſepulturæ, conſpiciuntur. Ille campus ſolo fertiliſſimus eſt; plurima loca ad colendum inhabitandumq; commoda, aptiſſima, amœniſſimaque habet: gra-

R mina

mina & herbas natura & amœnitate loci odoriferas, præſentiſſimaſque ad paſcendos infinitos jumentorum vel animalium greges profert. Ad confluentem Bogi plurimis in locis montuoſus, quoad vero ex parte ſylveſtris. verum in patenti ad Neſtrum vel Tyram fluvium, Moldaviæ Vionium, planiſſimus omninoque campeſtris eſt, majorique ex parte lignis caret.

Moldaviæ ſeu Valachiæ inferioris pars, quæ olim Beſſarabia dicta fuit.

EX confinibus autem Podoliæ, Moldaviæ, ſeu Valachiæ vicinis, Cameneriam, Chotimum, Sorocham, vel Olchioniam, verſus Palatini Moldaviæ oppida & arces ad Neſtrum ſitas pervenitur. Proinde Pruto ſive Hieraſo Moldaviæ fluvio trajecto Stepanovetiam, vel Iaſſi primarium Valachiæ oppidum, vel rectius ad Prutum Techniam oppidum, & arcem Turcicam, non ita pridem ad Confluentem Neſtri munitam, ac ibi Techinienſes vel Moldavici in Neſtro trajectus aliquot recta in campos reperiuntur. Vetinens vero per lacum Vidovo ſeu Obidovo ducitur, quem quidam ab Ovidio nuncupatum fabuloſe fortaſſis autumant, qui latiſſimus

mus eſt, & in Pontum Euxinum in eo loco exoneratur, eumque ex adverſo Bialogrodi. A veteribus Moncaſtrum ea arx & civitas dicebatur. quæ non ita pridem à multis annis Valachorum ſeu Moldavorum Regulis à Turcis erepta & poſſeſſa eſt. Tyras influit. In ipſo Tyræ ſeu Neſtri oſtio turris lapidea exiſtit, quam Neoptolemi & vicum Hermonactis, ac in utraque Tyræ ripam civitates duas conditas, Niconiam in dextra, à læva vero Ophiuſam, nominatas eſſe ex Aſtrabone liquet. Ex adverſo itaque Majaci trajectus ille Bialogrodo navibus in campum Bialogrodenſem, & Oczacovienſem ſuperatur. Militem quendam Majacum ibi fuiſſe fabulantur; ac in eo loco Neſtro trajecto in ripa lapidei parietes ruinoſi, & quaſi quædam ruinæ apparent; eam ruinam Turrim Neoptolemi fuiſſe Strabo refert.

Campi Bialogrodenſes & Oczacovienſes. Qui inter Tyram & Boryſthenem fluvios, ac ad mare Euxinum ſunt.

DEmum vero Beribonium Turcæ, alias Licaſtemum Colum lupinum appellant. locus ille foſſas altiſſimas & ampliſſimas mari vicinas, lacus &

rivos amœniſſimos habet. Cacibiei Horodiſæ, quaſi territorium collapſum, quem lacus ampliſſimus ad Confluentem Neſtri mari vicinus alluit, ac ibi portus non ignobilis quondam ſecundo Neſtro extitiſſe memoratur. Adzigoli ille locus tres foſſas celebres, lacus amaros & ſalſos quam plurimos mari proximos habet, ibique magna vis Kozakorum perpetuo confluit, mutuiſque bellis & cædibus frequentiſſimis concidunt. Idcirco ille locus viatoribus adeo terrori eſt, ut in eo non ſolum per noctem quieſcere, verum ne pabulari quidem ſatis ſecure habeant. Nam non raro accidere ſolet, ut quod ſi non Koſacones ipſi, cadavera tamen hominum ibi ſæpe reperiantur. Domnina Dolnia ſeu foſſa, quæ maxima & ampliſſima lacubus & rivulis limpidiſſimis frequens eſt, Berezani lacu anguſtiſsimo, verum profundiſſimo, ac ibi in ſinum Carcinitum & mare Ponticum ſeſe exonerantis trajectu ſuperato, Oczacoviam pervenitur. Berezaniam lacum, & Carcinitum ſinum, Tamiraci & Carpanei ſinum ſeu lacum fortaſſe nuncupatum eſſe Straboni placet. Ab oſtio Tyræ fluminis inſulam Leucam intra pelagus eductá intervallo quingento-

gentorum ſtadiorum diſtare,ac Achilli ſacram nuncupatam eſſe Strabo aſſerit, quæ in eo Berezani lacus trajectu optime à viatoribus conſpicitur. Boryſthenem fluvium ad ſtadia ſexaginta inde diſtare, & amnem Hypanim ſeu Bogum ei vicinum eſſe, ac inde oſtium Boryſthenis inſulam quandam exiſtere, in qua portus quondam fuit, idem Strabo memorat.

Oczacovia arx & oppidum.

OCzacovia, quæ Olbia.Olbis & Beriſthenes Olbiopolis, quaſi beata civitas, à Ptolemæo & Plinio dicitur, ad Boryſthenem Carcinitum fluvium ſeu ſinum ſita eſt, ac in eum ſinum mari Euxino vicinum Boryſthenes ibidem exoneratur.quam à Miletiis conditam eſſe, & amplum emporium habuiſſe Strabo refert. Arx lapidea, nec bene tum munita, oppidum ignobile Turcarũ ditionis eſt. Boryſthenes ſeu Neprus altiſſimus, rapidiſſimus & latiſſimus fluvius, qui à ſeptentrione labitur, in Carcinitum ſinum ſeu fluvium ac Pontum Euxinum penes Oczacoviam influit. Supra Oczacoviam vero milliaribus quatuor Hypanis ſeu Bogus fluvius in Boryſthenem exoneratur. Ad Oczacoviam vero per Bo-

ryſthenem & ſinum Carcinitum ſtadiis ducentis (ut vult Strabo) trajectus latiſſimus, & navibus majoribus ac minoribus in Iſthmum ibi ſuperatur. In eo trajectu & tranſitu à peregrinis & mercatoribus vectigal perpetuum Imperatori Turcarum ſolvitur.

Iſthmus, qui inter Pontum Euxinum & Boryſthenem eſt.

CONtinens, ſeu Iſthmos ab antiquis ita dictus, inter Pontum & Boryſthenem anguſtiſſimus unius diei itineris ſpatio, admodum arenoſus, collibus, lacubus, paludinoſis ſalis fodinis. ac ibi per Boryſthenem ſal deportatur. arbores etiam humiles virgultis parvis in ſertas habet. Cervis, urſis, capris, & apris campeſtribus frequens admodum eſt.

Tartarica tuguria, & manendi illorum in campis modus.

ISte continens agris, pratis, tuguriis Tartaricis, quæ vulgo *ulnſi* à Barbaris nominantur, ac ut pagi ex tenuiſſimis lignis, limo vel cœno ſtercoribusque pecorum ſeu animalium obliti, facti, & arundine tecti ſunt, Perecopiam uſque milliaribus amplius triginta

ginta extenditur, rivisque abundat. Verum æſtate & in autumno Tartari in eis tuguriis non degunt. nam in aprili cum uxoribus, liberis, familia, mancipiis ac domibus, quæ rotundæ penulis obſitæ quatuor vel quinque hominibus ad degendum vix commodæ ſunt, & in carris rotis duabus ſuſtentatis, camelis duobus, vel uno, vel bobus, itidem cum familia & ſupellectili vehuntur. Camelos, equos, pecora, & oves, innumerabiles greges ſecum ducunt, alios vero commodioribus in paſcuis relinquunt. Perecopiam vero inter Boryſthenem & mare Euxinum, vel extra Perecopiam non raro in Tauricam ipſam, vel ex adverſo Perecopiæ Oſſovum ſeu Azaphum (ut Turcæ vocant) oppidum ad Confluentem Tanais vel Doni, rapidiſſimum & maximum fluvium, à veteribus quondam Græcis, proinde Genuenſibus Italis, cum arce munitum, ac non ſolum ibi præſidio firmiſſimo Imperatoris Turcarum, verum etiam ejus loci Præfecto impoſito, à Turcis habitatum, erectum contendunt. In Iſthmum ſeu campos planiſſimos, & maximos eos, qui inter Boryſthenem ac Mæotim paludem ac mare Ponticum ſunt, ac in peninſulam ipſam de

loco in locum ad paſcua commodiora ſemper progrediuntur & migrant. Verum in octobre frigoribus, imbribus ventisque perpetuis ſævientibus ad tuguria ea rurſus redeunt. In primis enim à Kozacis Nizoviis noſtris hominibus, quod ſecundo fluvio in cymbis ibi vagantur inde nuncupatis, ac iis ſclopetariis qui æſtate & autumno in Boryſthene in cymbis majoribus & minoribus perpetuo vagantur, ſubitaſque & damnoſas in eos incurſiones faciunt, magnopere ſibi metuunt. Attamen frugibus & graminibus collectis Boryſthene glacie concreto cum familia propriiſque animantium gregibus commodius per hyemem ſtativa ſua habere ſolent. Iſthmum illum Zenonis Cherſoneſum Ptolomæus vocat. Et Strabo ad telluris magnæ Cherſoneſi eum adhærentem, Roxanos ſcribit & Roxolanos, quos nos Ruſſos ſeu Rutenos nunc dicimus. in campis illis inter Tanaim & Boryſthenem paſcua herboſa ſemper ſectatos memorat, ac adverſus Mithridatis Lupatoris ductores Taſſium, Palacum, & Selurum ſocios belligeraſſe. & cum pugnaciſſimi judicarentur, Barbara (inquit Strabo) natio omnis infirma prorſus apparuit, & quinquaginta milli-

millibus adverſus ſexaginta millia militariter acie inſtructa, ductu & auſpicio Diophantis ducis Mithridatici, reſiſtere ac ſufferre impetum non valentes, maxima ex parte trucidati ſunt. Galeis, thoracibus, & ſcutis ex crudis boum corrigiis eos uſos fuiſſe, ad percutiendumque lanceas, arcus & gladios habuiſſe ſcribunt. Tentoriis centonum inſtar pilo contextis utebantur: in plauſtris vitam degebant, & circum tentoria pecora comitabantur, à quibus victum capiebant. Lacte, caſeo, & carne veſcebantur. Tartari illi etiam eadem ratione fere vitam degunt, agros tamen non paucos illi nunc habent & colunt, herbas etiam non raro colligunt.

Taurica Cherſoneſus, antiquis minor Tartaria, Barbaris Gadzaria, Perecopia arx & oppidum.

PErecopia, à veteribus Græci Eupatoria, Pompeiopolis, ſacer lucus, Dromon vel Curſus Achillis, ſeu Græcida, Heracleum vel Heraclea appellata, in confinibus Tauricæ, ſeu Scythicæ Cherſoneſi, vel peninſulæ dictæ, primum oppidum obſcurum, & parvum, arx lapidea, nec ſatis munita eſt, in qua Principes Tartarorum vel Chani,

ni, ut Tartari eos vocant, quaſi Reguli ſeu ſupremi domini Palatinum, quem illi Begum ſeu Perecopenſem omnium vocitant, perpetuum habent, qui Boryſthenis & Tanais ſeu Doni fluviorum tranſitus & trajectus, & confines univerſos vigilantiſſime perpetuoque obſervat, ac univerſis Tartaris iis, qui in campis ad Perecopiam & ultra Perecopiam ſitis degunt, præeſt. Illud oppidum una cum arce ipſa, ut ex ruinis videre licet, à priſcis & antiquis peninſulæ Tauricæ quondam vel Boſporanis Regibus ſive Imperatoribus Græcis in anguſtiſſimo continente, eo quem una ex parte à ſeptentrione palus Mæotis, (Putrem lacum eum Strabo nominat,) altera vero mare Ponticum à meridie alluit & cingit, univerſamque peninſulam ambit, excitatum eſt. Et quoniam ibi per univerſum, ut Strabo iſthmum dicit, qui inter paludem & mare dimidii milliaris tantum ſpatio fere continetur, foſſa profundiſſima & lata facta; oppidum foſſæ appellationé ſortitum eſt, quam in hodiernum uſque diem à Tartaris ac ipſis pariter Turcis ſermone illorum retinet. Lacum à mari ſeparatum eſſè ſtadiis ſexaginta, Putrem ſeu lacum ipſum ſtadiis quatuor millibus,

bus , Tauricæ vero ſeu peninſulæ iſthmum trecentis & ſexaginta ſtadiis contineri Strabo refert. Enimvero Sachibgiereio Chano Tartaro in peninſula imperante, qui Tartaros Noagienſes pro imperio bellum illi facientes, inſigni ac memorabili ſtrage ad Perecopiam proſtraverat, deviceratque, turres lapideæ XVII in ea foſſa excitatæ fuere, foſſaque altius reparata. Proinde vero in ſignum memorabilis victoriæ cruentiſſimiq; belli, nonnullæ turres ex capitibus cæſorum ibidem factæ fuiſſe à Tartaris perhibentur. Cum itaque in peninſulam in eo anguſtiſſimo loco unicus tantum ille transſitus pateat, Tartari perpetuas excubias Perecopiæ agunt; neminem peregrinum, qui in peninſulam venerit, ſine literis Chani inde redeuntem tranſire permittunt. Denique cum in bellum deſcendere Chanus cogitaverit, vel aliquod periculum aut bellum Tartaris imminet, univerſi Perecopiam frequentiſſimi ſemper conveniunt.

Coſſlovia arx & oppidum.

COſſlovia oppidum ad dextram Perecopię ad mare ſitum milliaribus ſeptem diſtat. Emporio non ignobili

præ-

præfectum arcis & oppidi Chanus proprium & perpetuum ibi habet.

Ingermenum arx & oppidum.

INgermenum milliaribus XII vel amplius à Coſſlovia diſtat. àrcem lapideam, templum, & ſpecus ſub arce & ex adverſo arcis miro opere ex petra exciſos, habet; nam in monte maximo & altiſſimo ſita eſt, ac inde à ſpecubus à Turcis cognomen retinet. Oppidum quondam non ignobile, opibus refertum, celeberrimum, & natura loci maxime admirandum, copioſiſſimumque extitit. Ex adverſo oppidi promontorium extéditur in latitudinem ſtadiorum aliquot ſpatio, in longitudinem vero III vel IV milliaribus oris anguſtiſſimis Euxino mari medius eſt. Portus tres habet illos: Pactorum, à quo alter efficitur portus (Ctenuntem Strabo vocat.) ad quos naves multæ commode accedere, & à tempeſtate fluctibuſque maris in locis iis tute conſiſtere poſſunt. In ea anguſtia Taurorum nationem Scythicam latronum manus conſtituiſſe, ac impetum in eos, qui eo divertiſſent, feciſſe Strabo memoriæ prodidit. In montibus ſaxoſis, qui ibi ſunt maximi & admirandi, veſtigia certa apparent, quod antiquiſſimi

mi populi Græci lapides grandes ibi excidebant; navibuſque ea anguſtia oris deportatos Corſonum ſeu Cherſonam Peninſulę urbem ea tempeſtate clariſſimam & antiquiſſimam ex illis extruxiſſe, nunc etiam à Græcis Chriſtianis dicuntur. Heraclienſes Ponti accolas coloniam eo deduxiſſe, ac urbem Cherſoneſum ibi appellatam eſſe, ac à Tyra fluvio ſtadiis IV millibus & CCCC curſu maris emetiendo eam diſtare Strabo meminit. Ingermeni arcem ſatis & magnificam à Principibus Græcis extructam fuiſſe apparet: nam portæ & ædificia adhuc nonnulla integra Græcis characteribus exornata, & cum inſignibus eorum inſculpta conſpiciuntur. Ac per univerſum illum iſthmum quondam ibi uſque ad urbis mænia ædificia ſumptuoſa extitiſſe, puteos excavatos infinitos, qui adhuc fere plurimi ſunt integri; ad extremum vero duas vias Regias grandes lapidibus ſtratas eſſe, certo apparet. In eo iſthmo pomaria, horti, vineæ plurimæ & optimę, à Gręcis quondam cultæ, (Belbecũ nunc etiam appellantur,) quas Chriſtiani Græci vel Itali & Iudæi, paucique Turcæ nunc poſſident, in loco eodem viſuntur. Ex Ingermeno Corſunum terreſtri itinere

eundo

eundo eſt iſthmus inter oris anguſti portum, & mare Euxinum, quem ſtadiis ſexaginta conſtare, & parvam Cherſoneſum appellatum eſſe, ac portionem magnæ Cherſoneſi occludere Strabo deſcribit. Eſt ille iſthmus ad lævam & lacus maris Euxini planiſſimus, & ſolo fertiliſſimus: ad dexteram vero portus oris anguſti, habet quidem agrum ſatis uberem, montibus tamen & collibus, in quibus vineæ & pomaria infinita erant, ſeptus eſt. Incolis & pagis ad urbis ipſius mœnia caret, & in vaſtitatem prórſus redactus eſt; tamen greges infiniti ovium, pecorum & animalium propter nimiam ſoli herbarum ubertatem à Turcis ibi perpetuo paſcuntur. Ex ædificiis illis ruinoſis, quæ ibi conſpiciuntur, animalibus illis per ſingulas turmas domini proprii Turcæ vel Tartari caulas maximas conficiunt & ſepiunt.

Cherſoneſus ſeu Corſunum urbs Tauricæ antiquiſsima.

CHerſoneſum ſeu Cherroneſum, Corſunum, vel Cherſonam, Sari Germenum, quaſi flavam arcem, Turcæ urbem eam vocarunt: nam ſolum quaſi flavum ille tractus habet. Quæ quod ſuperba, dives, delicata & clara

quon-

quondam Græcæ gentis colonia fuerit, univerſæque peninſulæ urbs antiquiſſima, frequens, magnifica, portuque nobiliſſima extiterit, admirandæ ruinæ illius manifeſte teſtantur. In extremitate iſthmi illius, quem parvam CherroneſumStrabo vocat, & in oſtio ipſo portus oris anguſti, ac per univerſum iſthmũ ſicut latitudo ripæ utriuſque maris eſt, urbs murum altiſſimum & magnum turreſque plurimas & maximas ex ſecto & grandi lapide erectas nunc etiam habet, ac tota mari expoſita exiſtit. Aquarum ductus, qui milliaribus quatuor cuniculis ex petris exciſis in urbe ducebantur, in quibus nunc etiam aqua puriſſima eſt, ad urbis ipſius mœnia conſpiciuntur. Eſt in eo loco unde rivulus ille delabitur pagus quidam non ignobilis, & non procul in ripa maris, in monte ſaxoſo, Græcum monaſterium. Sancti Georgii ſolemne, anniverſaria devotio Græcis Chriſtianis qui nunc in Taurica ſunt reliqui, in magna frequentia ibi fieri ſolet. Vrbs illa à multis non ſolum annis, verum ſæculis, & hominibus & habitatoribus prorſus vacua, funditus diruta ac in vaſtitatem redacta eſt. Muri & turres integræ adhuc & miro opere ſumptuoſe factæ conſpiciuntur.

Prin-

Principum Regia vel domus in eâ iſthmi parte, & urbis mœnibus, turribus, & portis magnificis exiſtit. Verum à Turcis inſignes columnæ marmoreæ & ſerpentinæ, quarum intus adhuc loca apparent, & grandiores lapides, ſpoliatæ & per mare ad ſedes eorum in ædificia publica & privata deportatæ ſunt. Idcirco ad majorem ruinam ea urbs pervenit: non ædium & templorum ne veſtigia quidem in ea viſuntur. Vrbis ædificia humi proſtrata & ſolo æquata ſunt. Monaſterium Græcum maximum in urbe eſt reliquum; parietes templi apparent quidem, ſed teſtitudinem non habent, & ornamenta ædificii ejus, quæ ibi erant inſignia, diruta & ſpoliata ſunt. Ex illo monaſterio duas portas æris Corinthii, quas Græcorũ preſbyteri Regias portas vocant, & imagines inſigniores, Græcos aliquos ad Volodimirum magnum Ruſſorum ſeu Kievienſium Principem ea tempeſtate prædæ loco Kioviam deportaviſſe, poſtmodum vero à Boleſlao ſecundo rege Poloniæ Kiovia Gneſnam prædæ itidem loco, quæ in templi maximi porta nunc etiam ibi viſuntur, delatas eſſe, Ruſſorũ & Polonorum annales memoriæ prodidere; Volodimirum Principem Ioanni

Ioanni Zemiſcæ Conſtantinopolitano Imperatori eam urbem quondam eripuiſſe; verum Baſilii & Conſtantini Imperatorum Anna ſorore in matrimonio ducta,& ſacro fonte ritus Græci in eodem monaſterio à Patriarcha quodam initiato, reſtituiſſe. Quod & in hodiernum uſque diem in locis iiſdem à Chriſtianis Græcis,quorum obſcuræ & parvæ admodum reliquiæ ſuperſunt,prædicatur. Ante urbem promontorium exiſtere, & Parthenium, id eſt, virgineum appellatum eſſe, Deæque illius ædem ac ſtatuam habere. Ac eam urbem liberam fuiſſe, propriisque legibus vixiſſe; verum à Barbaris direptam, eoque neceſſitatis deductam eſſe, Eupatore Mithridate prçſule ſibi delecto adverſusBarbaros bellum geſſiſſe, & tanta ſpe erectum exercitum in Cherſoneſum miſiſſe, ut & Scythis pariter Strabone teſte intulerit, & Sciluri liberos quinquaginta (ut Poſſidonus ſcribit) captivos habuerit, & à Periſade præfecto loci ditione acceptaBoſpho potitus ſit: Ac inde ex eo tempore in hunc uſque diem Cherſoneſitarum civitatem Boſporanis Regulis ſubjectam fuiſſe olim idem Strabo aſſerit.

Iamboli, ſeu Balacheum, arx & civitas.

IAmboldum ſeu Iamboli Græci Balacheium, quaſi piſcium arcem & civitatem eam (nam in eo loco mare piſcibus ferax eſt) Turcæ dixere. Ea in altiſſimo magno & ſaxoſo monte ab Italis Genuenſibus munita & habitata fuit: ſuperbis enim & peſſime tunc inter ſe convenientibus ac ignavis Græcorum, qui tunc eam partem Tauricæ tenebant, Ducibus ignomioſe ſine aliquò eorum præſidio ab eis erepta fuit. In ea civitate commoditate loci naturalis Genuenſes uſi portum celebrem, ac utilem, munitiſſimum ſumptuoſiſſimumq; propugnaculum, excitavere. Eſt ibi etiam ſinus maris anguſti penes civitatem & inter promontorium non exiguo ſpatio diſtans, qui portum non ignobilem confecit, ut ex mari magno naves non paucæ ibi tuto deſcendere & conſiſtere poſſint. Arces, ædes, mænia & turres ſumptuoſæ cum plurimis Genuenſium inſigniis & titulis proſtratę & omnino dirutæ jacent. Civitas illa à paucis Græcis, Iudæis & Turcis incolitur, à paucioribus itidẽ mercatoribus & peregrinis per mare frequentatur.

Man-

Mancopia ſeu Mangutum, ut Turcæ vocant, arx & oppidum.

MAncopia civitas ad montes & ſylvas magis porrecta, & mari non jam propinqua eſt; arces duas in altiſſimo ſaxo & peramplo conditas, templa Gręca ſumptuoſa & ædes, plurimos rivos, qui ex ſaxo decurrunt, limpidiſſimos & admirãdos habuit. Poſtquam vero à Turcis ea capta eſſet, poſtmodum vero anno decimo octavo, ut Chriſtiani Græci perhibent, ſubitaneo & horribili incẽdio orto funditus fere demolita eſt. Idcirco nihil quicquam inſignius præter ſuperiorem arcem, in qua porta inſignis cum Gręcis textibus multo marmore ornata, & domus alta lapidea eſt. In eam domum Moſcorum nuncii Canorum barbarico furore nonnunquam detruduntur, ac durius ibi aſſervantur. Templum Græcum S. Conſtantini, & alterum S. Georgii humile admodum nunc reliquum eſt. Preſbyter Græcus unicus, Turcæ & Iudæi aliquot ibi habitant, cætera in ruinas, vaſtitatem, & omnem fere oblivionem verſa ſunt. Nec homines jam ſuperſunt, nec Ducum, nec gentium earum, quæ eas urbes & arces maximas poſſidebãt & inhabitabant,

annales aliqui reperiuntur. Nam in locis ſingulis eos ſummo cum ſtudio & impendio meo conquirebam. Verumtamen à Preſbytero quodam, Græco homine jam annoſo, probo, & non rudi, quem ibi vidi, accepi, quod paulo ante civitatis ejus à Turcis obſidionem Duces quidam duo Græci, quos Conſtantinopolitanorum vel Trapezuntii Imperatorum ſanguinis fuiſſe certe apparet, patruus & nepos ibi manſiſſent. Græci vero Chriſtiani non multis tamen annis eam inhabitavere, ac paulo poſt ab infideli & immaniſſima Turcarum gente civitas illa fide eis data & violata erepta fuit. Duces illi Conſtantinopolitani vivi abducti, à crudeliſſimo & ſceleratiſſimo Turcarum Imperatore Selimo ab annis centum & decem crudeliter contrucidati ſunt. In templis illis Græcis in parietibus effigies & habitus exornati Imperatorum & Imperatricum earum, ex quorum ſanguine eas ortas & prognatas fuiſſe apparet. Arx & civitas quondam antiquiſſima Mancopiæ, & Cerceſſigermeno à Turcis arci novæ & à Cerceſſio nominatæ, proxima eſt, nec ea à Turcis & Tartaris, ac ipſis etiam Græcis, propter nimiam vetuſtatem aliquod cognomen nunc habet. Græcorum

corum tamen Ducum temporibus, de quibus in eo loco plurima neſanda, quæ in Deum hominesque illi perpetrabant, prædicantur, ea corruit. Ac in eo monte ſaxoſo, in quo ſita eſt, in ſaxo miro admodum opere domus exciſas habet, quæ, etſi ille locus nunc ſylvoſus eſt, integræ tamen plurimæ reperiuntur. Phanum marmoreis & ſerpentinis columnis ornatum humi jam proſtratum & corruptum, inſignem & clarum quondam eum locum extitiſſe teſtatur.

Chanorum Regiæ & ſedes.

CHanorum Regiæ ſeu domus in Mediterraneam (ut eam Strabo vocat) Tauricam porrectæ ſunt. Oppidum non ignobile, & domum lapideam primariam, in qua ille ſemper reſidet, Baccaſaraium nũcupatam ille habet. illud oppidum inter duos montes ſitum eſt, & fluvius parvus, à quo oppidum cognomen retinet, medius defluit. Mahometicum templum lapideum, & ſepulturæ Chanorum, ex ruinis Chriſtianorum penes oppidum exſtructæ ſunt. Non procul etiam ab illo oppido monaſterium Mahometicum, & plurimæ ſepulturæ Tartaricæ, ex ruinis Græcorum non ignobiliter

excitatæ ſunt. In extremitate oppidi iſtius aliud oppidum eſt Salaticum dictum, ædificiis non ignobilioribus à Turcis incolis exornatum. Chanorum Regia vel domus, à priſcis Tartarorum Principibus ſumptuosè ædificiis, templis, ſepulturis, & balneis magnificè exornata eſt. In eam domũ Principes, quum otio, delitiis, oblectationibus & recreationi vacant, cum uxoribus non raro deſcendunt. Locus ille enim ſeu tractus venationibus expoſitus eſt. Pomaria, vineas, hortos & agros infinitos & præſtantes habet, ac rivis limpidiſſimis irriguus eſt. Montes & ſylvæ plurimæ illic ſunt, in quibus ruinoſa ædificia plurima, & maximæ arces & civitates conſpiciuntur, à paucis tamen & nullis hominibus illæ habitantur, & deſolatæ jacent. Almaſſarai ad confluentem Almæ eſt Chanorum Regia, ſeu domus, in qua ille raro manere ſolet, quod non ita commode ſicut alibi ibi degere & cum aula ſua divertere poteſt; nam pagus tantum unicus & obſcurus ibi eſt. Arces & oppida obſcuriora ſunt aliquot vicina, in quibus uxores ſuas alere ſolent. Arces itidem nonnullæ ſunt, in quibus Sultani Chanorum fratres vel filii & uxores illorum perpetuo habitant.

tant. Pars illa Cherſoneſi, quam Chanus cum ſuis Tartaris poſſidet, à Perecopia verſus paludem ad Cremum civitatem culta, plana, campeſtris, fertilis & herboſa eſt; Verum verſus mare & ipſam Chani Tartarorum Regiam, ejusque oppida, arces & pagos, montuoſa admodum, ſylveſtris, cultiſſima ac uberrima exiſtit. Montes ſunt maximi & celebres in ea parte. Maximus vero omniū altiſſimus eſt, & in ſummitate lacum ſane non exiguum habet. Illum etſi ego non aſcendi, verum ab aliquot miliaribus ille bene conſpicitur, & non vulgarem altitudinem & magnitudinem demonſtrat. Fluvii plurimi non parvi admodum ex montibus illis decurrunt. Piſciculos etiamſi non magnos (nam aqua non eſt profunda) ſapidiſſimos tamen & delicatos plurimos habent. Sed quoniam Tartaris piſcium rarus eſt uſus, Chriſtiani tantum & peregrini noſtri cum eo veniunt in capiendis eis operam navant. Eſt præterea avium delicatiſſimarum ibi copia, quas aliquando ſclopetarii Chriſtiani vel Turcæ, rarius tamen noſtri peregrini, petere ſolent. Venationes cervorum, caprarum, aprorum & leporum in ditione Tartarica & Turcica mari

vicina ſunt plurimæ. Solet etiam non raro diebus aliquot Chanus ipſe ibi venari, ſæpius vero cum canibus venaticis Turcicis vel Tartaricis in campum deſcendit. Sortaſſus pagus Tartaricus Chani Regiæ vicinus, in quem Lituanici & Moſcovitici legati non raro divertunt, ille ſatis amplus & amœnus eſt. Enimvero cum Taurica ſeu peninſula Chanorum ditionis eſſe cœpit, Itali non pauci Genuenſes nobiliores poſt ſubactam à Turcis Capham, Tartarorum Principibus juris & proprietatis ſuę litteris eorum conſcriptis & conſignatis, quas ego apud eos vidi & legi, eum pagum cum ſpecialibus immunitatibus illi obtinuerant, ſive hoc auro, quod illi tum ex ſedibus ſuis ſecum aſportaverant, ſibi comparaverant, ſive etiam miniſterio, dum Chanis in ablegationibus apud Chriſtianorum Principes non obſcure operam ſuam navabant. Templum Catholicum in pago illo extruere ipſis permiſſum fuerat, in quod, dum ego ibi manerem, aliquoties deſcendebam. Presbyter tamen unicus Franciſcanorum ordinis Frater, quem Chriſtiani illi ex Turcicæ captivitate ære proprio tum redemerant, in templo illo fuit. Ille poſtmodum cum Tartarico legato, qui apud

apud Sereniſſimum Regem non ita pridem fuerat, in Lituaniam Vilnam uſque advenerat. Reverendiſſimum Ioannem Andream Caligarium Sedis Apoſtolicæ Legatum ſæpius ille accedebat, ac cum iiſdem Tartaris, dum aliquot ſeptimanis manſiſſet, iterum in Tauricam ille reverſus eſt.

Cremum arx & civitas.

CRemum, ſeu ut à Tartaris Crimum dicitur, civitas & arx muro antiquiſſimo, maximo ac prælto, magnitudine ac celebritate reliquis civitatibus Tauricę, Cherſoneſi, mediterraneę, (nam eam Ptolomæus ita nominat,) admodum diſſimilis eſt. Ptolomæo fortaſſe Taphros, Plinio vero Taphræ eam antiquis nominatam fuiſſe placet. Illa poſtremis jam temporibus ante Genuenſium in Tauricam adventú à maximo populo Mahometico, qui ex Aſia eo tum migraverant, culta & inhabitata fuiſſe videtur. Nam templa ſeu delubra antiqua Mahometica non ſolum in civitate ipſa, verum & ultra civitatem, plurima admodum cum characteribus Chaldaicis in grandioribus ſaxis exciſis conſpiciuntur. Turcæ ſeu Tartari non pauci admodum incolæ, Gręci tamen rariores, hoc

referunt, quod majores ſui conſtanter meminerint, eam civitatem à Perſarum olim gente inhabitatam, præſtantem ac primariam fere officinam mechanicarum artium quondá eam extitiſſe. Liquet ſane ex ipſis ruinis, & loci amplitudine, urbem eam quondam clariſſimam, & maximam gentium coloniam extitiſſe. Tartari ab eo loco Crimenſes vulgo nunc appellantur. Officinam monetariam, quam Chanus cudit, in ea civitate perpetuam habent. In arce, quæ maxima ad civitatem eſt, uxores Chanorum perpetuo aſſervantur & conſeneſcunt.

Sidagios arces tres & civitas.

SIdagios à Græcis, à Genuenſibus vero Sudacum, arx & civitas illa dicta fuit. Tartaris prorſus incognita eſt. In monte altiſſimo, ſaxoſo & peramplo, ad mare ſito, in ſummitate montis, arcem ſuperiorem, alteram mediam, tertiam vero inferiorem arcem, muro & turrib⁹ cinctas & munitas Græci ſeu Genuenſes Itali condidere. Templa Græca ex grandioribus ſaxis infinita eſſe, & quaſi ſacella pauca admodum, nonnulla integra viſuntur, plurima vero in ruinam verſa & humi jam proſtata jacét. Superbi, diſcor-

diſcordes & deſides Græci à Genuenſibus Italis fracti & debiliati civitatem eam amiſerant. Non contemnenda Genuenſium veſtigia Græcis multo clariora ibi conſpiciuntur. At inſiſignem locum quondam, ut ex ruinis videre licet, extitiſſe, & à Chriſtianis Græcis, quorum parvæ admodum reliquiæ ibi ſunt, memoratur: Græcorum gentem eo diſcordiarum & inimicitiarũ deveniſſe, quod familiæ, quæ diſſidiis laborabant, ne devotionem quidem publicam fieri eique intereſſe volebant. Propterea templa illa infinita quam plurimi ędificavere, quæ aliquot centena ibi extitiſſe Chriſtiani perhibent. Templa tria maxima Catholica, domus, muri, portæ, ac turres inſignes, cum textilibus & inſigniis Genuenſium in arce inferiori viſuntur. A Metropolita quodam viro Græco & honeſto, qui ex inſulis Græcis ad viſitandos preſbyteros illos tum eo advenerat, & hoſpitio me exceperat, accepi, quod cum immaniſſima gens Turcarum eam civitatem ingenti maritimo exercitu oppugnaſſet, à Genuenſibus fortiter & animoſe illa defenderetur. verum cum obſidionem diuturnam ac famem Genuenſes diutius ferre, nec impetum tam nume-
roſi

roſi exercitus Turcarum ſuſtinere amplius poſſent, in maximum templum illud, quod adhuc ibi integrum eſt, centeni aliquot, vel, ut ille aſſerebat, mille fere viri egregii ſeſe receperant, per dies aliquot in arce inferiori, in quam Turcæ irruperant, fortiter & animoſe ſeſe defendentes, inſigni & memorabili Turcarum ſtrage edita. tandem in templo illo univerſi concidere. templi illius portæ & feneſtræ à Turcis muro impletæ. cæſorum cadavera in eum uſque diem inſepulta jacent. In id templum ne accederem, à Caphenſi Seniaco quondam Turca, quem in ea arce perpetuum ille habet, ego prohibitus ſum. Portorium non ignobile civitatis ejus fuit. Vineæ & pomaria, quæ ad duo & amplius milliaria extenduntur, fertiliſſima à Caphenſibus, Turcis, Iudæis, & Chriſtianis nunc etiam ibi coluntur. Nam univerſæ Tauricæ vinum optimum ibi naſcitur. Rivis amœniſſimis, qui ex altiſſimis & mediis montibus & ſylvis, quæ admodum frequentes ibi ſunt, decurrunt, univerſus ille tractus abundat.

Civi-

Civitatum maritimarum diſtantia & deſcriptio.

CIvitatibus illis ſuperioribus, ac demum Sudaco ipſo jam emenſo uſque ad Theodoſiam, quam Genuenſes Itali Capham dixere urbem, Taurica ripa per ſtadiorum mille longitudinem aſpera montanaq; & aquilonibus procelloſa exiſtit. Ante illam urbem promontorium quod ibi conſpicitur in pelagus in meridiem verſus. Paphlagoniam Amaſtrumque urbem valde procumbere, ac à Græcis Orium & Opon, fronté arietis, appellari Strabo refert. Opponitur illi & aliud promontorium Carambis Paphlagonum, quo pontus Euxinus in pelagus geminum dividitur, ac id utrumque euripus anguſtat. Carambis à Cherroneſitarum urbe ſtadiorum duobus millibus & quingentis, ab arietis autem fronte multo minore numero diſtare Strabo memorat. Poſt eam montanam, ut eam Strabo regionem vocat, Theodoſiam civitatem jacere; campos ubertate præſtantes, portum vel centenis navibus commodum habere, eumque finem Boſporanorum & Taurorum agro antea aſcriptum fuiſſe, idem aſſerit.

Capha

pham non raro navigatur ex univerſis vicinioribus & remotioribus Græciæ inſulis, ſæpius vero ex urbe Conſtantinopoli: nam ſecundo vento duorum tantum dierum ſpatio, vel paulo amplius, navibus eo veniunt.

Telluris Tauricæ diſtantia & deſcriptio.

TEllurem aliam deinceps fertilitate conſpicuam uſq; ad Panticapeium Boſporanorum metropolim, quæ in oſtio Mæotidis ſita eſt, exiſtere, ac inter Theodoſiam & Pancapeium ſtadiorum quingentorum & triginta intervallum eſſe Strabo refert Tellus illa frumenti ferax eſt, & vicos habuit olim multos, ſed nunc Tartarica tuguria plurima ibi ſunt. Vrbem portus optimi Nympheum dictam, & tumulumPanticapeum habitaculis frequentibus circumpoſitum ſtadiorum viginti inſignem eſſe, ac ad ortum portum navium triginta quondã ibi extitiſſe,& arcem àMileſiis conditam ibi fuiſſe Strabo aſſerit. Eſt quidẽ ad eum tumulum nunc etiam civitas & arces duæ,quæ fortaſſis à Turcis & Tartaris Cercum & Thamanum appellantur. In ipſo Mæotidis ore, quod Strabo Boſporum Cimmerium vocat, ejus

vero

vero initium ab ampliore latitudine ad ſeptuaginta ſtadia. ubi eſt Panticapeis, locis ad Phanagoriam propinquiſſimam Aſiæ civitatem, diviſionem inchoant. ad anguſtiſſimum Euripum terminari: illud vero anguſtiæ Aſiam ab Europa ſeparare: ſimul & Tanaim fluvium ab Arcto in paludem ad ſtadia ſexaginta inter ſe diſtantibus alveis erumpi, ac totam circuitionem paludis illius ſtadiis octo millibus conſtare Strabo tradit. Magnam Cherroneſum ſeu Peninſulã ipſi Peloponneſo forma & magnitudine perquam ſimilem eſſe, eam vero totam Boſporanos Principes aſſiduitate bellorum vaſtatam habuiſſe: Illam etiam Boſporanorum Tyrannos parvam quidem Mæotidis ori & Panticapeo adjacentem Theodoſiam uſque tenuiſſe, plurimam vero partem uſque ad iſthmum ſinumque Carpenoitem Tauros gentem Scythicam habuiſſe: Atque ſane etiam oram totam, & aliquid extra iſthmum uſque ad Boryſthenem parvam Scythiam vocatam; propter tranſeuntem vero Tyram fluvium & iſthmũ eam terram habitantium, multitudinem hujus & partem magnam Scythiam parvam nuncupatam fuiſſe; cum Thraces partim vi, partim

mali-

malignitate loci (eſt enim plurima paluſtris) eam conceſſiſſent; Strabo memoriæ prodidit. Idem etiam ſubjicit, Cherroneſum ſane in mare vergẽtem Theodoſiam uſque in campis frugiferam, non ſic autem montanam frumento admodum beatam eſſe. Vbicunque forte foſſore proſciſſa fuerat, modiorum centum & octogintia millia, ducenta vero argenti talenta tributi nomine cum Aſianis locis Sindicen circumadjacentibus Mithridati ſolutos fuiſſe; Græcos frumentariorum commeatuum, & è palude ſalſamentaria Leuconem Regem decem ac ducentas modiorum myriadas (eſt autem myrias decem millia continens numerus) à Theodoſia Athenienſibus tranſmiſiſſe, ex Strabone liquet.

Cercum arx & oppidum.

CErcum arx & oppidum Tartaricum Chanorum ditionis obſcurum & humile admodum. in Oſtio (ut Strabo vocat) Mæotidis, & ad eam anguſtiam, quam Boſporum Cimmerium ille cognominat ac tumulum Panticapeium, & civitatem ſimul ab eo dictam, ſitum eſt. Ex adverſo oppidi vel arcis illius in ripa

altera anguſtiæ illius, quæ amplius unum milliare in latitudinem continetur. Tananum arx munitiſſima; quam fortaſſè Phanagoriam appellatam eſſè, proquintiſſimam Aſiæ civitatem; à Mileſiis quondam conditam fuiſſè, & emporium in ea nobile extitiſſè Straboni placet. Illæ arces à Genuenſibus quondam excitatæ & munitæ fuiſſè videntur, & non ignobile præſidium ibi illi ſemper habuere. Cercum arx diruta eſt; nam Turcarum Imperator in univerſa Taurica nullam arcem aliam præter Perecopiam ipſam præſidio firmare Tartaro ſeu Chano permittit. Tamanum arcem, quæ in extremitate Tauricæ ſita eſt, & Petigórenſium amplisſimæ provinciæ, quam Colchidem Ptolomæus & Strabo vocitant, jam contigua exiſtit, Seniacus ſeu præfectus ei impoſito præſidio firmo perpetuo eam munivit.

Petigorenſium populi & provincia.

PEtigorenſium provincia, ſeu Colchis, ad mare Caſpium ſeu Hyrcanum uſque extenditur. montibus & ſylvis maximis eſt obnoxia; quæ jam in ea extremitate conſpiciuntur. Gens illa liberrima eſt. Duces habet pluri-

mos & ſtrenuos, quibus ſinguli populi & familiæ obediunt. Ac etiamſi Chriſtianos ſe eſſe profiteantur, & liqueat Genuenſium tempore plurimos illorum Chriſtianos fuiſſe, attamen preſbyteris ac templis deinceps deſtituti, opinionem ſolummodo religionis illi nunc retinent. Plerique illorum majorique ex parte idololatræ inter ſuos rapaces violentique, ſed in peregrinos hoſpitales & liberales ſunt. Parentes quamvis ex inſignioribus vel agreſtioribus illi ſint, liberos proprios, filios in ſervos, filias in uxores Turcis vel Tartaris, nonnulliſque etiam Chriſtianis, ac eos quos inter ſe furtim ſubtrahere illi ſolent, ac extra mare plus quam barbarico more barbaris peregrinis occulte vendunt.

Taurica ſeu Peninſulæ locorum & civitatum diſtantia & deſcriptio.

INter Perecopiam, Cremum, & Coſtomam oppida à Septentrione Taurica ſeu Peninſula planiſſima nec admodum montoſa omninoque campeſtris eſt. Solum fertiliſſimum, magnaque ex parte ſaxoſum, aquam vero bonam rariſſimam habet. Attamen fontes ſeu putei altiſſimi mira profunditate & difficultate à veteri-

bus Græcis ſeu populis illis antiquiſſimis & maximis, qui eam Peninſulam ante Græcorum tempora incolebant, quondam exciſi & facti per diverſa loca plurimi reperiuntur. A Perecopia per unum milliare ſtagnum magnum ſale admirabili natura concretum eſt, ex quo puriſſimum & optimum ſal, quaſi glaciale perpetuo colligitur; cæterosſquæ lacus ſalſos quam plurimos habet. In quibuſdam etiam commodiſſimis & plurimis locis in montibus ac ſylvis arcium, civitatum, templorum monaſteriorumque antiquiſſimę & maximæ Græcæ ruinæ frequentiſſimæ admodum reperiuntur, quæ quum multo ſæculo habitatoribus caruere, propter antiquitatem temporum cognomina ſua amiſerunt. Vniverſa Taurica ſeu peninſula illa, ab occiduo & ſeptentrione planiſſima & campeſtris eſt; oppida pauciſſima, vicoſque plurimos habet; in longitudinem milliaribus ad ſummum quinquaginta protenditur. Verum à meridie & oriente montuoſa & ſylveſtris, montes altiſſimos, ampliſſimos, ſaxoſos, frequentes admodum & admirandos habet, in quibus inter Cremum & Capham auri argentique metalla & ferrum optimum quondam

dam ab incolis repertum fuiſſe perhibetur. ſolum fertiliſſimum, fluvios, rivos amœniſſimos, piſces, prata, paſcua, feras ſylveſtres plurimas, cervos, capras, apros, urſos, vineas, pomaria, agros, campos, oppida, vicos, pagos, prædia plurima optimaq; habet. Taurica ſeu peninſula in latitudinem quibuſdam in locis unius vel alterius diei itineris ſpatio, nonnullis vero in locis unius fere diei ſpatio, in orbem quaſi extenditur.

Taurica, quæ Turcarum Imperatoris ditionis eſt, deſcriptio.

PErecopia & Coſslovia, arcibus oppidiſq; maritimis ac nonnullis oppidis ignobilioribus pauciſque Chriſtianorum Græcorum pagis exceptis, arces & civitates maritimæ, reliquæ univerſæ peninſulæ, quæ ordine ſuo deſcriptæ ſunt, cum vicis & pagis Chriſtianorum Græcorum plurimis, Imperatoris Turcarum ditionis ſunt, eiusque Imperio univerſæ parent, firmiſſimoque præſidio tenentur. Peninſula, quæ ab oriente & meridie à Perecopia media eſt, hyemem placidiſſimam & aërem temperatiſſimum habet. Nam in fine decembris hyemis initium, in medio vero februario

hyemis aſperitas, quæ magis nivoſa, nec tamen integro triduo illa magis durat, quam frigida & gelu conſtans eſt. Nec diutius quam ad initium martii illa durat. Sub initium itaque veris, & in autumno, fere calidior aër peſtilens plerumque efficitur.

Camporum diſtantia & deſcriptio.

BRatiſlavia, Sauramenſes, Oczacovienſes & Bialodogrodenſes campi inter Hypanim ſeu Bogum, Tyram ſeu Neſtrum fluvios conſiſtunt. A ſeptentrione verſus Neprum ſeu Boryſthenem ac Bogum aliqua ex parte plani & campeſtres, verum ab Occiduo verſus Neſtrum & Prutum ſive Hieraſum fluvios magis ſylvoſi & montoſi ſunt. Podolia, Camenecia, & Moldavia inter Neſtrum & Prutum fluvios mediæ Tachmiæ & Bialogrodo, quod ad lacum Vidovo ſeu Obidovo & mare Euxinum eſt, confinis; ab Occiduo campis & mari Euxino, à Meridie Bialogrodo Kibiæ & Danubio fluvio ubique vicina eſt. Oczacovia à ſeptentrione Boryſthenem, in quem Bogus ibidem exoneratur, campoſque ampliſſimos, à meridie mare Euxinum, & Berezaniam lacum ſalſum & reſtagnan-

gnantem, ab occiduo Neſtrum fluvium proximum habet.

Continentis diſtantia & deſcriptio.

DEinceps vero continens ille, qui eſt extra Oczacoviam & Boryſthenem in formam inſulæ, quaſi inter Boryſthenem, Mæotim paludem, & pontum Euxinum, ab occiduo Boryſthenem habet, à ſeptentrione Tanaim ſeu Donum fluvios, ab oriente vero Mæotidem paludem & Tauricam ſeu Peninſulam, à meridie mare Euxinum, ac illum iſthmum ſeu continentem: extra Oczacoviam vero & Boryſthenē Perecopiam uſque quibuſdam in locis continens ille eſt anguſtiſſimus: verum extra Perecopiam ad Ôſſiovum arcem, quæ ad Tanaim eſt, ampliſſimus, ſolo fertiliſſimus, ac univerſus campeſtris & planiſſimus eſt: etenim in iſthmo illo univerſi ferè Perecopienſes & Oſſovenſes Tartari pecora & animalia ſua paſcunt, ac in eo per æſtatem & autumnum degunt. Continens ille ſeu iſthmus ab Oczacovia uſque ad Oſſovum (nam ibi terminatur) in longitudinem, quantum ex diætis Tartarorum patet, milliaribus amplius centum conſtat: in latitudinem autem non pari modo protenditur;

nam tam extra Perecopiam, quam ad Oczacoviam vel Boryſthenem latior eſt.

Perecopenſium Tartarorum deſcriptio, & in Tauricam ingreſſus.

TAuricani vel Cherſoneſii, qui nunc Perecopenſes vel Crimenſes Tartari dicuntur, Iavolgenſes à Rha ſeu Volga fluvio orti & appellati fuiſſe ex vetuſtiſſimis Scytharum ſcriptoribus certo videntur. Porro inter celebratiſſimos, altiſſimos & maximos Tanaim ſeu Donum & Boryſthenem ſeptentrionis fluvios, in campos paulatim progreſſos fuiſſe, ab annis vero centum ſexaginta vel paulo amplius in Tauricam ſeu peninſulam eos perveniſſe manifeſte apparet.

Chanorum & Ducum eorum genus & cognomina.

CHanorum vel Principum Tartarorum illorum Cyngiſſonum genus antiquitus nuncupatum fuit, ex quo Lochtonus quispiam Chanus, à quo univerſi Chani ortum trahunt. Ille primus Tauricæ vel Cherſoneſi in Taurica ſeu Peninſula Imperator extitit. Sirinenſes, Bachinienſes, Mangutenſes, cæteroſque Kivazios vel Duces,

ces, (ex quibus Cajacei, qui Chanorum conſiliarii & præcipui officiales ſunt, procreantur, eorumque filiæ vel ſorores eis nubunt,) Vlanos, (qui ex Chanorum ſanguine antiquitus orti ſunt, ac, ſi Chanorum legitima & ultima poſteritas defecerit, in principatu ſuccedunt,) Murios vel nobiliores ſingulorum, (eorum poſteritas & nunc etiam manet,) cæterosque Tartaros bellicoſiſſimos, ad aliquot dena millia in comitatu eum certo habuiſſe, ac in Tauricam ſeu Peninſulam cum eo migraviſſe veriſſimum eſt.

Chani Tauricanum regnum occupant.

DVces Græcos, qui Mancopiæ & Ingermeni, ac Italos Genuenſes, qui Iamboldi & Caphæ incolebant, tum populos in Peninſula reliquos invenerat, cum quibus amicitiam, pacem & pacta donec à Turcis devicti belloque attriti illi fuere, Chanorum prædeceſſores incorrupte & conſtanter coluere, & monetam multis annis communem, quam ego vidi, habuere.

Imperator Turcarum Tauricanos Tartaros ſubjugat.

ENimvero Selymus Turcarum Imperator populis illis debellatis, arcibus & civitatibus ferè univerſis Peninſulæ maritimæ ereptis & occupatis Mechmet Gereium Chanum ad imperium ſuum adegit, ſubjugavitque: illum Sachmates Iavolgentium Tartarorum princeps inſigni & memorabili ſtrage deleto centum millium eius exercitu profligavit. Ex quo ſummum Turcarum imperium Chani agnoſcunt. Tauricæ ſeu peninſulæ Tartarorum Reguli ſeu Principes ab eis conſtituuntur, vexillum accipiunt, & filios vel fratres Soldanos in obſides perpetuos Turcis dant.

Succeſſorem perpetuum regni Tartari eligunt.

VErumtamen antiquiſſimo gentis more Galgam ſeu imperii ſuceſſorem (Galli Delphinos itidem) præficiunt fratrem vel filium natu maximum magiſque idoneum, penes quem in pace belloque ſumma poteſtas eſt; verum cum conſenſu inſigniorum Tartarorum Chani ipſi perpetuum eligunt & præficiunt. Quod ſi etiam

inter

inter Soldanos vel Chanum ipſum diſſenſio vel bellum aliquod pro imperio exoritur, Turcarum Imperator Sultanorum obſidem cum exercitu & vexillo in Tauricam ſeu peninſulam expedire non negligit: Chano Sultanisque bello ſedatis & pulſis in Principem ſufficit; quapropter Ianizeros plurimos in Taurica ſeu Peninſula perpetuo ille alit.

Antiqua Chanorum electio.

CHanorum electio pro antiquo gẽtis more liberis Ducum Murzonum eximiorumq; Tartarorum quondam vocibus conſtabat. Porro propter frequentiſſimas illorum diſſenſiones, maximaque bella, quæ à Nogaienſibus Tauricæ ſeu peninſulæ vicinioribus Tartaris pro imperio ab eis mota ſæpius fuere, Sachibgiereius & Deuletigereius, Chani inſigniorib⁹ potentioribusque Tartaris è medio dolo ſublatis, & in vincula compactis, ad ſe poſteritatemque ſuam electionem pertrahere, abſoluteque, Imperatore Turcarum eos juvante & confirmante, Tartaris dominari cœperunt.

Chano-

Chanorum in Soldanos fratres naturales tyrannis.

QVod ſi vero non fratrem, ſed proprium filium, ut plurimum contingit, in Galgatu Chanus conſtituere voluerit, propter ſeditiones illas, mutuasque inter ſe cædes, Soldanos fratres univerſos dolo & arte circumventos clam è medio tollit, plerique tamen illorum ad Turcam, à quo benigne accipiuntur, & conſolantur, confugiunt, ac ab eo ſtipendium perpetuum habent.

Soldanorum apud Tartaros curatio & proviſio.

SOldani Chanorum filii minorennes à Tartaris vel Murzis inſignioribus educantur, & curantur, ne cum adoleverint propter illorum pluralitatem diſſenſiones aut bella aliqua moveantur: Singuli enim Chani ſummum agnoſcunt imperium, & cum adoleverint, idonei certis Tartarorum turmis præficiuntur, plurimosq; Tartatos voluntarios àd ſe pertrahunt, pleroſq; tamen parentes eorum, quos chariores magisque idoneos putaverint, Nogaienſibus Tartaris præficiunt, pecuniis & equis remunerant.

Non-

Nonnunquam etiam inſidiarum inter ſe vel ſeditionum metu, curatorum tamen favore adjuti, ad viciniores gentis ſuæ vel Chriſtianos Principes confugiunt.

Chanorum conſiliarii & auli i perpetui.

CONſiliarios Attalicos, quos à curatione fœminarum, parentum vel uxorum ſuarum ita illi vocant, à quibus Soltani illi perpetuo ex ephebis etiam educantur & curantur; Hamiatos, qui Principum peregrinorum fautores vel negotiorum promotores apud illum ſunt; ac officiales etiam Curenſes Chanus perpetuos habet. In primis vero Duces, Coraceios, Vlanos & Murzas inſigniores in negotiis gravioribus ad conſilia ſemper adhibet, & ad ſe convocat. Aulæ miniſtros præcipuos & idoneos viros, quorum in legationibus aliiſque diverſis negotiis neceſſariis & ſervitiis ſuis opera utitur, qui in Conſiliarios & officiales Curiales promoventur, ille habet. Illos etiam qui ex inſigniori & nobiliori Tartarica juventute delecti ſunt, menſibusque alternis in aula ejus verſantur, & cum idonei efficiuntur, iiſdem dignitatibus honorantur, perpetuo

petuo alit. Attamen Cerceſiis Nogaienſibus &Petigorenſibus, qui nimium induſtrii, robuſti, audaces, & in bellum promptiſſimi ſunt, in primis & plurimum ille delectatur. Præcipuis dona honoraria & ſtipendia annua ille elargitur, ac eorum aula ejus non raro frequentior eſſe ſolet. In aula Principis inſigniores Tartari & nobiliores non ad faſtum vel ſuperfluum luxum, verum pro neceſſitate & honeſtate ſatis ſplendidi & civiles ſunt. Etenim ignavia & incuria, in primis vero in Deum, impietate viciniorum Chriſtianorum populorum, celeberrimis incurſionibus & bellis adeo ditati, opimisque ſpoliis referti ſunt, ut eximiores & nobiliores privatis opibus & ſplendore domeſtico, quem illi habent, non admodum Turcis impares eſſe poſſint. Fœminas Mahometica lege quot poſſunt & volunt alunt, & in uxores à Petigorenſibus plerumque emunt; quas etſi non ſuperbe, verum ſatis pro gentis more culte & civiliter, cum quibus vero prolem habent, quam honorifice & ſplēdide ſuſtentant, & curant. Liberos filios à prima ætate Arabicis literis inſtituendos, filias vero non domi alunt, verum propinquioribus ſanguine cu-

randas

randas illi tradunt. Filios adultos Chano vel Soltanis in miniſterium, filias nubiles inſignioribus ac nobilioribus Tartaris vel Turcis in matrimonium collocant.

Religio Tartarica.

TArtari illi Mahometani ſunt; preſbyteros & templa Mahometica habent; literis Chaldaicis vel Arabicis à Turcis paulo corruptioribus vel rudioribus illi utuntur, etſi antequam in Tauricam ſeu peninſulam venerant, moribus multo agreſtioribus gens ea fera & campeſtris, quòd nunc etiam ex agreſtioribus manifeſte apparet, fuiſſe videntur: nam illis Mahometicis legibus, juribus, litteris & moribus illa tum prorſus caruit. Enimvero à Turcis humanitatem & falſum illum cultum Tartari edocti majori nunc ex parte hoſpitalitatem nobiliores colunt.

Legum ſeveritas.

IVs vel juſtitia Mahometica lege apud Tartaros adminiſtratur in civitatibus vel oppidis Chani, & reliquorum Soltanorum. Preſbyterii Cadii vel Iudices in pagis; Begi vel præfecti, qui injurias particulares audiunt & decidunt,

dunt, perpetui habentur. Verumtamen capitis, ſanguinis, furti, quas criminales, fundi, quas civiles ſeu officii cauſas nos dicimus, Chanus ipſe cum Conſiliariis ſuis decernit. In quibus exponendis cauſidico opus non habent; ſubtilitatibus juris, calumniis, excuſationibus, nec dilationibus utuntur. Extremæ enim conditionis Tartari vel peregrini homines coram judicibus & Chano ipſo, à quo ſemper audiuntur, & celeriter expediuntur, injurias ſuas ipſi per ſe libere admodum exponunt; univerſis enim ſemper ad illum aditus patet. Cum in publicum exit, miſerrimæ ſortis homines non excluduntur, à Chano vero conſpecti examinantur, videlicet ut ſiquid opus habeant referant. Nam non ſolum legibus obedientiam magnam illi præſtant. Principes ſuos Deorum loco ipſi adorant, & venerantur. Iudices pro lege ſua Mahometana perpetui ſpirituales pro Divis, indubitatæque omnis æquitatis & integritatis fidei & opinionis viris inter illos habentur. Principes & Magiſtratus imperata & juſſa fideliſſime cum alacritate, promptitudine, ingentique metu quam celerrime exequuntur, & expediunt. A controverſiis, criminationibus,

nibus, juridicis objurgationibus minus neceſſariis & particularibus, invidia, odio, tetris exceſſibus, omni luxu & ambitione, in victu & amictu prorſus alieni ſunt. Menſibus amplius novem ibi ego manſi, nec audivi prorſus aliquem actum criminalem, nec civilem inter eos contigiſſe, nec inimicitiarum cauſa compoſitionem aliquam obtigiſſe.

Tartarorum in aula Chani & inter ſuos ſecuritas.

IN aula Principis nec inter ſuos gladios, arcus, nec alia aliqua arma illi geſtant, exceptis viatoribus vel peregrinis iter facientibus, in quos admodum humani & hoſpitales ſunt. Illi à prædonibus ſemper ſecuri: verum à latronibus vel furibus noctu, qui nihil quicquam aliud præter equos illis furantur, niſi perpetuas excubias agant, minus tuti eſſe ſolent.

Tartarorum rei familiaris, victus, & manendi ratio.

REm familiarem, etiamſi ſolum fertile illi habent, nobiliores & agreſtiores tamen, iique pauci curant; plurimi etiam agros non colunt, nec ſerunt: equis, camelis, bobus, vaccis, pe-

coribus & ovibus abundant, ac inde victitant. Nobiliores tamen panem, carnes, cibum, vinum crematum & mulſum potum habent, agreſtiores vero pane carent, verum milio concuſſo, lacte & aqua diluto, quem *caſſa* vulgo nominant, pro cibo, pro potu lacte equino & caſeo utuntur. Camelos, equos, & boves oneri inutiles vel jam moribundos jugulant, ac ovium carnibus non raro veſcuntur. Nobiliores non in campis, verum in Tauricæ ſeu peninſulæ pagis, qui in ſylvis proximi ſunt, habitant. etſi pagos proprios plurimi non poſſident: attamen agros & fundos proprios ibi habent. Quos Vngarorum, Ruſſorum, Moſchorum, Valachorum ſeu Moldavorum mancipiis, quibus abundant, colunt, ac ut jumentis ad opus omne utuntur. Aedificia & domus ligneas ſimiles admodum Turcico mori ædificant: Verum Græci Chriſtiani, qui in paucis villis ſunt, ut mancipia operantur & agros colunt: Tartari autem Chano, vel inſignioribus Tartaris, ut tantum victum habeant, & veſtiantur, nullo pretio conducti inſerviunt: Cæteri vero, iiq; plurimi, ſemper otioſi ſunt. In civitatibus vel oppidis pauci admodum mercantur: mechanicas

autem artes rariſſimi exercent; & quicunque mercatores vel artifices ibi reperiuntur vel Chriſtianorum mancipia, vel Turcæ, Armeni, Iudæi, Cercesſii, Petigorenſes, qui Chriſtiani ſunt, Phyliſtini vel Cyngani, obſcuræ & extremæ conditionis homines ſũt. Tartari illi, qui in campis extra Perecopiam vel in peninſula degunt, ſylvas nullas, fontes quos ubique locorum mancipia illorum excavant, ligna ex pecorum ſtercoribus, quæ mancipia in campis legunt, & in ſole ſiccant, & domus eas, quarum in ſuperiori deſcriptione mentio fuit, habent. Tartari illi Chanorum Soltanorum, cæterorumque inſigniorum Tartarorum ſervi vel ſubditi, ſunt mancipia; & greges animalium innumerabiles dominorum ſuorum ſemper procurant & paſcunt, ac etiamſi de loco ad locum in campos & paſcua ſemper vicatim vel pagatim progrediuntur, villis, vel pagis aut turmis ſingulis, quarũ cognomina & dominorum eorum præfecti habentur, procedunt, ut quos Tartaros captivorum cauſa noſtri requiſiverunt, facile eos ibi inveniant.

Donativum Chani, & Legatorum Principum apud eum ratio.

DOnativum annuũ à Rege Poloniæ, magno Ducatu Lituaniæ, Moſcorum duce, Palatino Moldaviæ, & Cerceſiis Nogaienſibus Tartaris ex pactis & fœderibus Chanus perpetuũ habet. Legati, Oratores, Nuntii & Internuntii Principũ eorum annis ſingulis ad eum veniunt, quos nonnunquam humanius & liberalius, aliquando vero plus quam Barbarico more excipit, violat, diutuſve detinet. Cum itaque Perecopiam veniunt, unicus Chani homo eis obviam venit, æſtate in pratum vel campum, in quo ſub tentorio quieſcunt: Hieme vero in pagum Almæ vel Bachaſanii oppido Regiæ eius vicinum ſecurius, quam honeſtius & commodius deducuntur. Poſtquam vero eo diverterint, per Conſiliarios vel Aulæ miniſtros nomine Chani ſalutantur; commeatu vel victualibus, bobus duobus, vel uno, ovibus aliquot, panibus, vino ac hordeo, non pro liberalitate, ſed hoſpitalitate quadam, ac pro una vice tamen ſatis moderate procurant. Cũ autem ad Chanum vocantur, Soldanis, Tuianis, Vlanis, Marzis, Conſi-

liariis

liariis primoribus, cæteriſque quam plurimis aulæ miniſtris & inſigniori-bus Tartaris præſentibus eos audit: per unicum tantum hominé ad Chani fores deducuntur, per Conſiliarios vero duos introducuntur. Cum itaq; introducti fuerint, antiquo gentis more Chanum illi adorant, illoque ſalutato genibus flexis exponunt, in ejusque convivium adhibentur. Poculis vel crateris deauratis & gemmis diſtenſis mulſo impletis de more gentis in ſignum clementiæ & benevolentię manu Chani porrectis, quos genibus flexis ebibunt, honorantur. Et cum expediuntur, in convivium eos Chanus iterum adhibet. Convivio itaque peracto parum ante fores ſecedunt ejus palatii. Veſtibus ſericis auro intextis uſque ad talos de more gentis comparatis, equo uno vel duobus, non raro etiam captivis gentis eorum hominibus remunerantur. Ac ita veſtibus amicti ad Chanum iterum redeunt, pro hoſpitalitate & liberalitate gratias ei referunt, & ſalutato illo ex convivio diſcedunt. A Chani unico homine commeatus exiguus in ditionibus ejus cum iter arripuerint non raro illis procuratur, & ad Boryſthenem uſque ab illo deducuntur.

Chani in Tauricam ſumma poteſtas & reditus.

TVrcarum Imperatores eam poteſtatem perpetuam Chano in Taurica ſeu peninſula fecerunt, ut cum Caphenſis Baſſa vel Seniacus moritur, univerſas in peninſula ditiones illi adminiſtret, donec Seniacum alterum Turca eo miſerit, vel, quem ille promovebit, Caphæ' præfecerit. Perecopiæ, Coſſloviæ, Caphæ, ac aliis, quæ Turcarum ditionis ſunt, Tauricæ ſeu peninſulæ civitatibus Chanus telonium commune cum Turca habet. Contributionem à Tartaris, Armenis, Iudæis, Cerceſiis, Petigorenſibus & Græcis Chriſtianis, quos ditionis ſuæ paucos admodum habet, Turcis tantum exceptis, exigit in annum: diebus ſingulis Chano taleri viginti quinque; Galgæ taleri duodecim cum medio; Soltano obſidi taleri duo cum medio, ex Turcico ærario in ſtipendium perpetuum numerantur, ac eidem obſidi pagi & agri ampliſſimi ad Adrianopolim Ianbolu dicti à Turca conceduntur. Ducibus Caiaceis, Vlanis, Murzis, ac cæteris quam plurimis qui merentur, & pro ſingulorum conditione, ſtipendia perpetua dantur. Verum-

rumtamen captivos bello captos utriuſque ſexus, pelles nobiliores ſeu pretioſiores ac viliores, butyrum, ſal, quo in Taurica ſeu peninſula ille plurimum abundat, Imperatori Turcarum annis ſingulis Chanus perpetuo pendit. Ac in quodcunque bellum, miſſus vel vocatus fuerit, illud detrectare, nec cuipiam alii præter Moſcorum Ducem Imperatore Turcarum inſcio & invito bellum inferre poteſt. Redditus annuos pecuniarios è captivis inſignioribꝰ bello acquiſitis aureos tres, à tenuioribus talerum unum, eorumque decimam, à fontibus vero ſingulis, qui in Tauricæ ſeu peninſulæ campis ditionis ejus plurimi admodum ſunt, equum unum à Tartaris Chanus exigit, aut urgente etiam neceſſitate aliqua contributionem certam univerſi Tartari Chano decernunt, nunquam tamen illis oneroſus eſt. Inſigniores Tartari diverſi generis alimoniam (nam ei non colitur nec ſeritur domi, & bello etiam) Chano ſemper præbent: equorum, camelorum, boum, ac ovium infinitos greges proprios ille ſemper habet. Monetam propriam habet, cupream vilem, quæ in oppido ditionis ejus Crimo cuditur, nummos rotundos, quo-

rum deni aſpra argentea Turcica, quæ groſſum unum vel minus Polonicum efficit, æſtimantur. Me autem præſente cudebantur nummi cuprei deargentati majores, qui aſpris quinque computabantur. In cudenda ea commodum ſeu quæſtum uberrimum habet; nam, tribus vel quatuor annis ex eadem moneta, quæ in officinam monetariam ab univerſis importatur Tartaris, vel peregrinis, moneta nova inventa perpetuo cuditur. Etenim in univerſa Taurica ſeu peninſula illa nemini licitum eſt Tartaro vel peregrino etiam in Turcarum ditionis civitatibus ſub capitali pœna bonorumque confiſcatione, cujuſve conditionis ille eſſet, aureum nummum Turcicum, vel peregrinorum talerum, vel aſpram argenteam Turcicam valore alio in nummos Tartaricos computare. Nec moneta aurea vel argentea, verum Tartarica, mercari: quam univerſi peregrini, nullis exceptis, Chani edicto, perpetuo accipiunt.

Chanorum & Tartarorum expeditio bellica.

CVm Chanus in bellum aliquod deſcenſurus eſt, in primis Tartaris univerſis ditionum ſuarum per aulæ mini-

miniſtros ſignificat, ac ut tribus vel ad ſummum ſeptimanis quatuor ad bellum ſeſe expediant, & in menſes tres vel quatuor commeatum ſibi curent imperat. Alimomonia illa in ſaccis è corio factis: illi ſacci apud inſigniores in equis portantur. Ac ejus generis alimoniam ſecum ferunt: Milium igne ſiccum, vel aſſum contuſum, vel emollitum (nam & molendina illi habēt,) ac inde cibum vel potum aqua dilutum pleriq; conficiunt. Caſeum & carnes diverſi generis, & equinas fumatas, in ſole coctas, vel ſiccas, eas fruſtillatim ſcindunt, & oſſibus abjectis in ſaccis condunt. Equarum caſeo, lacte, & acetoſo lacte, quod illi arte quadam condientes eximium habent obſonium, victitant. Quam ob cauſam à quodam Poeta omnes ejus tractus incolas Galactophagos quondam appellatos fuiſſe apud Strabonem reperio. Chanus unum tantum currum propter aliquem morbi caſum ſecum habet. Camelos etiam paucos, in quibus pro perſona ſua vinum crematum, vel aliquod parvum obſonium, quo ille facile contentus eſt, portatur. Cæterum Tartari ſigillatim cibum ei & aulicis ejus apponunt; inſigniores iique pauci admodum Tar-

tari panis ſicci, vinique cremati modicum, in camelis vel in curribus levioribus non raro vehunt.

Chanorum & Tartorum in bellum exeundi modus.

POſtquam vero expeditionem in bellum Chanus decreverit, exercitatos aliquot juſto numero, eoſque Tartaros non raro, crebrius tamen Cerceſſios Petigorenſes eligit, ac eos qui regionum & cæterorum Principum provinciarum exploratores & viarum ductores peritiſſimi cenſentur, ſingulos locorum & confinium tranſitus & trajectus optime norunt, quam celerrime expedit. Et cum in confines illi veniunt, in viciniores ditiones proficiſcuntur, & ſinguli in locis diverſis omnia explorant, & de captivis diligenter curant. Quos cum interceperint, celerrime ad Chanum cum eis veniunt, ex quibus, quæſtionibus adhibitis, Chanus ſtatum earum provinciarum, in quibus illi exploratores fuere, facile agnoſcit. Idcirco profectionis diem extẽplo Chanus Tartaris aſſignat, quo ille ſolus movet, & aulæ ſuæ miniſtros aliquot per hordam ſeu provinciam univerſam celeriter præmittit. Illi Tartaros & Chriſtianos ditionis univerſos viros

&

& adoleſcentes, qui modo equis inſidere poſſunt, præter imbelles & ſenes & tenuiores, qui etiamſi equis & armis carent, à ditioribus tamen in ſpem prædæ juvantur, in bellum ire & Chanum ſequi cogunt, & impelpellunt. In octiduo autem, vel ad ſummum diebus decem ab eo Chani diſceſſu, univerſi in locis certis jam determinatis, qui extra Perecopiam ad Boryſthenem ſunt, eum inſequuntur, collectis & convocatis Galga, Soltanis, Ducibus, Murzis, ac univerſi exercitus probatiſſimis, ſtrenuis, & primariis bellatoribus & militibus, iiſque ad conſilium adhibitis in primis captivi recentiores & exploratiores ipſi examinantur; demum de commoditate temporis, locorum, occaſione rei bene gerendæ, & quonam bellum commodius tum perſequendum ſit, celeriter conſultatur. Ac mutuo conſenſu & conſilio facto & definito, nihil tamen multitudini promiſcue horum ſignificatur.

Tartarorum in hoſticum procedendi ordo.

EX eodem itaque loco Chani, Galgæ, & Soltanorum aulæ miniſtris præeuntibus; Ducum, Murzonum & cæterorum inſigniorum Tartarorum,

agmina

agmina (quæ genere ſuo antiquitus ducunt, eiſque præſunt, ac ea vocabulis diverſis ſermone ſuo vocitant) ordine juſto ſubſequentibus, de more gentis antiquo Chanus ſub ſignis exercitum movet. poſtquam vero in hoſtico conſtiterit, iterum peritiſſimos ác exercitatiſſimos certo numero expleratores præmittit. illi exercitum univerſum præcedunt, obvios homines agreſtes vel quoſpiam alios comprehenſos Chano remittunt, ex quibus de ſtatu & exercitu hoſtium Chanus certior eſſe poteſt. Cum autem Chanus exercitum hoſtium nullum obvium ſibi fore certo compertum habuerit, conſilium caſtrenſe cum ſuis primatibus & proceribus, quam late & profunde ditionibus hoſtium nocere debeat, iterum facit. Tum demum cum exercitu univerſo ordine juſto paulatim procedit; viros agreſtes obvios ſub capitis gravi ſupplicio necare univerſos imperat ne à Tartaris comprehenſi forte illi aufugiant, ac de exercitu hoſtes eorum certiores reddant, eorumque hominibus noceant. Porro fœminas & pueros non necant, nec comprehendunt, neque prædæ cujuſvis manus injicere audent, ne ea exercitus illorũ onere-

oneretur, & moram aliquam inprogrediendo protrahat.

Tartarorum in biſtoco caſtra & bellandi modus.

CVm autem ad arces, oppida, vicos, pagos, & loca cultiora Chanus cum exercitu pervenerit, Duces, Murzones & aulæ primarios, ac exercitus univerſi eximios, probatiſſimos, ac præcipuos bellatores viros decem vel ad ſummum quindecim millium deligit; & in ſtativis vel obſidione caſtri alicujus penes ſe relinquit: Galgam, reliquos Soltanos, Duces, Murzas, ac univerſum exercitum, qui demum aliquot millium cenſetur, Chanus expedit. Ac ille exercitus per agmina diverſa, quibus ſingulis probatiſſimi & idonei viri præſunt, in longitudinẽ milliarib⁹ amplius decem, in latitudinem totidem, ſparſi extenduntur. Et, quemadmodũ illi inter ſe conveniunt, ad ſummum ſeptem vel octo, ad minus vero tribus vel quatuor diebus per loca diverſa turmatim diſcurrentes, & palantes prædas agentes, ac obvia quæque gladio & igne vaſtãtes; ad ſtativa revertuntur. Quod ſi autem ad conventum diem aliqui eorum ad ſtativa non redierint, nec

iis

iis quidem exſpectatis mira celeritate exercitus univerſus ordine ſuo ex ſtativis movet.

Tartarorum dimicandi ac acies conſtituendi ratio.

ET cum ne tum etiam exercitum aliquem ſe conſequi certum Chanus habuerit, equitum ſelectiſſimorum, & adhuc non feſſorum millium aliquot exercitum in loca non tacta turmatim expedit. Totidem etiam ne in inſidias vel comitatum aliquem ille exercitus incunctanter incidat, apud arces & oppida obvia Tartaros in inſidiis in locis diverſis collocat. Quod ſi vero ab exploratoribus de aliquo exercitu hoſtium numeroſo certo acceperit, rem univerſæ dimicationi ille nunquam committit, verum cum exercitu ſuo caute & paulatim progreditur: ſi vero hoſtium copias numeroſas & fortes Chanus eſſe certo cognoverit, pauliſper ille deflectit, cultiora & pacatiora loca petit, nimiaque celeritate igne, gladio ea vaſtat citato curſu, & raptim præda abacta in ſua redire intendit. Quod ſi ne tunc quidem hoſtes ſe conſequi poſſe ſperaverit, eodem fere ordine, nec nimium

tamen

tamen ſecurus, ad fines ipſos uſque cum exercitu contendit.

Captivorum in confinibus diviſio.

QVam primum autem in confinibus ipſis conſtiterit, præcipuorum captivorum decimam ex univerſo exercitu Chanus percipit. Agminum vero præfecti ex ſingulis turmis, ac ii qui captivorum majorem numerum adduxere ex reliquis, captivos præcipuos accipiunt. Reliqui etiam promiſcuæ multitudinis Tartari per agmina ſua captivos inter ſe partiuntur. Veruntamen antequam ad diviſionem eam deſcendant, ſingulis iis, qui equos, veſtes, vel quippiam aliud turmatim diſcurrentes amiſerant, in primis ſatisfaciunt. Captivos nobiliores vel agreſtiores, quod ſi pretium nullum quo ſe eximere poſſint cum eis conſtituerint, eò quod Chanus mercatorum muneribus corruptus ingens precium decreverit, Tartaris vendunt.

Captivorum apud Tartaros ratio & redimendorum modus.

MIſerabilis admodū conditio apud Tartaros captivorum eſt; nam fame, nuditate, agreſtiores vero &

verbe-

verberibus ab illis vehementer premuntur, ut potius mori quam vivere illi magis cupiant: Plurimi vero præſente calamitate & ſtoliditate ducti, nobiliores ſe eſſe, parentes vel amicos claros & divites habere, Tartaris prædicant. Precium ingens fereque inæſtimabile illis ultro pollicentur, quos gens barbara, impia, avara, famelica & crudelis, omni genere fallaciarum & quęſtionum fere indies id augeri ab illis cupiens, compedibus vincit, eoque durius ſervat. Cum autem Nuncium gentis eorum ad Chanum adventare Tartari intellexerint, cum captivis ſuis ei occurrunt, à quo pretium nonnunquam ab eis falſo nominatum, vel à captivis etiam aliquando promiſſum poſcunt: verum nuncii, qui artes & falſitatem Tartarorum probe norunt, ſtoliditatem captivorum reprehendunt, eoſque non nobiles nec divites eſſe, ac ne noſſe quidem neque precium illud illos unquam exſolvere poſſe Tartaris prædicant, & nulla quaſi prorſus pietate & religione moti à ſe rejiciunt. In catalogum tamen à nunciis inſcribi curantur, ac ſi aliquos eorum ære proprio liberare cogitaverint, Iudæos vel Tartaros pecunia corruptos alioſque mercatores ſubor-

dinare neceſſè habent: à quibus multo faciliori precio, à nunciis neglecti quaſi rejectique, liberantur. Nihil itaque captivis præſentius quicquam eſt, quam ut precium hoc, quo Turcis ac Iudæis mercatoribus peregrinis aliiſque extra mare venduntur, vel paulo majus, vel in duplo, ſi id præſtare poſſunt, Tartaris promittant, vel offerant. quod ſi ab agreſtioribus, vel aliis, ut plerumque Tartari inquirere ſolent de captivis, qui illi ſint, nihil cognoſcere poterunt, facile acquieſcent. Nec tamen peregrinis, potius vero nuncio gentis ſuæ, illos vendunt. Quod ſi à nuncio eo non liberantur, ad parentes tamen vel cognatos eorum litteras ſcribere Tartari eis imperant. Captivi etiam plurimi Tartarorum captivorum permutatione, in quibus curandis & liberandis multo majorem pietaté, officium & ſtudium Chriſtianis noſtris Tartari exhibent & impendunt, liberantur. Etenim omni pretio poſthabito in primis à captivis noſtris Tartaris captivos ſemper illi paſcunt; quos, ut plerique ſolent, cum illis promiſerint, nec tamen præſtiterint, multo majus incommodum ſibi illi miſeri accerſunt. nam precium fere inæſtimabile, quo illi

Tartaros ſuos penſant, ab eis poſcunt, quod cum illis ſolvendo non ſunt, eo quo poſſunt ingenti, vel non raro nimio etiam pretio in ſervos perpetuos Barbaris peregrinis extra mare illos vendunt, vel quod ſi Tartari ditiores ſunt, captivitate perpetua illos mulctant.

Tauricanorum Tartarorum Principiis ſeu Chani exercitus.

TArtaricum exercitum univerſum ex equitatu collectum Chanus habet, centenis aliquot Ianizeris peditibus ſclopetariis exceptis, quos vel à Turca auxiliares, vel proprios Chanus alere, & bombardas aliquot minores in bellum ſecum deducere ſolet. Ex Taurica ſeu peniuſula Perecopenſes & Crimenſes, Oſſovienſes, Nogarienſes, Circeſſii, tributarii & auxiliares Circeſſiorum Petigorenſium Duces ſtipendiarii vel mercenarii, & voluntarii Chano in bello præſto adeſſe ſolent. Oczacovienſes & Bialogrodenſes, etiam qui ex pactis perpetuis, quæ cum Imperatore Turcarum habent, non raro etiam & Dobrucenſes Tartari Danubiì accolæ, juſſu Imperatoris Turcarum in bellum eum ſequuntur. Exercitus ille univerſus ex Tartaris iis colle-

collectus numerum centum millium & viginti, nonnunquam etiam amplius triginta conficere, non raro vero numerum illum ſuperare ſolet. Quemadmodum ex plurimis Chriſtianis fide dignis, qui Chanum in bellum ſæpius ſequebantur, ac captivis & noſtris nobilibus, qui exercitum ejus ſæpius viderunt, certo ego accepi.

Tartari quibus & quam numeroſis equis in bello utantur.

EQuos Tartaricos, elegantes, optimos, robuſtos, veloces, mediocres & commodos admodum ad labores ſuſtinendos plurimos, ac pro neceſſitate univerſi habent. Chanus, Soltani plerique, inſigniores Tartari, Turcicis, Caramanicis, Arabicis cæteriſque Aſiaticis, Tartaricis, optimis equis peregrinis in bello utuntur. Perniciores tamen in maximo & inæſtimabili fere precio equi apud illos habentur. In campis Tauricæ ſeu Peninſulæ, ſæpius vero ad Boryſthenem & Tanaim uſque fluvios æſtate & hyeme eos perpetuo illi paſcunt: nobiliores vero equos paucos admodum pro neceſſitate tantum, non faſtum vel luxum aliquem, domi illi alunt.

Equitatu vero inutiles & viliores curru rariſſime jungunt; camelis enim & bobus omne opus faciunt.

Arma & apparatus bellicus Tartaricus.

ARmis antiquiſſimis framea, ſeu gladio Tartarico curvo, oblongo, & ſpiculo Turcico, vel Perſico breviori & latiori, ex ferro optimo, & opere bene facto; arcu Tartarico proprio, & Aſiatico ſtrictiori vel latiori, vel Turcico opere prꝗſtantiori; ſagitta longa & pernici: pharetra; nonnunquam haſta breviori, Tartari ex antiquo gé-tis ſuæ more utuntur. Loricati, galeati, & in armis Perſicis vel Moſcicis, quibus Chriſtianorum præda ditati abundant, incedunt. Sellas & frena de more gentis antiquiſſima, commodiſſima, non ad faſtum vel luxum, inſigniores tamen eleganter & fortiter ad neceſſitatem compendioſe admodum parata habent. Plurimi vero in exercitu illorum Tartarico prorſus inermes & imbelles ſunt, ac ii propter numeroſiorem exercitum equos pene infinitos in bellū ſecum ducunt. Nam extremæ etiam conditionis Tartarus unico vel duobus equis, verum tribus, quatuor & amplius, quos modo ad manum

manum ſecum habere poteſt, vix contentus eſt. Idcirco tam numeroſus, permagnus, & terribilis admodum Tartarorum exercitus efficitur, qui cum à longe conſpicitur, ingens fere & numeroſus plurimum exercitus Tartaricus à noſtris hominibus eſſe putatur.

Tartarorum ex hoſtico diſcendi ratio, & turmarum diſpoſitio.

CVin jam exercitus Tartaricus in hoſtilem provinciam pervenerit, turmas ſeu cohortes nullas Tartari conficiunt; nam omnes turmatim ſeſe effundunt; & paulatim progrediuntur. Excubitores plurimos in partibus omnibus per turmas diſponunt, quas ſubſidiarias majores vel minores illi conficiunt. Poſtquam vero illorum primi hoſtem conſpexerint, fugam ſimulant, ut eo facilius in turmas eas, quas inſidiarum loco illi ponunt, hoſtem impellant, ac ea ratione eum opprimunt. Verumtamen cum exercitum hoſtilem numeroſum illi conſpexerint, ad agmina, ordines, & vexilla ſua tam facile & cito perveniunt.

Tartarorum in conſtituendis vel regendis cohortibus celeritas.

MAxima in conſtituendis & regendis cohortibus eſt celeritas; quandoquidem non ſolum Ducum & præfectorum cohortium ſuarum admonitionibus, verum flagrorum etiam demonſtratione, ut gentis ille mos antiquus eſt, & ad nutum etiam ita pareant, ut quam facillime cum opus fuerit in ordines ſuos ipſi redigantur.

Chanorum & exercitus in hoſtico præſidium & vexilla.

CHanus aliquot millium numero inſigniorum fortiſſimorumque Tartarorum cohorte, centenis aliquot Ianizeris peditibus Turcicis & bombardis minoribus nonnullis in bello ſemper munitur. In cohorte Chani maxima cauda alba equina in haſta majori pro vexillo, ac Imperatoris Turcarum ſericeum viride & rubrum præfertur. Tartarorum cæterorum vexilla & ſigna plurima coloris diverſi in turmis illorum apparent.

Cha-

Chanorum in Tartaros emeritos & idoneos ratio.

APud Chanum, Soldanos, Kuiazos & Murzas inſigniores milites illi, qui in re bellica dexteritate & opinione ſunt clari, operamq; & facinus aliquod inſigne in bello navarunt, in maximo honore habentur. Ac ea illorum eſt ratio, ut non ſolum ingentibus quibuſdam beneficiis & liberalitate ea qua Chanus poteſt eos conſoletur, verum etiam virtutum & meritorum illorum ita ſit ille memor, ut locum honorarium perpetuum illis, ſucceſſoribusque eorum, inter Murzas inſigniores in conſeſſu, ac ut ipſis mos eſt, apud menſam ſuam eis aſſignet. Ille honor apud Tartaros maximus & hæreditarius eſt; nam & in bellum euntes idonei & exercitati viri, qui eum locum poſſident, eo honore in ducendis cohortibus à Chano dignantur. Captivos etiam Tartaros aliquos permutatione captivorum Chanus liberat; in reliquis vero redimendis ærarium proprium liberaliſſime profundit, & qua ratione poteſt, eos libenter conſolatur.

V.

EXCERPTA EX SABELLICI Ennead. IX lib. VI.

HAbuit gens hæc ſedes in ea Scythię parte, quæ eſt ultra Beliam montem, ut Aytonus ſcribit, ad quem Macedonũ arma Alexandri ductu perveniſſe dicuntur. Ferus his ab initio cultus, ſine moribus, ſine lege, ſine ullo vitæ cultu, armenta paſcere, obſcuri nominis inter Scythas, finitimorumque vectigales. Mox gens ipſa in plures velut tribus diviſa eſt, cœpitque ſub ducibus agitare, penes quos erat totius rei ſumma; pendere tamen nihilominus vicinis accolis vectigal, quum Canguiſta oraculo quodam primus eſt rex ab iis creatus. Is recepto imperio primum omnium malorum dæmonum cultum abrogavit, edictoque præcepit, ut tota gens deum optimum maximum coleret, cujus providentia regnum credi voluit à ſe receptum. Edictum eſt deinde, ut quicunque per ætatem arma ferre poſſent, ad certum diem regi præſto adeſſent. Eſtque militaris multitudo in hunc modum diſtributa, ut decuriones cẽturionibus parerent, centuriones Chiliarchis,

chis, Chiliarchi myriadum, id eſt, denum milium præfectis. Inde ad periclitandas vires imperii ſeptem principum ex iis qui univerſæ genti ante conſtitutum regnum præfuerant, filios parentum manu juſſit interfici. faceſſunt illi imperium, etſi acerbum & atrox, quum multitudinis metu, tum religione adacti: credere enim vulgo cœli numen ejuſmodi regni initiis interfuiſſe; non regem, ſed deum ipſum violari arbitrantes ſi illius dicto minus obtemperaſſent. His fretus opibus Canguiſta primum finitimos Scythas bello ſubegit, ſubactos vectigales fecit, & cum his eos quibus Tartari ad id tempus tributum pependerant. Inde remotiores populos ſuo ſubegit imperio. Cæterum dum bellis bella ſerendo neque labori neque periculo parcit, pugna quadam parum feliciter commiſſa, profligato exercitu, ex fuga in proximum vepretum ſeſe conjecit; hærebat victor hoſtis à tergo legens fugientis veſtigia. Et jam qui ad cædem feſtinabant, adorti erant locum perſcrutari, quum bubo avis alioqui inauſpicata ad ſtrepitum adventantium excita, præpete volatu regem ſervavit, quum vacuæ feciſſet latebræ indicium. Et quia rex per eum

modum ſervatus eſt, in magno jam inde honore fuit avis ipſa apud eam gentem: nullum geſtamen pulchrius in his quam pennæ ejus volucris cono affixæ. Circumjectis gentibus domitis Canguiſta ſtudio propagandi imperii ad occidentem Solem flexit belli impetum, & jam victor ad Caſpium mare proceſſerat: nam quid aliud Scythia egreſſis potuerit prius occurrere, haud ſane intelligo. Cæterum, ſive Caſpium, ſive aliud id fuerit ad quod ventum eſt, Canguiſta, quod ſatis conſtat, medio victoriæ curſu moriens duodecim filiis regnum reliquit, quos ille quum ſub ipſum tempus mortis ad concordiam hortaretur, juſſit ut duodecim ſagittas quiſque ſuam in unum conferrent, faſcemque ex his facerent, inde ſinguli in orbem experiri juſſi ſunt, poſſent ne faſcem infringere. Cæterum quum res ab omnibus fruſtra tentata eſſet, tam firmum, inquit, erit veſtrum imperium, filii, ſi in eo tuendo concordes eritis; contra fragile & hoſtium injuriæ obnoxium, ſoluto animorum conſenſu, ceu, ſi faſciculus iſte aut caſu aut conſilio ſolvatur, infirma erit ſagittarum quælibet, ac cuique veſtrum facile friabilis. Et ille ſimilitudine

dine haud quidem inepta docuit, res hominum concordia augeri, auctas diſcordia labefactari. Hoccota qui omnium maximus erat natu, & ob eam rem cæteris facile cedentibus, rex poſt patris interitum dictus eſt. Aſiam invaſurus mille lectos equites miſit ad explorandum ejus gentis ſtatum: hi ad anguſtias montium progreſſi ubi fores obditę ſunt ferratis trabibus, Dyriodoro amne ſubterfluente, caſtellum ibi munitum ad arcendas tranſitu gentes innumeras, velut altero terrarum orbe portis excluſas, primo acceſſu capiunt. Fuerintne Caſpiæ portæ, ad quas illi venerunt, an Caucaſeæ, nec Aytonus ſcribit, nec ipſe utræ fuerint affirmare poſſum. inclinat tamen ad Caucaſeas animus, quia oppidum ab Hoccotæ equitatu oppreſſum Alexandreta, ut Aytonus tradit, fuerit olim appellatum. Verum Plinius Alexandriam non in ipſis faucibus ſtatuit ut ille, ſed in Caucaſeis portis: contra Caſpiæ non minori miraculo naturæ celebrantur quam Caucaſeæ, cum caſtello in ipſis anguſtiis, cui Cumanæ fuit nomen. Cæterum ſive hæ fuerint ſive illæ, præſidio oppreſſo Hoccotæ equites locum tenuere, inde in alterum velut orbem egreſſi, quum

ad

ad Arſerem Turcorum urbem proceſſiſſent, quia ingens vis hominum ad bellum inſtrui dicebatur, ut juſſi à rege fuerant, retro in pacatum abierunt. Hoccota, poſt ſuorum equitum reditum, quia ex iis quæ illi renuntiarunt apparebat poſſe Aſiam facile ſubigi, tres filios cum tribus exercitibus ad bellum mittit: Iachis natu maximus ad occidentem Solem ire juſſus eſt, Batho (quidam Bacho ſcribunt) imperium patris ſecutus ad ſeptentrionem flexit: Tagladais (erat is natu minimus) terras & gentes, quæ ad meridiem vergunt, invaderet. Ipſe quando multitudine abundabat, cum opulentiſſimo exercitu circumjectas gentes ad ortum Solis bello aggreſſus, celerrimo victoriæ curſu Cathaium uſque extenſione facta, longe lateque imperii fines propagavit. Eſt & Perſarum regnum ex parte adeptus, qua expeditione Tartari literas didicere, quum ad id tempus nullus ipſi genti fuiſſet literarum uſus. Sed vix ea res tantum profuit ad vitæ cultum, quantum ad pietatem tuendam obfuit malorum dæmonum veneratio, quam magna pars victoris exercitus, commercio eorum quos vicerant, imbibit. Tagladais ſive Cagadaus (nam utrun-

que ſcriptum reperio) qui ad meridiem egreſſus eſt, ad Indos uſque Aethiopas, qui ſunt ſupra Aegyptum, promovit arma: infelix tamen ejus militia; victus prælio ab Aethiopibus & in deſertas terras incaute cum exercitu delatus, partem non parvam amiſit copiarum. Apud quoſdam reperio incidiſſe eos in genus hominum canino aſpectu, mordicuſque pugnando magno incommodo affectos. Et Tagladais per hæc male habitus, ad occidentem Solem flexit iter, junxitque ſe cum fratre. qui res Turcorum circa Perſidem, Aſſyriam, & Meſopotamiam vehementer afflixerat; nam in has terras ille primum exierat, mox ad occidentẽ Solem iturus. Datæ ſunt Tagladanis ſedes ad inhabitandum, & recepti in partem victoriæ, ita tamen ut ſumma rei penes Iachin fuerit, & ſucceſſores. Major celebriorque Bathonis victoria, qui Goniata Turcorum rege ingenti prælio victo, brevi omne ipſius gentis regnum armis domuit. Sit Goniata à Bathone Hoccotæ filio victus, an alio hujus nominis duce, quem ab initio ejus expeditionis miſſum cum triginta milibus equitum ſignificare videtur Aytonus, cujus ductu magna ex parte acciſæ

ſint

ſint Turcorum opes, parum perſpicue traditur. Cæterum, ſive hic, ſive ille fuerit, qui Goniatam vicit, ſatis conſtat Latinorum auxilia Turcis eo prælio affuiſſe. Bonifacius Molinus, Veneti ſanguinis, & Ioannes Liminatius in Cypro inſula ortus, auxiliaribus copiis præfuerunt. Accidit hæc Turcorum clades in eum annum, qui humanæ ſalutis ſupra milleſimum ac ducenteſimum alter à quadrageſimo fuit. Secundum eam pugnam, quam Batho in Turcos proſpere depugnavit, Comaniam invaſit. Quæ Comania fuit, aut ubi terrarum, loco non multum diverſo eſt ſupra demonſtratum in rerum relatione ad Aegyptios pertinentium: nam Comani fuerunt ſervi, qui ipſi genti imperitare cœperunt. Cæterum Aytonus non Cappadoces ſolum & qui illis finitimi ſunt, ſed omnes gentes uſq; ad Tanaim & Euxinum ad Comaniæ regnum pertinere perſuaſum habuit, ut mihi videtur. Comani, inquit, ſuis ſedibus ejecti in Pannoniam fuga deferuntur ad conſanguineos. Sed Hunni & Vngari ejus terræ advenæ, Scythæ, quod nulli eſt dubium, fuerunt. Verum quoquo modo hæc capienda ſunt, Batho Comania ſubacta Roſulanos bello ſubegit,

Iazygas,

Iazygas, & Polonos. Comanorum inde veſtigia ſecutus in Pannòniam proceſſit, oppreſſique ſunt ex his plerique ultra Hiſtrum. Hinc fluminis magnitudine averſus, fatis ad exitum rapientibus, in Germaniam flexit curſum, eſtque in Auſtriam uſque impetu delatus. Hic Dravum, credo, ſuperare adortus, (nam Auſtriæ id flumen eſſe Aytonus ait,) quod ille primus omnium temere ingreſſus, magnum equitum globum ſecum traxit: fluminis itaque impetu & violentia victus, cum magna eorum parte, qui vorticoſum amnem tranſnare conati ſunt, mortem occubuit. Tartari; rege amiſſo, eas repetunt terras, quas bello ſuas fecerant. In his poſtea gentibus Bathonis filii late imperitarunt. Et, hæ ſunt memorabiles illæ Tartarorum expeditiones longe lateque ſeptentrionem, meridiem, & ortum magno quidem humanarum rerum motu pervagatæ: de cujus regni origine & incrementis non ab re fuerit hæc in literas miſiſſe. Cæterum quando eo venimus, ut de ejus gentis vetuſtate, & imperio non pauca dicantur, ſubtexam his breviter illius mores & ritus, ut gentis minus alioqui notæ ſit vita cognitu facilior. Colunt Tartari ſimpliciter deum optimum

mum maximum, ad cujus providentiam omnia referunt. nec jejunia habent ulla, neque ſacrorum ceremoniam. nullis utuntur precibus, quum quid à deò impetratum volunt: Aytonus tamen autor eſt, aliquando exercitui univerſo indictum eſſe à rege jejunium. Hominem interficere nullius noxæ eſt. Si frænum non ademerit is qui quadrupedé miſit in paſcua, piaculum eſt. Fornicari ac venerem quoquo modo exercere, neque probro, neque vitio datur. Multiplex connubium in uſu: poſt patris obitum fas eſt novercā ſibi matrimonio jungere; fas & quæ fratri nupta fuerit. Regi quicquid libitum eſt licet, & cuicunque velit, lege permiſſum eſt uxorem & omnia quæ velit adimere. Ex rapto plurimum vivunt, aut ſi hæc deſunt, venatu. Equino bubuloque lacte victitant; veſcuntur & equina carne, ſed ne humanis quidem carnibus abſtinét. Fallax ingenium. Vinum cupidiſſime potant; ſi fiat copia, bibunt & humanum cruorem. Pediculos eſitant, uxor mariti, amicus amici, illud dictitantes, Sic regis hoſtes eant. Nuptæ mundum gerunt capitis in ciſtæ ſpeciem figuratum, circa ſummum latiorem, ſeſquipedali altitu-

dine,

dine, ſerico & margaritis ornant. Puellæ adhuc innuptæ indiſcreto fere à viris habitu. hi pileo caput contegunt, mento ſubligant. pilei forma pene plana, veſte ad genua fere demiſſa, multifariam reciſa à pectore. Arte magis quam viribus pugnant; gladio utuntur brachiali longitudine, ab una parte faſtigiato. Corio teguntur aut laminis ferreis. equites agiles, ſagittandique ſcientiſſimi. is omnium fortiſſimus qui & imperii obſervantiſſimus. Sine ſtipendio militant. Pedites inutiles & inſigni tarditate. Gens in præliis & rebus gerendis ſolers, & ad omnia momenta rerum imperiumque obeundum præſto; nec fuga turpis, ſi conducibilis ſit, aut neceſſaria. Sagittas tanta vi intendunt, ut nullum armorum genus ſit illis non penetrabile. Turmatim pugnam capeſſunt, turmatim fugiunt, vulnifico ſagittarum jactu ſequentem hoſtem à tergo conficientes; id prementium paucitatem conſpicati ſubito in pugnam redeunt, ac tum maxime vincunt, quum victi creduntur. Comiter & benigne colunt hoſpites. Aliena appetunt, negligunt ſua. Sub tentoriis in aperto agitant, libentius hoc modo quam in oppidis aut urbibus. Viri à re

 bellica

nus victor. Cæteri Polonis notiores ſunt Tauricenſes, Aſturcenſes, Najanenſes, Rezihorenſes, & Circaſſii. Principem Hordæ ſua lingua Czar, hoc eſt, Imperatorem appellant. Nobiles autem, quibus res mediocriter ſunt ſecundæ, Cneſi, id eſt, Principes vocantur. Tantus nimirum barbaræ gentis faſtus eſt, ut etiam titulos & magna miſeri aucupentur nomina. Religio eorum ſine dubio diverſiſſima eſt.

Ego illorum ritus, qui regis noſtri ſceptrum agnoſcunt, breviter attingam. Bellici ſane tumultus eos à numinis cultu non avocant. Nam veneris die, cum vix ſol ipſe nitentes ſpargere jam cœpit radios, in medio camporum æquore frequentes convolant. Hic Papa nudo vertice & pedibus complicatis humi ſedens, ſchedulam ſiniſtra in manu tenet. in hanc deſcripta ex Alcorano paradoxa aliquot congeſſit, quæ voce clara ad circumſtantes recitat. Illi ſi quando nomen Dei & Mahometis audiunt, gemitu & capitis inflexione reverentiam ſuam declarant. Lectione finita, in ſtationem quiſque ſuam revertuntur. Cæteri tamen, qui pacem bello, œconomiam militiæ præferunt, aliis

quoque ceremoniis occupantur. Hi uno à Vilna miliari, ad fluminis Veliæ ripas, gurguſtia aliquot & pagum amœniſſimo loco ſitum habent. Huc ego XII kal. jul. cum Ioanne Gamrato Stralſundino, mercatore & cive Vilnenſi, exſpaciatus, delubrum eorum intravi. In illo certe, nec alicujus Divi, nec atri Dæmonis ſimulacrum ullum videtur. Nudi ubique parietes. Area tamen pictis tapetis inſtrata eſt. Die Veneri dicata ſemper ad ſacra conveniunt, ea, uti opinor, de cauſa, ut ſignificent, neque Iudæorum ſuperſtitiones, neque Chriſtianorum nomen & religionem ſibi probari. Delubrum niſi diſcalceato ingredi licet. Campanarum boatum minime tolerant. Papa autem, exorto ſole, in ſummitate templi exedræ inſiſtens, ſtentorea voce populum ad conciones vocat. Cumque jam frequentes adſunt, ſumto ad manum Alcorano quem Arabicis literis ſcriptum mihi monſtrarunt, numinis colendi rationem illis exponit. Poſtea de apotheoſi Mahometis, deque illius majeſtate & præcellentia, carmen agreſte decantant, & tunc comitiorum finis eſt. Si Alcoranum, vel alium quemvis librum typis editum hic videre licuiſ-

ſet,

ſet, eum certe, magno vel pretio comparatum, ad te miſiſſem. In tanto autem librorum defectu nihil ſe vendere poſſe dicebant. De Deo Ieſu Chriſto & Spiritu Sancto fruſtra eos interrogabis. Veram enim pietatem ita curant, ut numerum lupus aut torrentia flumina ripas. Non ſemel igitur admiratus ſum cum inter Chriſtianos habitent, cur adeo duri ſint & Chriſtianam religionem aſpernentur. & video ſane Ieſuitarum nugas, qui de convertendis ad Romanam Eccleſiam gentibus multa & grandia fabulantur, cum nequaquam hos, qui vicinis in parietibus commorantur, à vana ſuperſtitione abducere poſſint. Neque tamen & hoc negare auſim, eſſe in Scythia homines Ieſu nomen adorantes, cum dictum ſit per Davidem de voce Euangelii per Apoſtolos in gentes ſpargenda, In omnem terram exivit amuſſis eorum, & in finem orbis oratio eorum. Porro non fugit excellentiam tuam, dogma Mahometarum magna ex parte Iudæorum ſuperſtitionibus & ſomniis eſſe refertum. Tartari igitur circumciſionem quoque retinent, ſed diverſa ab Hebræis ratione. Secundo enim & tertio annis à nativitate,

prout Papæ viſum eſt, circumciduntur.

Lingua eorum à Polono idiomate tam longe abeſt, ut hi in Scythiam, illi in Sarmatiam commigrantes, ranæ Seriphiæ non injuria dici queant. Qui tamen in Polonia, & Lithuania, & utraque Ruſſia longe lateque diſperſi ſunt, plerumq; hominum, quibuſcum degunt, linguam addiſcunt & callent.

Præterea illorum Papa hoc mihi in ſermone dixit: In multis ſuæ gentis regionibus, ſolem, ignem, malos item genios, tanquam Deos coli. Moribus feris ſunt, & duri laboris patientiſſimi: nec etiam una uxore contenti. Nam plurimas ducunt, quarum pene miranda domi eſt concordia. Sed prior cæteris gratior habetur & acceptabilior.

Mortuos hic non cremant, ſed defodiunt. Sponſos etiam fato functos, addita dote & rebus œconomiæ neceſſariis, matrimonio jungunt; ridiculis mehercule ceremoniis, quos alio in orbe & revicturos, & una ſemper futuros autumant. De animabus demortuorum ita ſentiunt, eas videlicet ex uno corpore in aliud tantiſper demigrare, donec præcellentem aliquam & diu quæſitam inveniant habitationem;

nem; atque hinc magna iſta mundi lumina, Cęſares & viros principes, enatos eſſe.

Victus illorum miſerrimus & Cyclopicus: Nam prandentes aliquoties cum horrore aſpexi. Carnes certe equinas ac ſemicoctas avidiſſime devorant. nullus illis menſarum & ſedilium eſt uſus. Cutes equorum jam tum fumantes, & recens beſtiæ detractas, pro ſcamnis conſeſſuri conſternunt. Lac equarum tanquam vinum Cretenſe admirantur & epotant. Hi bellis, acinacibus, arcu & ſagittis pugnant, bellatorum præſtantia equorum omnibus facile anteponendi.

Ex relatione D. Aegidii Fletcheri Reginæ Angliæ ad Ruſſos Legati.

QVum Moſcuæ agerem anno CIↃ IↃ LXXXVIII, venit ad urbem Kiriach Morſey, nepos illius qui tum Cremenſibus imperabat, cum CCC Tartaris, & duabus uxoribus; quarum altera germani ipſius vidua erat. Cui ſtatim à Ruſſo miſſi fuerũt duo pingues equi jam mactati; equinam enim carnem cuivis alteri præferunt; & tamẽ (quod miraculo propius videatur) quum tot equis in bello, tot in victu utantur,

 quot-

quotannis nunc XXX nunc XL equorum millia in Ruſſiam venales adducunt. Ipſi equos vocant *cones.* Magnos quoque armentorum & nigrarum ovium greges alunt, non tam cibi gratia, (quanquam & interdum bovillam & ovinam carnem uſurpent in cibis,) quam lactis (quod ubique circumferunt) & lanarum. Oryzæ, ficuum & aliorum fructuum aliquis ipſis eſt uſus. In potu lac aut ſanguinem calidum è venis ſuorũ equorum eductum uſurpant. Nulla ipſis oppida, aut ne ſtatæ quidem ſedes; nulla domicilia niſi curribus impoſita, paſtorum tuguriis ſimilia. hęc una cum gregibus ſuis de loco in locum circumagunt, &, ubi campum aliquẽ ſibi placentem occupant, currus hosce ita ordine diſponunt ut plateas & oppidum aliquod referant. Ne Imperatori quidem aliud palatium niſi ligneum & in eumdem modũ compoſitum. Verno tempore domicilia ſua movere incipiunt ab auſtralibus regionis ſuæ partibus verſus ſeptentrionaliores, donec gramen omne ad extremum uſque limitem depaſcantur; tum enim ad auſtrum regrediuntur, & hyberna ſua figunt, decem aut duodecim milliarium inter ſingula

inter-

intervallis. Monetæ aureæ aut argenteæ uſum ignorant; ære aut chalybe magis capiuntur; etiam ferro ad gladiorum & cultrorum aliorumque inſtrumentorum fabricam. Corpora ipſis agilia, crura brevia; facies lata & plana, colore fuſco; oculi truces; crines rari. Sermo ipſis celerrimus & & ſonorus, è profundo gutture inſtar boatus erumpẽs. Sagittas jaciendi ſumma induſtria; quam liberos ſuos ab ipſa infantia edocent. Denique ſunt veri Scythæ, quos veteres Nomades ſolent appellare.

Porro Tartari, qui Ruſſorum fines attingunt, varii ſunt. alii enim appellantur Nagay, alii Cheremiſſæ, itemque Morduitæ, Chircaſſi & Schalcanes; qui magis nomine quam regiminis forma à Crimeis differunt; exceptis Circaſſis, qui ad africum incolunt, verſus Lithuaniam, & cæteris ſunt urbaniores, ei ad Polonorum modum ſe componunt, quorum regno nonnulli ſubditi ſunt, & à Chriſtianis ſacris haud alieni. Nagay magis ad orientem degunt, qui bellicoſiſſimi judicantur juxta & ferociſſimi.

INDEX.

A.

Abydus caſtrum. 245
Alexandreta & Alexandria opp. 331
Alma, Chanorum regia. 308
Almaſſarai Chanorum regia. 278
Arſcr Turcorum urbs. 332
aſpra, moneta Turcica. 312
Aſtracan emporium. 36. 238
Atali, vel Attalici officiales. 220. 301
Azaphum opp. Tart. 263

B.

Baccaſaraium. vide Beccaſarium.
Bachaſanium, Chanorum regia. 308
Bachinienſes quinam inter Tart. 296
Balacbenum arx & civ. 218. 274
Baſſa, id eſt, Seniacus officialis. 310
Bavaſaria civ. Tart. 233
Beccaſarium, opp. Tart. 217. 277
Begus, id eſt, Palatinus. 266. *præfectus.* 303
Belia mons. 328
Bereſaia opp. 46
Berezina fl. 4
Beſobia opp. 46
Beſſarabia. 258

Bia-

Bialogrod civ. 215
Bialogrodenſes campi. 259
Bieleiezero ducatus, lacus, urbs & arx. 23. 24
Bielskia ducatus. 16
Bogus fl. 215. *Hypanis.* 254.261.294
Boryſthenes fl. 3. *Neprus dictus.* 261. *ejus exitus.* 215
Boſporii Tart. 229. vel
Boſporani. 246
Boſporus an à creatione. 249. *Thracius.* 242. 243. *Cimmerius.* 245. 246. 289. *Mæotidis os.* 287
Boſporus Panticapea. 246
Braſlavia ſeu Bratiſlavia, opp. 254
Brice ſtagnum. 248
Buges fl. ibid.
Byela urbs cum caſtello. 16

C.

CAdii, judices. 303
Caſſa emporium Tart., Theodoſia dicta. 217. 238. 286
Caſſenſis navigatio. 287
Caſſanenſium origo. 240
Cajacei quinam inter Tart. 297
Calami pop. 32
Cama fl. 27.28
Camena montes. 38.39
campana immenſa magnitudinis. 9

campi

campi Bialogrodenſes. 259. *Tartarici.* 294. *Oczacovienſes.* 254. 259. *Sauramenſes.* 216. 254
captivorum ratio apud Tart. 319
Carambis prom. 285
Carpenoites ſinus. 288
Cathajum urbs. 332
Cazan regnum & opp. 35
Cerceſii apud Chanum primarii conſiliarii. 302
Cerceſſigermenum arx. 276
Cercum arx & opp. 287. 289
Ceremiſſi pop. 34
Chalcedonia. 243
Chanus, Tartarorum imperator. 220. *ipſe omnium cauſſarum judex.* 304
Chani donaria. 308. *ſumma poteſtas & reditus.* 310. *dominium.* 299. 300. *penſio Turcorum imperatori pendenda; pacta; & moneta.* 311. *expeditio bellica.* 312. 314. 315. 318. *exercitus.* 322. *equitatus.* 323. *arma & apparatus.* 324
Chanorum regia opp. 277. *aulici.* 301. *familia & cognomina, &c.* 296. *uxores ubi aſſervari ſolita.* 282. *acceſſus facilis, & veneratio.* 304. *praſidia & vexilla.* 326. *ſucceſſio.* 298. *electio.* 299. *tyrannis in fratres.* 300
Cherchiarden Tart. urbs. 233
Cheremiſſæ Tart. 345

Cherſona urbs. 269.270
Cherſoneſii vel Cherſoneſitæ. 229.296
Cherſoneſi. 235.236. *magna.* 288. *parva.* 270.271
Cherſoneſus urbs Corſunum. 270
Chircaſsi. vide Circaſſii.
Chriſtianorū in Taurica contēptus. 194
Circaſsii Tart. 184. 185.216. 345
Citracanum empor. Tart. 238
Cleſma fl. 10
Cojacei conſiliarii Tart. 301.327
Colebis. 290
Comani qui. 334
Comgoſſcoia arx. 47
Condora regio. 33
Continentis Tartarici deſcriptio. 295
Coporogia urbs, caſtrum, fl. 20
Coracei, conſiliarii Tart. 301
Corella urbs. 20
Corſonum, Corſunum, Corſuna, Tart. opp. 218
Coſna. 39
Coſsin fl. 34
Coſslovia arx & opp. 267
Coſtoma opp. 291
Coſtovia opp. 219
Cotorea fl. 25
Cremum, Crimum, Crim, Crimenſis arx, urbs, regia, Tart. metrop. 192. 217. 232. 233. 281
Crim, Tartari Crimenſes. 56.282.296

Crimenſes & Taurica Crimæa. 233
Cumanæ caſtellum. 331
Curenſes officiales apud Chanum. 301
Curſus Achillis. 265
Ctenus portus. 268
Czuczko vel Czudzin lacus. 18

D.

DArdanella caſtra. 245.248
Dobruceníes Tart. 322
Donus, Tanais. 216
Drohobuſch opp. 15
Dromon Achillei, inſ. 216.265
Duna fl. 5
Dvvina fl. 5. prov: & opp. 21
Dyriodorus amn. 331

E.

EDel, Volga. 3
Eupatoria. 216.265

F.

FOntes in Taurica mire profundi. 291
Frigus apud Papinos. 31

G. Gad-

G.

GAdzaria, Tartaria minor. 265. 237.
Galactophagi qui ſic dicti. 313
Galga quis apud Tart. 298
Galipolis. 236.245.248.250
Gazaria, Taurica. 265.237
Genuenſium apud Tartaros veſtigia. 283. 286. colonia. 390
Gracida, Præcopia. 265
Gruſtinzi pop. 33

H.

HAjonati judices. 220
Hamiati officiales. 301
Helleſpontus. 245.247.250
Heraclea, vel Heracleum. 265
Hercyniæ ſilvæ rami in Moſcovia. 171
Hiems quanta apud Moſcos. 173
Hieraſus, Prutus fl. 294
Hordæ Scythicæ. 228. 314. Tartaricæ. 189
Hugra amn. 15
Hugritzchi pop. 31
Hypanis fl. 215. Bogus. 254.261.294

I.

IAmbogia opp. Tart. 218
Iamboldum vel Iamboli arx & civ. 274
Iamnia caſtrum. 20
Iaphanim opp. 40
Iaphain Tinna opp. 41
Iaviniſcum opp. 37
Iavolgenſes Tartari. 296
Iayczk fl. 29
Ieniſcaa fl. 47.48
Ilmen lacus. 17.19
Ingermenum Tart. opp. & arx. 218. 268
Ioannes Andreas Caligarius ſedis apoſt. legatus apud Chriſtianos Tart. 281
Ioëgerii montes. 38.39
Iorgoëtum opp. 46.47
Iſthmus. 262. vide Continens. quid. 240
Itinera Moſc. &c. 37.53.54.55
Iugh fl. 22
Iugra ſive Iuhra prov. 29

K.

KIriorum ſtirps, Cæſares Tart. Præcopenſium. 193
Kivarii quinam inter Tart. 296

Kitaysko lacus. 31
Korſunii metrop. Pracopenſium Tart. 193
Kujaci officiales. 327

L.

L*Acus putris.* 248.266
Lacus ſalſi. 294
Ladoga lacus. 29
Legatorum ratio qui ad Chanos mittuntur. 348
Lepanthus ſinus. 248
Loppia regio. 34
Lovat fl. 17
Lovvat amn. 19
Lucomoria regio. 33

M.

M*Æotis palus, parens marium.* 251
Mæotidis os, Boſporus Cimmerius. 287
Mancopia arx & opp. 219.275
Mangan Soiscoigoratum opp. 46
Mangusenſes quinam inter Tart. 296
Mangutum arx & opp. 275
Mare Adriaticum. 250. *Caſpium, id eſt, Hyrcanum.* 290. *Herculeum,* 251. *majus.* 253. *mediterraneum.* 250. *nigrum.* 250.253. *Tana.* 251

Maris anguſtia. 247. 248. *an à creatione*. 249
Margutium opp. 219
Mercatura Moſc. 173. 174
Mercimonia Tart. 238
Militia Ruſſ. 101
Militum bene meritorum & emeritorum ratio apud Tart. 317
Moneta Ruſſ. 99. *Tart*. 217
Monetaria Chanorum. 282
Moldaviæ pars. 258
Montes hyperborei. 30
Montes Tartariam dividentes. 233
Mordovotes pop. 34
Mordvvæ pop. 11. 35
Moſqua vel Moſcua prov. 7. *metrop. ibid*. 167. *flum*. 6
Moſcovia. vide Ruſſia. *fluviorum, & lacuum mater*. 172. 173
Moſcoviæ aquæ quales. 173. *carnes. ibid. equitatus*. 180. 181. *fluvii*. 173. *fruges. ibid. lacus. ibid. piſcès. ibid. regimen*. 174. *ſchola*. 175. *ſylvæ*. 171. *vires*. 179
Moſcoviæ principum avaritia in ſpoliandis ſuis legatis; itemque Livonia. 178. *habitus & ceremoniæ*. 175. *veneratio*. 176. *hiſtoria præcipua*. 107, *&c. ſucceſſio*. 107
Moſcorum magnus dux. 165. *ejus familia*. 107. *præcipua prudentia*. 168

Moſcorum cum Polonis comparatio. 180. 187
Munitiones meliores quænam. 172
Murſi, Murza, Murzones, quinam apud Tartaros. 220. 299. 301. 302

N.

N*Agai. vide* Nogai.
Nartæ Ruſsiæ, ſolea lignea. 28
Narim opp. 46
Navigationes inſignes. 353
Naxinſcoia. Vide Novinſcoia.
Neemum fl. 37
Neprus, Boryſthenes. 261
Nerva Ruſsica, Livonica, & fl. 20
Neſter, fl. 215. *Tyras dictus.* 258. 259. 294
Niſnovogrod. 10
Nogai, Nagai, Nogaienſes Tartari. 185. 299. *apud Chanum inter primores.* 302
Novinſcoia, Naxinſcoia. 43. 45
Novogrodeck & Novogrod Sivierski. 14
Novogrodia, Novoguardia, & c. magna. 19. 167
Nympheum portus. 287

O.

OBby fl. & opp. 31
Obdonia regio. ibid.
Obidorus lacus. 294
Obſeca fl. 16
Ocka fl. 6
Oczacovia arx & opp. 261.294
Oczacovienſes campi. 254.259
Olbiopolis Plin. & Ptolom. 215
Olſcoygorotum. 43
Opon prom. 285
Orcicovia urbs Tart. 233
Oreſſek urbs. 20
Orium prom. 285
Onega fl. 5
Oſcovia arx cum opp. 215
Oſſovum opp. Tart. 263
Oſſovienſes Tart. 216
Oſtachii pop. 45
Oxa. 238

P.

PActorum portus. 268
Panticapea, vel Panticapeium, metrop. Boſporanorum. 246.287.288
Papini gens. 31
Parthenium prom. 219.273
Peninſulæ. 235.236

Perecopia. vide Præc.
Permia regio & urbs. 27
Perigorenſium provincia, gens libera, idololatria, tyrannis. 290. 291
Petigorenſes conſiliarii apud Chanum inter primores. 302
Petzora regio & flum. 29. 37
Phanagoria civ. 288
Piſcium uſus apud Tart. infrequens. 279
Piſida fl. 50
Pleſcovienſis ducatus & metrop. 18
Pluſſa fl. 20
Pohemium. 42
Polna fl. 20
Polonorum & Moſcovitarum comparatio. 180. 187
Pompeiopolis. 216. 265
Pontus euxinus. 250. 253
Portæ Caſpiæ, Caucaſeæ. 331
Præcop, id eſt, Taurica. 191
Præcopus, Tartarorum princeps. 184
Præcopia arx & opp. 216. 265
Præcopenſis foſſa. 234
Præcopenſes Tartari. 190. 215. 229. 230. 296
Præcopenſium aurum Turco proprium. 217. 221. *ſervitus.* 194. 195. *Cæſares.* 193. *ſoli cælique bonitas, temperantia, &c.* 219. *magiſtratus.* 220. *princeps, exercitus.* 221. 222. *arma.* 224. *nomen.* 234

Prædarum diſtribuendarum inter Tart. ratio. 319
Propontis. 250
Prutus, Hieraſus fl. 294
Pskovva lacus & fl. 18.20
Putei mire profundi in Tartaria. 292

R.

Regnorum inclinatio qualis eſſe ſoleat plerumque 241
Rha fl. 3. 38. 296
Rhezan ducatus. 12. & *urbs.* 12
Riphæi montes. 30
Roſthovia ducatus & urbs. 25
Ruſs, opp. 20
Ruſsia. vide etiam Moſcovia.
Ruſsiæ topographica deſcriptio, fines, provinciæ. 1. *amplitudo.* 2. 165. *amplificationis & imminutionis hiſtoria.* 166. 170. 171. *ſolum.* 56. *cœlum.* 57. 58. *flumina.* 3. *fontes.* 59. *fruges.* 60. *mercimonia.* 59. *merces.* 60. 61
Ruſsi quando Chriſtiani dici cœperint. 108. 111
Ruſſorum ſervitus. 63. 95. *ingenia.* 66. *matrimoniorum ratio.* 72. *ſepultura.* 75. *mores.* 76. *leges.* 93. *ordines populi, & dignitatum gradus.* 84. *regimen.* 79. 86. *judicia in cauſsis civilibus.* 91. *ritus.* 176

Ruſſorum principis conſilium privatum. 90. *conventus ſupremus.* 81. *divitiæ.* 99. 177. *reditus.* 93. *theſauri.* 178. *jurisdictio.* 86. *vicini principes.* 184
Rſchevva urbs. 17
Rſchovia ducatus. 16

S.

SAcer lucus, id eſt, Præcopia. 265
Salatica opp. Tart. 217. 278
Salſamentaria Tauricæ. 289
Samoeidæ vel Samojedæ, vel Samogedz. 30. *eorum mores, &c.* 164
Sarus, id eſt, Chanus. 220
Sauramenſes. 294
Sauramenſes campi. 216. 254
Scholona amn. 19
Scutaris, id eſt, Chalcedonia. 243
Scythia, id eſt, Taurica. 237. *parva & magna.* 288
Seniacus, præfectus. 290. *Baſſa.* 310
Serponovutzi pop. 33
Seſtus caſtrum. 245
Severienſis vel Siberienſis prov. 15. & *opp.* 46
Sibier prov. 21
Sidagios, arces tres & civitas Tart. 282
Sindice urbs Aſiæ. 289

Sirinenſes quinam inter Tart. 296
Smolenskenſis prov. & urbs. 15
Soiba fl. 39
Soil Camſcoy oppidulum. 38
Soldani. 220. 308. *eorum curatio & proviſio.*300.*fuga.*301.*ſtipendia.*310
Solgati, id eſt, Crim. 232
Solhot metrop. Tart. 192
Solovetsko ſinus. 5
Sortaſſus pagus. 280
Soſna amn. 24
Stagnum ſale concretum. 292
Suchana fl. 6.22
Sudagra opp. Tart. 218
Suecus quæ Ruſſo eripuerit. 186
Surgati Tart. opp. 233
Surdalienſis ducatus & metrop. 26

T.

T*Ababus fl.* 40
Tachuim fl. 34
Taffre, id eſt, Præcopia. 233
Taphræ Plin. 281
Taphros Ptolom. *ibid.*
Tamanum arx. 290
Tamerlanus. 226
Tana, emporia Tart. 238.239
*Tanaïs fl.*4.216.*Don vel Donus.*243.296
Tanaïs minor. 5
Tara opp. 46
Tartaria minor. 265

Tar-

Tartarica tuguria, & manendi in campis modus. 262.287

Tartarici campi. 294

Tartarici duces. 296. *Græci, Itali, Genuenſes.* 297

Tartari vel Tatari unde nomen. 128

Tartari. 343, *&c. vide etiam* Præcopenſes.

Tartari non litigioſi. 305. *otioſi.* 306. *vino abſtinent, &c.* 207.211. *cur ad fidem Chriſtianam non convertantur.* 72. *apud Chanum inter conſiliariorum primores.* 302. *eorum divitiæ. ibid. fœminæ. ibid. liberorum educatio & elocatio. ibid.* 303. 345. *hoſpitalitas.* 303. *legũ ſecuritas.* 304. *judices ſpirituales. ibid.*

Tartarorum res familiaris. 305. *municipia.* 306.307. *civitates maritimæ.* 285. *hordæ.* 189. *nationes.* 345. *origo.* 189. 215. 328. *veritatis ſtudium.* 338. *mores, ritus.* 336. 342. *religio.* 212. 336. 339. *Templa.* 340. *Chriſtianis inacceſſa.* 284. *conjugia.* 204. 211. *circa mortuos ratio.* 342. *victus.* 343. *inſtitutio militaris.* 328. 329. 345. *vita & actiones.* 200. *&c.* 224. 342. *transfretandi peritia.* 197. 198. 223. *fugientium ſtrategemata.* 198. 337. *exercitus.* 196. *equitatus.* 197. *turmarum ratio.* 316. 317. 318. 325. 326.

ſtipendia. 310. primus rex. 328. ſucceſſus. 329. &c. Principum & belli Turcici hiſtoria, &c. ex Sabellico. 328. ſecuritas inter Tartaros quanta. 305
Taſſa fl. 42
Tauri gens Scythica. 288
Taurica peninſula vel Cherſoneſus. 191. 216. 229. 237. 265
Taurica ſylveſtris & montoſa. 292
Taurica à Turca ſubjugata. 298
Taurica Turcenſis. 293
Tauricæ telluris deſcriptio. 287. 291. ruinæ antiquiſſimæ. 292. olim reditus, & ſalſamentaria. 289
Tauricani. 296
Telta fl. 47
Thamanum arx. 287
Theodoſia, Præcop. metrop. 192. 217. 286
Theodoſia parva. 288
Tingæſii, vel Tingueſii, popul. 47. 48
Tinna opp. 40
Toas fl. 52
Tobol fl. 42
Tobolſa metrop. Siber. 41. 42. 46
Toëra fl. 39
Tooma urbs. 45. 46
Torgalf fl. 53
Tuiani quinam inter Tart. 308
Turres ex capitibus cæſarum. 267
Tuverenſis duc. & metrop. 17
Tyras fl. 215. 258. 259. Neſter. 294.

V. Va-

V.

VAchines pop. 34
Valachiæ pars. 258
Vergateria. 39.40
Viatka regio & fl. 27. & *opp.* 38
Vidovus lacus. 294
Viſchora fl. 27
Vivodus lacus. 215
Vlani, conſiliarii apud Tart. 297.301.
308
Vodzka regio. 21
Vogulici pop. 31
Volga fl. 3.38.55.59.296
Vologda prov. 22. *metrop. & fl.* 23
Vppa fl. & caſtrum. 12
Vſtiuga prov. & metrop. 22.

VV.

WAga fl. 23
Weygats fretum. 37.48.49
Wichida fl. 6
Wiſcra fl. 38
VVitſogda flum. & opp. 37
VVolchovv fl. 19
VVolodimeria prov. & urbs. 9.

Y.

YAroslavia duc. & urbs. 24.25
Yrtis fl. 43
Yvanorogrod arx. 20

Z.

ZErgolta opp. 43
Ziemnoipoia montes. 30.32
Zolota baba idolum. 32.33

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE